פלאַטאָן'ס דיאַלאָגן

די אַפּאָלאָגיע פֿון סאָקראַטעס
קריטאָן • פֿעדאָן

מיט דער פֿאָרוואָרט און אײַנלייטונג
פֿונעם איבערזעצער יעקב מילך

א פולע איבערארבעטונג אויף היינטיגער היימישער אידיש

לויט דער אויסגאבע פון 1929

די פילאזאפישע, היסטארישע און רעליגיעזע טענות ווערן איבערגעגעבן לויטן מקור. דאס איז א שפראכליכע איבערארבעטונג, נישט א היינטיגע וויסנשאפטליכע אדער רעליגיעזע באשטעטיגונג. דער איבערזעצער'ס פארווארט, איינלייטונג און באמערקונגען בלייבן זיינע אייגענע מיינונגען. ווען ער שרייבט "היינט" אדער "אונזער צייט", מיינט ער זיין צייט.

הקדמה פונעם איבערזעצער

צוליב צוויי סיבות האלט איך פאר נויטיג צו שרייבן א קורצע הקדמה צו דער איבערזעצונג, וואס קומט דא צום ערשטן מאל ארויס אויף אידיש.

ערשטנס, די איבערזעצונג איז נישט געמאכט געווארן גלייך פונעם גריכישן אריגינאל. צווייטנס, זי איז געמאכט געווארן אויף אידיש.

ביידע זאכן האבן מיר געקאסט אן א שיעור ארבעט און קאפווייטאג, און האבן מיך געצוואונגען צו מאכן דריי באזונדערע איבערזעצונגען. דאס וואס איך געב דא ארויס איז די דריטע איבערזעצונג. די ערשטע צוויי האב איך אוועקגעווארפן, אן רחמנות.

די ערשטע איבערזעצונג האב איך געמאכט לויט פרידריך שלייערמאכער'ס קלאסישער דייטשער איבערזעצונג.

דער באקאנטער דייטשער פילאזאף פרידריך שלייערמאכער ווערט נאך היינט, קנאפע הונדערט יאר נאך זיין טויט, באטראכט אלס דער גרויסער מומחה אויף פלאטאן. אויף וויפיל איך ווייס, איז זיין איבערזעצונג די נאענטסטע צום אריגינאל. אבער ווען איך בין שוין כמעט אינגאנצן פארטיג געווען, האב איך אנגעהויבן צו צווייפלען. נאך א לאנגן ישוב הדעת בין איך געקומען צום אויספיר, אז מיט אלע אירע מעלות איז שלייערמאכער'ס איבערזעצונג צו שטייף און שווער, און נישט צוגעפאסט צום היינטיגן לייענער.

האב איך אוועקגעלייגט די איבערזעצונג און אנגעהויבן פון פריש, דאס מאל לויט דזשאועט'ס קלאסישער ענגלישער איבערזעצונג. פון דער נייסטער דייטשער איבערזעצונג, וואס עטליכע געלערנטע האבן געמאכט צוזאמען, האב איך ערשט געהערט לעצטן זומער, ווען איך בין געווען אין דייטשלאנד.

דזשאועט איז געווען א גרויסער געלערנטער אין גריכיש און א קלאסיקער אין ענגליש. איך האב אלעמאל געוואוסט, אז ער האט זיך דערלויבט פרייהייטן מיטן גריכישן טעקסט. דערפאר האבן געוויסע געלערנטע אים אין זיין צייט שטארק קריטיקירט. איבער זיין איבערזעצונג איז אנגעגאנגען א לאנגער וויכוח. טייל געלערנטע האבן אים בשום אופן נישט געוואלט מוחל זיין די פרייהייטן. מיט דעם אלעם האבן אלע אנערקענט זיין איבערזעצונג אלס א קלאסישע ארבעט. אזוי שיין, רייך און גלאנצנדיג איז זי.

איך וואלט מסתמא געבליבן ביי דער צווייטער איבערזעצונג. אבער אינצווישן איז ארויס א גאנץ נייע ענגלישע איבערזעצונג אין דער Loeb Classical Library, מיטן גריכישן טעקסט נעבן איר. איך האב פארגליכן שלייערמאכער'ס דייטשע איבערזעצונג און דזשאועט'ס ענגלישע מיט דער נייער ענגלישער, און בין איבערצייגט געווארן אז די נייע האט די מעלות פון ביידע עלטערע, אן זייערע חסרונות. זי איז געטריי צום אריגינאל און געשריבן אין א קלארן, לעבעדיגן ענגליש. זי האט נאך די פארשטענדליכע מעלה, אז דער נייער איבערזעצער, H. N. Fowler, קען ביידע עלטערע איבערזעצונגען און האט מן הסתם אויסגענוצט זייערע מעלות.

האב איך אויפגעגעבן מיין צווייטע איבערזעצונג און געמאכט א נייע ארבעט לויט דער לעצטער ענגלישער אויסגאבע. שלייערמאכער'ס איבערזעצונג האב איך געהאלטן ביי דער האנט. זי האט מיר געהאלפן וואו די שפראך האט געמאכט שוועריגקייטן.

דערווייל איז אין "השילוח" ארויס א העברעאישע איבערזעצונג פון דער אפאלאגיע. דער העברעאישער איבערזעצער, הער א. סימון, האט זיך, ווי עס דוכט זיך מיר, אויך שטארק באנוצט מיט דער זעלבער ענגלישער איבערזעצונג. פאר מיר איז אויך די העברעאישע איבערזעצונג געווען א הילף. ביים פארגלייכן איר מיט מיינער האב איך געענדערט געוויסע ווערטער. למשל, "רבותי" אנשטאט "מיינע הערן", "כופר בעיקר" אנשטאט "אטעאיסט", און נאך אנדערע לשון־קודש'דיגע ווערטער וואס מען נוצט אויף אידיש.

און נאך דעם אלעם האב איך געפונען א פריינד, א יונגערמאן מיטן נאמען שלמה לויפבאן, וואס קען גוט גריכיש. ער איז מיט מיר, אינגאנצן פרייוויליג, דורכגעגאנגען מיין גאנצע ארבעט און האט זי פארגליכן מיטן גריכישן טעקסט, ווארט פאר ווארט, זאץ פאר זאץ.

די ארבעט פון פארגלייכן און פאררעכטן האט פארנומען יעדן זונטאג דעם גאנצן פארגאנגענעם ווינטער. דאס זענען די שוועריגקייטן וואס גריכיש האט מיר געמאכט.

אבער דאס אלעס איז גארנישט אין פארגלייך מיטן קאפווייטאג וואס מיין אייגענע שפראך האט מיר געמאכט. אונזער שפראך איז דעמאלט בכלל נישט געווען בכח זיך אפצוגעבן מיט פלאטאן'ס פילאזאפיע. אפילו היינט איז עס שווער גענוג. מיט פופצן יאר צוריק, ווען איך האב אנגעהויבן די ארבעט, איז עס כמעט אוממעגליך געווען איבערצוגעבן פלאטאן אויף אידיש.

דא איז נישט דער פלאץ ארייןצוגיין אין א חקירה וועגן דער אידישער שפראך. דאס איז אויך אן ענין פאר שפראך־פארשער. אבער עטליכע באמערקונגען וועלן נישט שאטן, כדי קלאר צו מאכן מיינע פראבלעמען.

די אידישע שפראך איז געבוירן און אויפגעצויגן געווארן אויפן מארק. דער איד האט זי גענוצט נאר פאר גשמיות. ווען ער האט זיך ארויסגענומען פון די גשמיות'דיגע זאכן און איז אריין אין שול זיך אויסצורעדן מיט זיין גאט און אויסצוגיסן זיין ביטער הארץ, האט ער גענוצט אן אנדער שפראך: א הייליגע שפראך, די שפראך וואס גאט אליין נוצט ווען ער רעדט מיט די מלאכים. אמת, ער האט נישט אלעמאל פארשטאנען די שפראך, אבער דאס האט אים נישט אפגעהאלטן.

ווען ער האט געוואלט אויסדריקן דעם געדאנק פון אן אבסאלוטער איינהייט, האט ער דאס געטאן אין דער הייליגער שפראך און געזאגט: "אחד ואין יחיד כיחודו, נעלם וגם אין סוף לאחדותו." ווען עס איז אים געווען זייער ביטער, האט ער געזונגען: "מן המיצר קראתי יה." און ווען ער האט זיך געלאזט אומברענגען פאר זיין גאט, איז ער געגאנגען אויף קידוש השם.

אידיש איז געווען א "שפחה", אין דעם זין אז מיט איר האט מען געטאן די גראבע, פשוטע ארבעט. דערפאר האט די שפראך פון אנפאנג אן געהאט א פארשטאנד נאר פאר ממשות'דיגע, קאנקרעטע און גשמיות'דיגע זאכן.

אין די שפּעטערע יאָרן האָט זי זיך אַרויסגעריסן פֿונעם מאַרק און מיט אַ שטאַרקן שטורעם אַריינגעלאָזט אין דער ברייטער וועלט, ווייט איבער אירע ערשטע גרענעצן. זי האָט זיך פֿאַרשפּרייט איבער פֿאַרשידענע געביטן פֿון לעבן, ליטעראַטור, פּאָעזיע און צייטונגס־שרייבן. זי האָט אַראָפּגעוואָרפֿן דאָס פֿאַרטוך פֿון דער שפּחה און איז געוואָרן אַ רייכע, אויפֿגעקומענע בעל־הבית'טע. אָבער ווידער זענען די ממשות'דיקע און קאָנקרעטע זאַכן געווען דאָס וואָס האָט באַשטימט איר ריכטונג.

נישט בלויז דאָס צייטונגס־שרייבן, וואָס איז בעיקר געווען באַשטימט דורך דער סאָציאַליסטישער פּראָפּאַגאַנדע, נאָר אויך די ליטעראַטור האָט זיך בעיקר אָפּגעגעבן מיט ממשות'דיקע, קאָנקרעטע זאַכן. עס זענען געווען די קליאַטשע, דער בעל־טאַקסע, דאָס קליינע מענטשעלע, פּישקע דער קרומער, מנחם־מענדל, טביה דער מילכיגער, דער באַרדיטשעווער רבֿ, דער חסידישער רבי און ענליכע זאַכן. פֿאַר פֿילאָזאָפֿישע אויסדרוקן און אַבסטראַקטע באַגריפֿן, פֿאַר גענויע דעפֿיניציעס און פֿיינע אונטערשיידן צווישן באַגריפֿן, איז אונדזער שפּראַך געבליבן מאָגער און אויסגעדאַרט.

אין פֿילאָזאָפֿישן טראַכטן קען מען מיט אונדזער שפּראַך, אַפֿילו היינט, נישט גיין זייער ווייט. און פּונקט די פֿילאָזאָפֿיע איז זייער אויסוועהלעריש. זי איז אַ גרויסער מפֿונק. אַן אַ רייכער, פֿאַרשידנאַרטיגער און בייגזאַמער שפּראַך רירט זי זיך נישט פֿונעם פּלאַץ.

דער מאָלער קען אויסמאָלן אַ שיין בילד. דער דיכטער קען אויסדריקן שיינע געדאַנקען אין אַ מוזיקאַלישער שפּראַך. דער ראָמאַניסט קען באַשרייבן שיינע סצענעס. אָבער וואָס שיינקייט אַליין איז, שיינקייט אַלס אַבסטראַקטער באַגריף, אַזוי ווי אַ צאָל אַלס אַבסטראַקטער באַגריף, און צי עס איז בכלל פֿאַראַן אַזאַ זאַך ווי אַבסטראַקטע שיינקייט, דאָס צו באַשטימען איז די אַרבעט פֿון דער פֿילאָזאָפֿיע. דאָס קען זי טאָן נאָר מיט דער הילף פֿון גענויע אויסדרוקן. מיט זיי ראַנגלט זיך דער פֿילאָזאָף נאָך מער ווי דער דיכטער.

פֿילאָזאָפֿיע קען זיך, למשל, נישט באַגיין אָן אַזעלכע באַגריפֿן ווי קאָנצעפּציע, פּערצעפּציע און אַפּערצעפּציע; אַ־פּריאָרי און אַ־פּאָסטעריאָרי; אַבסטראַקט און קאָנקרעט; סוביעקטיוו און אָביעקטיוו; דינאַמיש און סטאַטיש; דעדוקציע און אינדוקציע; קוואַליטאַטיוו און קוואַנטיטאַטיוו, און נאָך הונדערטער, אפֿשר טויזנטער, אַזעלכע אויסדרוקן. פֿון וואַנען זאָלן מיר נעמען ווערטער פֿאַר די באַגריפֿן? די באָבע האָט פֿון זיי נישט געוואוסט און נישט גע'חלומ'ט. דעם זיידן אויפֿן מאַרק האָבן זיי אויך נישט געפֿעלט.

אָבער דאָס איז נישט דאָס ערגסטע. די ווערטער האָבן מיר זיך שוין עפּעס אויסגעלערנט צו נוצן, צי דער לייענער פֿאַרשטייט זיי אָדער נישט. ערגער איז מיט אַ גאַנצער רייע ווערטער און באַגריפֿן, וואָס די שפּראַך־פֿאָרשער פֿון אידיש, איך וואָלט ענדערש געזאָגט די אַרכעאָלאָגן, לאָזן נישט נוצן ווייל זיי זענען "דייטשמעריש". טאַקע, וואָס האָט אידיש צו דייטשע ווערטער? האָט אידיש עפּעס מיט דייטש? אָבער וואָס טוט מען דאָך מיט אַזעלכע באַגריפֿן ווי "פֿאַרטפֿלאַנצן", "וועקסעלווירקונג", "טוגענד", "לאַסטער", "איבונג", "אַמפּינדונג", "רעפֿלעקציע", "מעדיטירן" און טויזנטער אַנדערע?

פונעם וואַרט "כפל" האָבן מיר געמאַכט "כפלן". מעגן מיר אויך "חיבור'ן", "חיסר'ן" און "חילוק'ן"? דאָס וואָרט "אַבסטראַקט" לאָזט מען אייך עפּעס נוצן. אָבער פּרובירט צו נוצן "אַבסטראַהירן", און גאָט ווייסט וואָס וועט ווערן פון אייער שם אַלס אידישער שרייבער.

וואָס מען מוז אויסשטיין מיט דער דאָזיגער אָרעמקייט ווען מען דערוועגט זיך צוצוגיין מיט איר צו איינעם פון די אומשטערבליכע ביכער, קען מען זען פון איין ביישפּיל אין אַ גרויסער איבערזעצונג פון אַן אַנדער אומשטערבליך בוך.

דער פּסוק "ויולד בנים ובנות" קומט פאַר אַסאַך מאָל אין בראשית. אויב מיר נעמען די בעסטע איבערזעצונג פון דער תורה, ווערן מיר דערשטוינט צו זען אַז לויט איר זענען עס אַלעמאָל געווען מענער וואָס האָבן געבוירן זין און טעכטער. אַזוי קומט אויס אַז שרה האָט געבוירן יצחק'ן, און "אַברהם האָט געבוירן יצחק'ן".

"אלה תולדות ישמעאל בן אברהם" ווערט איבערגעזעצט: "דאָס זענען די געבורטן פון ישמעאל, דער זון פון אַברהם." עטליכע שורות ווייטער ווערט "אלה תולדות יצחק בן אברהם" איבערגעזעצט: "דאָס איז די געשיכטע פון יצחק, דער זון פון אַברהם."

פון וואו נעמען זיך אַזעלכע אומפאַרציילִיגע פעלערן? פאַרוואָס איז "תולדות" ביי ישמעאל "געבורטן" און ביי יצחק "געשיכטע"? דאָס קומט דערפון וואָס אויף אידיש איז נישט דאָ קיין פּאַסיג וואָרט פאַרן באַגריף וואָס מען דריקט אויף דייטש אויס מיט "zeugen, erzeugen" און אויף ענגליש מיט "to generate, to engender, to beget". אין דער ענגלישער תורה־איבערזעצונג ווערט "ויולד" איבערגעזעצט מיט "begot", און "תולדות", אין ביידע דערמאָנטע פעלער, מיט "generations".

יהואש'ס אַרבעט איז, אין אַלגעמיין, אויסגעצייכנט. אָבער עס דוכט זיך מיר אַז אין דעם לעצטן פאַל האָט מיין פאַרשטאָרבענער פריינד יהואש פּשוט נישט געהאַט דעם מוט צו נוצן "גענעראַציעס", אָדער גאָר דאָס לשון־קודש'דיגע וואָרט "דורות".

איך שרייב דאָ נישט קיין קריטיק אויף יהואש'ס איבערזעצונג. איך וויל נאָר דערמיט ווייזן וואָס פאַר אַן אַרבעט אַ אידישער איבערזעצער פון אַ גרויס ווערק האָט, און וועלכע שטרויכלונגען ער טרעפט אויפן וועג.

איך האָב מיט אַלע כוחות פּרובירט אויסצומיידן אַזעלכע און ענליכע פעלערן אין מיין איבערזעצונג פון פּלאַטאָן. צי עס איז מיר געלונגען, ווייס איך נישט. דאָס אויסצופינען וועט זיין די אַרבעט פון די וואָס וועלן זיך נעמען די מי, אויב אַזעלכע וועלן זיך געפינען, צו פאַרגלייכן די איבערזעצונג מיטן אָריגינאַל.

אויך דער סטיל איז נישט געווען קיין קליינער פּראָבלעם פאַר מיר. פּלאַטאָן איז געווען אַ שיינער שרייבער פונעם העכסטן ראַנג. זייער ווייניג אין דער וועלט־ליטעראַטור האָבן געהאַט אַזאַ רייכקייט און פאַרשידנאַרטיגקייט פון שפּראַך ווי ער. זיין סטיל איז קלאָר ווי קרישטאָל, און זיין גאַנצער אופן איז אַזוי שיין און אָנגענעם, אַז קיינער אין דער וועלט־ליטעראַטור שטייגט אים נישט איבער. די פאָרעם פון אַ דיאַלאָג, אַ שמועס צווישן מענטשן, מאַכט דאָס לייענען נאָך מער צוציענדיג.

מיט דעם אלעם זענען פאראן געוויסע שווערע ערטער, וואס מען מוז איבערלייענען עטליכע מאל איידער מען באקומט דעם ריכטיגן געדאנק און געשמאק. מען טאר נישט פארגעסן: פלאטאן האט זיך אפגעגעבן מיט די אבסטראקטסטע געדאנקען וואס דער מענטשליכער פארשטאנד האט אמאל באריערט. כדי זיי ארויסצוברענגען, מוז די שפראך צומאל זיין אביסל פארוויקלט. מער ווי איינמאל האט דער יצר הרע מיך אנגערעדט צו מאכן די ערטער גרינגער.

אבער איך האב דאס קיינמאל נישט געטאן. איך האב אין יעדן פאל מיט אלע כוחות פרובירט צו מאכן די אידיש אזוי גרינג און שיין ווי איך קען. אבער איך האב זיך נישט דערוועגט "פארבעסערן" פלאטאן. די עטליכע שווערע ערטער האב איך געלאזט אזוי ווי זיי זענען אינעם אריגינאל און אין אלע אנדערע שפראכן. דער אידישער לייענער איז נישט מער מיוחס ווי לייענער פון אנדערע שפראכן. אויב ער טרעפט אן ארט וואס ער פארשטייט נישט גרינג, זאל ער עס לייענען נאכאמאל און נאכאמאל, ביז ער וועט פארשטיין.

צוזאמען מיטן גרויסן דייטשן פלאטאן־מומחה קאנסטאנטין ריטער קען איך אים פארזיכערן, אז דאס איבערלייענען וועט זיך לוינען. זיין שכר וועט זיין די גרויסע צופרידנהייט וואס ער וועט דאן שפירן.

איך האב אויסגעקליבן די דריי דיאלאגן אלס די ערשטע איבערצוזעצן אויף אידיש, ווייל צוזאמען געבן זיי די בעסטע באשרייבונג פון סאקראטעס' לעבן, ארבעט, שטארבן און פילאזאפיע. דער "פעדאן" איז אויך איינער פון די דיאלאגן וואו פלאטאן'ס דראמאטישע קונסט דערגרייכט איר פולסטע רייפקייט.

מען טענה'ט אסאך וועגן דער רייע פון פלאטאן'ס דיאלאגן און ווען זיי זענען געשריבן געווארן. אין דער פראגע קען איך דא, פארשטענדליך, נישט ארייננגיין. עס זאל זיין גענוג צו זאגן, אז געוויסע געלערנטע, למשל פאול נאטארפ, האלטן "אפאלאגיע" און "קריטאן" פאר די ערשטע צוויי. אין פארשידענע אויסגאבעס אויף אנדערע שפראכן ווערן די זעלבע דריי דיאלאגן געגעבן צוזאמען. אפילו אין דער נייסטער ענגלישער אויסגאבע, וואס איך האב פריער דערמאנט, שטייען די דריי אויך צוזאמען.

די דריי דיאלאגן זענען נאר א התחלה. דער איבערזעצער האפט צו קענען ווייטער ארבעטן און ארויסגעבן נאך פון פלאטאן'ס דיאלאגן. ווער ווייסט, אפשר וועט ער קענען ארייננברענגען גאנץ פלאטאן אין דער אידישער שפראך.

אויך ווי אזוי צו שרייבן די גריכישע נעמען אויף אידיש האט מיר געמאכט אביסל קאפווייטאג. איך בין נאך איצט נישט זיכער צי מיין אויסלייג איז ריכטיג. אבער לויט דער עצה פון פארשידענע פריינד מיט וועמען איך האב זיך מיישב געווען, האב איך באשלאסן צו נוצן ביי טייל די ענגלישע פארעם און ביי אנדערע די דייטשע, אזוי ווי זיי שטייען דא.

א פאר ווערטער דארף מען אויך זאגן וועגן סאקראטעס' בילד וואס ווערט דא געגעבן. עס איז א פאטאגראפיע פון א קליינע מארמארענע פיגור, וואס מען האט נישט לאנג צוריק געפונען אין אלעקסאנדריע און דער בריטישער מוזעאום האט געקויפט. די פיגור איז אין

גאנצן עלף אינטשעס הויך. ווי עס זעט אויס איז זי געמאכט געווארן ארום 300 יאר פאר דער קריסטליכער צייט־רעכענונג, קנאפע הונדערט יאר נאך סאקראטעס' טויט.

"The British Museum Quarterly", נומער 1, שרייבט דערוועגן:

"ווען מיר קוקן אויף דער פיגור, זעט אויס אז מיר האבן א אמת'ערע און מער לעבנס־געטרייע פארשטעלונג פון סאקראטעס ווי סיי וועלכע פון די פריער באקאנטע ביוסטן האבן אונז געגעבן. איצט האבן מיר צום ערשטן מאל א פיגור פונעם פילאזאף אין דער גאנצער געשטאלט. דערפאר קענען מיר שפירן אז ער שטייט פאר אונז, כאטש פארשטענדליך אין א שטארק פארקלענערטער פארעם, זייער ענליך צו דעם ווי ער האט זיך מסתמא טאג־טעגליך געוויזן פאר זיינע מיטבירגער אין אטען."

מיס הוטשינסאן, דער ביבליאטעקאר פונעם ברוקלינער קונסט־מוזעאום, און איר געהילפין מיס וואוד, קומט א דאנק פאר דער מי וואס זיי האבן זיך גענומען אויסצופינען דאס בילד פון דער פיגור פאר מיר. זיי האבן מיר געגעבן דעם דערמאנטן זשורנאל מיטן בילד, פון וועלכן איך האב געמאכט א פאטאגראפיע.

צום סוף וויל איך נאך דאנקען מיין פריינד, דעם דערמאנטן שמואל לויפבאן, פאר דער גרויסער הילף וואס ער האט מיר געגעבן, פרייוויליג און מיט התלהבות, ביים פארגלייכן מיין איבערזעצונג מיטן גריכישן טעקסט.

איך דאנק אויך מיין פריינד יוסף קאהאן, רעדאקטאר פון דער "פרייער ארבעטער שטימע", וואס האט זיך פרייוויליג אנגעבאטן צו לייענען די קארעקטור פאר מיר.

יעקב מילך

ברוקלין, נ. י., נאוועמבער 1928.

איינלייטונג

א

צווישן די באמת אומשטערבליכע פונעם אלטערטום איז סאקראטעס, אויב מען קען זיך אזוי אויסדריקן, דער אומשטערבליכסטער פון אלע. נישט ווייל ער איז אינגאנצן גרעסער פון יעדן אנדערן. אזא טענה קען מען נישט מאכן מיט א לייכט הארץ. נאר ווייל ער איז מער מענטשליך, און דערפאר אונז נעענטער און ליבער.

אלע אנדערע אומשטערבליכע זענען אזוי ווייט פון אונז, אז מיר קענען בכלל נישט טראכטן פון זיי אין מענטשליכע ווערטער. אפילו דער געדאנק צו באטראכטן זיי מיט מענטשליכע באגריפן, אדער מיט געוועינליכע מענטשליכע אויפפירונג, שפירט זיך ביי אונז ווי א חילול הקודש. זיי שטייען פאר אונז ווי איבערמענטשליכע כוחות, האלב־געטער, ריזן פון לעגענדעס, וואס האבן אפשר בכלל נישט עקזיסטירט און וואס מיר שטעלן זיך נאר פאר אין דער פאנטאזיע. אלץ מענטשליכע איז זיי פרעמד.

קען איינער פון אונז זיך פארשטעלן, למשל, משה רבנו באקומט מוסר פון זיין פרוי, מאדאם ציפורה, ווייל ער קומט אהיים צו שפעט פון פארברענגען, גיט נישט גענוג געלט פאר פרנסה, אדער פארנאכלעסיגט די קינדער? אזא געדאנק קענען מיר בכלל נישט צולאזן אין שייכות מיט משה רבנו. מיר קענען זיך נישט פארשטעלן אז משה רבנו זאל זאגן א וויץ אדער לאכן פון יענעמס וויץ. מיר טראכטן פון אים נאר ווי דער געטליכער מענטש וואס האט גערעדט מיט גאט אליין און איז כסדר געווען פארטאן מיט איבערמענטשליכע זאכן.

און נישט בלויז משה, נאר אפילו קלענערע פון אים, ווי ישעיהו הנביא, יחזקאל אדער ירמיהו, דער מענטשליכסטער פון אלע, באטראכטן מיר נאר מיט באגריפן פון איבערמענטשליכקייט און געטליכקייט. אזוי ווייט זענען זיי פון אונז, אדער מיר פון זיי.

אפילו פלאטאן אליין, וועמען מיר האבן צו פארדאנקען אז מיר קענען סאקראטעס אזוי גוט, אפילו ער זעט אויס פאר אונז ווייניגער מענטשליך ווי סאקראטעס.

נישט אזוי סאקראטעס! אים באטראכטן מיר ביז היינט אלס איינעם פון אונז, א אייגענעם מענטש.

צוויי טויזנט דריי הונדערט יאר זענען פארביי זינט סאקראטעס האט, לויטן פסק פון א פאלקס־געריכט אין אטען, געטרונקען דעם סם וואס האט געמאכט א סוף צו זיין לעבן אויף דער וועלט. אבער ער איז נאך דא צווישן אונז.

צי די געדאנקען וואס פלאטאן אנטוויקלט אין סאקראטעס' נאמען אין זיין "פעדאן" באווייזן אז די נשמה איז אומשטערבליך אדער נישט, מסתמא באווייזן זיי עס נישט, סאקראטעס' לעבן, זיין אויפפירונג און זיין טויט באווייזן עס זייער קלאר. נאר מען דארף נישט נעמען דאס ווארט "נשמה" אינעם בוכשטעבליכן זין פון רעליגיע, אדער אפילו אינעם זין פון סאקראטעס אליין.

סאקראטעס לעבט און ווירקט מיט דער צוציענדיגער קראפט פון זיין פערזענליכקייט נישט ווייניגער, אפשר מער, ווי ווען ער איז געווען צווישן די לעבעדיגע. ווי א לייכטטורעם שטייט ער איבער די קעפ פון די דורות, מיט א פאקל אין דער האנט, און באלייכט דעם וועג פון דער מענטשהייט. אסאך פון אונז גייען פארביי מיט יראת הכבוד, הייבן די קעפ צו דער שווינדלנדיגער הייך, בויגן זיך פאר דעם ליעבן, קלוגן אלטן, און באשליסן ביי זיך צו גיין אין די וועגן און פאלגן די עצות פון דעם פריינד. מיר קענען אים אזוי גוט, בעסער ווי אונזערע נאענטסטע באקאנטע.

דאס איז סאקראטעס' הויפט־מעלה. מיר קענען אים. מיר קענען זיין טאג־טעגליך לעבן. מיר ווייסן ווי ער האט זיך אויפגעפירט מיט זיינע פריינד, זיין פרוי און קינדער. מיר קענען אפילו מאדאם קסאנטיפא, וואס די וועלט האט מיט אומגערעכטיגקייט ארייגעשריבן אין דער געשיכטע אלס די גרעסטע ארורה.

די צוציענדיגע קראפט פון זיין פערזענליכקייט איז אזוי גרויס, אז ווען מען ווערט איינמאל באקאנט מיט אים, קען מען זיך מער נישט אפרייסן. מען קען אים נישט פארגעסן, נישט זיין מענטש, נישט זיין לערע און נישט זיין אופן פון פילאזאפירן. איבערהויפט זיין אופן, וואס איז ביז היינט געבליבן דער אופן פון דער וויסנשאפט.

עס דוכט זיך אייך אז איר דארפט נאר ארויסגיין אויפן מארק און איר וועט טרעפן דעם נידעריגן, ברייט־ביינערדיגן סאקראטעס, מיט די שטארקע פלייצעס, הויכן שטערן, דיקן בויך, דיקע ליפן, פלאכע אויפגעהויבענע נאז און צופאטלטע באָרד. ער שטייט בארוועס, מיט דער ברוסט אפן און דעם מאנטל האלב איבערגעווארפן. ארעם אנגעטאן, אבער ציכטיג. אין א פרייליכער שטימונג, אבער רואיג. שארף, אבער אנגענעם. אביסל איראניש, מיט א שמייכל אויף די ליפן, אבער זייער ערנסט, ערנסט ביז גאר.

ער שילט נישט און שטורעמט נישט. ער זאגט נישט מוסר און שרעקט נישט. ער פרעגט נאר שאלות, דעם און יענעם. שאלות וואס זעען אויס ליידיג און אביסל תמימות'דיג, אבער ווערן באלד ערנסט. ארום אים שטעלט איר זיך פאר א רינג פון שיין געבויטע, פיין אנגעטאנע און געבילדעטע יונגע לייט, די רייכסטע קינדער אין שטאט, דער העכסטער אדל פון אטען. זיי הערן זיך צו און קווענקלען ווען די געפרעגטע ווערן צעטומלט און ווייסן נישט וואס צו ענטפערן.

און די גאנצע צייט ווייסט איר, אז פאר אייך שטייט א אייגנער מענטש, א גוטער ברודער, וואס האט ליב צו פארברענגען מיט גוטע פריינד ביי א גוט גלעזל וויין. ער קען טרינקען מער ווי אלע, אבער ער ווערט קיינמאל נישט שיכור. ער קען נישט נאר טרינקען בעסער ווי אלע, ער קען זיך אויך אפהאלטן בעסער ווי אלע.

קיינער קען אים נישט בייקומען אין א וויכוח. אבער ווען זיין פרוי גיט אים מוסר, שווייגט ער שטיל. ער איז נארוואס אהיימגעקומען פון א דעבאטע וואו ער האט באזיגט דעם גרויסן סאפיסט און געשיקטן רעדנער פראטאגאראס. און דא שטייט ער ווי ער קען נישט עפענען דאס מויל, ווען זיין פרוי קסאנטיפא גיט אים זיין חלק. פארוואס שלעפט ער זיך כסדר ארום מיט יונגע לייט, פארדינט נישט קיין גראשן און קוקט נישט נאך די קינדער? דער מענטש מיט וועמען קיינער קען זיך נישט פארמעסטן אין רעדן, שווייגט ווען זיין פרוי רעדט.

ער שווייגט ווייל ער איז מער גערעכט צו איר ווי די געשיכטע איז. ער ווייסט אז זי האט רעכט, כאטש ער קען נישט העלפן. ער פארענטפערט זי אפילו פאר זיין עלטסטן זון, ווי קסענאפאן דערציילט פון א שמועס וואס סאקראטעס האט געהאט מיט זיין זון.

אין אמת'ן, וועלכע פרוי וואלט געוווען בעסער ווען איר מאן וואלט זיך אויפגעפירט ווי סאקראטעס? שטעלט זיך פאר א עלטערער מאן, גאר א נישט־שלעכטער בעל־מלאכה, ער איז געווען א בילדהויער, ווארפט אוועק זיין מלאכה. ער טוט מער גארנישט, נאר שלעפט זיך בארוועס ארום אין די גאסן און אויפן מארק, מיט א מחנה יונגע לייט ארום אים. ער האלט אפ יעדן וואס לאזט זיך, פון גרויס ביז קליין, מיט שאלות וואס האבן נישט קיין זין און נישט קיין נוצן און ברענגען אים נאר שונאים.

ווען ער וואלט כאטש פארדינט עפעס דערפון. אבער אויך דאס נישט. ער ברענגט נישט אהיים קיין גראשן. ער וואלט געקענט מאכן געלט, דער שלימזל. אסאך פון די יונגע לייט, און אויך עלטערע, האבן אים אנגעבאטן געלט, אבער ער זאגט זיך אלעמאל אפ. ער זעט נישט פארוואס אים קומט געלט, זאגט ער. ער לערנט דאך קיינעם גארנישט. ווי קען ער איינעם עפעס לערנען ווען ער אליין קען און ווייסט גארנישט?

אין דער היים זיצט זיין פרוי, וואס איז, ווי עס זעט אויס, אסאך יונגער פון אים, מיט דריי קינדער: "איינער שוין א שיינער בחור, און די אנדערע צוויי נאך גאר יונגע קינדער." זי זיצט אין ארעמקייט און דחקות, און זי זאל שווייגן? ווען זי וואלט כאטש געקענט אפשאצן זיין גרויסקייט אדער פארשטיין זיין געטליכע שליחות, פון וועלכער ער האט שטענדיג גערעדט. אבער אויך דאס נישט. פארוואס זאל זי זיין בעסער פון די אנדערע אטענער? האט דאס געבילדעטע אטען אים דען פארשטאנען?

דערפאר שטייט ער און שווייגט ווען זי גיט אים זיין חלק. ער ווייסט אז זי האט רעכט. אבער ער האט א שליחות פון די געטער, אזוי גלויבט ער באמונה שלימה, אויפצוועקן די מענטשן און זיי צו מאכן מער פארנינפטיג. דאס הייסט אויך בעסער און מער מאראליש.

אין דער גאנצער געשיכטע פון דער פילאזאפיע איז, דוכט זיך מיר, נאך נאר איין מענטש וועמענס טראכטן און לעבן שטימען אזוי אינגאנצן צוזאמען ווי ביי סאקראטעס. דאס איז ברוך שפינאזא, וואס איז ענליך צו אים אין מער ווי איין זאך.

סאקראטעס' גאנצער כח ליגט אין זיינע שאלות. ער איז נישט קיין גרויסער רעדנער. ער האט פיינט לאנגע רעדעס פול מיט הויכע ווערטער. זיין שטארקייט ליגט אינעם שמועס, אינעם דיאלאג, אין פרעגן און ענטפערן.

איר הערט זיינע שאלות, די תשובות און די ווייטערדיגע שאלות. אין אנפאנג טראכט איר, צוזאמען מיט די אטענער: וואס וויל דער אלטער בארוועסער נודניק? וואס דרייט ער א קאפ מיט זיינע ליידיגע שאלות? פארוואס גייט ער נישט ענדערש פארדינען א פאר גילדן פאר ווייב און קינדער? וואס דארף מען די אלע אומפראקטישע חקירות, וואס האבן נישט קיין ווערט?

אבער איר בלייבט שטיין!

עפעס איז דא אין די שאלות וואס לאזט אייך נישט אפ. זיינע תשובות געפעלן אייך נישט. צומאל דוכט זיך אייך אז דער אלטער רעדט בלויז שפיציגע פלפולים. אבער איר קענט זיך נישט ארויסדרייען פון די שאלות. זיי גראבן אין מח. פונקט ווען עס דוכט זיך אייך אז איר האט אים געכאפט, גיט ער זיך א דריי און בעט אייך צו ערקלערן די זאך ריכטיגער און גענויער. ער וויל דאך נאר פארשטיין דעם ענין, און איר זעט אויס צו פארשטיין עס אסאך בעסער פון אים.

דעמאלט בלייבט איר מיטן מויל אפן. איר ווייסט נישט וואס צו ענטפערן. זיינע תשובות קענט איר נישט אננעמען, אבער בעסערע האט איר נישט. איר שפירט אז דער אלטער האט ארייגעווארפן א שטיין וואס אפילו מער ווי צען חכמים וועלן שווער ארויסשלעפן.

דאס איז געשען נישט נאר מיט די אטענער אין זיין צייט, נאר מיט יעדן דור זינט סאקראטעס ביז היינט. נישט נאר האט דער סם המוות פון די אטענער נישט געקענט שטיל מאכן זיינע שאלות. אויך דער סם החיים פון דער היינטיגער וויסנשאפט האט עס נישט געקענט. די וויסנשאפט האט נאך ביז היינט נישט באזיגט די פשוטע שאלות

פונעם באַרוועסן, אָרעמען, אַלטן מאַן. זיין איינציקע טענה איז געווען אַז ער ווייסט גאָרנישט, אויסער דעם איינעם: אַז ער ווייסט נישט. זיין נישט־וויסן איז די איינציקע זאַך וואָס ער ווייסט.

אַט, למשל, האָט סאָקראַטעס זיך צוגעכאַפּט צו איינעם אויף דער גאַס, אַ שטאַטסמאַן, אַ דיכטער אָדער אַ בעל־מלאָכה. "מיין פריינד," זאָגט ער, "דו רעדסט פון מענטשן און זאַכן. דו זאָגסט, דער איז שיין, קלוג, גוט, פרום, מוטיק און אַזוי ווייטער. וואָס מיינסטו מיט די ווערטער?"

יענער ווערט פאַרשטענדליך בייז. "וואָס הייסט, וואָס איך מיין? ווער ווייסט נישט וואָס שיין, גוט אָדער קלוג איז? יעדער ווייסט דאָס."

ער ענטפערט רויִק: "אפשר ווייסט יעדער. אָבער איך ווייס נישט. און וויבאַלד דו געהערסט, לויט דיינע אייגענע ווערטער, צו די וואָס ווייסן, אפשר ווילסטו זיין אַזוי גוט און מיר עס אויסלערנען, כּדי איך זאָל אויך וויסן ווי יעדער אַנדערער?"

יענער ווערט מבולבל, הייבט אָן זיך פאַרהאַנקען מיטן צונג און זאָגט: "וואָס הייסט? דאָ שטייט אַ שיינער יונגערמאַן. אַלע קענען זען אַז ער איז שיין. וואָס איז דאָ צו פרעגן אָדער צו וויסן? ווען איינער איז שיין, איז ער שיין. ווען איינער איז גוט, איז ער גוט."

"זייער גוט, מיין פריינד," ענטפערט ער. "דער יונגערמאַן איז שיין ווייל ער איז שיין. אָבער דו האָסט מסתמא נישט געכאַפּט מיין שאלה, אָדער אפשר האָב איך זיך נישט גוט אויסגעדריקט. איך האָב נישט דאָס געפרעגט. איך וועל פּרובירן נאָכאַמאָל. עס איז אמת אַז דער יונגערמאַן איז שיין. עס איז אויך אמת אַז אַלע קענען דאָס זען. אָבער איך וויל וויסן עפּעס אַנדערש. איז דער שיינער יונגערמאַן דער איינציקער שיינער יונגערמאַן?

"דו ווייסט זיכער זאָגן אַז עס זענען דאָ אַסאַך שיינע יונגע לייט. נישט נאָר יונגע מענער, נאָר אויך חיות, בהמות, פייגל, פלאַנצן און בלומען זענען שיין. עס זענען אויך פאַראַן אַנדערע שיינע זאַכן, וואָס לעבן נישט. קומט אויס אַז מיר נעמען דאָס וואָרט, אָדער דעם באַגריף, 'שיין', און נוצן עס פאַר אַסאַך זאַכן וואָס האָבן צווישן זיך קיין שייכות נישט.

"דערפון מוז אויסקומען אַז עס איז דאָ עפּעס לויט וואָס מיר אורטיילן וואָס איז שיין און וואָס איז נישט שיין. וואָס קען די זאַך זיין אויב נישט שיינקייט אַליין? דער יונגערמאַן, די חיה, די בלום אָדער יענע זאַך זענען שיין, ווייל זיי זענען געמאַכט אָדער געבויט לויט דעם וואָס מיר רופן 'שיינקייט'. איז דאָך דאָ אַזאַ זאַך ווי שיינקייט. דער איינצעלנער יונגערמאַן אָדער די איינצעלנע בלום זענען נישט די שיינקייט אַליין. זיי זענען נאָר איינצעלנע פּעלער, מוסטערן, ביישפּילן פון שיינקייט. נו, וואָס איז די זאַך וואָס מיר רופן שיינקייט? שיינקייט אַליין, דער עצם שיינקייט?"

די שאלה גייט נישט נאָר אויף שיינקייט. זי גייט אויך אויף ענליכע באַגריפן ווי גוטסקייט, גערעכטיקייט, מוט און אַזוי ווייטער.

אַזוי פרעגט סאָקראַטעס, רויִק און מיט אַ שמייכל, צומאָל מיט אָן אָנגעשטעלטער עניוות. ער בעט אַז מען זאָל אים ערקלערן די זאַכן וואָס זעען אויס אַזוי פּשוט.

צום סוף ווערט דער געפרעגטער אביסל צעטומלט און גייט אוועק בייז אויפן בארוועסן שלעפער. ער ווערט אבער נאך מער בייז ווען ער קומט אהיים. סאקראטעס האט צעשטערט זיין מנוחה. ווען ער טראכט איבער די שאלות און תשובות, ווערט אים קלאר אז ער האט באמת נישט געוואוסט וואס ער רעדט. ער וואלט געדארפט זיין בייז אויף זיך פאר זיין אייגענער אומוויסנהייט. אבער געווענליך געשעט פארקערט. ער ווערט בייז אויף סאקראטעס און זאגט: דער סאקראטעס, דער מיאוס'ער מענטש, דער נידערטרעכטיגער, דער כופר בעיקר, וואס פירט די יונגע לייט אראפ פונעם דרך הישר.

"מענטשן זענען געוואוינט חוזק צו מאכן
פון דעם וואס זיי פארשטייען נישט,"

באקלאגט זיך פאוסט.

ב

דאס איז איינער פון די גרויסע אמת'ן וואס סאקראטעס האט געזאגט, בדרך אגב, אין זיין "אפאלאגיע" און אויך ביי אנדערע געלעגנהייטן. ווי מיר וועלן נאך זען, איז סאקראטעס געווען דער ערשטער, ממש דער ערשטער, וואס האט געמאכט א וויסנשאפט פון פסיכאלאגיע. פון דער דאזיגער וויסנשאפט זענען די היינטיגע פסיכאלאגן, מיט איין גרויסן אויסנאם, נישט זייער ווייט אוועק.

ווער קען לייקענען אז די אויבנדערמאנטע באשרייבונג איז היינט פונקט אזוי אמת ווי אין יאר 399 פאר דער קריסטליכער צייט־רעכענונג, ווען סאקראטעס האט זיך פארטיידיגט קעגן זיינע אנקלעגער? איינער קען שרייבן און רעדן די גרעסטע ליידיגקייטן. ער קען איבערדערציילן מעשיות און וויצן וואס זענען אלט ווי די בערג. ער קען זיין ציניש, רעדן רכילות און נאכזאגן זאכן וואס ער האט נארוואס געהערט פון א צווייטן. דאס אלעס וועט נישט שאטן זיין שם. צומאל וועט עס אים נאך העלפן. מען וועט אים האלטן פאר אן אינטערעסאנטן מענטש וואס קען אונטערהאלטן א געזעלשאפט.

אזוי לאנג ווי איינער גייט נישט העכער פונעם שכל'דיגן גרענעץ פון זיינע צוהערער און נישט העכער פון זייער כח צו פארשטיין, קען ער זאגן וואס ער וויל. אבער אויב ער הייבט אן רעדן פון זאכן וואס גייען איבער זייערע קעפּ, ווערט ער גלייך פארשריגן אלס א "פילאזאף", אן אומפראקטישער בעל־חלומות, אדער גאר א נודניק. ער קען זאגן די שענסטע געדאנקען און די גרעסטע אמת'ן. עס וועט אים נישט העלפן. פארקערט, וואס טיפער זיינע געדאנקען, וואס העכער זיינע אידעען און וואס שענער זיינע אידעאלן, אלץ ערגער פאר אים. אלץ מער נודניק איז ער. און ביי א נודניק איז "אחת דתו להמית". א נודניק איז חייב מיתה.

דער גוטער, מיושב'דיגער בעל־הבית וועט נישט זאגן אויף זיך אז ער איז דער טיפש, ווייל ער פארשטייט נישט וואס מען רעדט צו אים. דאס נישט. ווי איז עס מעגליך? ער וועט ענדערש לייגן די שולד אויפן מענטש וואס רעדט די שיינע, הויכע זאכן. יענער איז דער נאר, נישט ער.

איך ווייס נישט צי אין גריכיש, אין סאָקראַטעס' צייט, איז געווען אַ וואָרט ווי "נודניק", און אויב יאָ, צי עס האָט געהאַט פּונקט דעם באַדייט וואָס מיר געבן אים. אָבער איך בין זיכער אַז ווען איינער וואָלט אַזוי גערופֿן סאָקראַטעס, וואָלט ער געפֿרעגט: "מיין פֿריינד, וואָס מיינסטו מיט 'נודניק'? בין איך דער איינציגער נודניק אין גאַנץ אַטען, אָדער בין איך נאָר אַ מוסטער פֿון אַ העכערער אידעע, די 'נודניקערײַ' אַליין?"

עס וואָלט זיך שנעל אַרויסגעשטעלט, אַז דער מענטש, וואָס האַלט זיך פֿאַר אַזאַ שאַרפֿן קריטיקער, האָט אַליין נישט פֿאַרשטאַנען וואָס מען רעדט צו אים. אַנשטאָט זיך אַליין פֿאַרצוהאַלטן פֿאַרן נישט באַגרייפֿן עפּעס וואָס גייט ווייטער פֿון זיין נאָז, זוכט ער חסרונות ביי יענעם.

דאָס איז באמת געשען מיט סאָקראַטעס. די אַטענער האָבן אים נישט פֿאַרשטאַנען און דערפֿאַר נישט געקענט דערטראָגן. ווען ער וואָלט גערעדט ווי אַ גרויסער וויסנשאַפֿטלער וועגן "דער זון, דער לבֿנה און די שטערן", וואָלטן זיי אפֿשר געהאַט דרך־ארץ פֿאַר אַ פּראָפֿעסאָר און געלערנטן. אָבער סאָקראַטעס האָט גערעדט ווי אַ פּשוטער מענטש, און וועגן זאַכן וואָס, לויט זייער מיינונג, אַלע ווייסן און פֿאַרשטייען. דערפֿאַר זענען זיי געווען זייער בייז אויף אים. וואָס הייסט, דער שלעפּער וויל זיין קליגער פֿון דער גאַנצער וועלט! זיי האָבן פֿאַרשפּרייט אַלערליי קלאַנגען קעגן אים.

די קאָמעדיע־שרייבער שטייען געוויינלעך נישט העכער פֿונעם גרויסן עולם. אויפֿן בעסטן אופֿן קענען זיי נאָר באַמערקן דאָס אויבנאויפֿיקע. אין סאָקראַטעס' צייט, פּונקט ווי היינט, האָבן זיי נאָר געזוכט אויסצונעמען ביים עולם. זיי האָבן געשריבן קאָמעדיעס קעגן אים, וואָס האָבן געהאַט אַ גרויסן דערפֿאָלג אין טעאַטער.

באַזונדערס באַקאַנט איז אַריסטאָפֿאַנעס' קאָמעדיע "די וואָלקנס". דאָרט איז סאָקראַטעס דער הויפּט־העלד, און מען לאַכט אויס אים, זיין לערע און זיין אופֿן אויף אַ נאַרישן וועג. מען דערציילט אַז איינמאָל האָט סאָקראַטעס זיך אויפֿגעשטעלט אין טעאַטער צו ווייזן ווי ריכטיק דער שוישפּילער האָט זיך פֿאַרשטעלט און ווי געניו ער האָט נאָכגעמאַכט זיין אויסזען. יאָ, די קאָמעדיע האָט געניו נאָכגעמאַכט זיין אויסזען, אָבער נישט פֿאַרשטאַנען זיין אינערלעכקייט.

אַגבֿ, אפֿשר האָט אַריסטאָפֿאַנעס אַזוי פֿאַרשטעלט סאָקראַטעס כּדי אויף אייביק אויסצולאַכן די אומוויסנהייט פֿון די אַטענער. דאָס וואָלט אים באמת באַרעכטיקט צו דער אומשטערבלעכקייט וואָס ער האָט דערגרייכט.

אַזוי האָט סאָקראַטעס זיך געשאַפֿן אַסאַך שונאים צווישן אַלע קלאַסן מענטשן. קיינער האָט זיך נישט געקענט אַרויסדרייען פֿון זיינע שאלות. ער האָט קיינעם נישט געשוינט און פֿאַר קיינעם נישט מורא געהאַט, אויך נישט פֿאַר די דרייסיק טיראַנען. אין אַטען איז נישט געווען קיין געזעץ קעגן אַזעלכע "נודניקעס" ווי סאָקראַטעס. קריטיאַס, איינער פֿון די דרייסיק טיראַנען, האָט אפֿילו דורכגעפֿירט אַ געזעץ וואָס איז גלייך געווען געצילט קעגן אים, ווי קסענאָפֿאָן דערציילט. אָבער מיר האָבן קיינמאָל נישט געהערט אַז ער האָט געליטן דערפֿון.

זיינע שונאים האבן געפונען די געלעגנהייט זיך אפצורעכענען מיט אים ווען ער איז שוין געווען זיבעציג יאר אלט. דאס איז געשען נאכדעם וואס די הערשאפט פון די דרייסיג טיראנען איז געפאלן און די דעמאקראטיע איז ווידער איינגעפירט געווארן.

די דעמאקראטיע איז ליבעראל, פארשריטליך און יושר'דיג אזוי לאנג ווי זי קעמפט פאר איר אייגענעם קיום. אבער איינמאל זי קומט אין זאטל און פארפעסטיגט איר שטעלע, ווערט זי וויייניגער טאלעראנט, מער רעאקציאנער, שרעקעדיג, פארזיכטיג און מקנא'דיג ווי די גרעסטע טיראניע.

דאס גריכנלאנד פון סאקראטעס איז נישט געווען קיין אויסנאם.

סאקראטעס האט אויף זיין אופן און מיט גרויס מוט געהאלפן באקעמפן די טיראנען. אבער ער האט אויך וויייניג געהאלטן פון דער דעמאקראטיע. די מערהייט איז ביי אים בכלל נישט געווען קיין גרויסער יחסן.

די טיראנען האבן אים פיינט געהאט, אבער די דעמאקראטיע האט אים צום סוף פאר'משפט צום טויט. דריי פון זיינע שונאים, מעלייטאס, אניטאס און לייקאן, האבן אים אנגעקלאגט פאר א פאלקס־געריכט: ער פארדארבט די יוגנט און לייקנט די געטער וואס דער שטאט האלט הייליג.

קסענאפאן, איינער פון זיינע תלמידים, וועמען מיר האבן צו פארדאנקען אסאך פון אונזער וויסן וועגן סאקראטעס, וואונדערט זיך ווי מען האט אים געקענט פאר'משפט'ן צום טויט אויף קלאגעס וואס האבן בשום אופן נישט געשטימט צו אים. ער אליין איז געווען א טיף רעליגיעזער מענטש, אסאך מער רעליגיעז ווי זיינע אנקלעגער, ווי ער זאגט אין דער "אפאלאגיע". און פון פארדארבן די יוגנט צו רעדן אין שייכות מיט סאקראטעס איז דאך ממש לעכערליך.

אביסל איז ער אליין געווען שולדיג. ער האט בשום אופן נישט געוואלט מקריב זיין דעם געזונטן, לאגישן פארשטאנד אויפן מזבח פון חנופה צום המון. אבער דאס איז נישט געווען די הויפט־סיבה.

סאקראטעס איז געווען זיין אייגענער אדוואקאט און האט זיך אפילו נישט צוגעגרייט צום פראצעס. זיין פריינד הערמאגענאס, דער זון פון היפאניקאס, האט אים געפרעגט פארוואס ער גרייט זיך נישט, ווען ער האט אויף זיך אזא שווערע קלאגע, פאר וועלכער ער קען באצאלן מיטן לעבן. ער האט געענטפערט: "מיינסטו נישט אז איך האב מיין גאנץ לעבן פארברענגט אין טראכטן וועגן דעם ענין?"

מיר ווייסן נישט אסאך פון זיינע אנקלעגער. אבער איינעם, דעם וויכטיגסטן, מעלייטאס, האט סאקראטעס אליין באשריבן אין פלאטאן'ס דיאלאג "עוטיפרא":

"איך קען דעם מענטש אליין נישט, עוטיפרא," ענטפערט סאקראטעס, "ווייל ער זעט אויס יונג און אומבאקאנט. אבער זיין נאמען איז, גלויב איך, מעלייטאס. ער איז פונעם באצירק פיטטוס, אויב דו געדענקסט א מעלייטאס פון פיטטוס מיט לאנגע האר, גאר א קליין בערדל און א הויקערדיקער נאז."

זיין רעדע פארן געריכט, אזוי ווי מיר האבן זי פון פלאטאן'ס פעדער, האט אים בכלל נישט געהאלפן. זיינע פריינד און תלמידים, וואס זענען געווען אין געריכט און געהערט די רעדע, האבן געמיינט אז זי האט אים זייער געשאדט. ווי זיי דערציילן, וואלט ער לייכט געקענט אויסמיידן די טויט־שטראף ווען ער וואלט געטאן ווי אנדערע טוען אין אזעלכע פעלער. די שטימען קעגן אים האבן געהאט נאר א קליינע מערהייט. עס וואלט געווען גרינג צו געווינען נאך עטליכע שטימען פאר זיך.

סאקראטעס האט דאס אויך געוואוסט, און האט נישט חרטה געהאט אויף וואס ער האט געזאגט. ער האט נישט געזוכט רחמים, נאר גערעכטיגקייט און אמת. "דער אנגעקלאגטער דארף רעדן אמת, און די ריכטער דארפן זיין גערעכט," האט ער גע'טענה'ט.

אויך מיר האבן היינט נישט צו באקלאגן זיך אויף זיין רעדע. עס איז גוט פאר אים און פאר דער וועלט אז ער האט אזוי גערעדט. ער האט פארלוירן חיי שעה, אבער געוואונען חיי עולם.

סאקראטעס ווערט פאר'משפט צום טויט. צוליב א רעליגיעזן מנהג פון די אטענער איז ער געזעסן דרייסיג טעג אין תפיסה איידער מען האט אויסגעפירט דעם טויט־פסק. זיינע פריינד האבן דערווייל פרובירט אים ארויסצושמוגלען. מען האט געברענגט גרויסע סומעס געלט אונטערצוקויפן די וועכטער, און אלעס איז געווען גרייט פאר זיין אנטלויפן. עס איז דא א סברה אז די אטענער אליין האבן געוואלט ער זאל אנטלויפן.

אבער איין מענטש האט זיך קעגנגעשטעלט: סאקראטעס אליין. ער וועט נישט ברעכן דאס געזעץ. ער האלט נישט שטארק פונעם המון'ס באשלוס און האט נישט מורא פון זייער צארן. אבער דאס געזעץ קען מען נישט ברעכן. אן געזעץ קען מען נישט לעבן צוזאמען. יעדער מוז זיך דערפאר אונטערווארפן צום געזעץ, אפילו ווען עס איז אומגערעכט.

מען האט געשיקט צו אים זיין אלטן פריינד קריטאן, וואס איז געווען אין די זעלבע יארן, אים איבערצורעדן ער זאל אנטלויפן.

סאקראטעס זאגט אים אז ער וואלט אים אוודאי געוואלט פאלגן און טאן זיין רצון, אבער ער קען נישט גיין קעגן זיין אייגענעם שכל און זיין אייגענער לערע. ער פארלאנגט אז קריטאן זאל אים באווייזן על פי שכל אז עס איז ריכטיג אזוי צו טאן. אויב נישט, בלייבט ער אין תפיסה און רירט זיך נישט פונעם פלאץ ביז דער טאג פון שטארבן.

קריטאן פרובירט. אבער מען קען זיך שוין פארשטעלן ווי קריטאן זעט אויס אין א וויכוח מיט סאקראטעס. אינעם דיאלאג "קריטאן" וועט דער לייענער עס אליין זען.

ענדליך קומט דער טאג פון זיין שטארבן. און אין דעם טאג איז סאקראטעס געווארן אומשטערבליך! אין דעם טאג האט ער זיך געוויזן אין זיין גאנצער גרויסקייט, דערהויבנקייט און איבערמענטשליכקייט.

דער מענטשליכער סאקראטעס, וועמענס גאנצע פילאזאפיע איז דער מענטש און זיין אויפפירונג, האט מיט זיין שטארבן געברענגט זיין אייגן לעבן צו דער העכסטער שטופע פון איבערמענטשליכקייט. אין זיין מענטש איז דער גאנצער מענטש געווארן איבערמענטשליך. נישט אין ניטשע'ס זין, וואס איז מבטל די גאנצע מאראל, נאר פונקט דורך דער העכסטער מאראל.

דער טאג פון זיין שטארבן איז כמעט געווען א לאנגווייליגער טאג. זיינע פריינד האבן זיך פארזאמלט ארום אים אין תפיסה זייער פרי. ווי נאר מען האט געעפנט די טויערן זענען זיי שוין געווען ביי אים אין דער טויט־צעל. לויטן געזעץ האט מען געדארפט טרינקען דעם סם ערשט ביים זון־אונטערגאנג. וואס טוט מען א גאנצן טאג? כדי צו פארטרייבן די צייט האט סאקראטעס זיך אונטערגענומען צו באווייזן אז די נשמה איז אומשטערבליך. דעם גוטן מענטש קען נישט געשען קיין שלעכטס, נישט ביים לעבן און נישט נאכן טויט, אויב מען פארשטייט נאר ריכטיג וואס "גוט" און "שלעכט" מיינען. דער באמת גערעכטער, דאס הייסט דער וואס ווייסט באמת, דארף דערפאר פון גארנישט מורא האבן.

ביים זון־אונטערגאנג האט סאקראטעס געטרונקען דעם סם, "אן מורא און אן צו טוישן דעם אויסדרוק פונעם פנים". אזוי ווערט עס איבערגעגעבן אינעם "פעדאן", מיט א כח וואס גייט העכער פון יעדע באשרייבונג.

און דער זעלבער סאקראטעס, וואס האט אריינגעברענגט א וויכטיגן ענין אין מענטשליכן טראכטן, וואס האט צום ערשטן געפירט צום וויסנשאפטליכן טראכטן און צום ערשטן פארלאנגט אז מען זאל זיך ספעציאליזירן אין מענטשליכן וויסן, איז אליין נישט געווען קיין מומחה אין קיין געביט. דאס האט ער כסדר איבערגע'חזר'ט.

ער איז געבוירן ביי ארעמע עלטערן. זיין טאטע איז געווען א בילדהויער, נישט קיין גרויסער קינסטלער, און זיין מאמע א הייבאם. עס איז א גרויסער ספק צי ער האט פון דער היים באקומען א געהעריגע, מסודר'דיגע בילדונג. אין יענער צייט האט דאס בעיקר באשטאנען פון קערפערליכע איבונגען, מוזיק און רעדנעריי. פון זיין טאטן האט ער זיך אויסגעלערנט בילדהויעריי, מיט וועלכער ער האט זיך אפגעגעבן אין די ערשטע יארן. ער אליין איז אויך נישט געווען קיין גרויסער קינסטלער און האט נישט לאנג אנגעהאלטן ביי דער מלאכה.

שפעטער האט ער אנגעהויבן שטודירן די וויסנשאפטן, אויף וויפיל זיי זענען געווען פאראן אין זיין צייט. דאס איז נישט געווען אזוי גרינג ווי היינט. ביכער זענען נישט געווען בנמצא, און בילדונג האט זיך בכלל נישט געוואלגערט אין די גאסן. אבער ער האט באלד אויפגעגעבן דאס שטודירן. אנשטאט ביכער האט ער אנגעהויבן שטודירן דעם מענטש, דאס מענטשליכע טראכטן. אויף דעם געביט האט ער געלייגט א גאנץ נייעם יסוד. אויף דעם האט שפעטער זיין געניאלער תלמיד פלאטאן, אין זיין נאמען, אויפגעבויט די וואונדערליכע סיסטעם פון דער אידעען־לערע.

עס איז נישט גרינג איבערצוגעבן סאקראטעס' לערע. נאך שווערער איז צו ערקלערן די לערעס פון סאקראטעס־פלאטאן. ובפרט אין אזא קורצן באהאנדלונג ווי דער דאזיגער. אפשר איז אפילו נישט ריכטיג צו פרובירן. אבער מען דארף דעם אידישן לייענער געבן א שטיקל באגריף פונעם מאטעריאל וואס איך לייג דא צום ערשטן מאל פאר אים אויף אונזער שפראך.

איך וועל פרובירן דאס צו טאן אויף מיין אייגענעם וועג, אויף וויפיל עס איז מעגליך. אויב דער קענער וועט דא טרעפן געדאנקען וואס ער קען שוין פון פריער, בעט איך ער זאל נישט האבן קיין פאראיבל אויף מיר. עס איז שווער צו זאגן עפעס נייעס וועגן א פילאזאף מיט וועמען די גאנצע וועלט, די העכסט־געבילדעטע וועלט, גיט זיך שוין אפ צוויי טויזנט דריי הונדערט יאר.

פון דער אנדערער זייט, אויב די קענער טרעפן א שטיקל געדאנק, א פארגלייך אדער א בילד וואס זיי קענען נישט, זאלן זיי מיך נישט פארשרייען. איך האב א נאטור זיך צומאל צו דערוועגן צו זאגן א געדאנק וואס שטייט נישט אין די ביכער. זאלן זיי ענדערש ארייננקוקן צי עס ליגט עפעס אמת דערין.

יעדער וואס האט אמאל געהערט דעם נאמען ווייסט אז סאקראטעס פלעגט ארומגיין און זאגן אז ער ווייסט גארנישט. ער ווייסט נאר איין זאך: אז ער ווייסט גארנישט. א טייל אמת ליגט דערין. אבער ווער עס מיינט אז דאס איז די הויפט־זאך וואס האט אים געמאכט אומשטערבליך, האט א גרויסן טעות. סאקראטעס וואלט נישט געווען וואס ער איז ווען דאס וואלט באמת געווען זיין איינציגער און הויפט־אויפטו.

די הויפט־שטריך פון זיין לערע, אפשר דער איינציגער וואס איז באזונדער פאר אים, איז פונקט דאס שטרעבן צו וויסן. דאס "נישט־וויסן" איז ביי אים נאר א וועג פון פארשן און אונטערזוכן, זייער אפט נאר אן אנשטעל, כדי צוצוקומען צום אמת'ן וויסן. צו דערגיין וואס מען קען וויסן און וואס מען קען נישט וויסן. דאס נישט־וויסן אלס וויסנשאפט, די וויסנשאפט פונעם נישט־וויסן, אזוי ווי שלייערמאכער און נאך אים פאול נאטארפ דריקן זיך אויס.

[באמערקונג פונעם איבערזעצער: זעט "Platos Ideenlehre" פון פאול נאטארפ, Leipzig, 1903.]

די פראגע פון וויסן און נישט־וויסן איז נישט קיין באזונדער גריכישע פראגע, און זי איז אויך דעמאלט נישט געווען ניי. סאקראטעס איז נישט געווען דער איינציגער, דער ערשטער אדער דער לעצטער וואס האט געשטעלט די פראגע. אויך איוב האט געפרעגט: "והחכמה מאין תמצא?" דער בעל תהילים האט געזאגט: "ראשית חכמה יראת ד'." קהלת האט, ווי אלץ אנדערש, אויך דאס אוועקגעמאכט מיט דער האנט און געזאגט: "הכל הבל!" אמאר כאיאם האט אים נאכגעטאן און איז געווארן א שיכור. און שוין אין די מאדערנע צייטן האט דער אלטער פאוסט אויסגעשריגן מיט גרויס התרגשות און פארצווייפלונג:

"און איך זע אז מיר קענען גארנישט וויסן.
דאס וויל מיר כמעט דאס הארץ פארברענען."

דאס איז אן אייביגע פראגע, וואס מען האט געפרעגט אין פארשידענע צייטן און ערטער.

די פראגע ווי איוב האט זי געשטעלט, און די תשובות וואס די אנדערע האבן געגעבן, האבן צו גארנישט געפירט. דאס קלאָגן און אנקלאגן, דאס ארומגיין מיט טענות צו דער וועלט, פירט בכלל צו גארנישט.

אויך סאקראטעס האט די שאלה נישט פארענטפערט. ווען יא, וואלט דאך אזא שיינער מענטש ווי אמאר כאיאם זיך נישט פארשיכור'ט, און פאוסט וואלט נישט געדארפט ווערן אזוי פארצווייפלט. אבער סאקראטעס' אויפטו אויף דעם געביט, און דער וועג ווי ער האט עס געטאן, זענען געווען א נייע ווענדונג אין מענטשליכן טראכטן אין יענער צייט, און האבן נישט פארלוירן זייער כח ביז היינט.

פון א געוויסן שטאנדפונקט קען מען דערפאר דערלויבן די מיינונג אז סאקראטעס שטייט אויף א העכערער שטופע פון די אנדערע.

דאס איז א געוואגטע מיינונג. געוויסע מענטשן וועלן אפשר האבן א פאראיבל אויף מיר דערפאר. א פארגלייך צווישן סאקראטעס און פאוסט וועט פרובירן צו בארעכטיגן און פארשטארקן די מיינונג.

איך זאג צווישן סאקראטעס און פאוסט, נישט צווישן סאקראטעס און געטע. געטע'ן וואלט איך ענדערש פארגליכן צו פלאטאן. געטע איז מער ווי פאוסט, ווייל געטע איז פאוסט צוזאמען מיט מעפיסטאפעל. אזוי איז אויך פלאטאן מער ווי סאקראטעס.

עס איז אמת אז סאקראטעס האט שטארק באאיינפלוסט זיין תלמיד פלאטאן און אים געהאלפן דערגרייכן זיינע הויכע הייכן. פאוסט, וואס איז אינגאנצן געטע'ס באשעפעניש, האט נישט געקענט באאיינפלוסן זיין באשעפער. אבער פון דער אנדערער זייט איז אויך אמת, אז אין דער לעבנס־באשרייבונג און אין דער פילאזאפיע איז סאקראטעס פלאטאן'ס באשעפעניש, זיין מייסטערווערק, נישט ווייניגער ווי פאוסט איז געטע'ס באשעפעניש און מייסטערווערק.

צווישן די צוויי גרויסע וועלט־געניעס, סאקראטעס און פאוסט, ליגט א וועלט פון צוויי טויזנט צוויי הונדערט יאר קונסט, פילאזאפיע, וויסנשאפט, אנטדעקונגען, רעוואלוציעס, מלחמות און געזעלשאפטליכע ענדערונגען. א פארגלייך צווישן זיי וועט ביי טייל אפשר אויסזען אוממעגליך. אבער זיי האבן אזויפיל ענליכע שטריכן, און גלייכצייטיג אזויפיל פארקערטע, אז עס קען נישט שאטן צו שטעלןביידע אויף דער זעלבער שורה פון באטראכטונג.

ווי א כלל'דיגע באשרייבונג וואלט איך גערופן סאקראטעס דעם גרויסן באקעמפער פון דער אפיציעלער אינטעליגענץ פון זיין צייט, דער וואס לאכט אויס די אזוי־גערופענע קולטור־טרעגער און האלב־געבילדעטע. פאוסט וואלט איך געשטעלט אלס דער

פארשטייער פון דער אייראפעאישער השכלה פון זיין צייט, דער אפיקורס און ליבעראל, דער פארשטייער פון דער אפיציעלער אינטעליגענץ. דאס איז די אינטעליגענץ וואס מיר טרעפן אין יעדן דור, וואס האלט זיך אלעמאל פאר די העכסטע מדרגה.

איך רעד דא פונעם בארימטן, געלערנטן דאקטאר פאוסט, אזוי ווי ער איז געווען איידער מיר ווערן באקאנט מיט אים און נאך איידער ער גיט זיך איבער צום טייוול.

סאקראטעס און פאוסט זענען ביידע שוין עלטערע לייט ווען מיר באקענען זיך צום ערשטן מאל מיט זיי. ביידע זענען בארימט. ביידע האבן געזוכט צו געבן דעם פאלק בילדונג. ביידע האבן זיך אפגעזאגט פון דער וויסנשאפט. ביידע אינטערעסירן זיך מער נישט מיטן גרויסן עולם און זיינע מיינונגען. ביידע טענה'ן אז מען קען גארנישט וויסן. און דאך, וואס פאר א חילוק! וואס פאר א געוואלדיגער אונטערשייד, וואס פאר א ווייטער מהלך צווישן סאקראטעס און פאוסט!

דער חילוק באשטייט אין איין זאך: סאקראטעס ווענדט זיך צום מענטש. פאוסט גיט זיך איבער צום טייוול!

פונעם טייוול איז פאוסט נישט געווארן קליגער. ער איז נאר פארפירט געווארן צו אלע טייוול, צו מיאוס'ע מעשים און א פארדארבענעם כאראקטער, אזוי ווי נאר דער טייוול קען פארפירן. פונעם מענטש איז סאקראטעס געקומען צום איבערמענטש, ערשט אין זיין אייגענעם מענטש דורך זיין לעבן און שטארבן. נאכדעם, דורך זיין תלמיד פלאטאן, צו דער העכסטער מאראל, צו אומשטערבליכקייט און צו דער אידעע, וואו דער "באגריף" ווערט געשטעלט אויפן פלאץ פון דער זאך.

אמת, סאקראטעס האט נישט באוויזן אומשטערבליכקייט. עס איז א גרויסער ספק צי מען וועט עס אמאל באווייזן. אבער ער האט גרינגער געמאכט דאס שטארבן. ווער עס מאכט גרינגער דאס שטארבן, מאכט גרינגער דאס לעבן.

די מערסטע מענטשן האבן אזא מורא פונעם טויט, אז דאס לעבן גייט זיי נישט איין. סאקראטעס האט פאר אלע צייטן פארטריבן די שרעק פונעם טויט. ווער עס איז אנגעזאפט מיט זיין לערע פון אומשטערבליכקייט, אזוי ווי פלאטאן שילדערט זי אזוי קינסטליך אין זיין נאמען אינעם "פעדאן", וועט מער נישט מורא האבן פונעם טויט. און ווער עס האט נישט מורא פונעם טויט, האט מער הנאה פונעם לעבן בשעת ער לעבט.

סאקראטעס' לערע פון אומשטערבליכקייט איז מער א לערע פון לעבן ווי א לערע פונעם טויט.

סאקראטעס און פלאטאן האבן אויך נישט באוויזן אז די אידעען־לערע איז ריכטיג. אפילו די הויפט־פראגע, צי מען קען זיך אויסלערנען און אויסלערנען אנדערע מאראל, איז געבליבן האלבוועג און נישט באוויזן געווארן. אבער וואס איז יא באוויזן געווארן? האט מאטעריאליזם באוויזן אז מאטעריע איז פעסט און זיכער? די מאדערנע וויסנשאפט ווייזט ענדערש א נייגונג אין דער פארקערטער ריכטונג.

עס איז אבער בכלל נישט וויכטיג וויפיל סאקראטעס־פלאטאן האבן באוויזן. די אומצאליגע אמת'ן וואס זיי האבן געזאגט בשעתן פרובירן צו באווייזן דאס אומבאווייזבארע זענען גענוג פאר זייער אומשטערבליכקייט.

אלס פארשטייער פון דער מאדערנער אייראפעאישער השכלה האט דער אלטער דאקטאר פאוסט שטודירט אלע וויסנשאפטן. בילדונג איז ביי אים געווען דער תירוץ אויף אלע שאלות און די לייזונג פון אלע פראבלעמען. ער האט געמיינט אז ער דארף נאר "אנשטאפן א פולן בויך מיט ביכער און וויסנשאפטן", און ער וועט דערגיין אלע סודות פון גאט, דער נאטור, לעבן און דעם מענטש. דערפאר האט ער זיך מיט גרויס חשק גענומען פארשלינגען ביכער. אפילו טעאלאגיע האט ער נישט אויסגעלאזט.

ווען ער געפינט צום סוף אויס אז אין די ביכער ליגט נישט דער תירוץ אויף אלע שאלות, אז דאס שטודירן האט אים נישט געגעבן די חכמה וואס ער זוכט, ווערט ער פארצווייפלט און שרייט:

"איך האב, אוי, פילאזאפיע,
געזעץ און מעדיצין,
און, ליידער, אויך טעאלאגיע,
גרונטליך שטודירט מיט גרויס פלאג.
דא שטיי איך איצט, איך ארעמער נאר,
און בין אזוי קלוג ווי פריער."

פאוסט איז אויסער זיך. ווי אן אמת'ער משכיל האט ער זיך גענומען פארשפרייטן בילדונג און געמיינט אז ער וועט איבערקערן די וועלט. מיטאמאל זעט ער אז זיין גאנצע געלערנטקייט און אלע זיינע טיטלען זענען נאר אן אפנארעריי:

"מען רופט מיך מאגיסטער, מען רופט מיך דאקטאר,
און איך פיר שוין כמעט צען יאר,
ארויף, אראפ, אויף אלע וועגן,
מיינע תלמידים ביי דער נאז."

ער קען גארנישט, ווייסט גארנישט און קען קיינעם גארנישט אויסלערנען. אוודאי איז ער:

"קליגער ווי די אלע נערנים,
דאקטוירים, מאגיסטערס, שרייבער און גלחים."

אבער וואס קומט ארויס פון דעם אלעם? קיין גרויסע הנאה גיט עס אים נישט. וואס פאר א ווערט האט עס קענען זיין גרויסן שטרעבן אלעס צו וויסן און אויסלערנען די וועלט ווי מען דארף זיך אויפפירן? ער האט זיך אויסגעניכטערט און איז מודה:

"איך שטעל זיך נישט פאר אז איך ווייס עפעס ריכטיג.
איך שטעל זיך נישט פאר אז איך קען עפעס אויסלערנען,
די מענטשן פארבעסערן און צוריקברענגען."

זיין קאלעגע וואגנער, דעם איבערגעטריבענעם דקדקן און קאלטן מענטש, דעם אמת'ן מוסטער פון א געלערנטן, קען ער מער נישט דערטראגן. ער איז בייז אויף זיין טאטן, וואס איז געווען א בארימטער געלערנטער. ער קען מער נישט דערטראגן דעם אפלאדירן פונעם גרויסן עולם. עס קלינגט אים ווי חוזק:

"דעם עולם'ס לויב קלינגט מיר נאר ווי שפאט.
אוי, ווען דו וואלסט געקענט לייענען אין מיר,
ווי ווייניג טאטע און זון
זענען ווערט געווען אזא רום."

"דער פאדעם פון טראכטן איז צעריסן.
איך עקל זיך שוין לאנג פון אלעם וויסן."

עס איז אוודאי זייער שלעכט ווען איינער פאלט מיטאמאל פונעם הימל אין תהום. עס איז נישט גוט ווען ער דערזעט אז ער האט די גאנצע צייט גענארט די וועלט און זיך אליין. אבער וואס האט פאוסט געטאן? אין זיין גרויסער פארצווייפלונג גיט ער זיך איבער צו כישוף:

"דערפאר האב איך זיך געגעבן צו מאגיע,
אויב דורך דעם גייסט'ס כח און ווארט
וועלן מיר סודות אנטפלעקט ווערן,
כדי איך זאל נישט מער מיט ביטערן שווייס
דארפן זאגן דאס וואס איך ווייס נישט,
כדי איך זאל דערקענען וואס האלט די וועלט
צוזאמען אין איר טיפסטן אינערליכקייט."

און דער סוף? ער האט זיך איבערגעגעבן אין די הענט פונעם טייוול און געטאן מיאוס'ע מעשים. קליגער איז ער נישט געווארן. וואס האלט די וועלט צוזאמען אין איר טיפסטן אינערליכקייט, האט ער נישט דערגאנגען פון מאגיע און פונעם טייוול.

מיט סאקראטעס איז דאס נישט געשען. ער איז נישט אריינגעפאלן אין די הענט פונעם טייוול. ער האט נישט פארקויפט זיין נשמה. ער האט זי איבערגעגעבן צו דער אומשטערבליכקייט.

אפשר איז דאס געווען ווייל סאקראטעס האט נישט געהערט צום סארט "אינטעליגענטן" וואס שטאלצירן פאר דער גאנצער וועלט מיט זייער קענען אסאך ביכער. פונקט ווי פאוסט איידער ער איז אריינגעפאלן צום טייוול, האט אויך סאקראטעס געוואלט לערנען אלע חכמות און וויסנשאפטן. ווי פלאטאן לאזט אים זאגן אינעם "פעדאן":

"איך האב געהאט אן אויסערגעוויינליכן חשק צו לערנען די חכמה וואס מען רופט נאטור־פארשונג. איך האב עס געהאלטן פאר א הערליכע זאך צו וויסן די סיבות פון אלעס, פארוואס יעדע זאך ווערט, פארוואס זי פארגייט און פארוואס זי עקזיסטירט... ביז איך האב באשלאסן אז איך בין פון נאטור בכלל נישט צוגעפאסט צו אזעלכע פארשונגען."

[באמערקונג פונעם איבערזעצער: "פעדאן", זייט 148 אין דער אריגינעלער אויסגאבע.]

סאקראטעס האט זיך נישט "געעקלט פון אלעם וויסן". ער האט אויך נישט געהאט עפעס קעגן פארשן און שטודירן די נאטור. ער האפט אז ער וועט זיך קיינמאל נישט דארפן פאראנטפערן פאר אזא פארברעכן. אבער, ווי ער זאגט אין זיין פארטיידיגונג: "איך, מענער פון אטען, האב גארנישט צו טאן מיט די זאכן."

ער האט נישט צו טאן מיט די זאכן, ווי פלאטאן לאזט אים ווייטער דערציילן אינעם "פעדאן", ווייל די וויסנשאפט פון זיין צייט האט נישט געקענט פאראנטפערן זיינע ספקות. זי האט אפילו נישט געשטעלט די פראבלעמען אזוי ווי ער האט געהאלטן אז מען דארף זיי שטעלן.

ער דערציילט אונז אויף זיין אייגענעם אופן:

"דאן האב איך איינמאל געהערט איינעם פארלייענען א בוך. עס איז געווען אנאקסאגאראס' בוך, וואו ער זאגט אז דער שכל שטעלט אלעס אויס און איז די סיבה פון אלע זאכן.

"איך האב זיך שטארק געפריידט מיט דעם געדאנק. עס האט זיך מיר געדוכט ריכטיג אז דער שכל זאל זיין די סיבה פון אלע זאכן... איך בין געווען פרייליך צו מיינען אז איך האב אין אנאקסאגאראס געפונען א לערער פון די סיבות פון אלע זאכן, פונקט לויט מיין געשמאק. ער וועט מיר זאגן צי די ערד איז פלאך אדער רונד. ווען ער וועט דאס טאן, וועט ער ווייטער גיין און ערקלערן די סיבה און די נויטווענדיגקייט דערפון...

"איך האב אויך באשלאסן אויפן זעלבן אופן אויסצופינען וועגן דער זון, דער לבנה און די אנדערע שטערן, זייער פארהעלטעניס'דיגע שנעלקייט, זייער אומדרייען און זייערע אנדערע אייגנשאפטן... די הערליכע האפענונג, מיין פריינד, איז באלד פארשוואונדן."

מיט דער האפענונג איז אויך פארשוואונדן די האפענונג צו פארשפרייטן בילדונג. אויך סאקראטעס האט געזוכט "די מענטשן צו פארבעסערן און צוריקברענגען". ווען ער האט אויסגעפונען אז ער קען עס נישט טאן מיט ביכער, האט ער נישט געזאגט ווי פאוסט: "איך עקל זיך שוין לאנג פון אלעם וויסן."

ער האט נאר אנגעהויבן באקעמפן די כלומרשט'דיגע וויסנשאפט, די אפיציעלע אינטעליגענץ, די מענטשן פונעם בוך און פון די הויכע ווערטער, וואס האבן נישט קיין אמת'ן וויסן. דער באגריף, דאס ריכטיגע טראכטן, איז ביי אים וויכטיגער פון אלעם.

דערפאר איז סאקראטעס קיינמאל נישט געווען קיין אפיקורס. ער האט נישט אויסגעלאכט רעליגיע און אפילו נישט באקעמפט די גלייבענישן פון זיין צייט. ווען זיין פריינד פיידראס פרעגט אים, אינעם דיאלאג מיטן זעלבן נאמען, צי ער גלויבט די לעגענדע אז בארעאס, דער צפון־ווינט, האט אוועקגערויבט די פרינצעסין ארייטיא, זאגט ער אז ער גלויבט, ווייל ער האט נישט קיין צייט פאר די זאכן. אויך ער וואלט זיך געקענט קליגער מאכן און ערקלערן די זאכן על פי שכל, זאגט ער. אבער עס זענען דא צו אסאך אזעלכע לעגענדעס צו ערקלערן.

"אויב איינער גלויבט נישט דערין און נעמט זיך אונטער, מיט א מין קליינשטעטל'דיגער חכמה, צו ערקלערן יעדע זאך על פי שכל, וועט ער דארפן אסאך צייט. אבער איך האב בכלל נישט קיין צייט דערפאר. די סיבה, מיין פריינד, איז דאס: איך קען זיך נאך נישט אליין, אזוי ווי די דעלפישע אויפשריפט פארלאנגט. און אזוי לאנג ווי איך קען נישט דאס טאן, זעט אויס לעכערליך צו פארשן אנדערע זאכן. דערפאר לאז איך עס אלעס און נעם אן דעם געוועגליכן גלויבן וועגן זיי. ווי איך האב נארוואס געזאגט, פארש איך נישט די זאכן, נאר זיך אליין. בין איך עפעס א שרעקעדיגער באשעפעניש, מער פארוויקלט און צארניג ווי טיפאן, אדער א מילדערע, פשוטערע באשעפעניש, וועמען די נאטור האט גענעבן א געטליכן, מילדן גורל?" (דער דיאלאג "פיידראס".)

דערפאר האט ער אויך פון אנפאנג אן גע'טענה'ט אז ער האט גארנישט אויסצולערנען. זיין לערנען איז נישט געווען מער ווי א וועג פון פארשן און זוכן. און די איינציגע פארשונג וואס איז כדאי, וואו מען קען דערגיין כלל'דיגע פרינציפן, איז דער מענטש, זיין אויפפירונג און זיין התנהגות.

ווען מען פרעגט פארוואס ער גייט אזוי ווייניג ארויס פון שטאט, זאגט ער:

"זיי מיר מוחל, מיין טייערער פריינד.
דו זעסט, איך וויל זייער לערנען.
אבער די פעלדער אוןביימער וועלן מיר נישט אויסלערנען.
די מענטשן אין שטאט וועלן יא."

אזוי זאגט סאקראטעס צו זיין פריינד פיידראס אינעם דערמאנטן דיאלאג.

סאקראטעס' לערע, א מאראל־לערע אין אירע רעזולטאטן, איז אין איר עצם א פסיכאלאגישע אונטערזוכונג. סאקראטעס איז דער ערשטער אין דער פילאזאפיע וואס האט געמאכט די מענטשליכע אויפפירונג און התנהגות צום ענין פון א סיסטעמאטישער אונטערזוכונג און א מסודר'דיגער באטראכטונג.

דאס גאנצע רעדן וועגן זיין טענה פון נישט־וויסן איז באמת דאס פארקערטע. עס איז א שטרעבן צום אמת'ן וויסן, צו שטעלן א ריכטיגן אופן פון פארשן און טראכטן, א וועג צום אמת'ן וויסן.

דארט ליגט דער צווייטער חילוק צווישן סאקראטעס און פאוסט. דער ערשטער האט געוויזן דעם וועג צו וויסנשאפט מיט זיין אופן פון אינדוקטיווער פארשונג. דער צווייטער האט פשוט אפגעווארפן וויסנשאפט אלס א זאך דורך וועלכער מען קען גארנישט דערגיין.

עס איז אינטערעסאנט אז פונקט סאקראטעס, א מענטש פונעם פשוטן פאלק, א פשוטער בעל־מלאכה, א קינד פון ארעמע עלטערן, א פשוטער מענטש וואס איז זיין גאנץ לעבן אויך געווען א גרויסער אביון, אן שום פרעטענזיעס, טיטלען אדער פריערדיגע אויסצייכענונגען, איז אויפגעשטאנען אין סאמע מיטן פון דער העכסטער אינטעליגענץ און עלעגאנץ. ער האט גענומען באקעמפן די "וויסנשאפט" פון זיין צייט און זיך קריגן מיט די גרויסע אויטאריטעטן, די געבילדעטע, די אינטעליגענטן און די האלב־געבילדעטע הערן פון אטען. און בדרך אגב האט ער געגעבן דער וועלט א וועג צו טראכטן און פארשן.

"הזהרו בבני עניים, כי מהם תצא תורה!"

ד

ווי ווייט סאקראטעס' צייט איז פון אונזער אייגענער, איז זי דאך ענליך אין געוויסע פרטים, באזונדערס אין די דירעקטע מענטשליכע באציאונגען.

אסאך זאכן האבן זיך געענדערט זינט סאקראטעס איז ארומגעגאנגען אין די גאסן פון אטען און אויסגעלערנט די גריכן ווי צו טראכטן לאגיש. מנהגים, רעליגיע, דאס געזעלשאפטליכע לעבן, באגריפן וועגן נאטור און וויסנשאפט, די וויסנשאפט אליין, און וואס נישט? מען קען זאגן אז אלעס האט זיך געענדערט. אבער די מענטשליכע נאטור איז געבליבן די זעלבע. ווי דער מענטש ווירקט און רעאגירט אויף זאכן און געשעענישן האט זיך נישט געטוישט. אין די לעצטע עטליכע טויזנט יאר האט ער נישט געענדערט זיין כאראקטער. אזוי שנעל "ארבעט" עוואלוציע נישט.

כדי בעסער ארויסצוברענגען דעם באזונדערן שטריך פון סאקראטעס' צייט, איז כדאי זיך פאר א מינוט אפצושטעלן און באטראכטן דעם באזונדערן שטריך פון אונזער אייגענער צייט. אזוי וועלן מיר בעסער פארשטיין זיין אויפטו.

וואס ווארפט זיך היינט דאס מערסטע אין די אויגן, איז דאס גרויסע וואג וואס דער עולם גיט צו פסיכאלאגישע טעאריעס. וואו מען גייט און וואו מען שטייט הערט מען נאר פסיכאלאגיע. אלע רעדן, שטודירן און שרייבן פסיכאלאגיע. אויב איינער איז נישט קיין פראפעסאר, איז ער לכל הפחות א סטודענט פון פסיכאלאגיע. עס מאכט דעם איינדרוק אז קיין אנדערע לערע איז בכלל נישט פאראן.

די ווערטער "לאגיש", "שכל'דיג" און "פארנינפטיג" ווערן אלץ מער ארויסגעשטופט פון דעם עולם'ס שפראך. זייער פלאץ נעמט דאס ווארט "פסיכאלאגיש". מען זאגט נישט מער אז דער און דער איז א קלוגער אדער פארשטענדיגער מענטש. מען זאגט אז ער איז פסיכאלאגיש. דערפאר קען מען מיט רעכט רופן די היינטיגע צייט די פסיכאלאגישע תקופה, די תקופה ווען פסיכאלאגישע טעאריעס, און עס זענען פאראן מערערע, שטייען אויבן־אן אין די אויגן פונעם המון און א גרויסן טייל פון דער אינטעליגענץ.

אבער וואס פאר א חילוק איז דא צווישן דער כלל'דיגער "וויסנשאפטליכער תקופה" פון א פריערדיגן דור און דער "פסיכאלאגישער תקופה" פונעם היינטיגן דור? צווישן כלל'דיגער פילאזאפיע און דער פילאזאפיע פון די פסיכאלאגן?

פון איין זייט איז דא א וועלט־פארנעם. א שטרעבן צו באגרייפן און ערקלערן די גאנצע יצירה, ווי דארוויניזם. אדער א פארזוך צו געפינען דעם שליסל צום מענטשליכן צוזאמענלעבן און פארבעסערן דעם גורל פון דער גאנצער מענטשהייט, ווי סאציאליזם. פון דער אנדערער זייט איז דא דאס אפגעבן זיך מיטן יחיד, מיט זיך אליין. מען גראבט כסדר אין דער אייגענער נשמה, די נשמה פונעם יחיד. מען שטייט, אזוי צו זאגן, שטענדיג פארן שפיגל און שטודירט יעדן בויג און יעדן קנייטש פון דער אויסגעטראכטער נשמה. מען שמירט און פארבט זי, ווי פרויען טוען מיט זייערע נעזער, אדער ווי א קאץ וואס לעקט זיך אליין.

נעמט, למשל, מארקסיזם. צי ער איז ריכטיג אדער נישט, וואס פאר א געוואלדיגע לערע! א וועלט־אנשויאונג, כמעט א רעליגיע, וואס האט געשפריצט מיט הויכע אידעאלן ווי א פאנטאן מיט פריש וואסער. זי האט אריינגעצויגן אין איר באטראכטונג די פארגאנגענהייט און די צוקונפט פון דער גאנצער מענטשהייט. א פראכטפולער בנין, א גייסטיגער "הימל־קראצער", געבויט אויף א טיפן יסוד פון דער פארגאנגענהייט, אונטערגעשטיצט מיט אידעאלן פון דער איצטיגער צייט און באצירט מיט חזיונות פון דער צוקונפט. חזיונות וואס האבן בארוישט די פאנטאזיע און פארכאפט דעם אטעם פון דער גאנצער מענטשהייט, מסוף העולם ועד סופו.

נאכמער איז דער פארנעם פון דארוויניזם. בשעת מארקסיזם האט זיך אפגעגעבן מיט דער אנטוויקלונג פון דער מענטשליכער געזעלשאפט־געשיכטע, האט דארוויניזם ארומגענומען די אנטוויקלונג פונעם אוניווערסום, די געשיכטע פון דער יצירה. דער מענטש, פארשטענדליך אלס א טייל פון דער יצירה, איז אויך אריינגערעכנט.

דאס זעלבע איז אמת, כאטש נישט אין אזא גרויסן מאס, וועגן אלע אנדערע פילאזאפישע סיסטעמען. כלל'דיגקייט איז דער חותם פון יעדן פילאזאפישן סיסטעם.

ווען מען פארגלייכט דאס מיט סיי וועלכער פסיכאלאגישער טעאריע, אדער אפילו מיט אלע טעאריעס צוזאמען, מוז מען קומען צום אויספיר אז דער היינטיגער דור שטייט שכל'דיג נידעריגער פונעם דור פאר אים.

דאס מיינט נישט אז פסיכאלאגיע האט נישט קיין פלאץ אין וויסנשאפט. אזא טענה וואלט געווען נאריש. די פריערדיגע פילאזאפן און וויסנשאפטן האבן נישט פארנאכלעסיגט פסיכאלאגיע. דעקארט, שפינאזא, יום, קאנט און אלע אנדערע פילאזאפן, פאר און נאך זיי, ביז היינט, האבן זי נישט פארגעסן. דארווין האט זי נישט פארנאכלעסיגט. אפילו מארקס, להבדיל, פאַרקערטער אין פאלשער מיינונג, האט זי נישט פארגעסן.

אבער ביי זיי אלע איז זי געווען א נאטירליכער טייל פונעם פילאזאפישן סיסטעם. א וויכטיגער טייל, אבער נישט דער הויפט־טייל, ווי מען מאכט זי היינט. צו זאגן אז פסיכאלאגיע איז אלעס צוזאמען, דער אלף און דער תיו פון אלעם וויסן, איז בלי ספק א שכל'דיגע ירידה. עס איז ווי איינער זאל ארויסרייסן איין בלאט פון אן ענציקלאפעדיע און זאגן אז דער בלאט איז דער וויכטיגסטער אינעם גאנצן בוך, און דאס גאנצע בוך איז א טפל צו דעם בלאט. אוודאי איז דער בלאט נויטיג און וויכטיג אויפן ריכטיגן פלאץ. אבער ער איז נישט דאס גאנצע בוך און נישט דאס וויכטיגסטע דערין. דאס גאנצע בוך איז אסאך גרעסער און וויכטיגער.

עס וואלט געפירט צו ווייט צו ערקלערן די סיבה פון דער שכל'דיגער ירידה. בכלל קען מען זאגן אז דער מענטש קען נישט לאנג טראגן א שווערן משא פון וויסנשאפטליכער אנשטרענגונג. פריער אדער שפעטער ווערט ער מיד, ווארפט אראפ דעם משא, שטעלט זיך אפ צו כאפן דעם אטעם און טראכט ווען זיך אליין בשעת ער רוט.

ווען צום געוועגליכן משא קומען צו אומגעווענליכע געשעענישן, ליידן, אומגליקן, אנטוישונגען און האפענונגסלאזע מצבים, ווי די גרויסע מלחמה האט געברענגט, ווערט דער חשק זיך באפרייען פונעם שווערן פעקל פון וויסנשאפט נאך שטארקער. די מידקייט, שוואכקייט, פוילקייט און אפגעשלאגנקייט וואס קומען נאך אן אומפרוכטבארער אנשטרענגונג מאכן דעם מענטש וועלן זיין מיט זיך אליין, פארטיפט און איינגעשלאסן אין זיך.

דאס איז אמת ווען יעדן יחיד, ווען פעלקער און אויך ווען דער גאנצער מענטשהייט.

ווען עס גייט א מענטש גוט, זיינע אונטערנעמונגען זענען מצליח און ער איז ארומגערינגלט מיט פריינד וואס לויבן און חנפ'ענען אים, האט ער הרחבת הדעת. ער איז ברייט אין זיינע מיינונגען און וואגונגען. ער האט אן אויג פאר זאכן אויסער זיינע אייגענע שמאלע אינטערעסן און קען אויפנעמען יענעמס געדאנקען.

אבער ווען דאס רעדל דרייט זיך, די געשעפטן גייען שלעכט און די פריינד פאלן אוועק, ווען פארוואַרף, צאנק און קריג נעמען דעם פלאץ פון פרייד און ליכטיגקייט, און דאס לעבן ווערט אזוי שווער אז מען קען עס כמעט נישט דערטראגן, פאלט דער מענטש אראפ פון זיין הייך און פארטיפט זיך אין זיך אליין. ער באוואונדערט זיך, פארטיידיגט

זיך, האט רחמנות אויף זיך, זוכט תירוצים פאר זיינע דורכפאלן אדער גרייט זיך אויף ווייטערדיגע נצחונות. בקיצור, ער איז כסדר פארנומען מיט זיך. ער ווערט דער צענטער פונעם אוניווערסום. די גאנצע וועלט איז, מיינט ער, באשאפן פאר אים.

ווייל קיינער קען צום סוף נישט שטיין אינגאנצן אליין, באהעפט ער זיך צו גאט. ער ווערט מיסטיש־רעליגיעז און נעמט אן א פערזענליכע רעליגיע, וואס דריקט זיך אויס אין דער באציאונג צווישן אים און זיין באשעפער. אדער ער ווערט איבערגעטריבן נאציאנאליסטיש, אדערביידע צוזאמען. דאס איז א מין זעלבסט־שוץ. גאט און פאטערלאנד זענען אלעמאל וועגווייזער פאר דעם מענטש וואס קען נישט געפינען זיין וועג אין דער גרויסער וועלט.

אז ביי פעלקער איז נישט בעסער, איז דאס אידישע פאלק א גוטערביישפיל, אן צו גיין ווייט. די כוואליעס פון רעאקציאנער נאציאנאליזם, וואס שלאגן היינט אזוי שנעל אין אלע לענדער, סיי די פארגעשריטנסטע און סיי די מערסט צוריקגעשטאנענע, זענען נאך א ביישפיל.

עפעס ענליכעס טרעפן מיר אין סאקראטעס' אטען.

סאקראטעס האט געלעבט אין אטענס גאלדענער תקופה און אויך מיטגעלעבט איר אונטערגאנג.

עס איז געווען די צייט פון פעריקלעס, פון דעמאקראטיע, גרויסע אונטערנעמונגען, גרויסן פארקער, רייכטום, האנדל און נצחונות. די וויסנשאפט, אויף וויפיל זי איז דעמאלט געווען מעגליך, האט געבליט. פילאזאפיע און קונסט האבן באהערשט די הערצער. אבער עס איז אויך געווען די צייט פון דער גרויסער מפלה אינעם פעלאפאנעזישן קריג, די הערשאפט פון די דרייסיג טיראנען און דער ווייטערדיגער איינפירונג פון דעמאקראטיע.

וויפיל מעלות דעמאקראטיע זאל האבן, און זי האט זייער אסאך, האט זי אויך גרויסע חסרונות. דער גרעסטער איז אז דאס פאלק הערשט למעשה קיינמאל נישט. עס איז אלעמאל א קליינע צאל אינטעליגענטן, זייער אפט שטארקע האלב־געבילדעטע, איבערהויפט בעלי רעדנער־קונסט, די "חנופה־קונסט" ווי סאקראטעס רופט זי, וואס הערשן און באהערשן דאס פאלק מיט דער הילף פון די יא־זאגער און ניין־זאגער.

די ערשטע וואס האבן אויסגענוצט די געלעגנהייטן וואס די אטענער דעמאקראטיע האט געעפנט פאר די בירגער, זענען געווען רייכע יונגע לייט. זיי האבן געוואלט זיך אויסצייכענען און אויסלערנען די רעדנער־קונסט, כדי צו מאכן א קאריערע אין שטאטישן פאליטישן לעבן אלס פירער אדער גענעראלן. עס האט דעמאלט געהערט צו א געבילדעטן יונגערמאן צו זיין א תלמיד פון עפעס א סאפיסט. דער סאפיסט האט אים אויסגעלערנט רעדעס, ציטירן די גרויסע דיכטער און נאכזאגן קלוגע ווערטלעך פון די אלטע חכמים.

יענע צייט איז, ווי געזאגט, אויך געווען א צייט פון א גרויסער מפלה. אין אזא צייט זענען מענטשן גרייט אפצווארפן אלטע מנהגים און זיטן און שפירן אז זיי מוזן זיך פארלאזן אויף זיך אליין. בקיצור, עס איז א צייט ווען מענטשן ווערן "פסיכאלאגיש", און

פסיכאלאגיע ווערט די וויכטיגסטע וויסנשאפט.

עס האבן זיך גלייך געפונען לערער, גרויסע און קליינע אינטעליגענטן און באקאנטע רעדנער. סאפיסטן האט מען זיי גערופן. פאר גוט באצאלט האבן זיי זיך אונטערגענומען צו דערפילן דעם צורך און געלערנט די יונגע לייט רעדנעריי און מאראל.

"מאראל" איז א וויכטיגער, נויטיגער געצייג אין א דעמאקראטיע. דער טיראן שטייט העכער פונעם געזעץ און הערשט מיט געוואלד. ער קען זיך ערלויבן נישט צו זיין מאראליש, אויב ער וויל. דער דעמאקראטישער הערשער קען זיך נישט ערלויבן אזא לוקסוס. ער מוז זיין מאראליש, אפילו ווען ער איז נישט.

עטיק איז אויך א צווילינג־שוועסטער פון פסיכאלאגיע. ביידע געבן זיך אפ מיט מענטשליכער התנהגות און אויפפירונג. זיי גייען דערפאר האנט אין האנט. אפט קען מען אורטיילן די עטיק לויט דער פסיכאלאגיע און די פסיכאלאגיע לויט דער עטיק. ווען פסיכאלאגיע איז א טייל פון א ברייטער וויסנשאפטליכער קאסמאלאגיע, וועט אויך די מאראל זיין ברייט, כלל'דיג און אוניווערסאל.

אבער ווען פסיכאלאגיע איז פערזענליך און פעסימיסטיש, א רעזולטאט פון דורכפאלן און מפלות, און דערפאר ענג און פארנומען נאר מיטן יחיד אליין, וועט אויך די מאראל זיין ענג, אייגננוציג און עגאיסטיש. זי וועט זיין אויסגערעכנט נאר צו ברענגען דעם יחיד נוצן און הנאה.

בערך אזא מצב איז באמת געווען אין אטען אין סאקראטעס' צייט. אין פילאזאפיע, אדער גענויער אין פסיכאלאגיע, האט געהערשט פראטאגאראס' כלל:

"דער מענטש איז דער מאס פון אלע זאכן!"

כדי מען זאל נישט האבן קיין טעות וואס דער זאץ מיינט, האט פראטאגאראס צוגעלייגט:

"וואס זעט אויס פאר יעדן מענטש רעאל, איז פאר אים דאס וואס עס זעט אויס."

אזוי איז אויך די גריכישע מאראל געווען אויסגערעכנט פארן יחיד'ס נוצן.

סאקראטעס האט זיך אונטערגענומען צו באקעמפן און פאררעכטן דעם מצב.

אמת, ער האט אפגעווארפן די וויסנשאפט פון זיין צייט און זיך גענומען אפגעבן מיטן מענטש, דאס הייסט אויך מיט פסיכאלאגיע. אבער נישט מיטן איינצעלנעם מענטש, נאר מיטן מענטש אלס א טייל פון דער גאנצער נאטור. ער איז געווען דער ערשטער וואס האט אזוי באהאנדלט דעם מענטש אלס א טייל פון דער יצירה. אין פסיכאלאגיע, ווי אין מאראל, האט ער געזוכט צו פעסטיגן דעם אוניווערסאלן געדאנק.

"אויב יעדן מענטש'ס מיינונג, וואס ער באקומט דורך זיינע חושים, איז פאר אים אמת; אויב קיינער קען נישט דערקענען יענעמס מצב בעסער ווי ער אליין; אויב קיינער האט נישט מער רעכט ווי ער אליין צו אונטערזוכן צי זיין מיינונג איז אמת אדער פאלש; און אויב די מיינונגען זענען אלעמאל ריכטיג און אמת, פארוואס, מיין פריינד, זאל פראטאגאראס זיין א חכם, וואס מען האלט מיט רעכט פאר ראוי צו זיין א לערער פאר

אנדערע און נאך באקומען גוט באצאלט? פארוואס זענען מיר געוווען אומוויסנדע באשעפענישן און געדארפט גיין צו אים אין חדר, אויב יעדער מענטש איז דער מאס פון זיין אייגענער חכמה?"

אזוי פרעגט סאקראטעס אינעם דיאלאג "טעאטעטאס". אבער דאס איז געווען שפעטער.

ווי עס זעט אויס, האט ער אנגעהויבן מיטן באקעמפן די סאפיסטן. זיינע שארפסטע פיילן האט ער דערפאר געווארפן קעגן רעדנער־קונסט בכלל. ביי אים איז דאס א קונסט וואס איז דער היפך פון שיין. ער רופט עס חנופה־קונסט און פארגלייכט די רעדנער צו קעכער. "רעדן איז פאר דער נשמה וואס קאכן איז פארן גוף," זאגט סאקראטעס. וואס פאר א פנים וואלטן מיר געהאט, פרעגט ער, ווען די קעכער זאלן אנשטאט דעם דאקטאר פארשרייבן א דיעטע פארן גוף, בלויז ווייל זיי קענען קאכן? פונקט אזוי איז ווען רעדנער ווילן פארשרייבן א דיעטע פאר דער נשמה, ווייל זיי קענען מאכן א געברייי פון ווערטער.

עס קען אויסזען ווי א סתירה, אז דער מענטש וועמענס גאנצער כח ליגט אין וויכוחים זאל מיט אזא שטארקייט און געשיק אויסטרעטן קעגן דער קונסט פון רעדן. ביי סאקראטעס איז דאס נישט קיין סתירה. עס איז די נאטירליכסטע זאך אין דער וועלט. מען דארף נאר פארשטיין דעם חילוק וואס ער מאכט צווישן רעדן און רעדן.

אין דער "אפאלאגיע", דער אומשטערבליכער פארטיידיגונגס־רעדע, איז דאס זיין ערשטער ענין. זיינע אנקלעגער האבן, זאגט ער, געזאגט אסאך ליגנס וואס האבן אים דערשטוינט.

"אבער דאס מערסטע האב איך זיך דערשטוינט פון איין שקר: זיי האבן געזאגט איר זאלט זיך היטן נישט צו ווערן פארפירט פון מיר, ווייל איך בין א געשיקטער רעדנער. איך האב עס געהאלטן פאר דער גרעסטער חוצפה אין זייער גאנצער אויפפירונג. זיי האבן זיך נישט געשעמט, כאטש איך וועל זיי אויפן ארט אפפרעגן מיט פאקטישע ראיות, ווען איך וועל זיך ארויסווייזן אלס גארנישט קיין געשיקטער רעדנער. סיידן זיי רופן דעם וואס זאגט אמת א געשיקטן רעדנער. אויב דאס מיינען זיי, וועל איך מסכים זיין אז איך בין א רעדנער, אבער נישט אויף זייער אופן."

אז פלאטאן האט דאס געהאלטן פאר איינער פון די וויכטיגסטע שטריכן אין סאקראטעס' לעבן און טראכטן, זעט מען דערפון וואס ער קומט צוריק צו דעם ענין אין פארשידענע דיאלאגן. ער לאזט סאקראטעס עס איבער'חזר'ן אויף פארשידענע וועגן. אין דעם וויכוח צווישן סאקראטעס און דעם גרויסן, בארימטן סאפיסט פראטאגאראס, שטעלט סאקראטעס א תנאי אז מען זאל נישט האלטן קיין לאנגע רעדעס. ער וויל אוועקגיין אינמיטן דער פארזאמלונג, ווייל פראטאגאראס האלט כסדר לאנגע רעדעס. ער קען בכלל נישט געדענקען לאנגע רעדעס, זאגט סאקראטעס. ער פארלאנגט נאר שאלות און תשובות. אדער פראטאגאראס זאל פרעגן און ער וועט ענטפערן, אדער פארקערט.

קיין לאנגע רעדעס!

ביי אן אנדער געלעגנהייט האלט ער בכוונה א גרויסע רעדע, מיט הויכע ווערטער, פאר זיין פריינד פיידראס. גלייך דערנאך באווייזט ער אז אין דער גאנצער רעדע איז נישט דא קיין אמת ווארט. דער דיאלאג "גארגיאס" איז באזונדער געצילט קעגן רעדנער־קונסט.

דאס זעלבע ווערט איבערגע'חזר'ט אינעם "סימפאסיום" און אויף אסאך אנדערע ערטער. אומעטום גייט דער געדאנק: א גרויסער רעדנער איז נאר דער וואס זאגט דעם אמת!

אבער וואס איז דער אמת?

ה

די פראגע "וואס איז דער אמת?" שטייט נישט פאר זיך אליין און קען נישט באזונדער פארענטפערט ווערן. אין סאקראטעס' זין מוז מען זי פארענטפערן אין שייכות מיט אנדערע שאלות: וואס איז יושר, גערעכטיגקייט, מאראל, גוטסקייט, שיינקייט, ליבע? אלע שאלות מוזן צוגעפירט ווערן צו איין הויפט־שאלה: וואס איז וויסן?

ביי סאקראטעס הענגען אלע שאלות אינעם תירוץ וואס מען קען געבן אויף דעם איינעם. מיט "וויסן" מיינט מען נישט נאר דעם געוועגליכן באדייט, דעם פילע־וויסעריי וואס די סאפיסטן האבן געלערנט דעמאלט, וואס מען לערנט היינט אין שולעס און מיט וואס אזויפיל מיטלמעסיגע מענטשן פון אלע צייטן שטאלצירן. סאקראטעס מיינט וויסן ממש, דעם מענטשליכן כח צו וויסן און די מעגליכקייט צו לערנען. אלע שאלות ווערן צוגעפירט צו דעם ענין.

ער גלויבט נישט, למשל, אז "יצר לב האדם רע מנעוריו", אז דער מענטש איז שלעכט פון זיין יוגנט. ער גלויבט נישט אז דער מענטש איז שלעכט ווייל ער וויל זיין שלעכט. ער גלויבט אויך נישט אז דער מענטש איז גוט. עס איז אלעס א פראגע פון וויסן אדער נישט־וויסן.

ווען א מענטש טוט שלעכטס, איז א טיראן אדער פירט זיך אומגערעכט און נישט מיט יושר, איז דאס נישט ווייל זיין נאטור איז באמת שלעכט, טיראניש אדער אומגערעכט. ער טוט עס ווייל ער ווייסט נישט בעסער. אומוויסנהייט ברענגט די אלע שלעכטע מעשים. דערפאר איז ער נישט בייז אויף די ריכטער וואס האבן אים פאר'משפט צום טויט. זיי האבן נישט געוואוסט בעסער. דא האבן מיר, ווי קאנטסטאנטין ריטטער באמערקט ריכטיג אין זיין גרויסן ווערק וועגן פלאטאן, דעם "גאט, פארגיב זיי, זיי ווייסן נישט וואס זיי טוען" פון ישוע הנוצרי.

אין תלמוד איז דא א מאמר: "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות", א מענטש טוט נישט קיין עבירה סיידן א רוח פון נארישקייט איז אריין אין אים. עס קלינגט כמעט ווי סאקראטעס' פרינציפ, אבער עס איז נישט דאס זעלבע. עס איז ענדערש דער היפך.

אפגעזען פון דער פראגע אויף וויפיל דער תלמוד'ישער זאץ איז באאיינפלוסט פון סאקראטעס' לערע, איז עס אין תלמוד א גאנץ אנדערע זאך. ביי סאקראטעס איז עס א פרינציפ וואס פירט צו א פארשטאנד פון אלע מענטשליכע מעשים און מוז ווערן דער גרונטשטיין פון אלע וויסנשאפטליכע אונטערזוכונגען פון מענטשליכער אויפפירונג. ווייל דאס וויסן גופא איז צום סוף נישט מער ווי א כסדר'דיג זוכן צו וויסן.

[באמערקונג פונעם איבערזעצער: סאקראטעס האט געלעבט בערך דרייסיג ביז פערציג יאר נאך עזרא הסופר'ס צייט, ארום פיר הונדערט יאר פארן תלמוד.]

דאס איז דער הויפּט־חילוק צווישן סאָקראַטעס' אופן פון טראַכטן און דער אידישער סיסטעם. די אידישע חכמה איז אוועקגעשטעלט געוואָרן איינמאָל פאַר אַלעמאָל: "ראשית חכמה יראת ד'", מורא פון גאָט איז די ערשטע חכמה. ביי סאָקראַטעס מוז מען ערשט געפינען דאָס וויסן, די חכמה, און עס מאַכן צום יסוד פון אַלע ווייטערדיגע פילאָזאָפיעס און מאָראַל־פּרינציפּן. אויך זיין מאָראַל איז אַנדערש און האָט אַנדערע יסודות ווי די אידישע.

מיר וועלן זיך דאָ פאַר אַ ווײַלע אָפּשטעלן ביי אַ וויכטיגן ענין וואָס איז באַזונדער פאַר סאָקראַטעס און שיידט אים אָפּ פון דער גאַנצער אידישער וועלט־אַנשויאונג, כאָטש אין אַנדערע זאַכן איז ער זייער ענליך.

"די באַזונדערע שטעלע וואָס גריכנלאַנד נעמט איין אין דער געשיכטע פון דער מענטשהייט," זאָגט עדוּאַרד מאַיער אין זיין באַרימטער "געשיכטע פונעם אַלטערטום", "באַרוט צום סוף אויף סאָקראַטעס." לויט מאַיער איז נישט די קונסט, אין וועלכער גריכנלאַנד האָט זיך אַזוי אויסגעצייכנט, דאָס וואָס גיט איר די גרויסע שטעלע. סאָקראַטעס, זיין לערע און פילאָזאָפיע, געבן גריכנלאַנד איר גרויסן ווערט פאַר דער מענטשהייט. "אין אים," זאָגט מאַיער ווייטער, "ליגט עפּעס פונעם תמצית פונעם מזרח'דיגן נביא און רעליגיע־גרינדער." (ציטירט ביי קאָנסטאַנטין ריטער.)

אין אַסאַך זאַכן, אפשר אין זיין גאַנץ פּריוואַט לעבן, איז סאָקראַטעס באמת ענליך צום אידישן נביא. אפילו דערין וואָס ער האָט געגלויבט אַז ער איז געשיקט געוואָרן צו מאַכן מענטשן קליגער, דאָס הייסט בעסער, און אַז עפּעס אַ מלאך אָדער אַ גייסט באַגלייט אים. לאַמיר עס רופן אַ בת־קול. זי זאָגט אים אונטער ווי צו האַנדלען און לאָזט אים נישט טאָן זאַכן וואָס זענען נישט גוט.

דאָך איז דאָ אַ גרויסער חילוק צווישן אים און דעם אידישן נביא, פּונקט ווי צווישן זיין מאָראַל און דער אידישער, זיין וועלט־אַנשויאונג און דער אידישער. אפילו זיין בת־קול איז געווען אַנדערש: זי האָט אים נאָר געזאָגט נישט צו טאָן געוויסע זאַכן, אָבער קיינמאָל נישט באַפוילן צו טאָן עפּעס.

דער חילוק ליגט צווישן אַנטפּלעקונג און וויסן.

לויטן אידישן גלויבן איז די גאַנצע תורה געקומען פון באַרג סיני, דורך דעם וואָס גאָט האָט זיך אַנטפּלעקט. פריער האָט ער זיך אַנטפּלעקט צו אברהם, דערנאָך צו יעקב און דערנאָך צו משה. אויב ער האָט עס נישט געטאָן אַליין, אַזוי ווי ביי משה, האָט ער עס געטאָן דורך זיינע מלאכים. דער מלאך ד' האָט זיך געוויזן צו די נביאים און ווייזט זיך צו די צדיקים. משה האָט מקבל געווען די תורה אויף באַרג סיני און איבערגעגעבן צו יהושע, יהושע צו די זקנים, די זקנים צו די נביאים און אַזוי ווייטער ביז היינט.

[באַמערקונג פונעם איבערזעצער: זעט פּרקי אבות, "משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע" און אַזוי ווייטער.]

אַלעס איז געקומען פאַרטיג. מאָראַל איז אַ מצוה, אַ פאַרשריפט, אַ געבאָט פון דער געטליכער השגחה, פּונקט ווי אַלע אַנדערע מצוות. איינמאָל פאַר אַלעמאָל. יעדער מוז עס מקיים זיין און קיינער טאָר נישט אַראָפּנעמען אָדער צולייגן. פאַר דעם איד איז

מאראלישע אויפפירונג א געבאט פון הימל, א מצוה פון רוח הקודש, פון דער אנטפלעקונג.

ביי סאקראטעס זענען עס אלעס ענינים פון מענטשליכן שכל, פארשטאנד, וויסן און פילאזאפירן. דאס איז דער הויפט־חילוק: אנטפלעקונג אדער פארשטאנד! ביי סאקראטעס איז די פילאזאפיע, די ליבע צום וויסן און מענטשליכן פארשטאנד, די הויפט־זאך. דאס מוז מען אונטערזוכן און שטודירן. דערפון וויל ער דערגרייכן, און האט באמת דערגרייכט, די העכסטע שטופע פון מאראל. אין דער אידישער סיסטעם איז די הויפט־זאך נבואה, דאס באווייזן זיך פון גאט אדער זיין מלאך.

[באמערקונג פונעם איבערזעצער: פראפעסאר דזשאררדזש פוט מור ברענגט ארויס דעם געדאנק אין פארשידענע שייכות'ן אין זיין גרויסן ווערק "Judaism", ארויס אין 1927. אבער דער געדאנק איז ביי אים נישט ניי.]

אויך סאקראטעס גלויבט אז עס זענען דא נביאים. אין גריכישן טראכטן איז ער געווען דער ערשטער וואס האט איינגעפירט דעם געדאנק פון נבואה און באגייסטערונג. אבער ביי אים איז עס א נידעריגערע מדרגה ווי דאס באוואוסטע פילאזאפירן. נבואה און פאעזיע זענען נישט קיין קלייניגקייט ביי אים. אבער ער גלויבט אז די נביאים און דיכטער ווייסן נישט וואס זיי רעדן.

אין זיין "אפאלאגיע" פארן געריכט דערציילט ער ווי ער איז ארומגעגאנגען פון איינעם צום צווייטן זיי אויסצופרובירן אין חכמה. ער איז אויך געקומען צו די דיכטער, און האט:

"באלד דערקענט אז וואס זיי האבן געשריבן, האבן זיי נישט געשריבן פון חכמה, נאר פון א נאטירליכער נייגונג און א רוח הקודש, ווי די נביאים און חוזים. אויך זיי זאגן שיינע זאכן, אבער ווייסן נישט די זאכן וואס זיי זאגן."

ביי אים איז דאס וויכטיגסטע, דאס איינציג וויכטיגע, וויסן וואס מען קען אונטערזוכן מיטן מענטשליכן פארשטאנד. אין דעם שטייט ער הימל־הויך העכער פון די פילאזאפן פון אונזער אייגענער צייט, די צייט פון פסיכאלאגיע, רעאקציע און מיסטיציזם.

עס איז מערקווערדיג ווי די היינטיגע פסיכאלאגן צוברייסן זיך כמעט און נוצן זייער בעסטן פארשטאנד כדי אפצולייקענען דעם מענטשליכן פארשטאנד. זיי געפינען אלערליי סיבות פאר מענטשליכע מעשים, אבי נישט לאזן קיין פלאץ פארן מענטשליכן שכל. דעם גרעסטן וואונדער אין דער גאנצער יצירה ווילן זיי אפלייקענען.

אסאך ווערן נתפעל פונעם ווארט "אינטואיציע", ווי עס וואלט געווען א זאך וואס ערקלערט אונזער קענען און וויסן בעסער פונעם מענטשליכן פארשטאנד. פארשטענדליך קענען מיר אינטואיציע ערקלערן פונקט אזוי ווייניג ווי מענטשליכן פארשטאנד. דער חילוק איז נאר אז אינטואיציע איז מער צוגעפאסט צו דער היינטיגער צייט פון נעפל, מיסטיציזם, רעאקציע און אומפארשטאנד. אן ענליכן מצב האט סאקראטעס אין זיין צייט שטארק באקעמפט, ווי מיר האבן שוין באמערקט.

דערפאר איז סאקראטעס אויך א קעגנער פון דעמאקראטיע. אפילו ווען זיין אייגן לעבן איז געווען אין סכנה האט ער זיך אפגעזאגט צו טאן עפעס וואס זאל באפרידיגן די געפילן פונעם המון. דאס זעט מען גרינג אין דער "אפאלאגיע".

[באמערקונג פונעם איבערזעצער: פארגלייכט קאנסטאנטין ריטטער'ס "פלאטאן", ערשטער באנד, זייט 187.]

ווען זיין פריינד קריטאן קומט אים איבערצורעדן צו אנטלויפן פון תפיסה, ווייל "וואס וועלן מענטשן זאגן וועגן זיינע פריינד", ענטפערט ער: "פארוואס קימערן מיר זיך אזויפיל וועגן וואס די מערסטע מענטשן טראכטן?" דער המון קען טאן רשעות? ער גלויבט נישט. הלוואי וואלט דאס פאלק געקענט טאן רשעות. דעמאלט וואלט עס אויך געקענט טאן גוטס. אבער זיי טוען נאר וואס עס פאלט זיי איין.

ווי קען מען באשטימען זאכן לויט דער מערהייט, ווען עס פעלט זיך אויס באזונדער וויסן, וואס אין די מערסטע פעלער האט נאר דער יחיד? דער יחיד, דער מומחה, דער וואס האט זיך געלערנט און קען די זאך, האט רעכט צו באשטימען, נישט די מערהייט.

אויב איינער איז קראנק, פרעגט סאקראטעס, צו וועמען וועט ער גיין זיך היילן? צו א דאקטאר וואס האט זיך געלערנט די הייל־קונסט און וועט פאלגן זיינע עצות און פארשריפטן? אדער וועט ער טאן וואס א מערהייט באשטימט? אויב איינער וויל זיך אויסלערנען שפילן אויף דער לירע אדער רייטן אויף א פערד, וועט ער נישט דינגען דעם וואס קען די קונסט און פאלגן אים, אנשטאט פרעגן די מערהייט? אבער ווען מען דארף רעגירן דאס לאנד, וואס איז למעשה די גרעסטע קונסט, זאל מען זיך פארלאזן אויף א מערהייט פון שטימען, אן קוקן צי די מערהייט פארשטייט עפעס דערפון?

זיין שטאנדפונקט, און די פאָדערונג אז די הערשער זאלן וויסן און פארשטיין ווי צו היטן און שוינען דאס פאלק, די רעגירטע, האט אים כמעט געקאסט דאס לעבן אין דער צייט פון די דרייסיג טיראנען, לויט קסענאפאן. אונטער דער נייער דעמאקראטיע האט ער ממש באצאלט דערפאר מיטן לעבן.

מיר זעען אז די פראגע "וואס איז אמת?" בארירט אלע פראגן פון מענטשליכן לעבן און האנדלען. נישט בלויז דעם יחיד'ס לעבן, נאר אויך זיין לעבן אלס א מיטגליד פון דער מענטשליכער געזעלשאפט.

ווי ענטפערט סאקראטעס די פראגע? איצט איז סאקראטעס אליין שוין נישט גענוג. מיר מוזן אנקומען צו זיין אומשטערבליכן "תלמיד", פלאטאן.

ו

למעשה איז אלעס וואס מיר האבן ביז אהער געזאגט וועגן סאקראטעס אויך גענומען פון פלאטאן. סאקראטעס אליין האט אין זיין לעבן נישט געשריבן קיין איין שורה. אלעס וואס מיר ווייסן קומט פון צוויי "תלמידים", קסענאפאן און פלאטאן.

קסענאפאן איז געווען א היסטאריקער און סאלדאט, דער קאמאנדיר פון די באקאנטע צען טויזנט אונטער כורש. ער אליין איז נישט געווען קיין גרויסער פילאזאף און האט אפשר בכלל נישט געקענט אפשאצן די וויכטיגקייט פון זיין גרויסן לערער. אבער ער האט אים ליב געהאט און פארערט. דערפאר האט ער געזוכט אים צו פארטיידיגן, באשריבן זיין לעבן און דערציילט פארשידענע מעשיות וועגן אים.

עס איז א גרויסע פראגע צי סאקראטעס' רום וואלט דערגרייכט אזוי ווייט און אנגעהאלטן אזוי לאנג, ווען מיר וואלטן געהאט נאר קסענאפאָן'ס מעשיות. פאראייביגט האט אים זיין צווייטער "תלמיד", דער געניאלער פלאטאן. ער האט נישט בלויז געבויט זיין וואונדערליכע פילאזאפיע אויפן יסוד און לויטן אופן פון סאקראטעס' לערע. ער האט גלייכצייטיג געמאלט דעם מערקווערדיגן בילד פון זיין לערער מיט אזעלכע גלאנצנדיגע, פעסטע פארבן, אז זיי וועלן, דוכט זיך, קיינמאל נישט אפבלייכן.

"אן פלאטאָן'ס שריפטן," זאגט קאנסטאנטין ריטטער, "וואלטן מיר געקענט זיך פארשטעלן נאר א זייער אומקלארן און נישט באזונדער אינטערעסאנטן בילד פון סאקראטעס." לויט דעם בארימטן עדוארד מאיער, וואס מיר האבן שוין דערמאנט, איז "פלאטאָן'ס באשרייבונג פון סאקראטעס' לעבן און לערע, אין איין אומצעטיילבארער איינהייט, אפשר די גרעסטע שאפונג וואס א מענטשליכע פעדער האט אמאל געשריבן".

ערשט נאך פלאטאן קומט קסענאפאָן'ס באשרייבונג אונז שטארק צונוץ. פון די קלייניגקייטן וואס ער דערציילט פון סאקראטעס' לעבן, באקומען מיר דעם ריכטיגן געשמאק און א לעבעדיגע פארשטעלונג פון זיין אמת'ן קיום. זיין גרויסקייט, געשילדערט דורך פלאטאָן'ס מעכטיגער פעדער, ווערט אונז דערמיט פארשטענדליכער. איינער באשטעטיגט דעם צווייטן. קסענאפאן איז א שיינע באצירונג צו א פראכטפולן בנין.

אלע פלאטאָן'ס "דיאלאגן", אויסער "די געזעצן", זענען געשריבן אין סאקראטעס' נאמען. פלאטאן אליין זעט מען נישט. כמעט אין אלע שמועסן איז סאקראטעס די הויפט־פיגור וואס אנטוויקלט און ערקלערט די אידעען־לערע. בדרך אגב ווערן דארט בארירט אלע שאלות פונעם מענטשליכן לעבן, צוזאמענלעבן און שטארבן. אזוי טיף, שיין און צוציענדיג, אז קיין לעבעדיגער מענטש האט זיי ביז היינט נישט איבערגעשטיגן און אפילו נישט דערגרייכט.

דערפון קומען טייל צום אויספיר אז מען ווייסט נישט ווער איז ווער. איז סאקראטעס פלאטאן אדער פלאטאן סאקראטעס? וואו הייבט זיך אן איינער און וואו ענדיגט זיך דער צווייטער? אנדערע ווילן זאגן אז סאקראטעס איז געווען אן אומבאדייטנדיקער מענטש, וועמען פלאטאן האט נאר גענוצט אלס מיטל, דורכן מויל פון וועמען ער האט ערקלערט זיין אייגענע אומשטערבליכע פילאזאפיע.

אז פלאטאן איז געווען דער גרויסער קינסטלער און אפשר דער גרעסטער פילאזאף, אז ער אליין האט באשאפן די אומשטערבליכע "דיאלאגן", צווייפלט קיינער נישט. דער וויכוח איז נאר וועגן סאקראטעס. פון צייט צו צייט טרעפט זיך איינער וואס קען ביי זיך נישט פועל'ן אז אזא פשוטער מענטש זאל זיין דער פאטער פון אזעלכע וועלט־באוועגנדע אידעען. אן ענליכער וויכוח גייט אן אין ליטעראטור וועגן שייקספיר. טייל קענען נישט גלויבן אז שייקספיר איז געווען שייקספיר.

די ליטעראטור וועגן סאקראטעס־פלאטאן איז גרויס און רייך אין פארנעם, טיף און ברייט אין אלע פרטים. עס איז בכלל אוממעגליך דא אריינצוגיין דערין, אפילו אביסל. איך וועל דערפאר נאר פרובירן ארויסצוברענגען איין געדאנק.

שוין שלייערמאכער האט געוויזן דערויף, און נאך אים עדוארד מאיער און א גאנצע רייע אנדערע געלערנטע, אז פלאטאן האט מסתמא געשריבן די "אפאלאגיע", סאקראטעס' פארטיידיגונגס־רעדע, נישט לאנג נאך זיין לערער'ס טויט. קיין סטענאגראפיע איז פארשטענדליך נישט געווען דעמאלט, און מען קען אננעמען אז פלאטאן האט פארבעסערט דעם סטיל.

אבער דער טאן פון דער גאנצער רעדע, די פאקטן פון סאקראטעס' לעבן וואס ווערן דערמאנט און זענען באקאנט אלס ריכטיג, און איבערהויפט דער פאקט אז די רעדע איז געשריבן פאר מענטשן וואס זענען געווען אין געריכט און אים געהערט, לאזן אויספירן אז די "אפאלאגיע" פון פלאטאן'ס פעדער האט געדארפט זיין זייער נאענט צו דער אמת'ער רעדע. די מענטשן וואס זענען געווען דערביי, און אויך די ריכטער און אנקלעגער, וואלטן זיכער געלאזט הערן פון זיך ווען די שריפט וואלט אינגאנצן געווען א פראדוקט פון פלאטאן'ס קינסטלערישער פאנטאזיע און פילאזאפישן טאלאנט.

אויסער דעם איז זיכער אז די יראת הכבוד, כמעט פארגעטערונג, וואס פלאטאן און די אנדערע נאכפאלגער האבן געהאט פאר סאקראטעס, וואלט נישט געלאזט שרייבן עפעס אין זיין נאמען וואס שטימט נישט אינגאנצן מיטן אמת.

ווען מען נעמט אן די הנחה, און אן אנדער איז נישט פאראן, קען מען גרינג אויספירן וואס פאר א חלק סאקראטעס האט אין פלאטאן'ס פילאזאפיע און וויפיל פלאטאן האט נאכגעפאלגט זיין לערער. ווען מען לייענט די "אפאלאגיע" און פאלגט מיט אויפמערקזאמקייט די אנדערע דיאלאגן, קען מען זען אז אסאך פון די וויכטיגסטע ענינים פון פלאטאן'ס פילאזאפיע, וואס ווערן איינס נאכן צווייטן באהאנדלט אין די דיאלאגן מיט טיפקייט און געוואלדיגן כח, זענען שוין באריִרט געווארן אין סאקראטעס' פארטיידיגונגס־רעדע.

די פראגע פון נישט־וויסן, אדער ריכטיגער אמת'ן וויסן; די לערע פון השארת הנפש און מאראל; די געדאנקען וועגן דעמאקראטיע און נאך אסאך אנדערע, וואס דער לייענער וועט אליין זען אין דער רעדע, זענען שוין דא אין דער "אפאלאגיע". פון סאקראטעס' זוכן דעם באגריף, דעם תוכן פון יעדער זאך, איז ביי פלאטאן ארויסגעוואקסן די גרויסע אידעען־לערע.

אפילו אזעלכע "זייטיגע" ענינים ווי זיין לערע פון "נבואה און משוגעת", וואס איז שפעטער ארויס פון פלאטאן'ס פעדער און איז היינט באקאנט ווי לאמבראזא'ס טעאריע פון "גאונות און משוגעת", זענען שוין דארט באריִרט. אבער בעיקר איז עס סאקראטעס' אופן, דורך שאלות און תשובות צו געפינען דעם תמצית פון יעדער זאך. דער אופן פון טראכטן וואס מען רופט היינט אינדוקטיוו איז געווען סאקראטעס' גרויסער אויפטו. דערמיט האט ער זיך פאר אלע צייטן געשטעלט אלס דער ערשטער וויסנשאפטליכער דענקער.

דא הייבט זיך אן פלאטאן. זיין דראמאטישער טאלאנט זעט אויס ווי געמאכט פאר סאקראטעס' אופן: פרעגן און ענטפערן, דער שמועס.

פונקט ווי סאקראטעס הייבט פלאטאן זיינע שמועסן אן שטיל, רואיג, אנגענעם און שפילעוודיג. עס דוכט זיך אז ער וויל גארנישט. ער דערציילט א מעשה ווי סאקראטעס האט זיך געטראפן מיט זיינע פריינד און מען האט אנגעהויבן שמועסן וועגן פארשידענע זאכן. דער לייענער גייט מיט דער מעשה און האט הנאה.

אבער פלוצלינג, ווי א בליץ פון א קלארן הימל, כאפט דער כלומרשט אומשולדיגער פלאטאן דעם פארנומענעם לייענער אויף די פליגלען פון זיין געדאנק און טראגט אים צו אזא הייך, אז דעם ארעמען לייענער שווינדלט פאר די אויגן. ער ווייסט נישט ווי דאס איז געשען. מיט וואונדער קוקט ער זיך ארום. וואס וועט דא ווערן?

עס איז אבער נישט קיין סכנה. פלאטאן לאזט אים נישט הענגען אין דער לופט און ווארפט אים אויך נישט אראפ ווי א רויבפויגל. רואיג, פאמעליך און מיט צערטליכקייט, ווי מען פירט א קינד וואס הייבט נארוואס אן גיין, פירט ער אים צום געוואלטן ענין. ערשט איצט געפינט דער לייענער אויס אז דער אנפאנג איז בכלל נישט געווען אומשולדיג. פון אנפאנג אן איז פלאטאן נישט געגאנגען אין דער מעשה. ער האט געצילט צו א באשטימטן ענין, און יעדעס ווארט איז געווען אויסגערעכנט צו ברענגען דעם לייענער אהין.

דאס שענסטע איז אז דער גאנצער סאקראטישער אופן באשטייט דערין נישט ארויפצוצווינגען קיין געדאנקען אויף קיינעם. סאקראטעס, און מיט אים פלאטאן, האלטן אז די געדאנקען זענען שוין אין אייך. איר האט זיי געהאט נאך איידער איר זענט געבוירן. מען דארף נאר וויסן ווי זיי אויפצוואוועקן און ארויסצוברענגען פון אייך. דאס קען מען נאר דורך געשיקטע שאלות. ווען מען ווייסט ווי צו פרעגן, קען מען ארויסבאקומען די טיפסטע געדאנקען פונעם פשוטסטן מענטש.

פלאטאן לאזט סאקראטעס רופן דאס די הייבאם־קונסט. די הייבאם באשאפט נישט דאס קינד. ווען זי קומט, איז דאס קינד שוין דא. זי העלפט נאר און מאכט גרינגער די געבורט. א גוטע הייבאם קען גרינגער מאכן דאס טראגן און די געבורט. זי קען אויך העלפן ביי א נפילה, ווען עס איז נויטיג. סאקראטעס זאגט:

"אלעס וואס איז אמת וועגן דער הייבאמס קונסט איז אויך אמת וועגן מיין קונסט. מיינער איז אנדערש נאר ווייל זי ווערט גענוצט אויף מענער, נישט פרויען, און העלפט ווען זייערע נשמות האלטן ביים געבוירן, נישט זייערע גופים. אבער דאס גרעסטע אין מיין קונסט איז אז זי קען אויף יעדן וועג אויספרובירן צי דער גייסט פונעם יונגערמאן ברענגט ארויס א נפילה, א פאלשע פארשטעלונג, אדער אן אמת'ן, ריכטיגן קינד." ("טעאעטעטאס").

דער געניטער לייענער וועט גלייך דערקענען דא דעם יסוד פון דער היינטיגער פסיכא־אנאליטישער טעאריע. באמת איז דער גאנצער סאקראטישער אופן פסיכא־אנאליטיש.

אין שייכות מיט דעם האט פלאטאן אויסגעארבעט די "דערמאנונגס־טעאריע". זי זאגט אז לערנען איז נאר א פראצעס פון זיך דערמאנען זאכן וואס די נשמה האט שוין פריער געוואוסט. דערביי ווערט אויך בארירט די טעאריע פון "אסאסיאציע פון אידעען", דאס

באהעפטן געדאנקען איינעם צום צווייטן. די אלע "נייע", גאנץ מאדערנע טעאריעס וועט דער לייענער טרעפן אינעם "פעדאן".

מען קען דא נישט אריינגיין אין אלע פרטים. עס זאל זיין גענוג צו זאגן אז פון אלעם וואס מיר האבן געזאגט קען מען, דוכט זיך מיר, גרינג אויספירן אז סאקראטעס האט באריגט און געוויזן אויף די וויכטיגסטע שאלות. ער האט אויך געגעבן דעם אופן פון אונטערזוכן. אבער פלאטאן האט געדארפט זיי אלע אויסארבעטן קינסטלעריש, פארטיפן און פארברייטערן פילאזאפיש.

אן פלאטאן וואלטן מיר אפשר וויייניג געוואוסט פון סאקראטעס. אן סאקראטעס... אבער וואס פאר א זין האט דאס פרובירן צו טרעפן אין אזעלכע זאכן? מיר ווייסן אז סאקראטעס האט צום ערשטן געגעבן א שטארקן שטויס צו א וועלט־באוועגנדיגן געדאנק. פלאטאן האט מיט געוואלדיגן כח געטריבן דעם געדאנק, אדער די געדאנקען, צום העכסטן פונקט וואס דער מענטשליכער גייסט האט אמאל דערגרייכט. פילאזאפיש, קינסטלעריש און היסטאריש זענען סאקראטעס־פלאטאן איין פערזענליכקייט. און דאך, וואס פאר א גרויסער מהלך איז געווען צווישן זיי אין אנפאנג!

ז

ווי נאענט סאקראטעס און פלאטאן זענען געווען איינער צום צווייטן גייסטיג און פילאזאפיש, זענען זיי געווען ממש פארקערט אין אלע פרטים פון אפשטאמונג, משפחה, חינוך, בילדונג, מעגליכקייטן און אלץ אנדערש.

ווי מיר ווייסן, איז סאקראטעס געקומען פון אן ארעמער, פשוטער משפחה. זיין טאטע איז געווען א בילדהויער און זיין מאמע א הייבאם. זיין בילדונג פון דער היים איז זיכער געווען באגרעניצט. אין די שפעטערע יארן האט ער עס פארברייטערט מיט אייגענער פלייס און זוכן. זיין אויסזען וואלט אים נישט געהאלפן מאכן א קאריערע, אפילו ווען ער וואלט געוואלט. פון נאטור דער היפך פון שיין, אן ארעמאן מיט ארעמע קליידער און נישט־אויסגעשליפענע מאנירן, פשוט און פאלקסטימליך אין זיין אומגאנג, האט ער נישט געקענט ערווארטן אסאך פון דער עלעגאנטער גריכישער געזעלשאפט אין זיין דור.

פלאטאן איז, פארקערט, געקומען פונעם פארנעמסטן גריכישן אדל פון זיין צייט. ער איז אויך געווען שיין, רייך, הויך־געבילדעט, באגאבט, עלעגאנט און אריסטאקראטיש, מיט גרויס קינסטלעריש קענען. "דער געטליכער פלאטאן" האט מען אים גערופן. עס איז בלי ספק סאקראטעס' גרעסטער פארדינסט אז ער האט געקענט נעמען דעם גייסטיגן ריז פלאטאן אונטער זיינע פליגל און אים אזוי שטארק באאיינפלוסן.

פלאטאן, דער זון פון אריסטאן און פעריקטאנע, איז געבוירן אין חודש טארגאליען, מאי־יוני, אין יאר 427 פאר דער קריסטליכער צייט־רעכענונג. אנדערע זאגן 429. ער איז געווען איין און אכציג יאר אלט ווען ער איז געשטארבן. זיין געבורט פאלט ארום דער צייט ווען פעריקלעס איז געשטארבן און סאקראטעס איז שוין געווען בערך צוויי און פערציג.

זיין טאטע אריסטאן האט געפירט זיין יחוס ביז די אלטע מלכים פון אטען, און דורך זיי ביז צום גאט פאסידאן. פון זיין מאמע'ס זייט איז דער יחוס נישט ווייניגער גלאנצנדיג און היסטאריש מער זיכער.

זיין מאמע פעריקטאנע איז געווען א שוועסטער פון כארמידעס, וואס האט געשפילט א גרויסע ראלע אין דער אליגארכישער רעגירונג פון די דרייסיג, די "דרייסיג טיראנען". קריטיאס, דער עלטסטער פון די דרייסיג, איז געווען איר קוזין. דאס איז דער זעלבער קריטיאס וואס האט פרובירט מיט אלע מיטלען באזיגן סאקראטעס. דעם קריטיאס' זיידע, פלאטאן'ס עלטער־זיידע, וואס האט אויך געהייסן קריטיאס, האט געפירט זיין יחוס פון סאלאן, אטיקאס גרויסן געזעצגעבער.

אין דעם זעלבן סדר היחוס קען מען אויך געפינען דעם שליסל צו זיין דיכטערישער נייגונג און טאלאנט. א געבענטשטער מענטש! נישט אומזיסט האט מען אים גערופן "דער געטליכער פלאטאן".

זיין אמת'ער נאמען איז געווען אריסטאקלעס, נאך זיין זיידן פון טאטע'ס זייט. צוליב זיין ברייטער ברוסט האט זיין גימנאסטיק־לערער אים געגעבן דעם צונאמען "פלאטאן". דער נאמען איז געבליבן ביז היינט. פלאטאן האט געהאט צוויי ברידער, אדימאנטוס און גלאוקאן, וואס ווערן ביידע דערמאנט אין "די רעפובליק", און א שוועסטער פאטאנע.

וועגן גלאוקאן דערציילט קסענאפאן אין זיינע "מעמאראבילין", אז ער האט אין די יונגע יארן זייער געוואלט מאכן א פאליטישע קאריערע. סאקראטעס האט אים אפגעקילט דערפון. אין אן איראנישן שמועס האט ער אים געגעבן צו פארשטיין אז אים פעלט אינגאנצן די נויטיגע צוגרייטונג. אינטערעסאנט איז אז פלאטאן אליין, וואס האט געהאט א גרויסן דיכטערישן טאלאנט, האט אין די יונגע יארן אונטער סאקראטעס' איינפלוס פארברענט אלע זיינע געשריבן לידער. אין די עלטערע יארן האט ער זיך אפגעזאגט פון פאליטיק צוליב די זעלבע סיבות וואס סאקראטעס גיט אין דער "אפאלאגיע" פארוואס ער האט זיך נישט אפגעגעבן מיט פאליטיק.

פלאטאן'ס טאטע אריסטאן איז, ווי עס זעט אויס, געשטארבן ווען פלאטאן איז נאך געווען א קינד. זיין מאמע, די אלמנה, האט חתונה געהאט א צווייטע מאל מיט איר פעטער פירילאמפאס און געבוירן אים א זון. פון די קאמישע דיכטערס אנדייטונגען וויסן מיר אז פירילאמפאס איז געווען א נאענטער פריינד פון פעריקלעס, א באגייסטערטער אנהענגער און שטיצער פון זיין גאנצער פאליטיק, דאס הייסט פון דער דעמאקראטישער רעגירונג.

די עטליכע פאקטן פון פלאטאן'ס לעבן זענען זייער וויכטיג פאר ווער עס וויל שטודירן זיין שפעטערדיגע קאריערע, שרייבט פראפעסאר א. ע. טיילאר אין "פלאטאן, דער מענטש און זיין ווערק".

[באמערקונג פונעם איבערזעצער: A. E. Taylor. Lincoln MacVeagh, ,"Plato, the Man and His Work" The Dial Press, New York, 1927.]

די אמת'ע פאקטן פון זיין לעבן ביזן זעכציגסטן יאר זענען ווייניג באקאנט. לעגענדעס און מעשיות זענען ארומגעגאנגען וועגן אים סיי ביים לעבן און סיי הונדערטער יאר נאך זיין טויט. איין לעגענדע איז געווען אז ער איז געבוירן פון א יונגפרוי וואס דער גאט אפאלאן האט געבענטשט, עפעס ענליך צו דער קריסטוס־לעגענדע.

פארשטענדליך האבן די לעגענדעס קיין שום היסטארישן ווערט נישט. אבער אויף איין אופן ווייזן זיי וואס טייל פון זיינע תלמידים האבן געהאלטן פון אים, און ווי גרויס זיין רום איז געווען הונדערטער יאר נאך זיין טויט. אויך די לעגענדע אז דער טיראן דיאניסיאס דער צווייטער האט אים געלאזט פארקויפן פאר א קנעכט און א פריינד האט אים דערנאך אויסגעלייזט פאר א גרויסער סומע, זעט נישט אויס צו האבן קיין גרעסערן היסטארישן ווערט.

פלאטאן אליין האט ווייניג גערעדט וועגן זיך. אין די דיאלאגן דערמאנט ער זיך נאר עטליכע מאל בדרך אגב, אין שייכות מיט אנדערע זאכן. צום גליק זענען געבליבן דרייצן בריוו פון אים. ביז נישט לאנג צוריק האבן די מערסטע פלאטאן־פארשער געהאלטן רוב פון זיי פאר נאכגעמאכט. היינט, פארקערט, האלט מען די מערסטע פאר עכט, איבערהויפט דעם זיבעטן בריוו.

אין דעם בריוו גיט ער אונז א בליק אין זיין לעבן פון דער נארוואס דערמאנטער צייט, און די מעגליכקייט צו זוכן דעם אמת'ן זין פון די עטליכע מאגערע פאקטן. ווי פראפעסאר טיילאר זאגט, לאזט ער אונז קלאר זען פארוואס פלאטאן, וואס האט געהאלטן "אז דער פילאזאף'ס העכסטער פערזענליכער גליק קען נאר זיין א לעבן פון רואיג טראכטן וועגן דעם אמת", איז גלייכצייטיג זיין גאנץ לעבן געווען איבערצייגט "אז דער פילאזאף איז מחויב צו ברענגען דעם העכסטן קרבן און געבן דאס בעסטע אין זיך פאר זיינע מיטבירגער אלס שטאטסמאן און געזעצגעבער, ווען ער באקומט א געלעגנהייט".

מיר האבן שוין דערמאנט אז זיין ברודער גלאוקאן האט אין דער יוגנט געהאט פאליטישע שטרעבונגען. מען קען מיט זיכערקייט אננעמען אז ווען דער יונגער פלאטאן האט זיך געווענדן צו סאקראטעס, איז עס געווען צוליב ענליכע פראקטישע פאליטישע צילן. פלאטאן איז בכלל נישט געווען קיין בעל־חלומות אדער חזיונות־זעער, אזוי ווי טייל מיינען היינט ווען זיי לייענען זיין "רעפובליק". ער איז ענדערש געווען א פראקטישער פאליטיקער און האט געזוכט איינצופירן זיין אידעאלן שטאט אין דער ווירקליכקייט, אין זיין אייגן לאנד און צייט. ער האט נאר געווארט אויף א געלעגנהייט. פילע יארן שפעטער איז, לויט זיין גלויבן, די געלעגנהייט געקומען.

מיר זענען אבער אביסל צו ווייט פאראויסגעגאנגען. כדי צו פארשטיין פלאטאן'ס לעבן און פילאזאפיע אפילו אביסל, מוז מען לכל הפחות קענען די הויפט־געשעענישן פון זיין צייט. דער "געטליכער פלאטאן" האט געלעבט אין א צייט וואס מען קען מיט רעכט רופן די "שטורעם־און־דראנג" תקופה אין דער אלטער גריכישער געשיכטע.

ווען פלאטאן איז געבוירן, איז אטען געווען דער ערשטער, מעכטיגסטער, רייכסטער און מערסט געבילדעטער שטאט אין גאנץ גריכנלאנד. די הויפט־ארבעטן האבן קנעכט געטאן. פעריקלעס' פאליטיק האט אסאך געהאלפן באררייכערן דעם שטאט און

פארבעסערן אויך דעם מצב פון די ארעמע. ער האט איינגעפירט עקסטערע באצאלונג פאר סאלדאטן און פאר געוויסע שטאטישע פליכטן וואס מען האט פריער געטאן אומזיסט. ער האט איינגעפירט געלטער וואס האבן ערמעגליכט אז ארעמע זאלן אומזיסט באזוכן די רעליגיעזע פעסט־שפילן אינעם טעאטער. מען קען זאגן אז אין זיין צייט איז נישט געווען קיין ארעמקייט אין אטען.

די דעמאקראטישע פירונג האט אסאך געהאלפן צו דער כלל'דיגער צופרידנהייט. יעדער האט געקענט קומען צו דער פארזאמלונג, אפגעבן א שטימע און זאגן א דעה ווי דאס לאנד זאל געפירט ווערן און ווער זאל פירן די מחנות אין מלחמה. יעדער האט געקענט זיצן אין געריכט און פסק'ענען איבער ארעם און רייך, גרויס און קליין. יעדער האט געקענט מיטמאכן די רעליגיעזע פייערונגען פונקט ווי די רייכסטע און פארנעמסטע מיטבירגער, זיצן גלייך מיט זיי און זיך אונטערהאלטן.

דאס האט איינגעפלאנצט אין יעדן בירגער א געפיל פון כבוד, שטאלץ און ליבשאפט צום לאנד. דער שטאט'ס רום און פראכט זענען געווארן יעדנס פערזענליכע שטרעבונג. דאס האט ווייטער געפירט צו מער בילדונג. עס ליגט אין דער נאטור פון דעמאקראטיע צו פארלאנגען א געוויסן מאס בילדונג פון אירע בירגער. זיי אליין הייבן אן שפירן אז בילדונג איז נויטיג. מען מוז דאך עפעס פארשטיין ווען מען וויל זיך מישן אין קהל'ישע ענינים.

דערצו קומט, ווי מיר האבן שוין באמערקט, דער שטארקער טייל פון דער באפעלקערונג וואס זוכט צו געווינען א פירנדיגע ראלע אלס רעדנער און געזעצגעבער. אויך דאס איז א נאטירליכער און אפילו נויטיגער רעזולטאט פון דעמאקראטיע. אבער די ביסל אזוי־גערופענע בילדונג וואס דאס פאלק באקומט האט באמת נישט קיין ווערט. צום סוף קען דער דעמאקראטישער בירגער זיך נישט געפינען אינעם פלאנטער פון פראגן וואס די דעמאקראטיע פארלאנגט ער זאל פארענטפערן. ער מוז אנקומען צו אנדערע וואס קענען עס בעסער ערקלערן, אדער לכל הפחות מיט זייערע אויסגעשליפענע צינגלעך אים איינרעדן אז זיי קענען עס בעסער.

צום סוף ווערן די שאלות באשלאסן נישט פונעם דעמאקראטישן בירגער, נאר פון זיין פירער, דעם פאליטיקער מיט דער שארפער צונג.

דאס האט געשאפן דעם גרויסן דערפאלג פון די סאפיסטן, וואס האבן זיך אונטערגענומען אויסצולערנען די פאליטישע שטרעבער און קאריעריסטן ווי צו רעדן אין פובליק. צוזאמען דערמיט, און אלס רעזולטאט פון דעם אלעם, האט זיך פארשפרייט אין אטען א כוואליע פון אויפקלערונג און אפיקורסות. אן אמת'ע השכלה־תקופה, אזוי ווי מיר קענען פון אונזערע אייגענע צייטן. דער יונגער עולם האט אנגעהויבן צווייפלען אין דער עקזיסטענץ פון די פילע געטער און זיך פירן לויט די נייע מיינונגען, צום כעס און פארדרוס פונעם עלטערן דור. אסאך זענען באמת ארויס לתרבות רעה, ווי געווענליך אין אזעלכע צייטן.

אזוי לאנג ווי עס איז געווען גרויס שפע, האבן אלע געשוויגן און געלאזט גיין ווי עס גייט. דער עלטערער דור האט נישט געוואגט עפענען דאס מויל. אבער מיט דער צייט איז געווארן ערגער. די גרויסע שפע האט זיך אפגעשטעלט. די שווערע צרות פון מלחמות און מפלות האבן געהאנגען איבער אלע קעפ. דער פראטעסט וואס איז ביז דעמאלט געווען פארשטיקט האט זיך דורכגעבראכן.

דער עלטערער עולם, די אנגעזעענע, איינגעזעסענע בעלי־בתים, די קעגנער פון דעמאקראטיע און די נייע ווענן, האבן אויפגעהויבן דעם קאפ און שטארק פראטעסטירט. מען האט באשולדיגט די אפיקורסים אין אלע מפלות. עס איז געגאנגען אזוי ווייט אז פעריקלעס אליין, דער גרויסער פעריקלעס, איז געווען אונטער א חשד פון אפיקורסות.

זיינע קעגנער האבן נישט געוואגט אים אליין שלעפן אין געריכט. האט מען אנגעקלאגט זיין געליבטע אספאסיא, צוזאמען מיטן גרויסן פילאזאף אנאקסאגאראס, אונטער וועמענס איינפלוס זי איז געווען. נאר מיט גרויס מי און זיין גאנצער מאכט האט פעריקלעס געראטעוועט זיין געליבטע. אנאקסאגאראס, א פרעמדער, האט נישט געווארט אויפן יושר פון אן אטענער געריכט און איז צייטליך אוועק.

באלד דערנאך האט מען אנגעקלאגט דעם גרויסן סאפיסט פראטאגאראס. אויך ער האט נישט געוואגט זיך שטעלן. ביידע האט מען פאר'משפט צום טויט אין זייער נישט־אנוועזנהייט. ביי זיי איז דאס פאר'משפט'ן אנגעקומען זייער גרינג. ביידע זענען געווען פרעמדע. און פרעמדע זענען, ווי באקאנט, דאך אלעמאל אלדאס בייז.

אינמיטן דעם גאנצן טומל האט סאקראטעס זיך ארומגעדרייט ווי אויף א פרעמדער חתונה און זיך געקריגט מיט אלע: די אלטמאדישע, די אפיקורסים, די טיראנען און די דעמאקראטיע. אפילו מיטן גרויסן פילאזאף אנאקסאגאראס האט ער נישט געקענט מסכים זיין.

א מאדנער מענטש!

פון דער אנדערער זייט האט ער, ווי געזאגט, צוגעצויגן א צאל הויך־געבילדעטע יונגע לייט פון די אריסטאקראטישע קלאסן. צווישן זיי זענען געווען אלקיביאדעס, וועמען סאקראטעס האט אין מלחמה געראטעוועט פונעם טויט; קריטיאס, שפעטער דער הויפט פון די דרייסיג; און כארמידעס, אויך פון די דרייסיג.

אלקיביאדעס איז געווען, קען מען זאגן, אטענס בן־יחיד. ווען ער איז געווען דריי יאר אלט, איז זיין טאטע קליינאס געפאלן אין שלאכט און ער איז געבליבן א יונגער יתום. פעריקלעס, א נאענטער קרוב, איז געווארן זיין אפוטרופוס.

"א יונגער יתום, אויסערגעוויינליך שיין, מיט א גרויסן רייכטום פון דער היים, וואס איז שפעטער נאך זייער פארגרעסערט געווארן דורך זיין חתונה, איז ער אויפגעוואקסן ווי אן אמת'ער בן־יחיד. ווילד, צולאזן, קאפראציאז, אויסגעלאסן אוןליידנשאפטליך, איז ער נאכגעגאנגען די ווילדסטע תאוות און באגאנגען די גרעסטע חוצפות. זיינע ליבעס, הוליען און שטאלצע שטיק זענען געווען באקאנט ווייט און ברייט. פון זיינע ערשטע לערער האט

ער זיך אויסגעלערנט ציניש אויסלאכן אלע געדאנקען פון רעכט און גערעכטיגקייט. ער האט קיינעם נישט געהערט, קיינעם נישט געשוינט, און קיינער האט נישט געהאט אן איינפלוס אויף אים, אפילו נישט סאקראטעס, וועמען ער האט ליב געהאט נאכצוגיין."

אבער ווי גרויס זיינע חטאים זענען געווען, זענען זיינע כשרונות און העלדישקייטן געווען נאך גרעסער. דערפאר איז ער געווען דעם פאלק'ס ליבלינג. מען האט אים מוחל געווען אלע עבירות.

אין יאר 415 פאר אונזער צייט־רעכענונג האט אטען ארויסגעשיקט איר מעכטיגסטע פלאטע קעגן אירע שונאים. לויט אלקיביאדעס' עצה איז דער צוג געמאכט געווארן גלייך קעגן סיראקוז, אבער דער פלאן האט געצילט אויפן באזיגן ספאַרטא. צוליב פאליטישע אינטריגעס פון זיינע שונאים האט מען נישט איבערגעגעבן די הויפט־קאמאנדע צו אים אליין. מען האט צוגעלייגט נאך צוויי. דאך איז ער געווען דער הויפט.

איידער די פלאטע איז ארויס, איז אין אטען געשען א זאך וואס די אטענער, באזונדערס דער עלטערער און נאך אלץ שטארק־איינפלוסרייכער דור, האבן געהאלטן פארן גרעסטן פארברעכן. מען האט געשעדיגט די סטאטוע פונעם גאט הערמעס. קיינער האט נישט געוואוסט דורך וועמען. אזא נבלה!

עס איז אויפגעשטאנען א געשריי און א פראטעסט קעגן די אפיקורסים וואס רואינירן דאס לאנד און ברענגען אלע אומגליקן. מען האט שטארק אונטערגעזוכט. דער חשד איז געפאלן אויף אלקיביאדעס. ער איז דערוייל אוועק מיט דער גרויסער פלאטע אין מלחמה, אבער מען האט אים פאר'משפט אין זיין נישט־אנוועזנהייט. זיין גאנצע באליבטקייט האט אים נישט געהאלפן. מען האט אים פאר'משפט צום טויט בשעת ער איז געווען אויפן שלאכטפעלד.

מען האט אים צוריקגערופן פון מלחמה אנצונעמען דעם טויט־פסק. אבער אנשטאט זיך שטעלן פארן געריכט האט ער ענדערש אויסגעקליבן איבערצוגיין צו ספאַרטא, אטענס גרעסטן און געפערליכסטן שונא. ער האט געוויזן ספאַרטא די שוואכע זייט פון אטענס פלאטע, וואס נאר ער האט געוואוסט, און געברענגט אויף זיין אייגן לאנד די גרעסטע מפלה.

נישט לאנג דערנאך איז אטענס כמעט אומבאזיגבארע מאכט געווען פארניכטעט. די פלאטע פון צוויי הונדערט שיפן איז צעשמעטערט געווארן, און איבער פופציג טויזנט סאלדאטן האבן דארט געפונען זייערע קברים. דאס שטאלצע אטען איז געלעגן ביי ספאַרטאס פיס. לייסאנדער, דער ספאַרטאנער גענעראל און זיגער, האט איצט דיקטירט אטען.

זיין ערשטע טאט איז געווען אפצושאפן די דעמאקראטישע רעגירונג. אנשטאט איר האט ער איינגעשטעלט די אליגארכיע פון דרייסיג, מיט קריטיאס, דער אמאליגער נאכפאלגער פון סאקראטעס, אין שפיץ. די פרומע באפעלקערונג איז זיכער געווען צופרידן. זיי האבן דאך צוגעשריבן אלע מפלות צו גאטלאזיגקייט און דעמאקראטיע. אבער די דרייסיג האבן נישט פארבעסערט דעם מצב. זיי האבן עס אסאך פארערגערט מיט אומגעזעצליכע, פארברעכערישע מעשים.

אין דער "אפאלאגיע" דערציילט סאקראטעס, און פלאטאן חזר'ט עס איבער אסאך יאר שפעטער אין דעם דערמאנטן בריוו, ווי די טיראנען האבן פרובירט אים אריינצוציען אין א פארברעכן. זיי האבן באפוילן אים און נאך דריי צו גיין און ברענגען מיט געוואלד און אומגעזעצליך א בירגער וועמען זיי האבן געוואלט אומברענגען. דאס וואלט זיכער געקאסט סאקראטעס' לעבן. בשעת די אנדערע דריי זענען געגאנגען אים ברענגען, איז סאקראטעס רואיג אהיימגעגאנגען און נישט געפאלגט זייערע באפעלן. צום גליק איז די טיראנישע רעגירונג געפאלן איידער זיי האבן אים געקענט טאן עפעס. די דעמאקראטישע רעגירונג איז ווידער איינגעפירט געווארן.

דערווייל האט אלקיביאדעס חרטה געהאט אויף זיינע מעשים און איז צוריקגעקומען אהיים. זיין טאלאנט איז געווען אזוי גרויס און ער איז נאך אלעם געווען אזוי באליבט, אז אויך די אטענער האבן חרטה געהאט אויף זייער פריערדיגער אויפפירונג קעגן אים. זיי האבן אים נישט בלויז מוחל געווען דאס גרעסטע פארברעכן, דאס איבערגעבן דעם לאנד'ס פלאטע צום שונא, נאר גלייך אנפארטרויט א נייע מחנה. ער האט שנעל געווינען א נצחון איבערן שונא. אטען האט זיך ווידער געשטעלט אויף די פיס, און די דעמאקראטיע האט ווידער געהערשט מיט פולער מאכט.

איצט איז געקומען די צייט ווען סאקראטעס האט באצאלט מיטן לעבן פארן קריטיקירן די נייע רעגירונג.

די אפיציעלע קלאגע איז געווען אז ער לייקנט די געטער און פארדארבט די יוגנט. אבער דער אמת איז, ווי די נייע פארשער און איבערהויפט קאנסטאנטין ריטער באווייזן, אז די נייע דעמאקראטיע, קעגן וועלכער ער האט זיך פארזינדיגט, האט פארלאנגט זיין בלוט. ביי אלע זענען נאך געווען פריש אין זכרון די מעשים פונעם טיראן קריטיאס, דער וואס איז אמאל געווען אונטער סאקראטעס' איינפלוס.

און אלקיביאדעס? אים אליין האט מען טאקע מוחל געווען. אבער אלע האבן געוואוסט אז דער שענסטער, בעסטער און פאהיגסטער פון אטענס זין, דער הויפט־קאמאנדיר פון דער פלאטע, איז איבערגעגאנגען צום שונא. ער האט געברענגט דעם לאנד די גרעסטע מפלה, געהאלפן צעשמעטערן איר מעכטיגע פלאטע און פארניכטן די לעבנס פון איבער פופציג טויזנט אטענער. אין די פריערדיגע יארן איז ער געווען אונטער סאקראטעס' איינפלוס.

סאקראטעס' אנקלעגער האבן געוואוסט אז אן אנדייטונג אויף "פארדארבן די יוגנט" וועט גלייך איבערלייגן אלקיביאדעס' חטאים און קריטיאס' שרעקעדיגע מעשים אויף סאקראטעס' קאפ. די קלאגע פון לייקענען די געטער וועט ברענגען צו זייער זייט די שטימען פון די אלטמאדישע.

זיי האבן ריכטיג אויסגערעכנט.

דאס אלעס האט פלאטאן מיטגעלעבט און דורכגעלעבט אין די ערשטע יארן פון זיין לעבן. ער איז שוין געווען אן אויפגעוואקסענער בחור ווען די מעשה מיט אלקיביאדעס איז געשען. ער איז געווען בערך צוואנציג ווען ער איז געקומען אונטער סאקראטעס' איינפלוס. קריטיאס האט אים געוואלט אריינציען אין זיין רעגירונג. ווען סאקראטעס האט געטרונקען דעם סם, איז ער געווען בערך אכט און צוואנציג.

מען זאגט אז פלאטאן איז געווען קעגן דעמאקראטיע. אוודאי איז ער געווען קעגן דער דעמאקראטישער פארעם פון רעגירונג. אזוי איז ער אויך געווען קעגן דער אריסטאקראטישער, און זיכער קעגן דער אויטאקראטישער פארעם. ווי וואלט ער געקענט זיין אנדערש?

פון דער היים איז ער געווען געוואוינט צו א פאליטישער טעטיגקייט וואס איז געווען אינגאנצן דעמאקראטיש און ליבעראל. ער האט געזען ווי די דעמאקראטישע רעגירונג איז געפאלן צוליב די פאררעטערישע מעשים פון איר ליבלינג, דעם אמת'ן פאלקס־העלד אלקיביאדעס. דערנאך האט ער געזען די פארברעכערישע מעשים פון די דרייסיג טיראנען. ווען יענע רעגירונג איז געפאלן און דעמאקראטיע איז ווידער איינגעפירט געווארן, האט ער נאכאמאל געזען וואס זי האט געטאן צו סאקראטעס אין זיינע עלטערע יארן: "דעם מענטש וואס איז מיר געווען אזוי טייער, וואס איך וועל נישט קווענקלען צו האלטן פאר דעם הייליגסטן פון יענער צייט."

וועלכע רעגירונג איז די בעסטע? פלאטאן האט געקענט אלע פארמען, און קיינער האט נישט פארענטפערט די פראגע. מען טאר נישט פארגעסן אז ביי פלאטאן, אזוי ווי ביי סאקראטעס, איז מאראל געווען די וויכטיגסטע פון אלע מענטשליכע שאלות און פראבלעמען. ער האט געזוכט אמת'ן וויסן, ווייל אן דעם איז קיין אמת'ע מאראל נישט מעגליך. זי איז אויך נישט מעגליך אין א שטאט וואס איז געגרינדעט אויף אומוויסנהייט.

וואס איז א שטאט אויב נישט די ארגאניזירטע באציאונג צווישן מענטשן? די באציאונג מוז זיין מאראליש. מאראל האט איר יסוד אין אמת'ן וויסן. דער שטאט מוז דערפאר רעגירט ווערן מיט און דורך אמת'ן וויסן. פון דער דעמאקראטיע קען מען, ווי שוין ערקלערט און ווי סאקראטעס האט געגלויבט, נישט ערווארטן אזא וויסן. פונעם טיראן אויך נישט. אויב מען וואלט געקענט מאכן דעם הערשער פאר א פילאזאף, אן אמת'ן פילאזאף, וואלט די פראגע געווען פארענטפערט.

דערפון איז פלאטאן געקומען צום געדאנק אז אדער דער הערשער מוז זיין א פילאזאף, אדער דער פילאזאף מוז זיין א הערשער.

פלאטאן איז געווען דער ערשטער וואס האט פארבונדן פאליטיק מיט עטיק. ער האט געשטעלט דעם פרינציפ אז מען מוז פארבעסערן און ענדערן פאליטיק, די ארגאניזירטע באציאונג צווישן מענטשן, אויב מען וויל פארבעסערן מאראל, די מאראלישע באציאונג צווישן מענטשן.

זיין גרויס ווערק, אפשר זיין גרעסטער, "די רעפובליק", איז געשריבן געווארן בעיקר צו פארענטפערן די פראגע פון יושר און גערעכטיגקייט, די פראגע פון "צדיק ורע לו" און "רשע וטוב לו". פארוואס גייט עס דעם רשע גוט אויף דער וועלט און דעם צדיק שלעכט?

ווי אלע זיינע ווערק איז דער בוך געשריבן אינעם אמת'ן פלאטאנישן, דאס הייסט סאקראטישן, נוסח. עטליכע מענטשן, סאקראטעס צווישן זיי, קומען זיך צוזאמען ביי א פריינד אין שטוב. מען שמועסט וועגן אלעם אין דער וועלט, ביז מען קומט צו דער שאלה צי עס לוינט זיך צו זיין גערעכט און יושר'דיג. מיר זעען דאך אז פונקט די וואס האנדלען מיט יושר ווערן נישט באלוינט לויט זייערע מעשים. זיי מוזן דערטראגן ארעמקייט, צומאל דחקות און בזיונות. און די אומערליכע, אומבארמהערציגע, אומגערעכטע, אן גאט אין הארץ, זענען נישט בלויז רייך, נאר באקומען נאך כבוד און גדולה פון אנדערע.

אויב אזוי, פארוואס זיין מאראליש, ערליך אדער יושר'דיג? די שווערע שאלות נעמט סאקראטעס, דאס הייסט פלאטאן, זיך אונטער צו ענטפערן. פלאטאן שטעלט נישט אוועק עפעס א ליימענעם גולם וואס פרעגט נארישע קשיות וואס מען קען גרינג פארענטפערן. ניין! ער זוכט זיך נישט ארויסצודרייען. געוועגליך שטעלט ער קעגן סאקראטעס א גרויסן סאפיסט, א מענטש מיט גרויס וויסן און נאך גרעסערן רעדנערישן כח. די שאלות ווערן געשטעלט אזוי שארף און שטארק ווי נאר פלאטאן קען. ערשט דאן קומט סאקראטעס מיטן גאנצן שווערן וואג פון זיין לאגיק און פילאזאפיע און לאזט עס אראפ אויף זיין קעגנער'ס קאפ מיט א טראסק.

כדי צו ענטפערן די אייביגע פראגע, נעמט זיך סאקראטעס, דאס הייסט פלאטאן, אונטער ערשט צו ענטפערן וואס גוטסקייט, יושר, מאראל, וויסן און אלץ אנדערש זענען. אזוי מאכט ער א סך־הכל פון זיין גאנצער מעכטיגער אידעען־פילאזאפיע. די לערע האלט אז דעם אמת'ן קיום מוז מען זוכן נישט אין די זאכן, נאר אין זייערע באגריפן. אין דער זעבארער וועלט מוז מען זוכן די אומזעבארע וועלט, וואס איז פון אונז פארהוילן. נאר דארט ליגט די אמת'עווירקליכקייט. דערווייל בויט ער זיין נייעם שטאט, וואו אלע מענטשליכע באציאונגען ווערן באהאנדלט און ערקלערט.

ווי פלאטאן דערציילט אין זיין זיבעטן בריוו, האט ער דאס אלעס געטאן ערשט שפעטער. גלייך נאך סאקראטעס' טויט האט ער זיך צוריקגעצויגן פון פאליטיק, ווייל די גאנצע פאליטיק האט אים געעקלט. ער האט געמאכט רייזעס קיין סיציליע, איטאליע און עגיפטן, געשריבן עטליכע אומשטערבליכע דיאלאגן און געגרינדעט די בארימטע אקאדעמיע. דארט האט ער געלערנט די וויסנשאפטן, וואס האבן דעמאלט באשטאנען פון פילאזאפיע, געאמעטריע, גראמאטיק און לאגיק.

ערשט ווען ער איז געווען זעכציג האט ער זיך ווידער געמישט אין פאליטיק. דעמאלט האט זיך אים, לויט זיין מיינונג, געמאכט א געלעגנהייט דורכצופירן זיינע אידעען אין לעבן, דורך דיאניסיאס דעם צווייטן, דער הערשער פון סיראקוז.

די מעשה איז געווען אזוי. דיאן, דיאניסיאס' שוואגער, איז אין די יונגע יארן געווען א תלמיד פון פלאטאן. ער האט געהאט א שטארקן איינפלוס אויף דיאניסיאס. ווען יענער איז געווארן דער הערשער, האט דיאן אים איבערגערעדט איינצולאדן פלאטאן אין הויף אלס לערער פון פילאזאפיע. דערנאך האט ער גע'פועל'ט ביי פלאטאן אנצונעמען די איינלאדונג. פלאטאן האט זיך געלאזט איבעררעדן, ווייל ער האט געהאפט צו האבן דא די געוואלטע געלעגנהייט אויסצופירן זיין פלאן, צו מאכן א פשוטן הערשער פאר א פילאזאף־הערשער.

ער האט שנעל אויסגעפונען אז דיאניסיאס איז נישט געווארן קיין פילאזאף־הערשער. ער איז ענדערש געווארן א טיראן, פארטריבן זיין שוואגער דיאן און געצוואונגען דיאן'ס פרוי חתונה האבן מיט אן אנדערן. קלאנגען זענען ארומגעגאנגען אז ער האט אויך שלעכט באהאנדלט פלאטאן. פלאטאן לייקנט עס, כאטש ער האט געדארפט זיין זייער פארזיכטיג און איז געווען צופרידן ארויסצוקומען פון סיראקוז.

דאך איז ער נאך צוויי מאל געפארן קיין סיראקוז, אבער עס איז גארנישט געווארן. שפעטער האט דיאן צוזאמענגעשטעלט א מחנה און פארטריבן דיאניסיאס. פלאטאן האט שוין געהאפט דערגרייכט זיין ציל. דיאן איז דאך געווען אן אמת'ער, אויפריכטיגער נאכפאלגער פון אים. אבער דיאן איז באלד דערנאך דערמארדעט געווארן, און פון פלאטאן'ס פילאזאף־קעניג איז ווידער גארנישט געווארן.

נאך דיאן'ס מארד האט פלאטאן זיך צוריקגעצויגן פון פאליטיק, אויסער די צוויי בריוו, דעם זיבעטן און אכטן, וואס ער האט נאך געשריבן צו דיאן'ס פריינד.

די איינלייטונג האט זיך פארצויגן איבער אלע גרענעצן, און עס איז נאך נישט קיין אנפאנג. דער לייענער ערווארט אפשר איצט א פולע, סיסטעמאטישע ערקלערונג פון פלאטאן'ס פילאזאפישן סיסטעם. דאס וועל איך זיך נישט אונטערנעמען, צוליב די פאלגנדע סיבות.

מיין פערזענליכע דערפארונג איז אז פילאזאפיע דארף מען לערנען פון די פילאזאפן אליין, און ערשט דערנאך הערן וואס די מפרשים זאגן. ווי שווער א פילאזאף זאל זיין, איז ער נאך אלץ גרינגער צו פארשטיין ווי זיין מפרש. פאפולאריזירן פילאזאפיע איז אוממעגליך. עס דוכט זיך מיר אז די פאפולאריזירער זענען די וואס האבן געגעבן פילאזאפיע איר "שלעכטן" נאמען.

דאס איז נאך מער אמת ביי פלאטאן'ס פילאזאפיע. פלאטאן אליין, וואס האט געקענט שרייבן בעסער ווי אלע מפרשים, האט זיך אפגעזאגט צו שרייבן וועגן זיין פילאזאפיע און האט אויך פארבאטן אלע אנדערע דאס צו טאן. אינעם דערמאנטן זיבעטן בריוו, וואס נעמט ארום זעכציג געדרוקטע זייטן, שרייבט ער:

"וועגן אלע שרייבער אויף דעם ענין, סיי די איצטיגע און סיי די צוקונפטיגע, וואס פארזיכערן אז זיי וויסן עפעס פון די הויפט־ענינים פון מיין שטודיום, צי פון מיין אייגן מויל, פון א צווייטן אדער דורך אייגענער אנטדעקונג, מוז איך זאגן: לויט מיין פילאזאפישן אני מאמין פארשטייען די שרייבער גארנישט פון דער פילאזאפיע. עס איז נישט דא קיין שריפט פון מיר וועגן די ענינים, און עס וועט אויך נישט זיין. ווייל וועגן זיי

קען מען זיך נישט אויסדריקן ווי וועגן אנדערע לערן־ענינים, אין שול־אויסדרוקן. נאר פון שטענדיגע שמועסן וועגן דעם ענין און נאענטן צוזאמענלעבן שפרינגט פלוצלינג די אידעע ארויס אין דער נשמה, ווי א ליכט וואס ווערט אנגעצונדן פון א פונק. דערנאך ברעכט זי זיך אליין א ווייטערדיגן וועג."

[באמערקונג פונעם איבערזעצער: איבערגעזעצט פון א דייטשער איבערזעצונג.]

דערפאר האט ער געגרינדעט זיין בארימטע אקאדעמיע. דארט האט מען איבערגעגעבן זיין פילאזאפיע אין לעבעדיגן, מינדליכן אומגאנג מיט די תלמידים, אפט אפילו אן געשריבענע נאטיצן. א מין "תורה שבעל פה", ווי אריסטאטעלעס רופט עס.

קיינער פון די היינטיגע פלאטאן־פארשער און פילאזאפן שרייבט נישט וועגן פלאטאן'ס פילאזאפישן סיסטעם, ווייל אזא סיסטעם איז נישט דא. זיי גייען מיטן לייענער נאך די דיאלאגן איינס נאכן צווייטן, לויט דער רייע אין וועלכער זיי האלטן אז מען האט זיי געשריבן. בשעת זיי ערקלערן זייער אינהאלט, שפרינגט פלוצלינג ארויס אין דער נשמה דער געדאנק פון פלאטאן'ס פילאזאפיע און גרויסקייט, ווי א ליכט פון א פונק.

אין א זייער קליינעם פארנעם האב איך דא געטאן דאס זעלבע. א שטיקל באגריף פון דער אידעען־לערע וועט דער לייענער, האף איך, באקומען פון וואס מיר האבן געזאגט ביז אהער. נאך מער וועט דער אויפמערקזאמער לייענער טרעפן אינעם "פעדאן": סאקראטעס' ערקלערונג פארוואס ער האט זיך אפגעווענדט פון אנאקסאגאראס; זיין דערמאנונגס־לערע; און דעם געדאנק אז טויט קומט פון לעבן און לעבן פון טויט.

דאס לעצטע וועט זיכער קלינגען אומפארשטענדליך, איבערהויפט פאר אונזערע לייענער. אבער מען דארף זיך נאר דערמאנען אינעם מאדערנעם וויסנשאפטליכן זאץ וועגן דער אומצעשטערבארקייט פון מאטעריע, כדי צו זען אז די טענה איז נישט געווען אזוי אומבאגרינדעט פאר דריי און צוואנציג הונדערט יאר.

איך קען, דוכט זיך מיר, נישט בעסער ענדיגן מיין קורצע באהאנדלונג ווי מיט די ווערטער מיט וועלכע קאנסטאנטין ריטער ענדיגט זיין גרויס צוויי־באנדיגן ווערק וועגן פלאטאן:

"א פילאזאף וואס קיין אנדערן ווי אים קען איך נישט; א קינסטלער פונעם ערשטן ראנג; א מענטש פון פילע געליבט און באוואונדערט, פון די שפעטערע פלאטאניקער פארערט אלס א הייליגער; געבענטשט פון גאט ווי נאר ווייניג זענען, אומפארגעסליך פאר אלע צייטן. זיינע גייסטיגע השפעות זענען געווען א ברכה פאר אומצאליגע און וועלן בלייבן אזוי ביז דער ווייטסטער צוקונפט."

יעקב מילך

ברוקלין, נאוועמבער 1928.

ביבליאגראפיע

Wilhelm Windelband, Praeludien, דער קאפיטל "Über Socrates". Thoringen, 1907.

"Wirtschaft und Philosophie", Abr. Eleutheropules. Berlin, 1900.

"Platon, The Man and His Work", Prof. A. E. Taylor. New York, 1927.

"Platon", Constantin Ritter. Muenchen, 1923.

"Platos Ideenlehre", Paul Natorp. Leipzig, 1903.

"Plutarch's Lives", די קאפּיטלען וועגן דיאָניסיאָס און דיאָן.

"Encyclopedia Britannica", די באַהאַנדלונגען וועגן פּעריקלעס און אַלקיביאַדעס.

"Judaism", George Foot Moore. Harvard University Press, Cambridge, 1927.

די אַפּאָלאָגיע פון סאָקראַטעס

ווי אַזוי מײַנע אָנקלעגער האָבן געווירקט אויף אײַך, מענער פון אַטען, ווייס איך נישט. אָבער איך אַליין האָב כמעט פאַרגעסן ווער איך בין, אַזוי איבערצייגנדיק האָבן זיי גערעדט. דאָך איז כמעט נישט געווען קיין איין אמת וואָרט אין וואָס זיי האָבן געזאָגט. דאָס מערסטע האָב איך זיך דערשטוינט פון איין שקר: זיי האָבן געזאָגט אַז איר זאָלט זיך היטן נישט צו ווערן פאַרפירט פון מיר, ווײַל איך בין אַ געשיקטער רעדנער.

איך האָב דאָס געהאַלטן פאַר דער גרעסטער חוצפּה אין זייער גאַנצער אויפפירונג. זיי שעמען זיך נישט, כאָטש איך וועל זיי גלײַך אָפּפרעגן מיט פּאַקטישע ראיות, ווען איך וועל זיך אַרויסווײַזן אַלס גאָרנישט קיין געשיקטער רעדנער. סײַדן זיי רופן דעם וואָס רעדט אמת אַ געשיקטן רעדנער. אויב דאָס מיינען זיי, וועל איך מסכּים זײַן אַז איך בין אַ רעדנער, אָבער נישט אויף זייער אופן.

ווי איך זאָג, האָבן זיי געזאָגט זייער ווייניק אמת, אָדער גאָרנישט. פון מיר וועט איר הערן נאָר דעם אמת. אָבער נישט רעדעס וואָס זענען פײַן אויסגעצירקלט מיט ווערטער און אויסדרוקן, אַזוי ווי זייערע, און אויך נישט שיין אויסגעשטעלט. איר וועט הערן זאַכן געזאָגט פּשוט, מיט די ווערטער וואָס קומען מיר אויפן זין אין דעם מאָמענט. איך גלויב אַז וואָס איך זאָג איז גערעכט. קיינער זאָל נישט ערוואַרטן עפּעס אַנדערש. עס וואָלט זיך זיכער נישט געפּאַסט פאַר איינעם אין מײַן עלטער צו קומען פאַר אײַך ווי אַ יונגערמאַנטשיק מיט צוגעגרייטע רעדעס.

מענער פון אַטען, איך האָב אַ גרויסע בקשה. אויב איר הערט אַז איך פאַרטיידיק זיך מיט די זעלבע ווערטער וואָס איך בין געוואוינט צו נוצן אויפן מאַרק, בײַ די געלט־טוישער'ס טישלעך, וואו אַסאַך פון אײַך האָבן מיר געהערט, און אויף אַנדערע ערטער, זאָלט איר זיך נישט וואונדערן און נישט שטערן דערפאַר.

די זאַך איז אַזוי. דאָס איז מײַן ערשטע מאָל פאַר אַ געריכט, כאָטש איך בין שוין זיבעציק יאָר אַלט. דער אופן ווי מען רעדט דאָ איז מיר דערפאַר אינגאַנצן פרעמד. ווען איך וואָלט באמת געווען אַ פרעמדער, וואָלט איר מיר בלי ספק מוחל געווען אויב איך רעד אין דער

שפראך און אויפן אופן מיט וועלכע איך בין אויפגעוואקסן. דערפאר בעט איך אייך איצט, א גערעכטע בקשה ווי עס דוכט זיך מיר: קוקט נישט אויפן אופן פון מיין רעדן, וואס קען זיין ערגער אדער בעסער. באטראכט און הערט זיך נאר צו צי דאס וואס איך זאג איז גערעכט אדער נישט. דאס פאסט פאר א ריכטער. פאר א רעדנער פאסט צו רעדן אמת.

קודם איז ריכטיג אז איך זאל זיך פארטיידיגן קעגן די ערשטע פאלשע קלאגעס און אנקלעגער, און דערנאך קעגן די שפעטערדיגע. אסאך אנקלעגער זענען שוין לאנג אויפגעשטאנען קעגן מיר פאר אייך, האבן גערעדט אסאך יאר און נישט געזאגט קיין אמת ווארט. פון זיי האב איך מער מורא ווי פון אניטאס און זיינע חברים, כאטש אויך זיי זענען געפערליך.

יענע אנדערע זענען מער געפערליך, רבותי. זיי האבן געוואונען אייער צוטרוי, ווייל זיי האבן אנגעהויבן מיט אייך ווען איר זענט נאך געווען קינדער. זיי האבן מיר באשולדיגט אן א שמץ פון אמת און געזאגט: "עס איז דא עפעס א סאקראטעס, א חכם וואס גראבט אין די זאכן אויפן הימל און האט אויסגעפארשט די זאכן אונטער דער ערד, און מאכט פון דער פאלשער מיינונג די אמת'ע."

מענער פון אטען, די וואס האבן פארשפרייט דעם קלאנג זענען מיינע געפערליכע שונאים. די וואס הערן זיי מיינען אז מענטשן וואס אונטערזוכן אזעלכע זאכן גלויבן אפילו נישט אין די געטער. די אנקלעגער זענען אסאך. זייער קלאגע איז שוין פון לאנג, און זיי האבן גערעדט צו אייך אין אן עלטער ווען איר זענט געווען גרינג צו איבערציינגן, טייל אין דער יוגנט און רוב אין דער קינדהייט. זייער קלאגע איז געפירט געווארן אין מיין נישט־אנוועזנהייט, און קיינער איז נישט געקומען פארטיידיגן.

דאס ערגסטע איז אז מען קען אפילו נישט וויסן זייערע נעמען און זיי רופן, אויסער ווען איינער איז א קאמעדיע־שרייבער. די וואס האבן אייך איבערגערעדט פון קנאה און רכילות, און די וואס האבן איבערגערעדט אנדערע נאכדעם וואס מען האט זיי אליין איבערגערעדט, מיט זיי איז זייער שווער זיך אן עצה צו געבן. מען קען זיי אפילו נישט רופן אהער און אויספרעגן. אין מיין פארטיידיגונג מוז איך ממש קעמפן מיט שאטנס און אויספרעגן ווען קיינער ענטפערט נישט.

[באמערקונג פונעם איבערזעצער: ער מיינט דא אריסטאפאנעס און אנדערע וואס האבן געשריבן קאמעדיעס וואו מען האט חוזק געמאכט פון סאקראטעס.]

האלט דערפאר אין זינען, ווי איך זאג, אז מיינע אנקלעגער זענען פון צוויי סארטן. איינע זענען די וואס האבן נארוואס געברענגט זייערע קלאגעס. די אנדערע האבן זיי געברענגט מיט א לאנגע צייט צוריק. געדענקט אז איך מוז זיך ערשט פארטיידיגן קעגן די לעצטע. איר האט דאך זייערע קלאגעס געהערט ערשט, און מיט מער כח ווי די שפעטערדיגע.

בקיצור, מענער פון אטען, איך מוז זיך פארטיידיגן און פרובירן אין אזא קורצער צייט אפצושאפן דעם פאראורטייל וואס ליגט שוין אזוי לאנג ביי אייך. איך וואונטש אז עס זאל זיך אזוי אויסלאזן, אויב דאס איז בעסער פאר אייך און מיר, און אז מיין

פארטיידיגונג זאל פועל'ן ביי אייך. אבער איך מיין אז עס איז שווער, און איך נאר זיך נישט דערמיט. ווי עס זאל זיין, זאל עס זיין מיט גאט'ס ווילן. דאס געזעץ מוז מען פאלגן, און איך מוז זיך פארטיידיגן.

לאמיר איצט אנפאנגען פון פריש. וואס איז די באשולדיגונג פון וועלכער דער פאלשער פאראורטייל איז ארויסגעקומען, אויף וועלכן מעלייטאס האט זיך פארלאזט ווען ער האט געמאכט דעם פראצעס קעגן מיר? וואס האבן די מענטשן געזאגט צו שאפן דעם פאראורטייל? איך מוז, אזוי צו זאגן, פארלייענען זייער באשוואוירענע קלאגע־שריפט, ווי זיי וואלטן געווען אנקלעגער:

"סאקראטעס איז א פארברעכער און באלעסטיגט אלע. ער פארשט אויס זאכן אונטער דער ערד און אויפן הימל, מאכט פאלשע מיינונגען אויסזען אמת'ע און לערנט אנדערע דאס זעלבע."

בערך דאס איז עס. איר האט אליין געזען די זאכן אין אריסטאפאנעס' קאמעדיע. עפעס א סאקראטעס ווערט דארט ארומגעטראגן און זאגט אז ער גייט אויף דער לופט. ער רעדט נאך א היפשע צאל שטותים וועגן וועלכע איך ווייס גארנישט, נישט אסאך און נישט ווייניג.

[באמערקונג פונעם איבערזעצער: אריסטאפאנעס האט געשריבן די קאמעדיע "די וואלקנס", וואו סאקראטעס איז דער הויפט־העלד.]

איך זאג עס נישט כדי צו פארשעמען אזא וויסן, אויב איינער פארשטייט זיך אויף די ענינים. הלוואי זאל איך זיך קיינמאל נישט דארפן פארענטפערן קעגן מעלייטאס אויף אזא גרויסן פארברעכן! אבער איך, מענער פון אטען, האב גארנישט צו טאן מיט די זאכן.

אלס עדות ברענג איך רוב פון אייך. איך בעט אייך צו דערציילן איינער דעם צווייטן, אלע וואס האבן מיר אמאל געהערט אין מיינע שמועסן, און אזעלכע זענען אסאך צווישן אייך. אדרבה, זאגט איינער דעם צווייטן צי איינער האט מיר אמאל געהערט רעדן וועגן אזעלכע ענינים, אסאך אדער ווייניג. דערפון וועט איר פארשטיין אז אזוי איז אויך מיט די אנדערע זאכן וואס דער המון זאגט וועגן מיר.

קיין איינע פון די זאכן איז נישט אמת. אויב איר האט געהערט אז איך נעם זיך אונטער אויסצולערנען מענטשן און מאך געלט דערפון, איז אויך דאס נישט אמת. כאטש אויך דאס זעט מיר אויס א שיינע זאך, אויב איינער קען אויסלערנען מענטשן, אזוי ווי גארגיאס דער לעאנטיאנער, פראדיקאס פון קעאס און היפיאס פון עליס.

יעדער פון די מענער, רבותי, קען גיין אין סיי וועלכן שטאט און איבעררעדן די יונגע לייט, וואס קענען זיך אומזיסט טרעפן מיט וועמען זיי ווילן פון זייער אייגענעם שטאט, אויפצוגעבן דעם אומגאנג מיט יענע מענטשן און זיך טרעפן מיט זיי, באצאלן געלט און נאך זיין דאנקבאר דערצו.

עס איז אויך דא אן אנדער חכם, א פאריאנער, וואס איך האב געהערט אז ער איז אין שטאט. איך האב געטראפן א מענטש וואס האט אויסגעגעבן אויף סאפיסטן מער ווי אלע אנדערע, קאליאס, דער זון פון היפאניקאס. ער האט צוויי זין. האב איך אים געפרעגט:

"קאַליאַס, ווען דײַנע צוויי זין וואָלטן געווען צוויי פֿערדעלעך אָדער צוויי קעלבלעך, וואָלטן מיר געקענט דינגען אַן אויפֿזעער וואָס זאָל זיי מאַכן אויסגעצייכנט לויט דעם סאָרט גוטסקייט וואָס פּאַסט פֿאַר זיי. ער וואָלט געווען אַ פֿערד־אויסלערנער אָדער אַ לאַנדאַרבעטער. אָבער ווײַבאַלד זיי זענען מענטשן, וועמען טראַכסטו צו נעמען פֿאַר זייער אויפֿזעער? ווער קען די גוטסקייט פֿון אַ מענטש און אַ בירגער? איך מיין אַז דו האָסט געדאַרפֿט טראַכטן דערוועגן. דו האָסט דאָך זין. איז דאָ אַזאַ איינער אָדער נישט?"

"אוודאי איז דאָ," זאָגט ער.

"ווער, פֿון וואַנען, און וויפֿיל שכר לימוד נעמט ער?"

"עווענוס דער פּאַריאַנער, סאָקראַטעס," זאָגט ער. "פֿינף מינאַס."

איך האָב געהאַלטן עווענוס פֿאַר אַ גליקלעכן מענטש, אויב ער האָט באמת די קונסט און לערנט פֿאַר אַזוי ווייניק. ווען איך וואָלט פֿאַרשטאַנען די זאַכן, וואָלט איך זיך גרויס געהאַלטן און געשטאָלצירט. אָבער איך פֿאַרשטיי גאָרנישט דערפֿון, מענער פֿון אַטען.

איינער קען אפֿשר זאָגן: "סאָקראַטעס, וואָס איז דער ענין מיט דיר? פֿון וואַנען קומען די פֿאָראורטיילן? די קלאַנגען און גערעדע וואָלטן זיכער נישט אויפֿגעקומען ווען דו וואָלסט נישט געטאָן עפּעס באַזונדער פֿון די אַנדערע. זאָג אונדז וואָס עס איז, כּדי מיר זאָלן נישט האַנדלען אָן איבערקלערונג אין דײַן פֿאַל."

דער וואָס זאָגט דאָס האָט, דוכט זיך מיר, רעכט. איך וועל פּרובירן אײַך צו ווײַזן וואָס האָט מיר געגעבן מײַן שלעכטן שם און דעם פֿאָראורטייל. הערט זיך נאָר צו. אפֿשר וועט איינער מיינען אַז איך מאַך אַ ווערטל. אָבער זײַט זיכער אַז איך וועל רעדן דעם ריינעם אמת.

מײַן שלעכטער שם קומט, מענער פֿון אַטען, נאָר פֿון אַ געוויסן סאָרט חכמה. וואָס פֿאַר אַ חכמה? אפֿשר פּשוט מענטשלעכע חכמה. אפֿשר בין איך באמת אַ חכם אין דער חכמה. די מענטשן פֿון וועמען איך האָב נאָרוואָס גערעדט זענען אפֿשר חכמים אין עפּעס וואָס איז העכער פֿון מענטשלעכער חכמה, אָדער איך ווייס נישט ווי עס צו רופֿן. איך קען עס נישט. ווער עס זאָגט פֿאַרקערט זאָגט אַ ליגן כּדי צו שאַפֿן אַ פֿאָראורטייל קעגן מיר.

שלאָגט מיר נישט איבער מיט טומל, מענער פֿון אַטען, אַפֿילו ווען איר מיינט אַז איך שטאָלציר. די ווערטער זענען נישט מיינע. דער מענטש אויף וועמען איך וועל זיך באַרופֿן איז וויכטיק. אַלס עדות וועגן מײַן חכמה, אויב עס איז בכלל חכמה, און וואָס פֿאַר אַ חכמה עס איז, ברענג איך דעם גאָט פֿון דעלפֿי.

איר קענט זיכער כערעפֿאָן. ער איז געווען מײַן חבר פֿון יוגנט אָן, און אויך אײַער פּאַרטיי־חבר. ער איז מיט אײַך געגאַנגען אין גלות און מיט אײַך צוריקגעקומען. איר ווייסט וואָס פֿאַר אַ מענטש ער איז געווען, ווי ברענענדיק אין אַלעם וואָס ער האָט זיך אונטערגענומען. איינמאָל איז ער געגאַנגען קיין דעלפֿי און דערוועגט זיך צו פֿרעגן דעם אָראַקל אַ שאלה. רבותי, שטערט נישט וועגן וואָס איך זאָג. ער האָט געפֿרעגט צי עס איז דאָ איינער מער חכם ווי איך. די פּיטיאַ האָט געענטפֿערט אַז קיינער איז נישט מער חכם. זײַן ברודער, וואָס איז דאָ, וועט זאָגן עדות דערויף. כערעפֿאָן איז דאָך שוין טויט.

פאַרוואָס דערציילן איך עס? ווייל איך וועל אייך זאָגן פון וואו דער פאַראורטייל קעגן מיר האָט זיך גענומען. ווען איך האָב עס געהערט, האָב איך געטראַכט: "וואָס מיינט דער גאָט? וואָס פאַר אַ רעטעניש לייגט ער פאַר? איך ווייס דאָך אַז איך בין נישט קיין חכם, נישט גרויס און נישט קליין. וואָס מיינט ער ווען ער זאָגט אַז איך בין דער גרעסטער חכם? זיכער זאָגט ער נישט קיין ליגן, ווייל דאָס איז פאַר אים אוממעגליך."

אַ לאַנגע צייט האָב איך נישט געוואוסט וואָס ער מיינט. צום סוף האָב איך מיט גרויס מי אָנגעהויבן עס אויסצופּרובירן אויף אַזאַ אופן.

איך בין געגאַנגען צו איינעם וואָס האָט געהאַט אַ שם פון אַ חכם. איך האָב געמיינט אַז דאָ, אויב ערגעץ, וועל איך קענען באַווייזן אַז דער אָראַקל איז אומגערעכט, און זאָגן: "דער מענטש איז מער חכם ווי איך, און דו האָסט געזאָגט אַז איך בין דער גרעסטער חכם."

האָב איך דעם מענטש אויסגעפרעגט. איך דאַרף נישט דערמאָנען זיין נאָמען, אָבער ער איז געווען אַ פּאָליטיקער מיט וועמען איך האָב געהאַט די דערפאַרונג. בשעתן רעדן האָט מיר אויסגעזען אַז ער זעט אויס פאַר אַ חכם ביי אַסאַך אַנדערע, און בעיקר ביי זיך אַליין, אָבער ער איז נישט. איך האָב פּרובירט אים צו ווייזן אַז ער האַלט זיך פאַר אַ חכם אָבער איז נישט. צום סוף בין איך געוואָרן פאַרהאַסט ביי אים און אַסאַך אַנדערע וואָס זענען געווען דערביי.

ביים אַוועקגיין האָב איך געטראַכט: "איך בין מער חכם ווי דער מענטש. קיינער פון אונדז ווייסט באמת נישט עפּעס שיין און גוט. אָבער ער מיינט אַז ער ווייסט, ווען ער ווייסט נישט. איך ווייס נישט, אָבער רעד מיר נישט איין אַז איך ווייס. אין דער קלייניגקייט בין איך, ווי עס זעט אויס, מער חכם: וואָס איך ווייס נישט, מיין איך טאַקע נישט אַז איך ווייס."

פון אים בין איך געגאַנגען צו אַ צווייטן וואָס האָט געהאַט נאָך אַ גרעסערן שם פון חכמה. דאָס זעלבע האָט אויסגעזען אמת. איך בין גלייך געוואָרן פאַרהאַסט ביי אים און נאָך אַסאַך אַנדערע.

פון דעמאָלט אָן בין איך געגאַנגען פון איינעם צום צווייטן. איך האָב באַמערקט אַז איך ווער פאַרהאַסט, האָב עס באַדויערט און מורא געהאַט. דאָך האָב איך געהאַלטן אַז גאָט'ס וואָרט מוז האָבן די העכסטע וויכטיגקייט. איך מוז גיין צו אַלע וואָס האָבן אַ שם אַז זיי ווייסן עפּעס, און אונטערזוכן דעם אָראַקל'ס באַדייט.

ביי דעם הונט, מענער פון אַטען, איך מוז אייך זאָגן דעם אמת: מיין דערפאַרונג איז געווען אַז די מיטן גרעסטן שם האָבן מיר אויסגעזען כמעט די ערגסטע, בשעת איך האָב אויסגעפאָרשט גאָט'ס געבאָט. אַנדערע, וואָס האָבן נישט געהאַט אַזאַ שם, האָבן אויסגעזען העכער אין שכל. איך מוז דערציילן מיין וואַנדערן, ווי איינער וואָס האָט זיך אונטערגענומען אַ הערקולעס־אַרבעט, כדי צו באַווייזן אַז מען קען דעם אָראַקל נישט אָפּפרעגן.

[באַמערקונג פונעם איבערזעצער: סאָקראַטעס האָט גענוצט דעם אויסדרוק "ביי דעם הונט" אַלס שבועה, כדי נישט צו דערמאָנען גאָט'ס נאָמען אומזיסט.]

פון די פאליטיקער בין איך געגאנגען צו די דיכטער, שרייבער פון טראגעדיעס, דיטיראמבן, ליידנשאפטליכע לויבגעזאנגען, און אנדערע. איך האב געמיינט אז דארט וועל איך מיט אמת'ע ראיות כאפן זיי ביי דער האנט און באווייזן אז איך בין ווייניגער געלערנט ווי זיי. איך האב גענומען זייערע לידער וואס זיי האבן, לויט מיין מיינונג, זייער פארזיכטיג אויסגעארבעט, און געפרעגט וואס זיי מיינען, כדי אויך עפעס צו לערנען פון זיי.

איך שעם זיך צו זאגן דעם אמת, אבער מען מוז עס זאגן. כמעט יעדער וואס איז געווען דערביי וואלט געקענט ערקלערן די לידער בעסער ווי זייערע מחברים. האב איך שנעל דערקענט אז די דיכטער האבן געשריבן נישט פון חכמה, נאר פון א נאטירליכער נייגונג און א רוח הקודש, ווי נביאים און חוזים. אויך יענע זאגן אסאך שיינע זאכן, אבער ווייסן נישט וואס זיי זאגן. עס איז מיר געווען קלאר אז אויך די דיכטער האבן געהאט אזא זאך.

איך האב אויך באמערקט אז צוליב זייער פאעזיע האבן זיי זיך געהאלטן פאר די גרעסטע חכמים אויך אין אנדערע זאכן, וואו זיי זענען נישט געווען קיין חכמים. בין איך אוועק פון זיי מיטן געדאנק אז איך בין העכער פון זיי אין דער זעלבער זאך ווי פון די פאליטיקער.

צום סוף בין איך געגאנגען צו די בעלי־מלאכות. איך האב געוואוסט אז איך קען לגמרי גארנישט, אבער זיכער וועל איך אויספינען אז זיי קענען אסאך שיינע זאכן. איך האב זיך נישט גענארט. זיי האבן באמת געוואוסט וואס איך האב נישט געוואוסט, און זענען דערין געווען קליגער פון מיר.

אבער אויך די גוטע בעלי־מלאכות האבן, מענער פון אטען, געמאכט דעם זעלבן טעות ווי די דיכטער. ווייל יעדער האט גוט געקענט זיין מלאכה, האט ער געמיינט אז ער איז אויך א גרויסער חכם אין די אנדערע וויכטיגסטע ענינים. די נארישקייט האט פארטונקלט זייער חכמה. איך האב זיך דערפאר געפרעגט, אין דעם אראקל'ס אינטערעס, צי איך וואלט נישט ענדערש געוואלט בלייבן ווי איך בין, נישט קלוג אין זייער חכמה און נישט נאריש אין זייער נארישקייט, אדער זיין ווי זיי איןביידע. איך האב געענטפערט זיך און דעם אראקל אז עס איז בעסער צו זיין ווי איך בין.

פון דער אונטערזוכונג איז אויפגעקומען קעגן מיר אסאך שנאה, זייער ווייטאגליך און שווער צו דערטראגן. דערפון זענען געקומען פאראורטיילן און מיין שם פון א חכם. יעדעס מאל מיינען די צוהערער אז איך בין קלוג אין די ענינים אין וועלכע איך צעמיש א צווייטן.

אבער דער אמת, רבותי, איז אפשר אז נאר דער גאט איז דער חכם. מיטן אראקל וויל ער זאגן: "מענטשליכע חכמה האט זייער א קליינעם ווערט, אדער גאר קיין ווערט נישט." עס זעט אויס אז ער רעדט נישט דווקא וועגן סאקראטעס. ער נוצט נאר מיין נאמען אלס ביישפיל, ווי צו זאגן: "דער גרעסטער חכם צווישן אייך מענטשנקינדער איז דער וואס, ווי סאקראטעס, דערקענט אז אין חכמה איז ער גארנישט ווערט."

דערפאר גיי איך נאך היינט ארום אויף גאט'ס געבאט, זוך און פרעג אויס יעדן היגן אדער פרעמדן ווען איך האלט פאר א חכם. ווען ער זעט מיר נישט אויס אזוי, דין איך דעם גאט מיטן ווייזן אז ער איז נישט קיין חכם. די ארבעט לאזט מיר נישט קיין צייט זיך אפצוגעבן מיט מלוכה־ענינים אדער מיינע אייגענע געשעפטן. איך לעב אין גרויס דחקות צוליב מיין איבערגעגעבנקייט צום גאט.

דערצו קומען פרייוויליג יונגע לייט, בעיקר קינדער פון די רייכסטע עלטערן, וואס האבן פרייע צייט. זיי האבן ליב הערן ווי מען פרעגט מענטשן אויס. אפט מאכן זיי מיר נאך און פרעגן אנדערע אויס. איך שטעל זיך פאר אז זיי טרעפן אסאך מענטשן וואס מיינען אז זיי ווייסן עפעס, אבער ווייסן ווייניג אדער גארנישט.

יענע מענטשן ווערן דערפאר בייז אויף מיר אנשטאט אויף זיך און זאגן: "דער סאקראטעס איז א נידערטרעכטיגער מענטש און פארדארבט די יוגנט." אויב איינער פרעגט מיט וועלכע מעשים אדער לימודים, האבן זיי נישט וואס צו זאגן, ווייל זיי ווייסן נישט. כדי נישט צו ווייזן זייער פארלעגנהייט, זאגן זיי די פארטיגע טענות קעגן אלע פילאזאפן: "די זאכן אין דער לופט און אונטער דער ערד", "נישט גלויבן אין די געטער" און "מאכן פון דער פאלשער מיינונג די אמת'ע".

זיי ווילן מסתמא נישט זאגן דעם אמת: אז עס האט זיך קלאר ארויסגעשטעלט אז זיי געבן זיך אויס אלס ווייסנדיג, אבער ווייסן גארנישט. זייער כבוד איז זיי טייער. זיי זענען ברענענדיג, אסאך אין צאל, רעדן אלע מיטן זעלבן נוסח און מיט איבערצייגונג. אזוי האבן זיי שוין לאנג און אויך איצט אנגעפילט אייערע אויערן מיט שארפע לשון־הרע.

פון צווישן זיי האבן מעלייטאס, אניטאס און לייקאן מיר באפאלן. מעלייטאס איז אויפגעברויזט פאר די דיכטער, אניטאס פאר די בעלי־מלאכות און פאליטיקער, לייקאן פאר די רעדנער. ווי איך האב געזאגט אין אנפאנג, וואלט איך זיך זייער געוואונדערט ווען איך קען אין אזא קורצער צייט אפנעמען פון אייך א פאראורטייל וואס איז אזוי גרויס אויפגעוואקסן.

דאס איז דער אמת, מענער פון אטען. איך רעד אן באהאלטן פון אייך עפעס, גרויס אדער קליין, און אן קיין פארשטעלעניש. דאך ווייס איך גוט אז פונקט דערמיט מאך איך זיך שונאים. דאס איז ווידער א באווייז אז איך רעד אמת, און אז דאס איז דער פאראורטייל קעגן מיר און דאס זענען די סיבות. אויב איר וועט עס אונטערזוכן, איצט אדער אן אנדער מאל, וועט איר געפינען אז אזוי איז עס.

פאר די קלאגעס פון מיינע ערשטע אנקלעגער איז דאס גענוג פארטיידיגונג. איצט וועל איך פרובירן זיך פארטיידיגן קעגן מעלייטאס, דעם גוטן און געטרייען בירגער ווי ער זאגט, און די אנדערע. לאמיר ווידער נעמען זייער באשוואוירענע שריפט, ווי זיי וואלטן געווען א צווייטער גרופע אנקלעגער. בערך זאגט זי אזוי: סאקראטעס איז שולדיג ווייל ער פארדארבט די יוגנט און גלויבט נישט אין די געטער וואס דער שטאט גלויבט, נאר אין אנדערע, נייע געטליכקייטן.

אזוי איז די קלאגע. לאמיר יעדן ענין באזונדער אונטערזוכן. ער זאגט אז איך בין שולדיג אין פארדארבן די יוגנט. אבער איך זאג, מענער פון אטען, אז מעלייטאס איז שולדיג. ער מאכט א שפיל פון אן ערנסטן ענין, שלעפט מענטשן לייכטזיניג אין פראצעסן און גיט זיך אויס זייער איבערגעגעבן צו זאכן אין וועלכע ער האט זיך קיינמאל נישט אינטערעסירט. איך וועל עס פרובירן אויף פאר אייך קלאר מאכן.

סאקראטעס: קום אהער, מעלייטאס. זאג, איז נישט זייער וויכטיג אז די יוגנט זאל זיין אזוי גוט ווי מעגליך?

מעלייטאס: יא.

סאקראטעס: נו, זאג די הערן ווער מאכט זיי בעסער. עס איז דאך קלאר אז דו ווייסט, ווייל דו זארגסט דערוועגן. דו האסט, ווי דו זאגסט, געפונען דעם וואס פארדארבט זיי, און ברענגסט מיר פאר די הערן. איצט זאג ווער מאכט זיי בעסער. זעסטו, מעלייטאס, דו שווייגסט און האסט נישט וואס צו זאגן? איז דאס נישט א בושה און א קלארער באווייז אז דו האסט קיינמאל נישט געזארגט דערוועגן? זאג, מיין גוטער מענטש, ווער מאכט זיי בעסער?

מעלייטאס: די געזעצן.

סאקראטעס: אבער דאס פרעג איך נישט, מיין בעסטער. וועלכער מענטש קען די זאך, די געזעצן?

מעלייטאס: די מענטשן דא, סאקראטעס, די ריכטער.

סאקראטעס: וואס זאגסטו? די הערן קענען מחנך זיין די יוגנט, און זיי זענען די וואס מאכן זיי בעסער?

מעלייטאס: זיכער.

סאקראטעס: אלע, אדער נאר טייל און די אנדערע נישט?

מעלייטאס: אלע.

סאקראטעס: זייער גוט, ביי הערא! דאס זענען א שיינע צאל העלפער. און די צוהערער דא, מאכן זיי אויך בעסער אדער נישט?

מעלייטאס: אויך זיי.

סאקראטעס: און די סענאטארן?

מעלייטאס: אויך זיי.

סאקראטעס: אבער, מעלייטאס, די מיטגלידער פון דער אסיפה פארדארבן נישט די יוגנט? אדער זענען אויך זיי צווישן די וואס מאכן זיי בעסער?

מעלייטאס: אויך זיי.

סאקראטעס: קומט אויס אז אלע אטענער מאכן זיי בעסער, אויסער מיר. נאר איך פארדארב זיי. דאס מיינסטו?

מעלייטאס: יא, דאס מיין איך.

סאקראטעס: דו האסט מיר פאר'משפט צו א גרויסן אומגליק! אבער ענטפער: האלטסטו אז אויך ביי פערד מאכט די גאנצע מענטשהייט זיי בעסער, און נאר איין מענטש שאדט זיי? אדער איז עס פונקט פארקערט? נאר איינער אדער עטליכע, די אויסלערנער, קענען זיי פארבעסערן. רוב מענטשן, ווען זיי האבן צו טאן מיט פערד און נוצן זיי, שאדן זיי. איז נישט אזוי ביי פערד און אלע אנדערע לעבעדיגע באשעפענישן?

אוודאי איז אזוי, צי דו און אניטאס לייקענען עס אדער זענען מסכים. עס וואלט געווען א גרויס גליק פאר דער יוגנט ווען נאר איינער פארדארבט זיי און אלע אנדערע טוען גוטס. אבער דו ווייזט קלאר אז דו האסט קיינמאל נישט געטראכט וועגן דער יוגנט. דו ווייזט דיין אייגענע נאכלעסיגקייט. דו האסט זיך קיינמאל נישט געקימערט וועגן די זאכן פאר וועלכע דו שלעפסט מיר צום משפט.

נאך עפעס, מעלייטאס, זאג אונז אום גאט'ס ווילן: איז בעסער צו לעבן צווישן גוטע בירגער אדער שלעכטע? ענטפער, מיין פריינד, איך פרעג נישט קיין שווערע קשיא. איז נישט אמת אז שלעכטע מענטשן טוען שלעכטס צו זייערע שכנים און גוטע טוען גוטס?

מעלייטאס: זיכער.

סאקראטעס: איז דא איינער וואס וואלט ענדערש געוואלט באקומען שלעכטס פון זיינע שכנים ווי גוטס? ענטפער, דאס געזעץ פארלאנגט עס. וויל איינער ענדערש שלעכטס?

מעלייטאס: זיכער נישט.

סאקראטעס: ברענגסטו מיר אהער ווייל איך פארדארב די יוגנט און מאך זיי ערגער בכוונה, אדער אן כוונה?

מעלייטאס: בכוונה, זאג איך.

סאקראטעס: וואס, מעלייטאס? ביסטו אין דיין עלטער אזוי פיל קליגער ווי איך אין מיינער? דו ווייסט אז שלעכטע מענטשן טוען אלעמאל שלעכטס צו זייערע נאענטסטע שכנים און גוטע טוען גוטס, אבער איך בין אזוי אומוויסנדיג אז איך ווייס נישט אפילו דאס: אויב איך מאך איינעם פון מיינע חברים שלעכט, בין איך אין סכנה ער זאל מיר צוריק שאטן? און דאך טו איך בכוונה דעם גרויסן פארברעכן, ווי דו זאגסט?

איך גלויב עס נישט, און קיינער אנדערער וועט עס נישט גלויבן. איינע פון צוויי: אדער פארדארב איך זיי נישט, אדער טו איך עס אן כוונה. אזוי צי אזוי זאגסטו א ליגן. פאר אומווילנדיגע טעותים פארלאנגט דאס געזעץ נישט שלעפן מענטשן אין געריכט. מען דארף אים נעמען אויף א זייט, אויסלערנען און פארהאלטן. אויב מען וועט מיר ווייזן מיין טעות, וועל איך דאך אויפהערן צו טאן וואס איך טו אן כוונה.

אבער דו האסט נישט געוואלט און אויסגעמיטן זיך צו טרעפן מיט מיר און מיר אויסלערנען. אנשטאט דעם שלעפסטו מיר אהער, וואו מען דארף לויטן געזעץ ברענגען נאר מענטשן וואס פארדינען א שטראף, נישט א באלערונג.

גענוג דערוועגן. מענער פון אטען, עס איז קלאר אז מעלייטאס האט זיך קיינמאל נישט געקימערט וועגן די זאכן, נישט אסאך און נישט וויי‏ניג. דאך זאג, מעלייטאס: אויף וועלכן אופן פארדארב איך, לויט דיר, די יוגנט? איז עס קלאר פון דיין קלאגע, אז איך לערן זיי נישט גלויבן אין די שטאט'ס געטער, נאר אין אנדערע, נייע געטליכקייטן? דאס זענען דיינע ווערטער?

מעלייטאס: זיכער, דאס זאג איך.

סאקראטעס: אין נאמען פון די געטער וועגן וועלכע מיר רעדן, רעד אביסל קלארער צו מיר און די הערן. איך פארשטיי נישט צי דו זאגסט אז איך לערן זיי גלויבן אין געוויסע געטער, און גלויב אליין אין זיי. אויב אזוי בין איך נישט קיין כופר בעיקר און נישט שולדיג דערין. נאר די געטער זענען נישט די פון דער שטאט, נאר אנדערע, און דו באשולדיגסט מיר אין גלויבן אין אנדערע. אדער זאגסטו אז איך גלויב בכלל נישט אין קיין געטער און לערן אנדערע דעם אומגלויבן?

מעלייטאס: דאס זאג איך. דו גלויבסט בכלל נישט אין קיין געטער.

סאקראטעס: אוי, וואונדערבארער מעלייטאס! ווי קענסטו זאגן אזוינס? גלויב איך אפילו נישט אז די זון און לבנה זענען געטער, אזוי ווי די אנדערע מענטשן גלויבן?

מעלייטאס: ניין, ביי זעאוס, ריכטער! ער זאגט אז די זון איז שטיין און די לבנה ערד.

סאקראטעס: מיינסטו אפשר, מיין טייערער מעלייטאס, אז דו קלאגסט אנאקסאגאראס אן? האסטו אזא נידעריגע מיינונג פון די הערן? האלטסטו זיי פאר אזעלכע עמי־הארצים אז זיי ווייסן נישט אז אנאקסאגאראס דער קלאזאמענער'ס ביכער זענען פול מיט די אויסדרוקן? די יוגנט זאל דאס לערנען פון מיר, ווען מען קען צומאל קויפן די זאכן אינעם טעאטער פאר העכסטנס איין דראכמע? זיי קענען דאך חוזק מאכן פון סאקראטעס ווען ער גיט עס ארויס פאר זיין אייגנס, באזונדערס ווען עס איז אזוי לעכערליך.

אבער אום גאט'ס ווילן, מיינסטו באמת אז איך גלויב נישט אז עס איז דא א גאט?

מעלייטאס: ניין, ביי זעאוס, דו גלויבסט נישט אפילו אביסל.

סאקראטעס: קיינער וועט דיר נישט גלויבן, אפילו נישט דו אליין, דוכט זיך מיר. מענער פון אטען, דער מענטש זעט מיר אויס ווי א בייזער און געוואלדיקער מענטש. ער האט געמאכט די קלאגע פון כעס, בייזוויליגקייט און קינדערישקייט. עס זעט אויס ווי ער וויל מיר אויספרובירן מיט א רעטעניש: "וועט סאקראטעס דער חכם דערקענען אז איך מאך חוזק און בין זיך סותר, אדער וועל איך אפנארן אים און אלע צוהערער?"

ער איז זיך סותר אין זיין רעדן, ווי ער זאל זאגן: "סאקראטעס איז שולדיג ווייל ער גלויבט נישט אין געטער, אבער ער גלויבט אין געטער." דאס איז א בדחנות.

רבותי, אונטערזוכט דעריבער מיט מיר פארוואס עס זעט מיר אזוי אויס. דו, מעלייטאס, זאלסט ענטפערן. איר, רבותי, געדענקט מיין ערשטע בקשה נישט צו שטערן ווען איך פיר דעם וויכוח אויף מיין געוועגליכן אופן.

איז דא איינער וואס גלויבט אין זאכן שייך צו מענטשן, אבער נישט אין מענטשן? ער זאל ענטפערן און נישט שטערן. איז דא איינער וואס גלויבט נישט אין פערד, אבער יא אין זאכן שייך צו פערד? אדער נישט אין פלייט־שפילער, אבער יא אין פלייט־שפילן? אזא איינער איז נישט דא, מיין בעסטער. אויב דו ווילסט נישט ענטפערן, זאג איך עס דיר און אלע אנדערע. אבער ענטפער לכל הפחות דאס: איז דא איינער וואס גלויבט אין געטליכע זאכן, אבער נישט אין געטער?

מעלייטאס: נישט דא.

סאקראטעס: א דאנק אז דו האסט מיט געוואלד געענטפערט, ווען די הערן האבן דיר געצוואונגען. דו זאגסט אז איך גלויב אין געטליכע זאכן, נייע אדער אלטע, און לערן דעם גלויבן. על כל פנים גלויב איך לויט דיר אין געטליכע זאכן. דו האסט עס באשוואוירן אין דיין קלאגע. אויב איך גלויב אין געטליכע זאכן, גלויב איך ממילא אין געטער, נישט אזוי? אזוי איז עס. איך נעם אן אז דו ביסט מסכים, ווייל דו ענטפערסט נישט. האלטן מיר נישט אז געטליכקייטן זענען געטער אדער זייערע קינדער, יא אדער ניין?

מעלייטאס: זיכער.

סאקראטעס: אויב איך גלויב אין געטליכקייטן, ווי דו זאגסט, און זיי זענען א סארט געטער, האב איך רעכט אז דו רעדסט רעטענישן און מאכסט חוזק. דו זאגסט אז איך גלויב נישט אין געטער און דאך גלויב יא, ווייל איך גלויב אין געטליכקייטן. אויב די געטליכקייטן זענען אומגעזעצליכע קינדער פון די געטער, פון נימפן אדער אנדערע מוטערס, ווער קען גלויבן אין קינדער פון געטער אבער נישט אין געטער? עס וואלט געווען אזוי נאריש ווי צו גלויבן אין קינדער פון פערד און אייזלען, מוילאייזלען, אבער נישט אין פערד אדער אייזלען.

מעלייטאס, דו האסט זיכער געמאכט דעם פראצעס אדער אונז אויסצופרובירן, אדער ווייל דו האסט נישט געפונען קיין אמת'ן חטא. דו קענסט אבער נישט איבערצייגן איינעם מיט אביסל שכל, אז דער זעלבער מענטש קען גלויבן אין געטליכקייטן און געטליכע עקזיסטענצן, און דאך נישט גלויבן אין געטליכקייטן, געטער אדער העלדן.

מענער פון אטען, אז איך בין נישט קיין פארברעכער לויט מעלייטאס' קלאגע דארף, דוכט זיך מיר, נישט קיין גרויסע פארטיידיגונג. וואס איך האב געזאגט איז גענוג. אבער איר קענט זיין זיכער אז וואס איך האב פריער געזאגט, אז אסאך מענטשן האבן א גרויסן האס קעגן מיר, איז אמת. דאס וועט מיר הרג'ענען, אויב איך וועל גע'הרג'עט ווערן. נישט מעלייטאס אדער אניטאס, נאר דער פאראורטייל און די שנאה פונעם המון. עס האט שוין פאר'משפט אסאך גוטע מענטשן און וועט, מיין איך, נאך פאר'משפט'ן. איך בין זיכער נישט דער לעצטער.

איינער קען אפשר זאגן: "שעמסטו זיך נישט, סאקראטעס, צו האבן זיך אפגעגעבן מיט אזעלכע זאכן אז דו שטייסט איצט אין סכנה צו באצאלן דערפאר מיטן לעבן?"

איך וואלט מיט רעכט געענטפערט: "דו רעדסט נישט ריכטיג, מיין הער, אויב דו מיינסט אז א מענטש וואס טויג עפעס דארף קוקן אויפן סכנה פון לעבן אדער טויט. ווען ער טוט עפעס דארף ער ענדערש קוקן צי עס איז ריכטיג אדער אומריכטיג, א טאט פון א גוטן

אדער שלעכטן מענטש."

לויט דיינע ווערטער וואלטן אלע האלב־געטער וואס זענען געפאלן אין טראיע געווען שלעכט. אויך טעטיס' זון, וואס האט ענדערש פאראכט יעדע סכנה ווי דערטראגן א בושה. ווען ער האט געוואלט הרג'ענען העקטאר, האט זיין מאמע, וואס איז געווען א געטין, אים בערך געזאגט: "מיין זון, אויב דו וועסט נעמען נקמה פאר דיין פריינד פאטראקלאס און הרג'ענען העקטאר, וועסטו אליין שטארבן. גלייך נאך העקטאר ווארט דער טויט אויף דיר."

ווען ער האט עס געהערט, האט ער פאראכט טויט און סכנה. ער האט מער מורא געהאט צו לעבן ווי א פחדן און נישט נעמען נקמה פאר זיין פריינד. ער האט געזאגט: "לאז מיר שטארבן גלייך נאכדעם וואס איך האב גענומען נקמה אינעם רשע, כדי נישט צו בלייבן דא אין בושה ביי די געבויגענע שיפן, א לאסט אויף דער ערד." מיינט איר אז ער האט געטראכט וועגן טויט און סכנה?

אזוי איז עס באמת, מענער פון אטען. וואו א מענטש שטעלט זיך אוועק ווייל ער מיינט אז עס איז זיין בעסטער פלאץ, אדער וואו זיין קאמאנדיר שטעלט אים, דארט מוז ער בלייבן און אננעמען די סכנה. ער דארף נישט טראכטן וועגן טויט אדער עפעס אנדערש, אויסער שאַנד.

איך וואלט געטאן א שרעקעדיגע זאך ווען איך, וואס בין געבליבן ביי פאטידעא, אמפיפאליס און דעליום וואו אייערע אויסגעקליבענע קאמאנדירן האבן מיר געשטעלט, און האב ווי יעדן אנגענומען די טויט־סכנה, וואלט יעצט פארלאזט מיין פאסטן. דער גאט האט, ווי איך גלויב און פארשטיי, מיר געשטעלט מיטן באפעל צו פארברענגען מיין לעבן אין פילאזאפיע און אויספארשן זיך און אנדערע. איך זאל דעם פאסטן פארלאזן פון מורא פונעם טויט אדער עפעס אנדערש?

דאס וואלט געווען שרעקעדיג. דעמאלט וואלט מען מיט רעכט געקענט מיר שלעפן אין געריכט אויף דער קלאגע אז איך גלויב נישט אין געטער. איך פאלג דאך נישט דעם אראקל, האב מורא פונעם טויט און האלט זיך פאר א חכם ווען איך בין נישט.

מורא האבן פונעם טויט, רבותי, איז נאר זיך האלטן פאר א חכם ווען מען איז נישט. עס איז זיך איינרעדן אז מען ווייסט וואס מען ווייסט נישט. קיינער ווייסט נישט צי דער טויט איז נישט אפשר דער מענטש'ס גרעסטע ברכה. דאך האט מען מורא ווי מען וואלט געוואוסט אז עס איז די גרעסטע קללה. איז דאס נישט די ערגסטע אומוויסנהייט, צו מיינען אז מען ווייסט וואס מען ווייסט נישט?

אפשר בין איך אויך אין דעם אנדערש פון די אנדערע. ווען איך זאל זאגן אז איך בין אין עפעס קליגער, וואלט עס געווען דאס: איך ווייס נישט גענוג וועגן יענער וועלט, און איך מיין אויך נישט אז איך ווייס. אבער איך ווייס יא אז עס איז שלעכט און א בושה צו טאן אומרעכט און נישט פאלגן דעם וואס איז בעסער פון מיר, צי גאט אדער א מענטש. איך וועל קיינמאל נישט מורא האבן פון אדער אויסמיידן זאכן וואס איך ווייס נישט צי זיי זענען גוט אדער שלעכט, כדי אויסצומיידן זאכן וואס איך ווייס זיכער אז זיי זענען שלעכט.

אפילו ווען איר וועט מיר איצט באפרייען און נישט פאלגן אניטאס, וואס האט געזאגט אז מען האט מיר אדער בכלל נישט געדארפט שטעלן צום משפט, אדער, איינמאל מען האט מיר געשטעלט, מוז איך זיכער באקומען טויט־שטראף. ער האט צוגעלייגט אז אויב מען באפרייט מיר, וועלן אייערע זין אינגאנצן חרוב ווערן ווייל זיי וועלן גיין אויף מיין וועג.

אויב איר זאלט זאגן: "סאקראטעס, דאס מאל וועלן מיר נישט פאלגן אניטאס, נאר דיר באפרייען. אבער מיטן תנאי אז דו זאלסט נישט מער פארברענגען מיט די חקירות און פילאזאפיע. אויב מיר כאפן דיר נאכאמאל, וועסטו שטארבן", וואלט איך געענטפערט:

"מענער פון אטען, איך שעץ און ליב אייך. אבער איך וועל ענדערש פאלגן דעם גאט ווי אייך. אזוי לאנג ווי איך לעב און קען ווייטער גיין, וועל איך קיינמאל נישט אויפגעבן פילאזאפיע, אדער אויפהערן אייך צו ווארענען און ווייזן דעם אמת פאר יעדן וועמען איך טרעף. איך וועל אים זאגן אויף מיין אופן: 'הויך־געשעצטער מענטש, דו ביסט א בירגער פון אטען, דער גרעסטער שטאט, מערסט בארימט פאר חכמה און מאכט. שעמסטו זיך נישט צו זארגן אזויפיל צו זאמלען עשירות, א גרויסן נאמען און כבוד, אבער בכלל נישט טראכטן אדער זארגן וועגן חכמה, אמת און דער פארבעסערונג פון דער נשמה?'"

אויב איינער זאגט מיר אפ און טענה'ט אז ער זארגט יא, וועל איך אים נישט אזוי גרינג אפלאזן און אוועקגיין. איך וועל פרעגן, פארשן און אויספרעגן. אויב איך געפין אז ער האט נישט קיין גוטע מידות, כאטש ער זאגט אז ער האט, וועל איך אים פארהאלטן פארן גרינג האלטן די וויכטיגסטע זאכן און מער זארגן וועגן דאס וואס איז ווייניגער ווערט.

דאס וועל איך טאן צו יעדן וועמען איך טרעף, יונג און אלט, פרעמדער און בירגער. בעיקר צו בירגער, ווייל איר זענט מיר נעענטער. איר זאלט וויסן אז דער גאט האט מיר באפוילן אזוי צו טאן. איך גלויב אז קיין גרעסערע טובה פארן שטאט ווי מיין דינסט צום גאט איז נאך קיינמאל נישט געשען.

איך גיי ארום און טו גארנישט אנדערש ווי אנטרייבן אייך, יונג און אלט, נישט צו זארגן וועגן אייער גוף און פארמעגן מער ווי וועגן דער העכסטער פארבעסערונג פון אייערע נשמות, אפילו נישט אזוי פיל. איך זאג אייך אז גוטע מידות קומען נישט פון געלט. געלט און אלע אנדערע גוטע זאכן פארן מענטש, דעם יחיד און דעם כלל, קומען פון גוטע מידות.

אויב די ווערטער פארדארבן די יוגנט, זענען זיי מסתמא שעדליך. אבער ווער עס זאגט אז איך רעד אנדערע זאכן, זאגט נישט דעם אמת. דערפאר, מענער פון אטען, טוט ווי אניטאס הייסט אדער נישט. באפרייט מיר אדער נישט. אבער ווייסט אז איך וועל קיינמאל נישט ענדערן מיין אויפפירונג, אפילו ווען איך זאל דארפן שטארבן אסאך מאל.

מענער פון אטען, שטערט נישט. טוט ווייטער מיין בקשה, נישט איבערשלאגן די רעדע, נאר אויסהערן. איך גלויב אז עס וועט אייך ברענגען נוצן. איך וועל איצט זאגן עפעס וואס וועט אייך אפשר מאכן אויסשרייען. אבער טוט עס בשום אופן נישט.

ווייסט: אויב איר וועט מיר הרג'ענען, און איך בין דער מענטש וואס איך זאג איך בין, וועט איר זיך אליין שאטן מער ווי מיר. מעלייטאס און אניטאס קענען מיר נישט שאטן. עס איז אוממעגליך. איך גלויב אז עס איז קעגן דער נאטור אז אן ערגערער מענטש זאל שאטן א בעסערן. ער קען אפשר מיר הרג'ענען, פארשיקן אדער צונעמען בירגער־רעכטן. ער און אנדערע קענען עס האלטן פאר גרויס שלעכטס. אבער נישט איך. איך האלט פאר אסאך גרעסערן שלעכטס וואס ער טוט איצט: פרובירן אומגערעכט הרג'ענען א מענטש.

איך פארטיידיג זיך דערפאר נישט פאר מיין אייגן טובה, ווי איינער קען מיינען, נאר פאר אייערע. איר זאלט מיטן פאר'משפט'ן מיר נישט מאכן א טעות מיט דער מתנה וואס דער גאט האט אייך געגעבן. אויב איר גיט מיר איבער צום טויט, וועט איר נישט גרינג געפינען אן אנדערן וואס, צו נוצן א אפשר לעכערליכן משל, טשעפעט זיך צום שטאט ווי א גרויסע שטעכפליג צום פערד. דאס פערד איז גרויס און איידל, אבער צוליב זיין גרויסקייט פויל און דארף א שטאך אויפצוואוועקן.

איך מיין אז דער גאט האט מיר צוגעטשעפעט צום שטאט אויף אן ענליכע שליחות. איך גיי ארום, וועק אויף, טרייב אן און האלט פאר יעדן פון אייך. כסדר, אומעטום, א גאנצן טאג. נאך אזא איינער וועט נישט גרינג קומען. אויב איר פאלגט מיין עצה, וועט איר מיר שוינען.

אבער אפשר וועט איר זיין בייז ווי מענטשן וואס מען וועקט פון א דרעמל. איר וועט מיר געבן א פאטש, ווי אניטאס עצה'ט, און גרינג הרג'ענען. דאן וועט איר דעם רעשט פון אייער לעבן פארברענגען אין שלאף, סיידן דער גאט, אין זיין זארג פאר אייך, שיקט נאך איינעם.

אז איך בין אזא מתנה פונעם גאט קענט איר פארשטיין דערפון: עס איז נישט קיין געוועינליכע מענטשליכע זאך צו פארנאכלעסיגן אלע מיינע געשעפטן און יארן דערטראגן זייער פארנאכלעסיגונג, כדי כסדר זיין פארנומען מיט אייך. איך קום צו יעדן באזונדער ווי א טאטע אדער אן עלטערער ברודער און טרייב אן צו זארגן פאר גוטע מידות.

ווען איך וואלט פארדינט דערפון אדער באקומען באצאלט פאר מיינע פארהאלטונגען, וואלט נאך געווען עפעס א שכל דערין. אבער איר זעט אליין אז מיינע אנקלעגער, כאטש זיי באשולדיגן מיר אזוי חוצפה'דיג אין אלעם אנדערש, האבן נישט דערגרייכט אזא חוצפה צו ברענגען אן עדות אז איך האב אמאל געבעטן אדער פארלאנגט באצאלונג פון איינעם. איך האב, מיין איך, גענוג עדות אז איך זאג אמת: מיין ארעמקייט.

אפשר זעט אויס מאדנע אז איך גיי ארום, מיש זיך אין אנדערע מענטשן'ס ענינים און גיב זיי פריוואטע עצות, אבער דערוועג זיך נישט צו קומען צו אייער אסיפה און געבן דעם שטאט עצות. די סיבה איז, ווי איר האט מיר געהערט זאגן אסאך מאל אויף אסאך ערטער, אז עפעס געטליך און איבערמענטשליך ווייזט זיך צו מיר. דאס זעלבע פון וואס מעלייטאס האט חוזק געמאכט אין זיין קלאגע.

איך האב עס פון דער קינדהייט אן. עס איז א מין בת־קול. ווען זי קומט, האלט זי מיר אפ פון וואס איך וויל טאן, אבער זי טרייבט מיר קיינמאל נישט צו טאן עפעס. דאס האלט מיר אפ פון פאליטיק. איך מיין אז עס איז זייער גוט. איר קענט זיין זיכער, מענער פון

אטען, אז ווען איך וואלט זיך אונטערגענומען פאליטיק, וואלט איך שוין לאנג געווען טויט און נישט געטאן קיין גוטס פאר אייך אדער מיר.

זייט נישט בייז פארן אמת. קיין מענטש וואס שטעלט זיך מיט מוט קעגן אייך אדער סיי וועלכן פאלקס־המון, און לאזט נישט געשען אסאך אומגערעכטע און אומגעזעצליכע זאכן אין שטאט, איז נישט זיכער מיטן לעבן. ווער עס קעמפט באמת פאר גערעכטיגקייט און וויל בלייבן לעבן אפילו א קורצע צייט, מוז זיין א פריוואטער בירגער, נישט א ציבור'ישער מענטש.

איך וועל געבן שטארקע ראיות. נישט ווערטער, נאר וואס איר האלט טייערער: מעשים. הערט וואס איז געשען מיט מיר, כדי איר זאלט זיין איבערצייגט אז איך וואלט זיך קיינמאל נישט אונטערגעגעבן צו איינעם אין אן אומגערעכטיגקייט פון מורא פונעם טויט. איך וואלט ענדערש געשטארבן ווי זיך אונטערגעבן.

די מעשה איז פשוט און געוועגליך, אבער אמת. איך האב קיינמאל נישט געהאט קיין מלוכה־אמט אויסער דעם וואס איך בין געווען א מיטגליד פון דער ראט. מיין שבט האט געהאט די פרעזידענטשאפט ווען איר האט געוואלט פאר'משפט'ן אלע צען גענעראלן צוזאמען, פארן נישט אפנעמען די געפאלענע נאך דער ים־שלאכט. דאס איז געווען אומגעזעצליך, ווי איר האט שפעטער אליין מודה געווען.

איך בין געווען דער איינציגער פון די פריטאנער וואס האט זיך קעגנגעשטעלט צו טאן עפעס קעגן די געזעצן. די רעדנער זענען געווען גרייט מיר אנצוקלאגן און ארעסטירן. איר האט זיי אנגעהעצט מיט געשרייען דאס צו טאן. דאך האב איך געהאלטן אז איך וועל ענדערש נעמען די סכנה ביזן סוף, מיט געזעץ און גערעכטיגקייט אויף מיין זייט, ווי זיך באהעפטן מיט אייך אין אייערע אומגערעכטע פארלאנגען פון מורא פאר תפיסה אדער טויט.

דאס איז געווען ווען דעמאקראטיע האט נאך עקזיסטירט. נאכדעם וואס מען האט איינגעפירט די אליגארכיע, האבן די דרייסיג געשיקט נאך מיר און פיר אנדערע צו דער ראטונדע. זיי האבן אונז באפוילן ברענגען לעאן דעם סאלאמינער פון סאלאמיס, כדי אים אומברענגען. אסאך אזעלכע באפעלן האבן זיי אויך געגעבן אנדערע, ווייל זיי האבן געוואלט אריינציען ווי מער מענטשן אין זייערע פארברעכנס.

דעמאלט האב איך ווידער געוויזן, מיט מעשים און נישט בלויז ווערטער, אז איך גיב נישט קיין דרייער פארן טויט, אויב דאס איז נישט צו גראב געזאגט. אבער איך זארג מיט מיין גאנצן כח נישט צו טאן אומרעכט אדער אומפרומקייט. די רעגירונג מיט איר גאנצער מאכט האט מיר נישט דערשראקן צו טאן אומרעכט. ווען מיר זענען ארויס פון דער ראטונדע, זענען די אנדערע פיר געגאנגען קיין סאלאמיס און ארעסטירט לעאן. איך בין פשוט אהיימגעגאנגען. אפשר וואלט מען מיר געגעבן צום טויט דערפאר ווען די רעגירונג וואלט נישט שנעל געפאלן. אסאך קענען זאגן עדות אויף די פאקטן.

מיינט איר אז איך וואלט געקענט לעבן אזויפיל יאר אין ציבור'ישן לעבן, ווען איך וואלט געטאן ווי א גוטער מענטש דארף, געשטיצט גערעכטיגקייט און געהאלטן עס פארן וויכטיגסטן? זייער ווייט דערפון, מענער פון אטען. אויך קיין אנדערער וואלט נישט

געקענט.

איר וועט געפֿינען אַז איך בין מײַן גאַנץ לעבן געווען דער זעלבער ווי היינט, סײַ אין ציבור'ישע ענינים ווען איך האָב געהאַט דערמיט צו טאָן, סײַ פּריוואַט. איך האָב זיך קיינמאָל נישט אונטערגעגעבן אומגערעכט צו קיינעם, צי אַ פֿרעמדער אָדער איינער וואָס מײַנע באַשמוצער רופֿן מײַנע תּלמידים.

איך בין אָבער קיינמאָל נישט געווען קיינעמס לערער. אויב איינער, יונג אָדער אַלט, וויל מיר הערן רעדן בשעת איך טו מײַן שליחות, האָב איך גאָרנישט דערקעגן. איך שמועס נישט נאָר ווען מען באַצאָלט מיר. איך גיב זיך איבער גלײַך צו רײַך און אָרעם. יעדער קען מיר פֿרעגן שאלות. ווער עס וויל קען אַליין ענטפֿערן אָדער הערן וואָס איך זאָג.

צי איינער פֿון זיי ווערט אַ גוטער מענטש אָדער אַ שלעכטער, דאַרף מען מיר מיט רעכט נישט האַלטן פֿאַראַנטוואָרטליך. איך האָב קיינמאָל נישט צוגעזאָגט אָדער געגעבן הוראות צו קיינעם. אויב איינער זאָגט אַז ער האָט אַמאָל פּריוואַט געלערנט אָדער געהערט פֿון מיר עפּעס וואָס אַלע אַנדערע האָבן נישט געהערט, זאָלט איר וויסן אַז ער זאָגט נישט דעם אמת.

פֿאַרוואָס האָבן געוויסע מענטשן אַזוי ליב פֿאַרברענגען מיט מיר? איר האָט געהערט די סיבה, ווײַל איך האָב געזאָגט דעם גאַנצן אמת. זיי האָבן הנאה צו הערן ווי מען פֿרעגט אויס מענטשן וואָס האַלטן זיך פֿאַר חכמים אָבער זענען נישט. דאָס איז נישט אומאָנגענעם. אָבער מיר האָט דער גאָט באַפֿוילן עס צו טאָן דורך אָראַקלען, חלומות און אויף יעדן אַנדערן וועג אויף וועלכן אַ מענטש האָט אַמאָל באַקומען אַ געטליכן באַפֿעל.

דאָס איז דער אמת, אַטענער, און מען קען עס גרינג אויספּרובירן. אויב איך פֿאַרדאַרב טייל יונגע לײַט און האָב אַנדערע פֿאַרדאָרבן, וואָלטן די וואָס זענען שוין עלטער, אויב זיי האָבן דערקענט אַז איך האָב זיי געגעבן שלעכטע עצות אין דער יוגנט, געדאַרפֿט איצט קומען אָנקלאָגן און נעמען נקמה. אויב זיי אַליין ווילן נישט, דאַרפֿן זייערע טאַטעס, ברידער אָדער אַנדערע קרובֿים קומען דערציילן די פֿאַקטן.

אַסאַך פֿון זיי זענען דאָ. איך זע קריטאָן, וואָס איז אין מײַן עלטער און פֿון מײַן שבֿט, דער טאַטע פֿון קריטאָבולאָס, וואָס איז אויך דאָ. ליסאַניאַס פֿון ספֿעטאַ, דער טאַטע פֿון עסכינעס, וואָס איז אויך דאָ. אַנטיפֿאָן פֿון קעפֿיסוס, דער טאַטע פֿון עפּיגענעס. נאָך אַנדערע, וועמענס ברידער האָבן זיך באַטייליקט אין מײַנע שמועסן: ניקאָסטראַטאָס, טעאָדאָטידעס' זון און טעאָדאָטאָס' ברודער. טעאָדאָטאָס איז שוין טויט און קען אים נישט אָפּהאַלטן מיט בקשות. פּאַראַלאָס, דעמאָדאָקאָס' זון, וועמענס ברודער איז געווען טעאַגעס. אַדימאַנטאָס, אַריסטאָן'ס זון, וועמענס ברודער פּלאַטאָן איז דאָ. אַעאַנטאָדאָראָס, וועמענס ברודער אַפּאָלאָדאָראָס איז דאָ.

איך קען רופֿן נאָך אַסאַך. מעלייטאָס וואָלט זיכער געדאַרפֿט איינעם פֿון זיי רופֿן אַלס עדות בײַם רעדן. אויב ער האָט פֿאַרגעסן, זאָל ער עס טאָן איצט. איך וועל אים געבן מײַן פּלאַץ. זאָל ער זאָגן אויב ער האָט אַזעלכע עדות.

אבער איר וועט געפינען פונקט פארקערט. אלע זענען גרייט צו העלפן מיר, דעם מענטש וואס מעלייטאס און אניטאס זאגן פארדארבט און שאדט זייערע קרובים. די פארדארבענע אליין קענען נאך האבן סיבות צו העלפן מיר. אבער וואס פאר א סיבה האבן זייערע קרובים, וואס זענען נישט פארדארבן און שוין עלטערע מענטשן? נאר די ריכטיגע, אמת'ע סיבה: זיי ווייסן אז מעלייטאס ליגט און איך רעד אמת.

רבותי, דאס און אפשר נאך עפעס ענליכעס איז בערך אלעס וואס איך האב צו זאגן אין מיין פארטיידיגונג. אפשר וועט איינער פון אייך זיך פילן באליידיגט ווען ער דערמאנט זיך ווי ער אליין האט, אפילו ביי א ווייניגער וויכטיגן פאל, געבעטן די ריכטער רחמים, געוויינט מיט טרערן, געברענגט קינדער אויפצואוועקן רחמנות און אסאך אנדערע פריינד און קרובים. איך טו קיינע פון די זאכן, כאטש איך בין לכאורה אין דער גרעסטער סכנה. אפשר וועט איינער דערפאר ווערן בייז אויף מיר און שטימען אין כעס.

איך גלויב נישט אז עס איז דא אזא איינער. אבער אויב יא, וואלט איך ריכטיג גערעדט ווען איך זאג: מיין פריינד, אויך איך האב קרובים. ווי האמער זאגט, בין איך "נישט געבוירן פון א דעמב אדער א שטיין", נאר פון מענטשליכע עלטערן. איך האב קרובים און דריי זין. איינער איז שוין כמעט אן אויפגעוואקסענער בחור, צוויי זענען נאך קינדער. דאך וועל איך קיינעם נישט ברענגען אהער בעטן פאר מיין באפרייאונג.

פארוואס נישט? נישט פון עקשנות אדער מאנגל אין אכטונג צו אייך. צי איך האב מורא פונעם טויט איז א צווייטער ענין. אבער פאר מיין גוטן נאמען, אייערן און דעם גאנצן שטאט'ס, מיין איך אז עס איז נישט ריכטיג צו טאן די זאכן, ביי מיין עלטער און שם, צי דער שם איז פארדינט אדער נישט. עס גייט דאך ארום אז סאקראטעס איז אין עפעס העכער ווי די מערסטע מענטשן.

ווען די וואס מען האלט פאר העכער אין חכמה, מוט אדער אן אנדער מדה פירן זיך אזוי, איז עס א בושה. איך האב אפט געזען מענטשן מיט א שטיקל שם זיך זייער מאדנע פירן ביים משפט. ווי זיי מיינען אז דער טויט איז די שרעקעדיגסטע צרה, און זיי וואלטן געווען אומשטערבליך ווען איר וואלט זיי נישט הרג'ענען. זיי זענען, דוכט זיך מיר, א בושה פארן לאנד. יעדער פרעמדער קען זאגן אז די אטענער וואס שטייגן איבער אין גוטע מידות און וואס מען באערט מיט אמטן און אנדערע כיבודים זענען נישט בעסער פון פרויען.

אזעלכע מעשים טארן מיר, מיט אפילו א קליינעם שם, נישט טאן. אויב מיר טוען יא, זאלט איר נישט לאזן. איר זאלט קלאר מאכן אז איר וועט ענדערש פאר'משפט'ן איינעם וואס מאכט פאר אייך קלאג־סצענעס און דעם שטאט לעכערליך, ווי איינעם וואס שווייגט.

אויסער דעם ענין פון שם, רבותי, איז נישט ריכטיג צו בעטן דעם ריכטער רחמים אדער באפרייט ווערן דורך בעטלען. מען דארף באווייזן און איבערצייגן. דער ריכטער זיצט נישט אויסטיילן טובות אין גערעכטיגקייט, נאר פסק'ענען. ער האט נישט געשוואוירן צו געבן טובות לויט זיין ווילן, נאר משפט'ן לויט די געזעצן.

מיר דארפן אייך נישט געוואוינען צו ברעכן אייערע שבועות, און איר זאלט זיך אויך נישט צוגעוואוינען. קיינער פון אונז וואלט דערמיט נישט געטאן פרום. פארלאנגט דעריבער נישט אז איך זאל זיך פירן אויף אן אופן וואס איך האלט פאר אומ'כבוד'דיג, אומגערעכט און אומפרום, באזונדערס איצט ווען מעלייטאס קלאגט מיר אן אויף אומפרומקייט.

עס איז פשוט אז אויב איך וואלט מיט איבעררעדן און בקשות געצוואונגען אייך צו ברעכן אייערע שבועות, וואלט איך אייך אויסגעלערנט נישט גלויבן אין די געטער. מיט דער פארטיידיגונג וואלט איך אליין זיך באשולדיגט אין נישט גלויבן. אבער דאס איז ווייט פונעם אמת. איך גלויב אין זיי מער ווי יעדער פון מיינע אנקלעגער. איך גיב איבער מיין פאל צו אייך און צו גאט, צו באשטימען וואס איז בעסער פאר מיר און אייך.

די צווייטע רעדע

[דא ענדיגט זיך די ערשטע רעדע. די ריכטער געפינען אים שולדיג. לויטן דעמאלטיגן גריכישן געזעץ האט דער שולדיגער דאס רעכט פארצושלאגן זיין שטראף.]

מענער פון אטען, איך בין נישט בייז פאר די שטימען וואס איר האט געגעבן קעגן מיר, צוליב אסאך סיבות. איינע איז אז אייער באשלוס האט מיר נישט איבערראשט. איך בין פיל מער איבערראשט פון דער צאל שטימען פאר און קעגן מיר. איך האב ערווארט א גרויסע מערהייט, נישט אזא קליינע. איצט זעט אויס אז ווען נאר דרייסיג שטימען וואלטן געגאנגען אנדערש, וואלט איך ארויס פריי.

וועגן מעלייטאס בין איך, מיין איך, אפילו איצט פריי. און נישט בלויז פריי. יעדער קען זען אז ווען אניטאס און לייקאן וואלטן נישט געקומען אנקלאגן, וואלט מעלייטאס געדארפט באצאלן א טויזנט דראכמע קנס, ווייל ער האט נישט באקומען אפילו א פינפטל פון די שטימען.

דער מענטש שלאגט פאר טויט־שטראף. גוט. וואס זאל איך פארשלאגן פון מיין זייט? זיכער וואס איך פארדין. וואס פארדין איך צו ליידן אדער באצאלן פארן נישט זיצן רואיג מיין גאנץ לעבן? איך האב פארנאכלעסיגט די זאכן וועגן וועלכע די מערסטע זארגן: געלט און פארמעגן, מיליטערישע אמטן, פובליק־רעדעס, פארשידענע אמטן, קריגערייען און פארטייען אין לאנד. איך האב געהאלטן אז איך בין צו ערליך זיך דערמיט צו פארנעמען און בלייבן לעבן. דערפאר האב איך זיך צוריקגעהאלטן פון זאכן וואס וואלטן נישט געברענגט קיין נוצן פאר אייך אדער מיר.

איך האב זיך אינגאנצן איבערגעגעבן צו ברענגען יעדן בירגער באזונדער וואס איך האב געהאלטן פארן גרעסטן גוטס. איך האב פרובירט איבעררעדן יעדן פון אייך צו זארגן קודם פאר זיך, זיין אייגענער גוטסקייט, שלימות און חכמה, איידער פאר זיין פארמעגן. קודם פארן לאנד אליין, איידער פאר זיינע אינטערעסן, און דאס זעלבע ביי אנדערע זאכן.

וואס פארדינט אזא מענטש? עפעס גוטס, מענער פון אטען, אויב איך דארף פארשלאגן וואס איך באמת פארדין. און עס דארף זיין עפעס וואס פאסט מיר. וואס פאסט פאר אן ארעמען מענטש וואס איז אייער בעל־טובה און דארף פרייע צייט אייך צו פארהאלטן?

גארנישט פאסט אזוי ווי אויסהאלטונג אינעם פריטאנעאום.

עס פאסט מיר אסאך מער ווי איינעם וואס האט געוואונען די אלימפּישע שפּילן מיט א פּאר פערד אדער א רייט־וואגן. יענער מאכט אייך נאר אויסזען גליקליך. איך מאך אייך באמת גליקליך. ער דארף בכלל נישט אויסהאלטונג. איך בין אין נויט. אויב איך מוז פארשלאגן א שטראף לויט מיינע פארדינסטן, שלאג איך דעריבער פאר אויסהאלטונג אינעם פּריטאנעאום.

אפשר מיינט איינער אז איך רעד דאס פון גאווה, פונקט ווי ווען איך האב גערעדט וועגן קלאגן און בקשות. אבער נישט אזוי. דער אמת איז אז איך בין איבערצייגט אז איך האב קיינמאל קיינעם נישט געטאן קיין עולה בכוונה. איך קען אייך אבער נישט איבערצייגן, ווייל מיר האבן נאר קורץ גערעדט.

ווען איר וואלט געהאט א געזעץ ווי אנדערע, אז א פּראצעס מיט מעגליכער טויט־שטראף זאל נישט באשלאסן ווערן אין איין טאג, נאר נאך עטליכע טעג, וואלט איר, גלויב איך, געווען איבערצייגט. איצט איז שווער אין קורצער צייט אייך באפרייען פון גרויסע פאראורטיילן.

וויבאלד איך בין זיכער אז איך האב קיינעם נישט געטאן קיין עולה, וועל איך זיכער נישט טאן זיך אליין אן עולה און זאגן אז איך פארדין שלעכטס, אדער פארשלאגן אזא שטראף. פון וואס זאל איך מורא האבן? פון מעלייטאס' פארשלאג, וועגן וועלכן איך ווייס נישט צי עס איז גוט אדער שלעכט? זאל איך אנשטאט דעם אויסקלייבן עפּעס וואס איך ווייס אז עס איז שלעכט?

זאל איך פארשלאגן תפיסה? פארוואס לעבן אין געפענגעניש אלס א קנעכט צו די איצטיגע אויפזעער? אדער א געלט־שטראף, מיט תפיסה ביז איך באצאל? דאס איז די זעלבע זאך, ווייל איך האב נישט קיין געלט. זאל איך פארשלאגן פארשיקונג? דאס וואלט איר אפשר אנגענומען.

איך וואלט געדארפט זיין צו שטארק פארליבט אינעם לעבן, צו זיין אזוי אומפארנינפטיג נישט צו פארשטיין: אויב איר, מיינע לאנדסלייט, האט נישט געקענט דערטראגן מיינע שמועסן און געפונען זיי אזוי נודנע און אומאנגענעם אז איר ווילט זיך פּטר'ן, וועלן אנדערע זיי יא דערטראגן? זיכער נישט.

א שיין לעבן וואלט דאס געווען אין מיין עלטער: וואנדערן פון שטאט צו שטאט און פון אומעטום ווערן פארטריבן. וואוהין איך גיי וועלן יונגע לייט הערן מיינע שמועסן ווי דא. אויב איך טרייב זיי אוועק, וועלן זיי איבעררעדן זייערע עלטערן מיר ארויסטרייבן. אויב איך טרייב זיי נישט אוועק, וועלן זייערע טאטעס און קרובים מיר ארויסטרייבן צוליב זיי.

איינער קען זאגן: "סאקראטעס, קענסטו נישט אוועקגיין פון אונז, לעבן רואיג און נישט רעדן?" דאס איז דאס שווערסטע צו מאכן טייל פון אייך גלויבן. ווען איך זאג אז דאס וואלט געווען ווידערשפעניגקייט קעגן דעם גאט און דערפאר קען איך נישט שווייגן, וועט איר מיינען אז איך מאך שפּאס. ווען איך זאג אז יעדן טאג רעדן וועגן גוטע מידות

און די אנדערע ענינים, און מאכן א חשבון הנפש מיט זיך און אנדערע, איז דער מענטש'ס גרעסטע טובה, און אז א לעבן אן אזא חשבון הנפש איז נישט ווערט געלעבט צו ווערן, וועט איר מיר נאך וויייניגער גלויבן.

דער אמת איז אזוי, רבותי, אבער עס איז שווער אייך איבערצייגן. איך בין אויך בכלל נישט געוואוינט צו מיינען אז מיר קומט שלעכטס. ווען איך וואלט געהאט געלט, וואלט איך פארשלאגן א קנס אזוי גרויס ווי איך קען באצאלן. דאס וואלט מיר נישט געשאדט. אבער איך האב נישט קיין געלט, סיידן איר ווילט געבן א קנס וואס איך קען באצאלן. אפשר קען איך באצאלן איין מינא זילבער. דאס שלאג איך פאר.

אבער פלאטאן דא, קריטאן, קריטאבולאס און אפאלאדאראס זאגן אז איך זאל פארשלאגן דרייסיג מינאס, און זיי וועלן זיין ערב. דערפאר שלאג איך פאר די סומע. די מענטשן זענען גוט גענוג פאר מיין ערבות.

די דריטע רעדע

[די ריכטער פאר'משפט'ן אים צום טויט.]

מענער פון אטען, פאר א נישט־לאנגער צייט וועט איר באקומען א שלעכטן נאמען פון די וואס ווילן באשמוצן דעם שטאט. זיי וועלן אייך באשולדיגן אין הרג'ענען סאקראטעס דעם חכם. זיי וועלן מיר רופן א חכם אפילו ווען איך בין נישט. ווען איר וואלט געווארט אביסל, וואלט וואס איר ווילט געקומען פון זיך אליין. איר זעט דאך מיין עלטער, ווי ווייט איך בין אין לעבן און ווי נאענט צום טויט.

איך זאג עס נישט צו אלע, נאר די וואס האבן געשטימט פאר מיין טויט. זיי האב איך נאך עפעס צו זאגן. אפשר מיינט איר אז מען האט מיר פאר'משפט ווייל איך האב נישט געהאט ווערטער אייך איבערצורעדן, ווען איך וואלט געהאלטן ריכטיג צו זאגן און טאן אלעס אבי באפרייט ווערן. ווייט דערפון.

אמת, מען האט מיר פאר'משפט צוליב א מאנגל. נישט אין ווערטער, נאר אין חוצפה, אומפארשעמטקייט און חשק צו זאגן וואס איר ווילט הערן. איר וואלט ליב געהאט הערן מיר יאמערן און קלאגן, און זאגן און טאן זאכן וואס פאסטן מיר נישט, אזוי ווי איר זענט געוואוינט פון אנדערע.

פריער האב איך נישט געהאלטן אז צוליב דער סכנה דארף איך טאן עפעס וואס פאסט נישט פאר א פרייען מענטש. אויך איצט האב איך נישט קיין חרטה אויף מיין פארטיידיגונג. איך וויל פיל ענדערש שטארבן נאך אזא פארטיידיגונג ווי לעבן נאך אן אנדערער. נישט אין געריכט און נישט אין מלחמה מעג איך אדער איינער אנדערער נוצן יעדן מיטל אבי אנטלויפן פונעם טויט.

אין מלחמה קען מען אפט אויסמיידן טויט מיטן אוועקווארפן דאס געוועט און בעטן די נאכיאגער רחמים. אויך אין אנדערע סכנות זענען דא מיטלען, אויב מען וויל זאגן און טאן אלעס. אבער עס איז נישט שווער צו אנטלויפן פונעם טויט. פיל שווערער איז אנטלויפן פון נידערטרעכטיגקייט. זי לויפט שנעלער פונעם טויט.

איך בין אלט און גיי פאמעליך, דערפאר האט דער לאנגזאמערער לויפער מיר געכאפט. מיינע קלוגע, שנעלע אנקלעגער האט דער שנעלערער געכאפט: די נידערטרעכטיגקייט. איך גיי אוועק פון אייך פאר'משפט צום טויט. זיי גייען אוועק פאר'משפט פונעם אמת אין פארדארבנקייט און אומגערעכטיגקייט. איך נעם מיין שטראף און זיי זייערע. אפשר האט אזוי געדארפט זיין. איך מיין אז עס איז צום גוטן.

איצט וויל איך זאגן אייך נבואה, די וואס האבן מיר פאר'משפט. איך האב דערגרייכט די צייט ווען מענטשן זענען גענייגט צו זאגן נבואה, קורץ פארן טויט. איך זאג אייך, די וואס האבן מיר דערמארדעט: גלייך נאך מיין טויט וועט קומען אויף אייך א שטראף אסאך ערגער, ביי גאט, ווי אייער טויט־שטראף אויף מיר.

איר האט עס געטאן אין דער האפענונג זיך צו באפרייען פון געבן א חשבון פון אייער לעבן. דער רעזולטאט וועט זיין אנדערש. מער מענטשן וועלן פארלאנגען א חשבון, מענטשן וואס איך האב אפגעהאלטן אן אייער וויסן. זיי וועלן זיין שטרענגער וויבאלד זיי זענען יונגער, און איר וועט מער בייז ווערן.

אויב איר מיינט אז מיט איבערגעבן מענטשן צום טויט וועט איר אפהאלטן פארווארפן וועגן אייער אומריכטיגער אויפפירונג, האט איר א טעות. דאס איז נישט אינגאנצן מעגליך און נישט בכבוד. דער גרינגסטער און בכבוד'דיגסטער וועג איז נישט אונטערדריקן אנדערע, נאר זיך אליין מאכן אזוי גוט ווי מעגליך. מיט דער נבואה נעם איך מיין אפשייד פון אייך וואס האבן מיר פאר'משפט.

מיט די וואס האבן געשטימט פאר מיין באפרייאונג וויל איך זיך אבער דורכשמועסן וועגן וואס איז געשען, בשעת די באאמטע זענען פארנומען און איידער איך גיי צום פלאץ וואו איך מוז שטארבן. בלייבט מיט מיר די ביסל צייט, מיינע פריינד. גארנישט שטערט אונז צו שמועסן ווי לאנג עס איז נאך דא צייט. אייך, מיינע פריינד, וויל איך ווייזן דעם באדייט פון וואס האט מיר איצט געטראפן.

ריכטער, און ווען איך רוף אייך אזוי גיב איך אייך דעם ריכטיגן נאמען, א וואונדערליכע זאך האט פאסירט. ביז איצט האט מיין נבואה'דיגער באגלייטער פון גאט זייער אפט צו מיר גערעדט, און זיך מיר אנטקעגנגעשטעלט אפילו אין דער קלענסטער קלייניגקייט ווען איך האב געוואלט טאן עפעס וואס איך זאל נישט. איצט איז אויף מיר געקומען וואס ווערט בכלל באטראכט אלס דער גרעסטער אומגליק. אבער דער געטליכער צייכן האט זיך מיר נישט אנטקעגנגעשטעלט, נישט ווען איך האב פארלאזט מיין הויז אין דער פרי, נישט ווען איך בין געקומען אין געריכט, און נישט ביי קיין שום פונקט אין מיין רעדע.

ביי אנדערע געלעגנהייטן האט ער מיר אפגעשטעלט עטליכע מאל אינמיטן רעדן. איצט האט ער זיך נישט אנטקעגנגעשטעלט צו גארנישט וואס איך האב געטאן אדער געזאגט. וואס איז, מיין איך, דער טעם? איך וועל אייך זאגן. וואס האט מיר געטראפן איז בלי ספק א טובה. די וואס מיינען אז טויט איז א שלעכטס האבן א טעות. איך האב באקומען א קלארן באווייז דערפאר, ווייל דער געווענליכער צייכן וואלט זיך זיכער געוויזן ווען איך וואלט נישט געגאנגען אנטקעגן עפעס גוטס.

לאמיר אויך באטראכטן אויף אן אנדער אופן פארוואס עס איז דא א שטארקע האפענונג אז דאס איז גוט. דער טויט איז איינס פון צוויי: אדער גארנישט, דער טויטער האט נישט קיין שום באוואוסטזיין; אדער, ווי מענטשן זאגן, איז עס א טויש און א וואנדערונג פון דער נשמה פון איין ארט צום אנדערן.

אויב עס איז אומבאוואוסטזיין, ווי א שלאף אן קיין חלומות, וואלט דער טויט געווען א וואונדערליכע געווינס. ווען איינער זאל אויסקלייבן א נאכט פון אזא שלאף, זי פארגלייכן מיט אנדערע נעכט און טעג פון זיין לעבן, און נאך א גענויע איבערקלערונג זאגן וויפיל ער האט פארברענגט אנגענעמער פון יענער נאכט, גלויב איך אז נישט נאר א פשוטער מענטש, נאר אפילו דער פערסישער קעניג, וואלט געפונען זייער ווייניג. אויב דאס איז דער טויט, האלט איך עס פאר א געווינס. די גאנצע צייט וואלט געווען ווי איין נאכט.

אויב דער טויט איז אבער א מעבר צו אן אנדער ארט, און עס איז אמת אז אלע טויטע זענען דארט, וואס קען זיין א גרעסערער גליק, מיינע ריכטער? ווען איינער קומט אויף יענער וועלט, לאזט איבער די וואס האלטן זיך פאר ריכטער, און געפינט די אמת'ע ריכטער וואס זיצן דארט און משפט'ן, מינאס, ראדאמאנטאס, איאקאס, טריפטיילעמאס און אלע אנדערע האלב־געטער וואס זענען געווען צדיקים ביים לעבן, וואלט דאס געווען א שלעכטער טויש?

וואס וואלט איינער פון אייך נישט געגעבן זיך צו באגעגענען מיט ארפעאוס, מוסאיאוס, העסיאד און האמער? איך בין גרייט צו שטארבן פיל מאל אויב דאס איז אמת. פאר מיר וואלט דאס לעבן דארט געווען וואונדערליך, ווען איך וואלט באגעגנט פאלאמיידאס, איאס דעם זון פון טעלאמאן, און אנדערע מענער פון אמאל וואס האבן פארלוירן זייער לעבן דורך אן אומגערעכטן משפט. איך וואלט פארגליכן מיין איבערלעבעניש מיט זייערע. דאס וואלט נישט געווען אומאנגענעם.

דער גרעסטער תענוג וואלט געווען צו פארברענגען די צייט מיטן אויספרעגן און אויספארשן די מענטשן דארט, אזוי ווי איך טו דא, און אויסגעפינען ווער איז א חכם און ווער מיינט ער איז, אבער איז נישט. וואס פאר א פרייז וואלט איינער פון אייך נישט באצאלט, ריכטער, אויסצופרעגן דעם וואס האט געפירט די גרויסע ארמיי קעגן טראי, אדער אדיסעאוס, סיסיפוס, און אומצאליגע אנדערע מענער און פרויען? שמועסן מיט זיי און זיי אויספרעגן וואלט געווען אן אומשאצבארער גליק. דארט הרג'עט מען נישט קיין מענטשן דערפאר. אויב וואס מען זאגט איז אמת, זענען זיי אומשטערבליך אויף אייביג, אויסער דעם וואס זיי זענען אויך אין אנדערע וועגן גליקליכער ווי די מענטשן דא.

אויך איר, ריכטער, מוזט קוקן אויף טויט מיט האפענונג. האלט אין זינען דעם איינעם אמת: קיין שום שלעכטס קען נישט געשען א גוטן מענטש, נישט ביים לעבן און נישט נאכן טויט, און גאט פארלאזט אים נישט. אויך וואס האט מיר געטראפן איז נישט קיין צופאל. איך זע קלאר אז עס איז בעסער פאר מיר איצט צו שטארבן און באפרייט ווערן פון צרות. דערפאר האט דער צייכן זיך נישט אפילו איינמאל ארייגעמישט.

איך בין בכלל נישט בייז אויף די וואס האבן מיר פאר'משפט, אדער אויף מיינע אנקלעגער. דאך איז דאס נישט געווען זייער כוונה. מיטן פאר'משפט'ן און אנקלאגן האבן זיי געוואלט מיר שאדן. דערפאר פארדינען זיי א שטראף־ווארט.

איך בעט אייך איין זאך. ווען מיינע זין וועלן אויפוואקסן, רבותי, זאלט איר זיי פארהאלטן אזוי ווי איך האב אייך פארהאלטן. אויב איר זעט אז זיי זארגן מער פאר געלט אדער אנדערע זאכן ווי פאר גוטע מידות, און רעדן זיך איין אז זיי זענען ווער ווייסט וואס ווען זיי זענען נישט, זידלט זיי אויס ווי איך האב אייך אויסגעזידלט: פארן נישט זארגן פאר וואס מען דארף, און זיך האלטן פאר עפעס ווען מען איז גארנישט. אויב איר טוט דאס, וועט איר האבן גערעכט באהאנדלט סיי מיר און סיי מיינע זין.

אבער איצט איז געקומען די צייט אוועקצוגיין. איך גיי צום טויט, איר צום לעבן. ווער פון אונז גייט צו דער בעסערער זאך, ווייסט קיינער אויסער גאט.

קריטאן

די משתתפים: סאקראטעס און קריטאן.

סאקראטעס: פארוואס ביסטו געקומען אזוי פרי, קריטאן? אדער איז שוין נישט פריי?

קריטאן: עס איז נאך זייער פרי.

סאקראטעס: בערך וואס פאר א צייט?

קריטאן: עס הייבט באלד אן טאגן.

סאקראטעס: איך וואונדער זיך אז דער שומר פון דער תפיסה האט דיך אריינגעלאזט.

קריטאן: ער איז שוין צוגעוואוינט צו מיר, סאקראטעס, ווייל איך קום אזוי אפט. איך האב אים אויך אמאל געטאן א טובה.

סאקראטעס: ביסטו יעצט געקומען אדער שוין מיט א צייט צוריק?

קריטאן: שוין א שטיקל צייט.

סאקראטעס: פארוואס האסטו מיר נישט גלייך אויפגעוועקט, אנשטאט זיצן שטיל נעבן מיר?

קריטאן: ניין, ביי זעאוס, סאקראטעס. איך וואונטש נאר אז איך זאל נישט זיין אזוי וואך און פול מיט צער. איך האב דיך שוין א שיינע צייט באוואונדערט, זעענדיג ווי געשמאק דו שלאפסט. בכוונה האב איך דיך נישט אויפגעוועקט, כדי די צייט זאל דיר אריבערגיין אזוי אנגענעם ווי מעגליך. אפט האב איך געטראכט דורכאויס דיין לעבן ביז היינט, אז דו האסט א גליקליכן נאטור. נאך מער מיין איך אזוי אין דעם איצטיגן אומגליק, זעענדיג ווי לייכט און רואיג דו טראגסט עס איבער.

סאקראטעס: קריטאן, אין מיין עלטער וואלט געווען נאריש זיך צו צערודערן ווייל איך מוז איצט שטארבן.

קריטאן: אנדערע פונקט אזוי אלטע מענטשן ווערן אריינגעשלעפט אין ענליכע אומגליקן. זייער עלטער האלט זיי גארנישט אפּ פון זיך צערודערן איבער זייער גורל.

סאקראטעס: דאס איז אמת. אבער פארוואס ביסטו געקומען אזוי פרי?

קריטאן: צו ברענגען נייעס, סאקראטעס. טרויעריגע נייעס, כאטש, ווי עס זעט אויס, נישט פאר דיר. אבער פאר מיר און אלע דיינע פריינד איז עס טרויעריג און ביטער. זייער וויי־ניג, מיין איך, וועלן עס פילן אזוי שווער ווי איך.

סאקראטעס: וואס פאר א נייעס? איז געקומען די שיף פון דעלאס, נאך וועמענס אנקומען איך דארף שטארבן? [1]

קריטאן: זי איז נאך נישט געקומען. אבער איך מיין אז זי קומט היינט, לויט מענטשן וואס זענען געקומען פון סוניום און האבן זי דארט איבערגעלאזט. פון זייער באריכט איז קלאר אז זי קומט היינט. מארגן, סאקראטעס, מוז דיין לעבן דעריבער קומען צו אן עק.

סאקראטעס: גוט, קריטאן. זאל זיין צום גוטן. אויב דאס איז די געטער'ס ווילן, זאל אזוי זיין. פונדעסטוועגן מיין איך נישט אז זי קומט היינט.

קריטאן: פון וואנען ווייסטו?

סאקראטעס: איך וועל דיר זאגן. איך מוז שטארבן דעם טאג נאכדעם וואס די שיף קומט, ריכטיג?

קריטאן: אזוי זאגן די וואס האבן עס אין זייער האנט.

סאקראטעס: איך מיין אז זי קומט נישט היינט, נאר מארגן. דער טעם איז א חלום וואס איך האב געהאט א קורצע ווילע צוריק די נאכט. אפשר האסטו מיר טאקע געלאזט שלאפן אין דער ריכטיגער צייט.

קריטאן: וואס פאר א חלום?

סאקראטעס: איך האב גע'חלומ'ט אז א שיינע, חן'דיגע פרוי אין ווייסע קליידער איז געקומען צו מיר, מיר גערופן און געזאגט: "סאקראטעס, אויפן דריטן טאג וועסטו קומען צו דער פרוכטבארער פטיא."

קריטאן: א מאדנער חלום, סאקראטעס.

סאקראטעס: ניין, א גאנץ קלארער. אזוי מיין איך, קריטאן.

קריטאן: גאנץ קלאר, ווי עס זעט אויס. אבער מיין טייערער סאקראטעס, פאלג מיר און ראטעווע זיך, אפילו איצט. אויב דו שטארבסט, איז עס נישט בלויז איין פשוטער אומגליק פאר מיר. איך פארליר א פריינד וואס אזא איינעם וועל איך קיינמאל נישט ווידער געפינען. אויסער דעם וועלן אסאך וואס קענען נישט גוט דיך און מיר מיינען אז איך וואלט דיך געקענט ראטעווען ווען איך וואלט געוואלט אויסגעבן געלט, נאר איך האב זיך נישט געוואלט מטריח זיין.

וואס קען זיין א שענדליכערער נאמען ווי אז איינער האלט געלט טייערער ווי פריינד? די מערסטע וועלן נישט גלויבן אז מיר האבן שטארק געוואלט דיר העלפן אנטלויפן און דו האסט זיך אפגעזאגט.

סאקראטעס: מיין טייערער קריטאן, פארוואס זארגן מיר אזוי פיל וואס די מערסטע מענטשן מיינען? די מער פארשטענדיגע, וועמענס מיינונג איז ווערט מער, וועלן פארשטיין די זאכן ווי זיי וועלן באמת געשען.

קריטאן: אבער דו זעסט דאך אז מען דארף זיך רעכענען מיטן עולם'ס מיינונג. דער אומגליק אויף אונז ווייזט אז דער עולם קען אנטאן נישט דאס קלענסטע שלעכטס, נאר כמעט דאס גרעסטע, ווען איינער האט ביי אים א שלעכטן נאמען.

סאקראטעס: הלוואי וואלט דער עולם געקענט אנטאן דאס גרעסטע שלעכטס, כדי ער זאל אויך קענען טאן דאס גרעסטע גוטס. דעמאלט וואלט אלץ געווען גוט. אבער זיי קענען קיינס פון ביידע. זיי קענען נישט מאכן א מענטש קלוג אדער נאריש. זיי טוען נאר וואס עס פאלט זיי איין.

קריטאן: דאס קען זיין. אבער זאג מיר: טראכסטו נישט אויף וועגן מיר און דיינע אנדערע פריינד? האסטו מורא אז אויב דו אנטלויפסט וועלן די מוסרים אונז מאכן צרות, זאגן אז מיר האבן דיך ארויסגעגנב'עט, און מיר וועלן מוזן פארלירן אונזער גאנץ פארמעגן אדער א גרויסע סומע, און אפשר נאך באשטראפט ווערן אויף אן אנדער אופן? אויב דערפון האסטו מורא, לאז עס זיין. עס איז ריכטיג אז מיר זאלן נעמען אויף זיך די סכנה, און אפילו א גרעסערע אויב נויטיג, אבי דיך ראטעווען. איך בעט דיך, טו וואס איך בעט.

סאקראטעס: איך טראכט דערפון, קריטאן, און נאך אנדערע זאכן.

קריטאן: שרעק זיך נישט דערפון. מען דארף נישט קיין גרויסע סומע צו באצאלן די וואס זענען גרייט דיך צו ראטעווען און ארויסברענגען. דו ווייסט דאך ווי ביליג די מוסרים זענען. מען דארף נישט פיל געלט זיי איינצושטילן. מיין געלט שטייט צו דיין באפעל, און איך מיין אז עס איז גענוג. אויב דו זארגסט פאר מיר און ווילסט נישט אויסגעבן מיין געלט, זענען דא אויך פרעמדע וואס זענען גרייט אויסצוגעבן זייערס. סימיאס פון טעבעס האט געברענגט גענוג געלט ספעציעל דערפאר. אויך קעבעס און אסאך אנדערע זענען גרייט.

זאלסט נישט אויפגעבן דיין רעטונג צוליב דער מורא. עס זאל דיך אויך נישט שטערן וואס דו האסט געזאגט אין געריכט, אז ווען דו גייסט אוועק וועסטו נישט וויסן וואס צו טאן מיט זיך. אין אסאך אנדערע ערטער וועט מען דיך גוט אויפנעמען. אויב דו ווילסט גיין קיין טעסאליע, האב איך דארט פריינד וואס וועלן דיך גוט באהאנדלען און באשיצן, אז קיינער זאל דיך נישט שטערן.

אויסער דעם, סאקראטעס, מיין איך אז וואס דו ווילסט טאן איז נישט גערעכט: זיך אליין פארראטן ווען דו קענסט זיך ראטעווען. דו העלפסט ברענגען אויף זיך פונקט וואס דיינע שונאים ווילן, וואס די וואס האבן דיך געוואלט פארניכטן האבן געזוכט.

דו פארלאזט אויך דיינע קינדער. דו קענסט זיי אויפברענגען און דערציען, אבער דו לאזט זיי איבער און גייסט אוועק. פון דיין זייט וועט זייער לעבן זיין איבערגעגעבן צום צופאל. זיי וועלן מסתמא באהאנדלט ווערן ווי פארלאזטע יתומים. אדער זאל א מענטש נישט האבן קיין קינדער, אדער זאל ער בלייבן ביי זיי, זיי אויפברענגען און אויסבילדן. דו האסט, מיין איך, אויסגעקליבן דעם פוילערן וועג. דו דארפסט אויסקלייבן ווי א גוטער און העלדישער מענטש, דו וואס האסט דיין גאנץ לעבן געזאגט אז דו זארגסט פאר גוטע מידות.

איך שעם זיך פאר דיר און פאר אונז, דיינע פריינד. איך האב מורא אז מענטשן וועלן מיינען אז דער גאנצער ענין איז געפירט געווארן מיט פחדנות פון אונזער זייט: קודם אז דער פאל איז בכלל געקומען אין געריכט ווען מען וואלט עס געקענט אויסמיידן, נאכדעם דער אופן ווי דער פראצעס איז געפירט געווארן, און צום סוף, די גרעסטע נארישקייט, אז די געלעגנהייט צו ראטעווען איז פארלוירן געגאנגען צוליב אונזער פחדנות. מיר האבן דיך נישט געראטעוועט און דו זיך נישט, כאטש עס איז געווען מעגליך ווען מיר וואלטן נאר עפעס געטויגט.

גיב אכטונג, סאקראטעס, אז דאס זאל נישט ווערן א שאנדע און א שאדן פאר דיר און אונז. טראכט איבער. אדער ריכטיגער, עס איז שוין נישט צייט צו טראכטן, נאר צו האבן באשלאסן. עס איז נאר דא איין פלאן. אלץ מוז געשען היינט ביינאכט. אויב מיר שטופן עס אפ, קען מען עס שוין נישט טאן. איך בעט דיך אויף יעדן אופן, פאלג מיר און זאג זיך נישט אפ.

סאקראטעס: מיין טייערער קריטאן, דיין ברען איז אסאך ווערט אויב עס איז ריכטיג. אויב נישט, איז וואס שטארקער עס איז, אלץ שווערער עס צו דערטראגן. מיר מוזן דערפאר באטראכטן צי מען דארף עס טאן אדער נישט. איך בין נישט נאר איצט, נאר שטענדיג געווען א מענטש וואס פאלגט נאר דעם געדאנק וואס זעט מיר אויס, נאך א גענויע איבערקלערונג, דער בעסטער.

איך קען איצט נישט פארווארפן די טענות וואס איך פלעג נוצן. זיי זעען מיר אויס פונקט די זעלבע ווי אלעמאל. איך שעץ זיי ווי פריער. אויב מיר קענען נישט געפינען בעסערע פאר אונזער איצטיגן מצב, זאלסטו וויסן אז איך וועל דיך נישט פאלגן, אפילו ווען דער עולם זאל אונז שרעקן מיט גרעסערע שרעקנישן ווי איצט, ווי מען שרעקט קינדער מיט שדים, מיט תפיסה, טויט און אוועקנעמען דאס פארמעגן.

ווי קענען מיר דאס בעסטע באטראכטן? קודם דארפן מיר קוקן אויף וואס דו זאגסט וועגן מיינונגען. זענען מיר געווען גערעכט ווען מיר פלעגן זאגן אז מען דארף זיך צוהערן צו טייל מיינונגען און צו אנדערע נישט? אדער האבן מיר שיין גערעדט איידער איך בין געווען פאר'משפט צום טויט, אבער איצט זעט מען אז עס איז געווען סתם ווערטער, א שפיל און אומזין?

איך וויל מיט דיר אויספארשן צי דער פריערדיגער טענה זעט אויס אנדערש אין אונזער איצטיגן מצב, אדער בלייבט די זעלבע; צי מען דארף זי פארווארפן אדער ווייטער זיך פירן לויט איר. די וואס האלטן זיך פאר קענער פלעגן זאגן, ווי איך האב נארוואס

געזאגט, אז טייל מענטשליכע מיינונגען דארף מען הויך שעצן און אנדערע נישט. ביי גאט, קריטאן, מיינסטו נישט אז דאס איז ריכטיג? דו דארפסט דאך, מענטשליך גערעדט, נישט שטארבן מארגן, דערפאר וועט דער איצטיגער מצב נישט פארדרייען דיין משפט.

זאג, זענען מיר נישט געווען גערעכט אז מען דארף נישט שעצן אלע מיינונגען פון מענטשן, נאר טייל, און נישט פון אלע מענטשן, נאר פון טייל? איז דאס נישט אמת?

קריטאן: יא.

סאקראטעס: מען דארף שעצן די גוטע מיינונגען, נישט די שלעכטע?

קריטאן: יא.

סאקראטעס: די גוטע זענען פון די קלוגע, די שלעכטע פון די נארישע?

קריטאן: אוודאי.

סאקראטעס: וואס פלעגן מיר זאגן דערוועגן: ווען איינער לערנט גימנאסטיק און פארנעמט זיך דערמיט, הערט ער צו דעם לויב, קריטיק און מיינונג פון יעדן, אדער נאר פון דעם איינעם וואס איז א דאקטער אדער א טרעניר ער?

קריטאן: נאר פון דעם איינעם.

סאקראטעס: דעריבער דארף ער מורא האבן פון יענעמ'ס קריטיק און שעצן זיין לויב, נישט דעם עולם'ס?

קריטאן: קלאר.

סאקראטעס: ער דארף זיך פירן, איבן, עסן און טרינקען ווי דער איינציגער וועגווייזער און מומחה מיינט, מער ווי לויט אלע אנדערע?

קריטאן: אמת.

סאקראטעס: גוט. אויב ער פאלגט נישט דעם איינעם, רעכנט זיך נישט מיט זיין מיינונג און לויב, נאר מיטן גערעדע פונעם עולם וואס פארשטייט נישט דערצו, וועט אים דאס נישט שאדן?

[1] וועגן דער שיף, זע "פעדאן". די רייזע פון דער הייליגער שיף צום אראקל אין דעלאס און צוריק האט געדויערט דרייסיג טעג. אין דער גאנצער צייט האט מען נישט אויסגעפירט קיין טויט־אורטייל קעגן אן אטענער בירגער.

קריטאן: אוודאי וועט עס אים שאדן.

סאקראטעס: וואס פאר א שאדן? אויף וואס פאר א טייל פונעם מענטש וואס פאלגט נישט וועט עס ווירקן?

קריטאן: אויף זיין גוף. דאס ווערט דאך חרוב.

סאקראטעס: ריכטיג. אזוי אויך ביי אנדערע זאכן, אן אויסרעכענען אלע: אין שאלות פון גערעכט און אומגערעכט, שענדליך און איידל, גוט און שלעכט, וואס מיר באטראכטן איצט, דארף מען פאלגן און זיך שרעקן פאר די פילע'ס מיינונג, אדער פונעם איינעם וואס

פארשטייט דערצו, אויב אזא איינער איז דא? אים דארף מען מכבד זיין און מורא האבן פאר אים מער ווי פאר אלע אנדערע. אויב מען פאלגט אים נישט, וועט מען שאדן און פארקריפלען דאס וואס מיר פלעגן זאגן ווערט בעסער דורך גערעכטיגקייט און חרוב דורך אומגערעכטיגקייט. אדער איז גארנישט דערין?

קריטאן: איך מיין אז עס איז אמת, סאקראטעס.

סאקראטעס: גוט. אויב דורך פאלגן אן אומוויסנדיגן מאכן מיר חרוב וואס האט הנאה פון געזונט און ליידט פון קראנקהייט, איז נאך כדאי צו לעבן ווען דאס איז חרוב? דאס איז דער גוף, ריכטיג?

קריטאן: יא.

סאקראטעס: האט לעבן א ווערט ווען דער גוף איז קאליע און חרוב?

קריטאן: זיכער נישט.

סאקראטעס: איז כדאי צו לעבן ווען דאס איז חרוב וואס ווערט קאליע פון אומגערעכטיגקייט און פארבעסערט פון גערעכטיגקייט? אדער מיינען מיר אז דער טייל פון אונז, וואס עס זאל נאר זיין, וואס האט צו טאן מיט גערעכט און אומגערעכט, איז ווייניגער וויכטיג ווי דער גוף?

קריטאן: בשום אופן נישט.

סאקראטעס: עס איז מער וויכטיג?

קריטאן: פיל מער.

סאקראטעס: מיין גוטער פריינד, מיר דארפן דעריבער נישט קוקן וואס די פילע וועלן זאגן וועגן אונז, נאר וואס דער איינציגער וואס פארשטייט גערעכט און אומגערעכט, און דער אמת אליין, וועט זאגן. דו האסט פון אנהייב געשטעלט די שאלה פאלש, מיטן זאגן אז מען דארף נעמען אין אכט דעם עולם'ס מיינונג וועגן גערעכטיגקייט, איידלקייט און גוטסקייט און זייערע היפוכים. מען קען אוודאי זאגן אז דער עולם קען אונז הרג'ענען.

קריטאן: דאס איז אויך קלאר. אזוי וועט מען זאגן, סאקראטעס.

סאקראטעס: אמת. אבער די טענה וואס מיר האבן נארוואס געענדיגט בלייבט ביי מיר די זעלבע ווי פריער. קוק איצט צי מיר האלטן נאך אז דאס וויכטיגסטע איז נישט סתם לעבן, נאר גוט לעבן.

קריטאן: מיר האלטן דערביי.

סאקראטעס: מיר זענען דעריבער מסכים אז די שאלה איז צי עס איז גערעכט פאר מיר צו פרובירן אנטלויפן אן דער אטענער'ס דערלויבעניש. אויב יא, וועלן מיר עס פרובירן. אויב נישט, וועלן מיר עס לאזן. די חשבונות וואס דו שלאגסט פאר וועגן אויסגעבן געלט, א גוטן נאמען און דערציאונג פון קינדער, זענען באמת די חשבונות פון די וואס געבן א מענטש איבער צום טויט לייכטזיניג, און וואלטן אים צוריק אויפגעלעבט ווען זיי וואלטן געקענט, אן קיין שכל. איך מיין דעם עולם.

מיר דארפן אבער, ווי אונזער טענה פארלאנגט, נאר באטראכטן די שאלה צו וועלכער מיר זענען געקומען: צי עס איז גערעכט צו געבן געלט און א דאנק די וואס העלפן מיר אנטלויפן, און צי אנטלויפן אדער העלפן אנטלויפן איז גערעכט; אדער צי מיר טוען באמת אומגערעכט אויב מיר טוען דאס. אויב עס איז אומגערעכט, טאר מען נישט טראכטן צי מען וועט שטארבן ווען מען בלייבט רואיג דא, אדער ליידן עפעס אנדערש, נאר וועגן דעם אומגערעכטן טאט.

קריטאן: איך מיין אז דו זאגסט ריכטיג, סאקראטעס. וואס זאלן מיר טאן?

סאקראטעס: לאמיר צוזאמען אויספארשן, מיין גוטער פריינד. אויב דו קענסט אפפרעגן עפעס וואס איך זאג, טו עס, און איך וועל אננעמען דיינע טענות. אויב נישט, הער אויף מיר איבערזאגן די זעלבע זאך, אז איך דארף אוועקגיין אן דער אטענער'ס הסכמה. איך וויל האנדלען מיט דיין הסכמה, נישט קעגן דיין ווילן. קוק צי דער אנהייב פון אונזער אויספארשונג איז דיר מקובל, און פרוביר ענטפערן וואס דו באמת האלטסט.

קריטאן: איך וועל פרובירן.

סאקראטעס: טאר מען אין קיין שום פאל נישט טאן אן עולה בכוונה, אדער מעג מען אין איין אופן און אין אן אנדערן נישט? אדער, ווי מיר האבן אפט פריער מסכים געווען, איז עס קיינמאל נישט גוט און בכבוד צו טאן אן עולה? זענען אלע אונזערע פריערדיגע מסקנות איבערגעדרייט געווארן אין די עטליכע טעג? האבן מיר, אלטע מענטשן וואס האבן ערנסט געשמועסט, די גאנצע צייט נישט געזען אז מיר זענען נישט בעסער ווי קינדער?

אדער איז וואס מיר פלעגן זאגן דער ריינער אמת, צי די וועלט איז מסכים אדער נישט? צי מיר מוזן ליידן מער אדער ווייניגער ווי איצט, בלייבט נישט דער אומגערעכטער טאט א שלעכטס און א שאנדע פאר דעם וואס טוט אים? דאס זאגן מיר, יא?

קריטאן: יא.

סאקראטעס: דעריבער טאר מען בכלל נישט טאן אן עולה.

קריטאן: אוודאי נישט.

סאקראטעס: און אויך נישט באצאלן אן עולה מיט אן עולה, ווי די וועלט מיינט, וויבאלד מען טאר בכלל נישט טאן אן עולה.

קריטאן: אוודאי נישט.

סאקראטעס: קריטאן, טאר איינער בכלל טאן שלעכטס?

קריטאן: זיכער נישט, סאקראטעס.

סאקראטעס: איז ריכטיג צו באצאלן שלעכטס מיט שלעכטס, ווי די וועלט מיינט, אדער נישט?

קריטאן: זיכער נישט.

סאקראטעס: ווייל טאן מענטשן שלעכטס איז נישט אנדערש ווי טאן זיי אן עולה.

קריטאן: אמת.

סאקראטעס: מען טאר דעריבער נישט באצאלן אן עולה מיט אן עולה, און נישט טאן קיינעם שלעכטס, נישט קיין חילוק וואס ער האט אונז געטאן. זיי פארזיכטיג, קריטאן, אז מיטן מסכים זיין זאלסטו נישט צושטימען צו עפעס וואס דו גלויבסט נישט. איך ווייס אז זייער ווייניג גלויבן דערין אדער וועלן אמאל גלויבן.

די וואס גלויבן און די וואס גלויבן נישט האבן נישט קיין געמיינזאמען יסוד פאר א שמועס. זייערע מיינונגען ברענגען זיי צו פאראכטן איינער דעם אנדערן. טראכט דעריבער גוט איבער צי דו ביסט מסכים און טיילסט די מיינונג. לאמיר נעמען אלס ערשטן יסוד אז עס איז קיינמאל נישט גערעכט צו טאן אן עולה, צוריקבאצאלן אן עולה, אדער זיך פארטיידיגן פון שלעכטס דורך צוריק טאן שלעכטס.

אדער ביסטו נישט מסכים און ווילסט נישט אננעמען דעם יסוד? איך גלויב דערין פון לאנג און נאך איצט. אויב דו ביסט געקומען צו אן אנדער מסקנא, רעד און דערקלער מיר. אויב דו האלטסט נאך ביי אונזער פריערדיגער מיינונג, הער דעם נעקסטן פונקט.

קריטאן: איך האלט נאך דערביי און בין מסכים. גיי ווייטער.

סאקראטעס: דאס נעקסטע וואס איך זאג, אדער בעסער פרעג, איז: דארף א מענטש טאן וואס ער האט צוגעזאגט, אויב עס איז גערעכט, אדער מעג ער ברעכן זיין צוזאג?

קריטאן: ער מוז עס טאן.

סאקראטעס: טראכט דעריבער: אויב מיר גייען אוועק אן דער שטאט'ס הסכמה, טוען מיר נישט שאדן פונקט די וועמען מען דארף דאס ווייניגסטע שאדן? און האלטן מיר זיך ביי וואס מיר האבן מסכים געווען איז גערעכט?

קריטאן: איך קען נישט ענטפערן, סאקראטעס, ווייל איך פארשטיי נישט.

סאקראטעס: קוק אויף דעם אזוי. ווען איך האלט ביים אנטלויפן, אדער ווי מען זאל עס רופן, קומען צו מיר די געזעצן און די שטאט און פרעגן: "זאג, סאקראטעס, וואס ווילסטו טאן? מיט דעם טאט ווילסטו נישט פארניכטן אונז, די געזעצן, און די גאנצע שטאט, וויפיל עס ווענדט זיך אין דיר? אדער מיינסטו אז א שטאט קען בלייבן עקזיסטירן ווען די געריכטליכע באשלוסן האבן נישט קיין כוח, און פריוואטע מענטשן שטויסן זיי אום און מאכן זיי אומגילטיג?"

וואס ענטפערן מיר, קריטאן, אויף דער שאלה און אנדערע ענליכע? מען קען זאגן אסאך, ספעציעל א רעדנער, וועגן פארניכטן דאס געזעץ וואס פארלאנגט אז געריכטליכע באשלוסן זאלן בלייבן גילטיג. אדער זאלן מיר זאגן: "די שטאט האט מיר געטאן אן עולה און נישט ריכטיג גע'משפט דעם פאל"? זאלן מיר דאס זאגן, אדער וואס?

קריטאן: דאס דארפן מיר זאגן, ביי זעאוס, סאקראטעס.

סאקראטעס: וואס אויב די געזעצן ענטפערן: "סאקראטעס, איז דאס דער אפמאך וואס דו האסט געמאכט מיט אונז, אדער האסטו מסכים געווען זיך צו האלטן ביי דעם אורטייל פון דער שטאט?" אויב איך וואלט זיך געוואונדערט אויף זייערע ווערטער, וואלטן זיי

מסתמא געזאגט: "וואונדער זיך נישט, סאקראטעס. ענטפער. דו ביסט דאך געוואוינט צו פרעגן און ענטפערן. וואס האסטו אויסצוזעצן קעגן אונז און דער שטאט, אז דו ווילסט אונז פארניכטן?

"קודם, האבן מיר דיך נישט געברענגט אויף דער וועלט? מיט אונזער הילף האט דיין טאטע חתונה געהאט מיט דיין מאמע און דיך געבוירן. האסטו עפּעס אויסצוזעצן קעגן די חתונה־געזעצן?"

"גארנישט," וואלט איך געזאגט.

"אדער קעגן די געזעצן פארן קינד'ס דערנערונג און דערציאונג נאך דער געבורט, וואס דו האסט באקומען אזוי ווי אנדערע? האבן די געזעצן פאר די זאכן נישט געגעבן א גוטע אנווייזונג ווען מיר האבן געהייסן דיין טאטן דיר לערנען מוזיק און גימנאסטיק?"

"יא," וואלט איך געזאגט.

"אויב אזוי, נאך וואס דו ביסט געבוירן, דערנערט און דערצויגן געווארן, קענסטו זאגן אז דו ביסט נישט אונזער אפשטאמיגער און אונזער קנעכט, דו און דיינע עלטערן? אויב אזוי, מיינסטו אז די רעכט צווישן דיר און אונז זענען גלייך, אז וואס מיר טוען דיר מעגסטו אונז צוריק טאן?

"אזא גלייכקייט האט נישט עקזיסטירט צווישן דיר און דיין טאטן אדער דיין האר, אויב דו האסט געהאט איינעם. דו האסט נישט געמעגט צוריקענטפערן ווען זיי האבן דיך געזידלט, צוריקשלאגן ווען זיי האבן דיך געשלאגן, און דאס גלייכן. מיינסטו אז מיט דיין לאנד און די געזעצן איז יא ריכטיג אזוי צו האנדלען? אויב מיר ווילן דיך פארניכטן ווייל מיר האלטן עס פאר גערעכט, ווילסטו פון דיין זייט פארניכטן אונז און דיין לאנד וויפיל דו קענסט, און זאגן אז דו טוסט ריכטיג, דו וואס זארגסט באמת פאר גוטע מידות?"

"האסטו נישט געגוג שכל צו פארשטיין אז דיין לאנד איז טייערער, מער בכבוד, הייליגער און מער געשעצט ביי די געטער און פארשטענדיגע מענטשן ווי דיין מאמע, טאטע און אלע דיינע עלטערן? דו דארפסט עס געבן מער כבוד, פאלגזאמקייט און הכנעה ווען עס איז בייז ווי דיין טאטן. אדער מוזטו עס איבערצייגן, אדער טאן וואס עס הייסט, און שטילליידן אויב עס פארלאנגט דאס.

"אויב עס הייסט דיר געבן שמיץ אדער דיך איינזעצן, אדער פירט דיך אין מלחמה צו ווערן פארוואונדעט אדער גע'הרג'עט, מוז מען פאלגן. דאס איז גערעכט. דו טארסט נישט אפטרעטן, זיך צוריקציען אדער פארלאזן דיין פאסטן. אין מלחמה, אין געריכט און אומעטום מוזטו טאן וואס דיין לאנד הייסט, אדער איבערצייגן עס וואס איז באמת גערעכט. צו נוצן געוואלד קעגן דיין טאטן אדער מאמען איז א זינד. נאך אסאך גרעסער איז צו נוצן געוואלד קעגן דיין לאנד."

וואס ענטפערן מיר, קריטאן? רעדן די געזעצן אמת אדער נישט?

קריטאן: איך מיין אז יא.

סאקראטעס: אפשר וועלן די געזעצן זאגן: "זע דעריבער, סאקראטעס, אויב וואס מיר זאגן איז אמת, איז וואס דו ווילסט איצט טאן נישט גערעכט. מיר האבן דיך געברענגט אויף דער וועלט, דיר דערנערט, און געגעבן דיר און אלע בירגער א חלק אין אלע גוטע זאכן וואס מיר האבן געקענט.

"דאך האבן מיר געגעבן יעדן אטענער די מעגליכקייט, ווען ער וואקסט אויף און זעט ווי די שטאט און די געזעצן פירן זיך, צו נעמען זיין פארמעגן און אוועקגיין וואוהין ער וויל, אויב ער איז נישט צופרידן. קיינער פון אונז האלט אים נישט אפ פון נעמען זיין פארמעגן און גיין וואוהין עס געפעלט אים, צי צו אן אטענער קאלאניע אדער א פרעמד לאנד, וואו ער קען לעבן אלס א פרעמדער.

"אבער ווער עס בלייבט דא, נאך וואס ער זעט ווי מיר פירן אויס גערעכטיגקייט און רעגירן די שטאט אין אנדערע הינזיכטן, האט דערמיט אליין געמאכט אן אפמאך צו טאן וואס מיר הייסן. דער וואס פאלגט נישט טוט א דרייפאכיגע עולה: ער פאלגט נישט אונז, זיינע עלטערן; ער פאלגט נישט אונז, וואס האבן אים דערנערט; און נאך וואס ער האט מסכים געווען אונז צו פאלגן, פאלגט ער נישט און פרובירט אויך נישט אונז איבערצייגן אז מיר זענען אומגערעכט.

"מיר געבן אים די געלעגנהייט. מיר הייסן נישט גראב טאן וואס מיר פארלאנגען. מיר געבן א ברירה: אדער איבערצייגן אונז אין אונזער טעות, אדער פאלגן. אבער ער טוט קיינס פון ביידע.

"סאקראטעס, אויב דו טוסט וואס דו ווילסט, וועלן די טענות זיין קעגן דיר, נישט ווייניגער ווי קעגן אנדערע אטענער, נאר מער ווי קעגן די מערסטע."

אויב איך פרעג "פארוואס?", קענען זיי מיט רעכט זאגן אז איך האב געמאכט דעם אפמאך אסאך פעסטער ווי די מערסטע אנדערע אטענער.

"סאקראטעס," וואלטן זיי געזאגט, "מיר האבן שטארקע ראיות אז מיר און די שטאט זענען דיר געפעלן. דו וואלסט נישט געבליבן דא מער ווי אלע אנדערע אטענער ווען דו וואלסט נישט געווען מער צופרידן ווי זיי. דו ביסט קיינמאל נישט אוועק פון דער שטאט צו א פייערונג אדער ערגעץ אנדערש, אויסער אין מיליטערישער שליחות. דו האסט נישט געמאכט אנדערע נסיעות ווי מענטשן טוען, נישט געהאט חשק זיך באקענען מיט אן אנדער שטאט אדער אנדערע געזעצן. מיר און אונזער שטאט האבן דיך צופרידנגעשטעלט.

"אזוי שטארק האסטו זיך געהאלטן ביי אונז און איינגעשטימט צו לעבן לויט אונז. דו האסט אויך געהאט קינדער אין דער שטאט, וואס ווייזט אז זי איז דיר געפעלן. נאך מער, אפילו ביים פראצעס האסטו געקענט פארשלאגן פארשיקונג אלס שטראף, ווען דו וואלסט געוואלט. דו וואלסט געקענט טאן מיט דער שטאט'ס הסכמה וואס דו ווילסט איצט טאן אן איר.

"אבער דו האסט דעמאלט גערעדט מיט שטאלץ, געזאגט אז שטארבן ארט דיך נישט און אז טויט איז דיר ליבער ווי פארשיקונג. איצט שעמסטו זיך נישט פון יענע ווערטער. דו האסט נישט קיין כבוד פאר אונז, די געזעצן, און ווילסט אונז מאכן צו גארנישט. דו

טוסט וואס דער נידעריגסטער קנעכט וואלט געטאן מיטן פרובירן אנטלויפן, אין קעגנזאץ צו די אפמאכן וואס דו האסט געמאכט צו לעבן לויט אונז.

"קודם ענטפער: זאגן מיר אמת ווען מיר זאגן אז דו האסט איינגעשטימט, נישט מיט ווערטער נאר מיט מעשים, צו לעבן לויט אונז?"

וואס ענטפערן מיר, קריטאן? מוז מען נישט מודה זיין אז עס איז אמת?

קריטאן: מען מוז, סאקראטעס.

סאקראטעס: זיי וואלטן געזאגט: "ברעכסטו נישט דיינע אפמאכן מיט אונז? מיר האבן דיך נישט געצוואונגען אדער באשווינדלט. דו האסט נישט געדארפט באשליסן אין א קורצער צייט. דו האסט געהאט זיבעציג יאר אוועקצוגיין ווען מיר זענען דיר נישט געפעלן, אדער ווען דו האסט געמיינט אז די אפמאכן זענען נישט גערעכט.

"אבער נישט לאקעדעמאן און נישט קרעטא, וואס דו זאגסט שטענדיג זענען גוט רעגירט, זענען דיר מער געפעלן, און אויך נישט קיין אנדערע גריכישע אדער פרעמדע שטאט. דו ביסט ווייניגער ארויס פון שטאט ווי די לאמע, בלינדע און אנדערע מענטשן מיט געברעכן. אזוי פיל מער ווי אנדערע אטענער ביסטו געווען צופרידן מיט דער שטאט און, קלאר, מיט אונז, אירע געזעצן. וועמען קען געפעלן א שטאט אן אירע געזעצן?

"איצט ווילסטו נישט האלטן דיין אפמאך? דו וועסט אים האלטן אויב דו הערסט אונזער עצה, סאקראטעס, און נישט מאכן א חוזק פון זיך מיטן אוועקגיין.

"טראכט, וואס פאר א גוטס וועט דיין אומריכטיגער טאט ברענגען דיר אדער דיינע פריינד? עס איז קלאר אז אויך זיי וועלן זיין אין סכנה פון פארשיקונג, פארלירן זייער היים אין דער שטאט אדער זייער פארמעגן. און דו אליין, ווען דו גייסט אין א נאענטער שטאט ווי טעבעס אדער מעגארא, וואס זענען ביידע גוט רעגירט, וועסטו קומען ווי א שונא צו זייערע רעגירונגען. אלע וואס זארגן פאר זייער שטאט וועלן קוקן קרום אויף דיר אלס א צושטערער פון געזעצן. דו וועסט באשטעטיגן די ריכטער'ס מיינונג, אז זיי וועלן האלטן זייער פסק פאר גערעכט. איינער וואס פארניכט געזעצן קען דאך אויך באטראכט ווערן אלס א פארדארבער פון יונגע, אומדערפארענע מענטשן.

"וועסטו זיך האלטן ווייט פון גוט־רעגירטע שטעט און ציוויליזירטע מענטשן? וואס פאר א לעבן וועט דאס זיין? אדער וועסטו יא קומען צו זיי און זיך אונטערשטיין צו רעדן ווי דו פלעגסט דא, אז גוטע מידות, גערעכטיגקייט און געזעצן זענען די טייערסטע זאכן פאר מענטשן? זעט אזא אויפפירונג פון סאקראטעס נישט אויס שענדליך? מען מוז אזוי טראכטן.

"אדער וועסטו זיך האלטן ווייט פון די ערטער און גיין צו קריטאן'ס פריינד אין טעסאליע, וואו עס הערשט גרויסע אומארדענונג און אומגעזעצליכקייט? דארט וועלן זיי זיך אפשר פרייען צו הערן ווי לעכערליך דו ביסט אנטלאפן פון תפיסה, פארשטעלט אין א פויער'ס לעדערנעם בגד אדער עפעס אנדערש וואס אנטלויפער נוצן צו טוישן זייער אויסזען.

"וועט קיינער נישט זאגן אז אן אלטער מענטש מיט נאר א קורצע צייט צו לעבן האט אזוי אומפארשעמט באגערט דאס לעבן אז ער האט געבראכן די העכסטע געזעצן? אפשר נישט, אויב דו באליידיגסט קיינעם נישט. אבער אויב יא, סאקראטעס, וועסטו הערן אסאך זאכן וואס וועלן דיר זיין א שאנדע. דו וועסט מוזן לעבן אונטערגעגעבן, ווי יעדן איינעם'ס קנעכט. וואס וועסטו טאן אין טעסאליע אויסער עסן און זיך פארווילן, ווי דו וואלסט געפארן דארט אויף א סעודה? וואס וועט ווערן פון אונזערע שמועסן וועגן גערעכטיגקייט און גוטע מידות?

"אפשר ווילסטו בלייבן לעבן פאר דיינע קינדער, זיי אויפברענגען און דערציען? ווי אזוי? וועסטו זיי מיטנעמען קיין טעסאליע, דארט אויפברענגען, מאכן פון זיי פארשיקטע און זיי געבן אויך א חלק אין דער ברכה? אויב נישט, וועלן זיי דא בעסער אויפוואקסן בשעת דו לעבסט, כאטש דו ביסט נישט ביי זיי, ווייל דיינע פריינד וועלן אויפפאסן? וועלן די פריינד אויפפאסן ווען דו גייסט קיין טעסאליע, אבער נישט ווען דו גייסט צו האדעס? אויב זיי טויגן עפעס, מוז מען גלויבן אז זיי וועלן אויפפאסן אין ביידע פאלן.

"סאקראטעס, לאז זיך פירן דורך אונז, וואס האבן דיך באגלייט פון קינדווייז אן. זארג נישט פאר קינדער, לעבן אדער עפעס אנדערש מער ווי פאר גערעכטיגקייט, כדי ווען דו קומסט צו האדעס זאלסטו קענען זאגן די דארטיגע ריכטער אלץ פאר דיין פארטיידיגונג. דער טאט וועט נישט זיין בעסער, גערעכטער אדער הייליגער דא, פאר דיר אדער דיינע מענטשן, און אויך נישט בעסער ווען דו קומסט דארט.

"אויב דו גייסט איצט אוועק פון לעבן, גייסטו אלס איינער וואס איז געקריוודעט געווארן דורך מענטשן, נישט דורך אונז, די געזעצן. אויב דו אנטלויפסט, שענדליך באצאלסט אן עולה מיט אן עולה און שלעכטס מיט שלעכטס, ברעכסט דיינע אפמאכן און טוסט שאדן די וועמען דו דארפסט דאס וויינִיגסטע שאדן, זיך אליין, דיינע פריינד, דיין לאנד און אונז, וועלן מיר זיין בייז אויף דיר ווי לאנג דו לעבסט. דארט וועלן אונזערע ברידער, די געזעצן פון האדעס' מלוכה, דיך נישט אויפנעמען מיט כבוד. זיי וועלן וויסן אז דו האסט פרובירט אונז פארניכטן וויפיל דו האסט געקענט. לאז נישט קריטאן דיך איבעררעדן. הער בעסער אונזער עצה."

מיין טייערער קריטאן, דאס איז וואס איך מיין איך הער, אזוי ווי די אויפגעהייצטע דינער פון קיבעלע הערן די פלייטן. דער קלאנג פון די ווערטער קלינגט אין מיר און לאזט מיר נישט הערן קיין אנדער ווארט. זאלסט וויסן אז צו רעדן קעגן וואס איך האלט איצט פאר ריכטיג וועט זיין אומזיסט. פונדעסטוועגן, אויב דו מיינסט אז דו קענסט נאך עפעס אויפטאן, רעד.

קריטאן: ניין, סאקראטעס. איך האב גארנישט צו זאגן.

סאקראטעס: אויב אזוי, קריטאן, לאז עס זיין. לאמיר האנדלען אויף דעם וועג, ווייל אזוי פירט אונז גאט.

סוף פון "קריטאן"

פעדאָן

די משתתפים אינעם דיאַלאָג: עכעקראַטעס, פעדאָן, אַפּאָלאָדאָראָס, סאָקראַטעס, קעבעס, סימיאַס, קריטאָן און דער שומר פֿון דער תּפֿיסה.

דער אָרט: די תּפֿיסה וווּ סאָקראַטעס איז געשטאָרבן.

עכעקראַטעס: ביסטו אַליין געווען מיט סאָקראַטעס, פעדאָן, יענעם טאָג ווען ער האָט געטרונקען דעם סם אין תּפֿיסה, אָדער האָסטו עס געהערט פֿון אַן אַנדערן?

פעדאָן: איך אַליין בין דאָרט געווען, עכעקראַטעס.

עכעקראַטעס: וואָס האָט ער געזאָגט פֿאַרן טויט? ווי איז ער געשטאָרבן? איך וואָלט עס גערן געהערט. קיינער פֿון אונדזערע מענטשן פֿון פֿליאַס פֿאָרט היינט נישט קיין אַטען. שוין לאַנג איז נישט געקומען אַ פֿרעמדער פֿון דאָרט וואָס קען אונדז גענוי דערציילן, אויסער אַז ער האָט געטרונקען סם און געשטאָרבן. עפּעס אַנדערש האָט מען נישט געקענט דערציילן.

פעדאָן: האָט איר אַפֿילו נישט געהערט וועגן זײַן פּראָצעס און ווי עס איז צוגעגאַנגען?

עכעקראַטעס: יאָ, דאָס האָט איינער דערציילט. מיר האָבן זיך געוווּנדערט אַז כאָטש עס איז געווען אַ לאַנגע צײַט פֿריִער, איז ער ערשט געשטאָרבן אַסאַך שפּעטער. ווי אַזוי איז דאָס געשען?

פעדאָן: דאָס איז געווען אַ צופֿאַל. די שיף וואָס די אַטענער שיקן קיין דעלאָס איז געקרוינט געוואָרן דעם טאָג פֿאַר זײַן משפּט.

עכעקראַטעס: וואָס פֿאַר אַ שיף?

פעדאָן: דאָס איז די שיף וואָס, לויט די אַטענער, האָט אַמאָל געבראַכט טעזעאוס קיין קרעטאַ מיט די פֿערצן בחורים און מיידלעך, און ער האָט געראַטעוועט זיי און זיך. [1] ווי מען דערציילט האָבן די אַטענער דעמאָלט געמאַכט אַ נדר צו אַפּאָלאָן: אויב זיי ווערן געראַטעוועט, וועלן זיי יעדעס יאָר שיקן אַ שליחות קיין דעלאָס. פֿון דעמאָלט ביז היינט שיקן זיי עס יעדעס יאָר לכּבֿוד דעם גאָט.

זייער געזעץ איז אַז פֿון ווען די שליחות הייבט זיך אָן מוז די שטאָט זײַן ריין. מען טאָר נישט אויספֿירן קיין פּובליק־טויט־אורטייל ביז די שיף קומט קיין דעלאָס און צוריק. ווען פֿאַרקערטע ווינטן האַלטן זי אָפּ, נעמט עס אַמאָל אַ לאַנגע צײַט. די שליחות הייבט זיך אָן ווען אַפּאָלאָן'ס פּריסטער קרוינט דעם פֿאָרנט פֿון דער שיף. דאָס איז געשען, ווי איך זאָג, דעם טאָג פֿאַרן משפּט. דערפֿאַר האָט סאָקראַטעס פֿאַרבראַכט אַ לאַנגע צײַט אין תּפֿיסה צווישן דעם משפּט און זײַן טויט.

עכעקראַטעס: וואָס איז געשען בײַם טויט, פעדאָן? וואָס האָט מען גערעדט און געטאָן? וועלכע פֿרײַנד זענען געווען מיט אים? אָדער האָבן די באַאַמטע קיינעם נישט צוגעלאָזט און ער איז געשטאָרבן פֿאַרלאָזט?

פעדאָן: בשום אופֿן נישט. עס זענען געווען שיינע עטלעכע דאָרט.

עבעקראַטעס: דערציייל אונז אזוי גענוי ווי דו קענסט, אויב דו האסט אביסל פרייע צייט.

פעדאן: איך האב גענוג צייט און וועל פרובירן. זיך דערמאנען אין סאקראטעס איז שטענדיג מיין גרעסטער פארגעניגן, צי איך רעד אליין פון אים אדער הער אן אנדערן.

עבעקראַטעס: דיינע צוהערער פילן פונקט ווי דו. דערציייל אלץ אזוי גענוי ווי דו קענסט.

פעדאן: איך האב געהאט מאדנע געפילן דארט. איך האב נישט געפילט רחמנות אין הארץ, ווי עס וואלט געווען נאטירליך ביים טויט פון א פריינד. אזוי גליקליך האט ער מיר אויסגעזען, עבעקראַטעס. מיט זיין אויפפירונג און ווערטער האט ער באגעגנט דעם טויט אן פחד און מיט א גרויסן געמיט. איך האב געמיינט אז אפילו גייענדיג צו האדעס גייט ער נישט אן דער געטער'ס באשיצונג, און ווען ער קומט דארט וועט אים זיין גוט, אויב עס איז אמאל געווען גוט פאר איינעם.

דערפאר האב איך נישט געפילט די רחמנות וואס מען וואלט ערווארט ביי אזא טרויעריגן מאמענט. אבער אויך נישט דאס געוועגליכע פארגעניגן פון זיך פארנעמען מיט פילאזאפיע, כאטש מיר האבן טאקע גערעדט דערוועגן. א מאדנער געפיל האט מיר באפאלן, א נישט־געוועגליכער געמיש פון פארגעניגן און טרויער, ווען איך האב געדענקט אז סאקראטעס דארף באלד שטארבן. כמעט אלע פון אונז זענען געווען אזוי, אמאל געלאכט און אמאל געוויינט. בעיקר אפאלאדאראס. דו קענסט דאך אים און זיין נאטור.

עבעקראַטעס: אוודאי.

פעדאן: ער איז אינגאנצן געווען אויסער זיך. אויך איך און די אנדערע זענען געווען זייער אויפגערעגט.

עבעקראַטעס: ווער איז געווען דארט, פעדאן?

פעדאן: פון די געבוירענע אטענער זענען געווען אפאלאדאראס, קריטאבולאס און זיין טאטע קריטאן, הערמאגענעס, עפיגענעס, עסכינעס און אנטיסטענעס. אויך קטעסיפאס פון פעניא, מעניעקסענאס און נאך עטליכע געבוירענע אטענער. פלאטאן איז, מיין איך, געווען קראנק.

עבעקראַטעס: זענען געווען פרעמדע?

פעדאן: יא, סימיאס פון טעבעס, קעבעס און פיידאנידעס, און פון מעגארא, עקלידעס און טערפסיאן.

עבעקראַטעס: אריסטיפאס און קלעאמבראטאס זענען געווען דארט?

פעדאן: ניין. מען האט געזאגט אז זיי זענען אין עגינא.

עבעקראַטעס: נאך איינער?

פעדאן: איך מיין אז דאס זענען בערך אלע.

עבעקראַטעס: נו, איבער וואס האט מען גערעדט?

פעדאָן: איך וועל פּרובירן דערציילן פֿון אָנהייב. אין די פֿריערדיגע טעג האָבן איך און די אַנדערע זיך צוגעוואוינט צו גיין צו סאָקראַטעס. מיר פֿלעגן זיך צוזאַמענקומען ווען עס האָט אָנגעהויבן טאָגן, אינעם געריכטס־הויף וואו זיין משפּט איז פֿאָרגעקומען, ווייל דאָס איז געווען נאָענט צו דער תּפֿיסה. יעדן טאָג האָבן מיר געוואַרט און געשמועסט ביז מען האָט געעפֿנט, נישט גאַנץ פֿרי. ווען מען האָט געעפֿנט זענען מיר אַריין צו סאָקראַטעס און געבליבן געווענליך דעם גאַנצן טאָג.

יענעם טאָג זענען מיר געקומען פֿריער. דעם פֿריערדיגן אָוונט, ווען מיר זענען אַוועק פֿון דער תּפֿיסה, האָבן מיר געהערט אַז די שיף איז צוריק פֿון דעלאָס. מיר האָבן אָפּגערעדט צו קומען צום געווענליכן אָרט אַזוי פֿרי ווי מעגליך.

מיר זענען געקומען. דער שומר וואָס פֿלעגט ענטפֿערן ביי דער טיר איז אַרויס און האָט געהייסן וואַרטן, נישט אַריינגיין ביז ער וועט רופֿן. "די עלף," האָט ער געזאָגט, "נעמען אַראָפּ סאָקראַטעס' קייטן און זאָגן אים אָן ווי ער דאַרף היינט שטאַרבן."

נאָך אַ ווײַלע איז ער אַרויס און האָט אונז אַריינגערופֿן. מיר האָבן געפֿונען סאָקראַטעס נאָרוואָס באַפֿרייט פֿון די קייטן. קסאַנטיפּאַ, דו קענסט זי דאָך, איז געזעסן נעבן אים מיט זיין קליינעם זון אויפֿן אָרעם. ווען זי האָט אונז דערזען האָט זי אָנגעהויבן שרייען און זאָגן וואָס פֿרויען זאָגן אין אַזעלכע מאָמענטן: "אָה, סאָקראַטעס, דאָס איז דאָס לעצטע מאָל וואָס דיינע פֿריינד וועלן רעדן צו דיר אָדער דו צו זיי."

סאָקראַטעס האָט געקוקט אויף קריטאָן: "קריטאָן, זאָל איינער זי אַהיימפֿירן." עטליכע פֿון קריטאָנ'ס מענטשן האָבן זי אַוועקגענומען, וויינענדיג און זיך שלאָגנדיג אויף דער ברוסט.

סאָקראַטעס האָט זיך אויפֿגעזעצט אויפֿן בעט, איינגעבויגן זיין פֿוס און געריבן דאָס שענקל מיט דער האַנט. בשעת'ן רייבן האָט ער געזאָגט: "ווי מאָדנע, מיינע פֿריינד, איז וואָס מענטשן רופֿן פֿאַרגעניגן! און וואָס פֿאַר אַ וואונדערליכע שייכות עס האָט מיט זיין אויסזעענדיגן היפּוך, ווייטאָג. זיי קומען קיינמאָל נישט צוזאַמען צו אַ מענטש, אָבער ווער עס יאָגט איינעם און כאַפּט אים מוז געווענליך מיטנעמען אויך דעם אַנדערן, ווי זיי וואָלטן געווען צוזאַמענגעקניפּט.

"ווען עזאָפּ וואָלט געטראַכט דערפֿון, וואָלט ער געמאַכט אַ משל: זיי האָבן שטענדיג געקריגט. דער גאָט האָט געוואָלט מאַכן שלום. ווען ער האָט געזען אַז עס גייט נישט, האָט ער צוזאַמענגעקניפּט זייערע קעפּ. דערפֿאַר, ווען איינס קומט צו אַ מענטש, קומט דאָס אַנדערע גלייך נאָך. פּונקט אַזוי ביי מיר: נאָך דעם ווייטאָג אין מיין פֿוס פֿון דער קייט קומט איצט די הנאה."

קעבעס האָט זיך אַריינגעמישט: "ביי זעאוס, סאָקראַטעס, גוט אַז דו דערמאָנסט מיר. עטליכע האָבן שוין געפֿרעגט וועגן די שירים וואָס דו האָסט געשריבן, עזאָפּ'ס משלים וואָס דו האָסט איבערגעמאַכט אין גראַמען און דעם לויב־געזאַנג צו אַפּאָלאָן. עווענוס האָט מיר ערשט אייערנעכטן געפֿרעגט ווי עס קומט אַז דו, וואָס האָסט פֿריער קיינמאָל נישט געשריבן פּאָעזיע, שרייבסט שירים זינט דו ביסט אין תּפֿיסה. זאָג מיר וואָס צו ענטפֿערן ווען ער פֿרעגט ווידער. איך ווייס אַז ער וועט פֿרעגן."

"זאג אים דעם אמת, קעבעס," האט ער געזאגט. "איך האב נישט געשריבן די פסוקים זיך צו פארמעסטן מיט אים אדער זיינע שירים. איך ווייס אז דאס וואלט מיר נישט געווען גרינג. איך האב געוואלט אויספרובירן דעם באדייט פון געוויסע חלומות, צו וויסן צי דאס איז די מוזיק וואס מען האט מיר נאכאמאל און נאכאמאל געהייסן מאכן.

"דער זעלבער חלום איז אפט געקומען אין מיין לעבן, יעדעס מאל אין אן אנדער געשטאלט, אבער שטענדיג געזאגט די זעלבע זאך: 'סאקראטעס, מאך מוזיק און פארנעם זיך דערמיט.' פריער האב איך געמיינט אז דער חלום מוטיגט מיר צו טאן וואס איך טו שוין, ווי מען מוטיגט אן א לויפער מיט בראַוואָ־געשרייען. ער האט מיר געגעבן מוט צו מאכן מוזיק, ווייל פילאזאפיע איז דער העכסטער מין מוזיק, און דערמיט האב איך זיך שוין פארנומען.

"אבער איצט, נאכן משפט, ווען נאר דער גאט'ס יום־טוב האט אפגעשטופט מיין טויט, האב איך געטראכט: אפשר מיינט דער חלום באמת די זאך וואס מען רופט געווענליך מוזיק. טאר איך נישט זיין אומפאלגזאם. איך האב געהאלטן אז עס איז זיכערער נישט אוועקצוגיין איידער איך האב אויסגעפירט דעם חוב און געפאלגט דעם חלום. דעריבער האב איך געשריבן פסוקים.

"קודם א לויב־געזאנג צו דעם גאט וועמענס יום־טוב עס איז געווען. נאכדעם, געדענקענדיג אז א דיכטער מוז מאכן משלים און נישט רעדעס אויב ער וויל באמת זיין א דיכטער, און אז איך קען נישט אויסטראכטן משלים, האב איך גענומען עזאפ'ס משלים וואס איך האב געקענט און וואס זענען מיר איינגעפאלן, און זיי איבערגעמאכט אין גראמען.

"זאג דאס צו עווענוס, וואונטש אים געזונט, און זאג: אויב ער איז א חכם, זאל ער מיר נאכקומען אזוי שנעל ווי ער קען. איך וועל, ווי עס זעט אויס, גיין היינט. אזוי האבן די אטענער באשלאסן."

סימיאס האט געזאגט: "א שיינע בשורה פאר עווענוס, סאקראטעס! איך האב אים אפט באגעגנט. וויפיל איך קען אים, וועט ער זיכער נישט פאלגן דיין עצה אויב עס ווענדט זיך אין אים."

"פארוואס?" האט סאקראטעס געפרעגט. "איז עווענוס נישט קיין פילאזאף?"

"איך מיין אז יא," האט סימיאס געזאגט.

"דעמאלט וועט ער פאלגן מיין עצה, און אויך יעדער וואס פארנעמט זיך מיט פילאזאפיע אויף א ווערדיגן אופן. ער וועט זיך אבער נישט אליין נעמען דאס לעבן. דאס איז, זאגט מען, נישט דערלויבט."

בשעת ער האט גערעדט האט ער אראפגעלאזט די פיס אויף דער ערד, און אזוי איז ער געבליבן זיצן דורכאויס דעם שמועס.

קעבעס האט געפרעגט: "וואס מיינסטו, סאקראטעס, אז מען טאר זיך נישט אליין נעמען דאס לעבן, אבער דער פילאזאף וויל נאכפאלגן די וואס שטארבן?"

"וואס, קעבעס? דו און סימיאס, וואס זענען געווען פילאלאאס' תלמידים, האבן נישט געהערט דערוועגן?"

"נישט עפעס קלאר, סאקראטעס."

"איך אליין רעד דערפון נאר פון וואס איך האב געהערט. אבער איך האב גארנישט קעגן דערציילן וואס איך האב געהערט. אפשר פאסט עס טאקע דאס בעסטע, ווען איך גיי צו יענער וועלט, צו דערציילן וועגן דעם לעבן דארט און באטראכטן וואס מיר מיינען דערוועגן. וואס אנדערש קען מען טאן פון איצט ביזן זון־אונטערגאנג?"

[1] די אטענער האבן יעדע ניין יאר געדארפט שיקן מינאס, דעם קעניג פון קרעטא, זיבן בחורים און זיבן מיידלעך אלס שטייער. די פערצן האט מען מקריב געווען צום מינאטאורוס, א באשעפעניש האלב מענטש און האלב חיה. ביי דער דריטער שליחות האט טעזעאוס, דער אטענער פרינץ, גע'הרג'עט דעם מינאטאורוס, באפרייט די יונגע מענטשן און זיך, און אויף אייביג באפרייט די אטענער פון דעם שטייער.

"פארוואס זאגט מען אז זיך אליין הרג'ענען איז נישט גערעכט, סאקראטעס?" האט קעבעס געפרעגט. "איך האב געהערט פילאלאאס, ווען ער איז געווען ביי אונז, זאגן דאס זעלבע ווי דו, און אויך אנדערע זאגן אז מען טאר נישט. אבער קיינמאל נישט קיין קלארע דערקלערונג."

"האב מוט," האט ער געזאגט. "אפשר וועסטו נאך הערן. עס קען דיר אויסזען מאדנע אז נאר דאס געזעץ, פון אלע געזעצן, האט נישט קיין אויסנאם. אנדערש ווי ביי אנדערע זאכן פאלט מענטשן נישט איין אז נאר צומאל, און נאר פאר טייל מענטשן, איז טויט בעסער ווי לעבן. און אפשר אויך מאדנע אז די פאר וועמען טויט איז בעסער טארן זיך נישט אליין טאן די טובה אן באגיין אן עבירה, נאר מוזן ווארטן אויף אן אנדער בעל־טובה."

קעבעס האט לייכט געלאכט און געזאגט אין זיין אייגענעם דיאלעקט: "דאס ווייסט נאר דער רבונו של עולם."

"אזוי געשטעלט קען עס אויסזען אומפארנינפטיג," האט סאקראטעס געזאגט. "אבער אפשר שטעקט דערין א שטיקל שכל. די טראדיציע וואס מען לערנט בסוד דערוועגן, אז מיר מענטשן שטייען ווי אויף דער וואך און טארן זיך נישט אליין באפרייען אדער אנטלויפן, איז א גרויסער ענין און נישט גרינג צו פארשטיין. אבער דאס גלויב איך איז ריכטיג, קעבעס: די געטער זענען אונזערע פאסטוכער, און מיר מענטשן זענען איינע פון זייערע סטאדעס. גלויבסטו נישט?"

"יא," האט קעבעס געזאגט.

"גוט. אויב איינס פון דיינע באשעפענישן וואלט זיך אליין גע'הרג'עט אן אז דו האסט געגעבן אן אנדייטונג אז דו ווילסט עס זאל שטארבן, וואלסטו געווען בייז און עס באשטראפט אויב דו האסט א שטראף?"

"זיכער."

"פון דעם קוקווינקל איז נישט אומפארנינפטיג צו זאגן אז א מענטש טאר זיך נישט אליין הרג'ענען ביז דער גאט שיקט אים א נויטווענדיגקייט, ווי די וואס איז איצט געקומען אויף מיר."

קעבעס האט געזאגט: "דאס איז פארשטענדליך. אבער וואס דו האסט נארוואס געזאגט, אז פילאזאפן דארפן זיין גרייט און וויליג צו שטארבן, איז מאדנע אויב מיר זענען גערעכט אז דער גאט איז אונזער פאסטוך און מיר זיין סטאדע. פארוואס זאלן דווקא די קלוגסטע נישט וועלן בלייבן אין דעם דינסט וואו די געטער, די בעסטע אויפזעער, פאסן אויף זיי? א קלוגער מענטש וועט נישט מיינען אז נאכן ווערן פריי קען ער זיך בעסער באהיטן ווי זיי.

"א נארישער מענטש קען מיינען אז ער דארף אנטלויפן פון זיין האר. ער וועט נישט טראכטן אז פון א גוטן האר טאר מען נישט אנטלויפן, נאר דארף בלייבן ווי לאנג מעגליך. ער קען אנטלויפן אן שכל. אבער א פארשטענדיגער מענטש וויל שטענדיג זיין מיט איינעם בעסער פון זיך. דערפאר זעט אויס נאטירליך דאס פארקערטע: דער חכם דארף זיך מצער זיין ביים שטארבן, דער נאר דארף זיך פרייען."

ווען סאקראטעס האט געהערט, האט מיר אויסגעזען אז ער איז צופרידן מיט קעבעס' טענה. ער האט געקוקט אויף אונז: "קעבעס געפינט שטענדיג א טענה און לאזט זיך נישט גרינג איבערצייגן."

סימיאס האט געזאגט: "אויך מיר זעט אויס אז עס שטעקט עפעס דערין. פארוואס זאלן אמת'ע קלוגע מענטשן אנטלויפן פון הערן בעסער ווי זיך און זיך לייכט שיידן פון זיי? קעבעס מיינט, מיין איך, דיר, וואס ביסט אזוי גרייט צו פארלאזן אונז און די געטער, וועמען דו אליין רופסט גוטע הערשער."

"איר האט רעכט צו זאגן דאס," האט סאקראטעס געענטפערט. "איר מיינט מסתמא אז איך דארף זיך פארטיידיגן קעגן דער אנקלאגע ווי אין געריכט."

"ריכטיג," האט סימיאס געזאגט.

"לאמיר זען. איך וועל פרובירן זיך פארטיידיגן פאר אייך מער איבערצייגנדיג ווי פאר די ריכטער. ווען איך וואלט נישט געגלויבט אז איך גיי צו אנדערע קלוגע, גוטע געטער, און דערצו צו געשטארבענע מענטשן בעסער ווי די דא, וואלט איך אומגערעכט געווען נישט צו זיין מצער איבערן טויט. אבער איך האף צו קומען צו גוטע מענטשן, כאטש דאס וואלט איך נישט געזאגט מיט גאנצער זיכערקייט. אז איך גיי צו געטער וואס זענען גוטע הערן, דאס קען איך זאגן מיט דער זיכערקייט וואס איז מעגליך ביי אזעלכע ענינים.

"דערפאר בין איך נישט בלויז נישט מצער. איך האב א גרויסע האפענונג אז עפעס ווארט אויף די טויטע, און ווי מען האט געזאגט אין אלטע צייטן, עפעס בעסערס פאר די גוטע ווי פאר די שלעכטע."

"ווילסטו אוועקגיין און מיטנעמען דיין מיינונג," האט סימיאס געפרעגט, "אדער וועסטו זי טיילן מיט אונז? דאס גוטס געהערט אויך צו אונז. אויב דו איבערצייגסט אונז, וועט עס אויך זיין דיין פארטיידיגונג."

"איך וועל פרובירן. אבער קודם לאמיר פרעגן קריטאן וואס ער וויל. ער וויל, זעט אויס, שוין לאנג עפעס זאגן."

קריטאן האט געזאגט: "נאר דאס: דער מענטש וואס דארף דיר געבן דעם סם האט שוין לאנג געהייסן דיר װארענען צו רעדן אזוי ווייניג ווי מעגליך. רעדן הייצט מענטשן אן, זאגט ער, און עס פארטראגט זיך נישט מיטן געטראנק. מען דארף דעמאלט אמאל געבן דעם סם צוויי אדער אפילו דריי מאל."

סאקראטעס האט געזאגט: "לאז אים זיין. זאל ער טאן זיין ארבעט און זיך גרייטן עס צו געבן צוויי מאל, אדער דריי ווען נויטיג."

"איך האב כמעט געוואוסט אז דו וועסט אזוי זאגן," האט קריטאן געזאגט. "אבער ער האלט שוין לאנג אין איין זיך איינטשעפען אין מיר."

"לאז אים זיין," האט סאקראטעס געזאגט. "איצט וויל איך אייך דערקלערן, מיינע ריכטער, פארוואס איך מיין אז דער מענטש וואס האט באמת געלעבט אין פילאזאפיע האט נאטירליך אסאך מוט ביים שטארבן, און א גרויסע האפענונג נאכן טויט צו דערגרייכן דאס גרעסטע גוטס אין יענעם אנדערן לאנד. איך וועל אייך פרובירן דערקלערן, סימיאס און קעבעס, ווי דאס קומט.

"אנדערע מענטשן ווייסן אפשר נישט אז די וואס פארנעמען זיך באמת מיט פילאזאפיע לערנען גארנישט אנדערש ווי צו שטארבן און זיין טויט. אויב דאס איז אמת, וואלט געווען די גרעסטע נארישקייט דאס צו זוכן א גאנץ לעבן, און דערנאך זיך ערגערן ווען עס קומט וואס מען האט שטענדיג געוואלט און זיך געגרייט דערצו."

סימיאס האט געלאכט: "ביי זעאוס, כאטש עס איז מיר נישט צום לאכן האסטו מיר געמאכט לאכן. דער עולם וואלט געמיינט אז דו האסט רעכט וועגן פילאזאפן. די מענטשן ביי אונז וואלטן זיכער געזאגט אז פילאזאפן ווילן באמת שטארבן און זיי ווייסן גוט אז זיי פארדינען דאס."

"זיי וואלטן געזאגט אמת, אויסער דעם אז זיי ווייסן גוט. זיי ווייסן נישט אויף וועלכן אופן אמת'ע פילאזאפן ווילן טויט, און וואס פאר א טויט. לאמיר שמועסן צווישן זיך און נישט קוקן אויף זיי. גלויבן מיר אז טויט איז עפעס?"

"אוודאי," האט סימיאס געזאגט.

"עס איז דאס אפטיילן די נשמה פון גוף, יא? טויט־זיין איז ווען דער גוף איז אפגעטיילט פון דער נשמה און איז פאר זיך, און די נשמה איז אפגעטיילט פון גוף און איז פאר זיך. איז טויט עפעס אנדערש?"

"ניין, נאר דאס."

"קוק צי דו ביסט מסכים מיט מיר, מיין פריינד. אזוי וועלן מיר בעסער פארשטיין דעם ענין. איז ריכטיג פאר א פילאזאף זיך שטארק פארנעמען מיט תענוגים ווי עסן און טרינקען?"

"בשום אופן נישט, סאקראטעס," האט סימיאס געזאגט.

"און מיט די תענוגים פון ליבע?"

"זיכער נישט."

"און וועט אזא מענטש פיל טראכטן וועגן אנדערע גופניות'דיגע זאכן, ווי שיינע קליידער, שיך און אנדערע צירונגען? וועט ער זארגן דערפאר, אדער זיי פאראכטן אויסער וויפיל מען דארף האבן?"

"דער אמת'ער פילאזאף וועט זיי פאראכטן."

"אלזא וועט ער זיך נישט אינגאנצן איבערגעבן דעם גוף, נאר זיך אפקערן פון אים וויפיל ער קען און זיך ווענדן צו דער נשמה?"

"יא."

"אין די זאכן טיילט דער פילאזאף אפ די נשמה פון איר שותפות מיטן גוף מער ווי אנדערע?"

"קלאר."

"די מערסטע מענטשן מיינען דאך, סימיאס, אז ווער עס האט נישט הנאה פון די זאכן און נעמט נישט אנטייל דערין איז נישט ווערט צו לעבן, און ווער עס אינטערעסירט זיך נישט אין גופניות'דיגע תענוגים איז זייער נאענט צום טויט."

"זייער אמת."

"ווי איז מיטן דערגרייכן ריינע ידיעה? איז דער גוף א שטער ווען מען נעמט אים מיט זיך זוכן חכמה? איך מיין: קענען זען און הערן אונז געבן אמת, אדער איז אמת וואס די דיכטער זאגן, אז מיר הערן און זעען גארנישט גענוי? אויב די צוויי חושים זענען נישט גענוי, זענען די אנדערע זיכער נישט, ווייל זיי זענען נאך ערגער. מיינסטו נישט אזוי?"

"זיכער."

"ווען דערגרייכט די נשמה דעם אמת? ווען זי פרובירט עפעס באטראכטן צוזאמען מיטן גוף, ווערט זי באשווינדלט פון אים."

"אמת."

"דורך טראכטן, אויב בכלל, ווערט איר עפעס פון דער ווירקליכקייט קלאר?"

"יא."

"זי טראכט דאס בעסטע ווען גארנישט שטערט איר, נישט הערן אדער זען, נישט ווייטאג אדער פארגעניגן. זי איז וויפיל מעגליך מיט זיך אליין, לאזט דעם גוף פאר זיך, מיידט אויס יעדע שותפות און בארירונג מיט אים, און זוכט דערגרייכן די ווירקליכקייט."

"אמת."

"אויך דא פאראכט דעם פילאזאף'ס נשמה דעם גוף, מיידט אים אויס און וויל זיין פאר זיך?"

"אזוי זעט אויס."

"און די זאכן, סימיאס: האלטן מיר אז עס איז דא גערעכטיגקייט?"

"אוודאי."

"און שיינקייט און גוטסקייט?"

"בלי ספק."

"האסטו אמאל געזען איינס דערפון מיט די אויגן?"

"זיכער נישט."

"אדער דערגרייכט עס מיט אן אנדער חוש פון גוף? איך רעד פון אלע אזעלכע זאכן, גרויסקייט, געזונט, שטארקייט, בקיצור די עצם־מהות אדער אמת'ע נאטור פון יעדן דבר. ווערט זי פארשטאנען דורכן גוף? אדער איז דער וואס פרובירט דאס מערסטע פארזיכטיג צו באגרייפן די מהות אליין פון דער זאך וואס ער פארשטייט אויס, דער נאענטסטער זי צו דערקענען?"

"אוודאי."

"דאס בעסטע קען עס דער וואס גייט צו צו יעדער זאך וויפיל מעגליך נאר מיטן שכל, אן ארייננמישן זען און אן מיטשלעפן אנדערע חושים. ער נוצט דעם ריינעם שכל צו זוכן די ריינע מהות פון די זאכן, און קערט זיך אפ וויפיל מעגליך פון אויגן, אויערן און דעם גאנצן גוף. ער פארשטייט אז דער גוף שטערט דער נשמה און האלט איר אפ פון אמת און חכמה. ווער נישט אזא מענטש, סימיאס, אויב איינער בכלל, דערגרייכן דערקענטעניש פון דער ווירקליכקייט?"

"וואונדערליך אמת, סאקראטעס," האט סימיאס געזאגט.

"אלץ דאס מוז ברענגען אמת'ע ליבהאבער פון חכמה צו טראכטן און רעדן צווישן זיך בערך אזוי: אין דער אויספארשונג איז דא א וועג וואס פירט אונז צו דער מסקנא אז ווי לאנג מיר האבן דעם גוף און די נשמה איז צוזאמען מיט דער צרה, וועלן מיר נישט אינגאנצן דערגרייכן וואס מיר ווילן, דעם אמת.

"דער גוף האלט אונז שטענדיג פארנומען מיט זיין באדערפעניש פאר עסן. קראנקהייטן שטערן אונז אין זוכן אמת. ער פילט אונז אן מיט ליידנשאפט, תאוות, פחדים, דמיונות און שטותים, אזוי אז עס איז אוממעגליך צו טראכטן ריין. דער גוף און זיינע תאוות ברענגען מלחמות, מחלוקת און שלאכטן. מלחמות קומען פונעם ווילן צו פארדינען געלט, און געלט דארף מען פארן גוף, ווייל מיר דינען אים ווי קנעכט. דערפאר האבן מיר נישט קיין צייט פאר פילאזאפיע.

"דאס ערגסטע איז אז אפילו ווען מען באקומט אביסל פרייע צייט און קערט זיך צו פילאזאפיע, מישט דער גוף זיך אריין מיט קולות און מהומות, אז מען קען נישט כאפן דעם אמת. מיר זעען קלאר: צו דערגרייכן וואס איז ריין און אבסאלוט מוז מען זיין פריי פון גוף און זען די אמת'ע ווירקליכקייט נאר מיט דער נשמה. אפשר דעמאלט, ווען מיר זענען טויט, וועלן מיר האבן די חכמה וואס מיר באגערן און זאגן אז מיר זענען פארליבט דערין, אבער נישט בשעת מיר לעבן.

"אויב ריינע ידיעה איז אוממעגליך מיטן גוף, איז איינס פון צוויי: אדער קענען מיר זי קיינמאל נישט דערגרייכן, אדער נאר נאכן טויט. נאר דעמאלט איז די נשמה פאר זיך, באזונדער פונעם גוף. ווי לאנג מען לעבט, וועט מען זיין דאס נאענטסטע צו ידיעה ווען מען מיידט אויס וויפיל מעגליך די פארבינדונג מיטן גוף, אויסער וואס איז נויטיג, נישט אנגעפילט מיט זיין נאטור, נאר ריין פון אים ביז דער גאט באפרייט אונז.

"ווען מיר האלטן זיך ריין און באפרייען זיך פון דעם גוף'ס נארישקייטן, וועלן מיר זיין צוזאמען מיט די ריינע, און פון זיך אליין דערקענען אלץ וואס איז ריין. אפשר דאס איז דער אמת. דאס אומריינע קען נישט קומען אין בארירונג מיטן ריינעם. אזעלכע ווערטער, סימיאס, מוזן די וואס באגערן באמת ידיעה טראכטן און רעדן צווישן זיך. זעט דיר נישט אויס אזוי?"

"אוודאי, סאקראטעס."

"אויב דאס איז אמת, מיין פריינד, האב איך א גרויסע האפענונג אז ווען איך קום וואוהין איך גיי איצט, וועל איך דארט, אויב ערגעץ, איגנאנצן דערגרייכן מיין הויפט־שטרעבונג פונעם פארגאנגענעם לעבן. די רייזע וואס איז אויף מיר ארויפגעלייגט הייבט זיך אן מיט גוטער האפענונג. דאס זעלבע האפענונג איז פאר יעדן וואס האלט אז זיין נשמה איז גערייניגט און צוגעגרייט."

"זיכער," האט סימיאס געזאגט.

"די ריינינגונג איז דאך וואס מיר האבן פריער געזאגט: אפטיילן די נשמה פונעם גוף וויפיל מעגליך, איר צוגעוואוינען זיך צוזאמענעמען פון אלע טיילן פון גוף און לעבן, איצט און שפעטער, פאר זיך אליין, באפרייט פונעם גוף ווי פון קייטן."

"זיכער."

"און דאס רופן מיר טויט, די באפרייאונג און אפטיילונג פונעם גוף?"

"גאנץ ריכטיג."

"מיר האלטן אז נאר אמת'ע פילאזאפן באגערן שטענדיג די נשמה'ס באפרייאונג. נאר דאס לערנען זיי: באפרייען און אפטיילן די נשמה פונעם גוף."

"קלאר."

"ווי איך האב געזאגט פון אנהייב, וואלט געווען לעכערליך אז א מענטש וואס האט זיין גאנץ לעבן זיך איינגעשטעלט צו זיין אזוי נאענט ווי מעגליך צום טויט־מצב זאל זיך צערודערן ווען טויט קומט."

"בלי ספק."

"אמת'ע פילאזאפן, סימיאס, איבן זיך אינעם שטארבן. טויט איז פאר זיי ווייניגער שרעקעדיג ווי פאר אנדערע. זיי זענען קעגן דעם גוף און ווילן האבן די נשמה פאר זיך. ווי נאריש וואלט געווען זיך צו שרעקן ווען פונקט דאס געשעט, נישט פרייען זיך צו גיין וואו זיי האפן צו דערגרייכן וואס זיי האבן געזוכט א גאנץ לעבן, חכמה, און זיך פטר'ן פון דעם שטער.

"ווען באליבטע מענטשן, פרויען אדער קינדער זענען געשטארבן, זענען אסאך מענער גרייט געגאנגען אויף יענער וועלט אין דער האפענונג זיי ווידער זען און זיין מיט זיי. וועט דער אמת'ער ליבהאבער פון חכמה, מיט דער זיכערער האפענונג זי נאר דארט צו געפינען לויט זיין ווילן, זיך מצער זיין ביים שטארבן און נישט פרייען זיך צו גיין? מען קען נישט אזוי טראכטן ווענן אן אמת'ן פילאזאף. ער גלויבט מיט פולן צוטרוי אז ריינע חכמה איז נאר אויף יענער וועלט. אויב אזוי, איז נישט נאריש מורא צו האבן פארן טויט?"

"זייער נאריש."

"ווען דו זעסט איינער איז מצער ווייל ער דארף שטארבן, איז דאס נישט א גענוגער באוויז אז ער איז נישט געווען קיין ליבהאבער פון חכמה, נאר פונעם גוף? דער זעלבער איז אויך א ליבהאבער פון געלט אדער כבוד, אדערביידע."

"זיכער, ווי דו זאגסט."

"סימיאס, פאסט דער זאך וואס מען רופט מוט נישט דאס מערסטע פאר פילאזאפן?"

"לכל הדעות."

"און איינגעהאלטנקייט, וואס דער עולם רופט דאס נישט ווערן אויפגערייצט פון תאוות, בלייבן גלייכגילטיג צו זיי און זיך פירן מיט דרך־ארץ, פאסט דאס נישט נאר פאר די וואס פאראכטן דעם גוף און לעבן אין פילאזאפיע?"

"בהכרח."

"אויב דו באטראכסט אנדערע מענטשן'ס מוט און איינגעהאלטנקייט, וועט עס דיר אויסזען מאדנע."

"ווי אזוי?"

"דו ווייסט אז אלע אנדערע האלטן טויט פאר איינס פון די גרעסטע אומגליקן."

"אוודאי."

"און מוטיגע מענטשן גייען אנטקעגן טויט, ווען זיי גייען, פון מורא פאר נאך גרעסערע אומגליקן?"

"אמת."

"אלע אויסער פילאזאפן זענען דעריבער מוטיג פון פחד און פחדנות."

"זייער אמת."

"און די וואס האלטן זיך איין? פאסירט נישט דאס זעלבע, אז זיי האלטן זיך איין צוליב אן אנדער אומאיינגעהאלטנקייט? מיר זאגן אז דאס איז אוממעגליך, אבער עפעס ענליך געשעט מיט זייער נארישער איינגעהאלטנקייט. זיי האבן מורא צו פארלירן געוויסע תענוגים וואס זיי ווילן, דערפאר האלטן זיי זיך אפ פון אנדערע. צו זיין באהערשט פון

תענוגים רופן מיר דאך אומאײנגעהאלטנקייט. זיי באהערשן טייל תענוגים ווייל אנדערע תענוגים באהערשן זיי. דאס איז וואס איך האב געזאגט: זיי האלטן זיך איין צוליב אן אנדער אומאײנגעהאלטנקייט."

"אזוי זעט אויס."

"מיין טייערער סימיאס, מען קויפט נישט גוטע מידות ריכטיג מיטן אויסטוישן תענוג פאר תענוג, ווייטאג פאר ווייטאג, פחד פאר פחד, דעם גרעסערן פארן קלענערן, ווי מטבעות. די איינציג ריכטיגע מטבע פאר וועלכער מען מוז אלץ אויסטוישן איז חכמה. מיט איר און דורך איר דארף מען אלץ קויפן און פארקויפן. מוט, איינגעהאלטנקייט, גערעכטיגקייט, בקיצור אמת'ע גוטע מידות, זענען נאר מיט חכמה, צי תענוגים, פחדים און אנדערע זאכן קומען צו אדער גייען אוועק.

"גוטע מידות וואס זענען בלויז אן אויסטויש פון די זאכן אן חכמה זענען נאר א שאטן־בילד, באמת קנעכטיש, אן קיין געזונט אדער אמת. דער אמת איז א רייניגונג פון אלץ דאס. איינגעהאלטנקייט, גערעכטיגקייט, מוט און חכמה אליין זענען א מין רייניגונג.

"די וואס האבן איינגעפירט די מיסטעריעס זענען, זעט אויס, נישט געווען נאריש. זיי האבן געהאט א באהאלטענעם באדייט ווען זיי האבן געזאגט אז ווער עס קומט אויף יענער וועלט אן איינגעוויאונג און הייליגונג וועט ליגן אין זומפ, אבער דער איינגעוויאטער און געהייליגטער וועט וואוינען מיט די געטער. ווי מען זאגט ביי די מיסטעריעס: 'אסאך זענען די טירסוס־טרעגער, אבער ווייניג די אמת'ע מיסטיקער.' [2]

"די זענען, גלויב איך, די אמת'ע פילאזאפן. איך האב אין מיין לעבן געטאן וואס איך האב געקענט און אויף יעדן אופן געזוכט צו ווערן איינער פון זיי. צי איך האב ריכטיג געזוכט און מצליח געווען וועל איך קלאר וויסן ווען איך קום דארט, באלד, אויב דער גאט וויל.

"דאס איז מיין פארטיידיגונג, סימיאס און קעבעס, פארוואס איך בין נישט מצער צו פארלאזן אייך און מיינע הערן דא. איך גלויב אז אויך דארט וועל איך געפינען גוטע הערן און פריינד. אויב מיין פארטיידיגונג איבערצייגט אייך מער ווי די אטענער ריכטער, איז גוט."

קעבעס האט זיך אריינגעמישט: "סאקראטעס, די אנדערע זאכן געפעלן מיר זייער. אבער וועגן דער נשמה האבן מענטשן גרויסע ספקות: אפשר ווען זי פארלאזט דעם גוף עקזיסטירט זי שוין אין ערגעץ נישט; דעם טאג ווען דער מענטש שטארבט ווערט זי פארניכטעט. ווען זי גייט ארויס פליט זי אוועק, צעשפרייט ווי לופט אדער רויך, און איז מער נישט דא.

"ווען זי וואלט עקזיסטירט ערגעץ פאר זיך אליין ווי א גאנצקייט, באפרייט פון די שלעכטע זאכן וואס דו האסט אויסגערעכנט, וואלט געווען א גרויסע, שיינע האפענונג אז דו זאגסט אמת. אבער מען דארף ראיות און באווייזן אז נאכן מענטש'ס טויט בלייבט די נשמה און האט נאך כוח און פארשטאנד."

"דו זאגסט אמת, קעבעס," האט סאקראטעס געזאגט. "וואס זאלן מיר טאן? ווילסטו ווייטער שמועסן און זען צי עס איז מסתבר?"

"יא. איך וויל גערן הערן וואס דו מיינסט."

"גוט. איך מיין נישט אז איינער וואס הערט אונז איצט, אפילו א קאמעדיע־שרייבער, וואלט געזאגט אז איך רעד שטותים ווענן זאכן וואס גייען מיר נישט אן. אויב איר ווילט, דארפן מיר אויספארשן.

"לאמיר קוקן צי די נשמות פון געשטארבענע זענען אין דער אונטערוועלט. איך געדענק אן אלטע טראדיציע אז זיי גייען פון דא אהין און קומען צוריק, אז מען ווערט געבוירן פון די טויטע. אויב דאס איז אמת, מוזן אונזערע נשמות דארט זיין. מען וואלט נישט געקענט ווידער געבוירן ווערן ווען זיי וואלטן נישט דארט געווען. דער בעסטער באווייז אז זיי זענען דארט וואלט געווען ווען מען קען ווייזן אז מען קומט נאר פון די טויטע. אויב נישט, דארף מען אן אנדער באווייז."

"געוויס," האט קעבעס געזאגט.

"צו געפינען דאס לייכט, באטראכט נישט נאר מענטשן, נאר אלע חיות, פלאנצונגען און בכלל אלץ וואס ווערט געבוירן. לאמיר זען צי זיי ווערן נישט געבוירן אדער אנטשטייען נאר פון זייערע היפוכים, ווי שיין קענען מיאוס, גערעכט קענן אומגערעכט, און אומצאליגע אנדערע היפוכים."

[2] "טירסוס" איז דער שטעקן פון באכוס, דעם גאט פון שיכרות. אסאך טראגן דעם שטעקן, אבער ווייניג זענען די באמת באגייסטערטע.

"איז נויטווענדיג אז יעדע זאך וואס האט א היפוך זאל ווערן פון איר היפוך און נאר פון אים? למשל, ווען א זאך ווערט גרעסער, מוז זי פריער געווען זיין קלענער?"

"יא."

"און ווען זי ווערט קלענער, מוז זי פריער געווען זיין גרעסער?"

"אמת."

"דאס שוואכערע קומט פונעם שטארקערן, דאס שנעלערע פונעם לאנגזאמערן?"

"געוויס."

"וואס ווערט ערגער קומט פון בעסער, און וואס ווערט גערעכטער פון אומגערעכטער?"

"אוודאי."

"מיר האבן דעריבער פעסטגעשטעלט אז היפוכים ווערן פון היפוכים?"

"געוויס."

"צווישן יעדן פאר היפוכים איז נישט דא א צווייפאכיגער וועג פון ווערן, פון איינעם צום אנדערן און צוריק? צווישן גרעסער און קלענער זענען דא וואקסן און אפנעמען, איינס רופן מיר פארגרעסערן, דאס אנדערע פארקלענערן."

"יא."

"אזוי אויך צעטיילן און צוזאמענשטעלן, אפקילן און אנווארעמען, און אלע אנדערע היפוכים. אפילו ווען מיר האבן נישט אלע נעמען, מוז איינס ווערן פון אנדערן און זיין א וועג פון טויש פון איינעם צום אנדערן."

"געוויס."

"גוט," האט סאקראטעס געזאגט. "איז דא א היפוך פון לעבן, ווי וואך־זיין איז דער היפוך פון שלאפן?"

"געוויס," האט קעבעס געזאגט.

"וואס?"

"טויט."

"ביידע ווערן איינס פונעם אנדערן, און צווישן זיי איז דא א צווייפאכיגער טויש?"

"אוודאי."

"איך וועל דערקלערן איין ביישפיל פון די צוויי וואס איך האב דערמאנט, און דו דעם אנדערן. שלאפן ווערט פון וואך־זיין און וואך־זיין פון שלאפן. די וועגן דערצו זענען איינשלאפן און אויפוואכן. מסכים?"

"מסכים."

"זאג דאס זעלבע וועגן לעבן און טויט. לעבן איז דער היפוך פון טויט?"

"יא."

"זיי ווערן איינס פונעם אנדערן?"

"יא."

"וואס קומט פון לעבן?"

"טויט."

"און פון טויט?"

"מען מוז זאגן, לעבן."

"פון די טויטע ווערן דעריבער די לעבעדיגע, קעבעס, צי מענטשן צי זאכן."

"אזוי קומט אויס."

"אונזערע נשמות זענען דעריבער אויף יענער וועלט?"

"אזוי זעט אויס."

"איין טויש זעט מען קלאר: שטארבן."

"געוויס."

"וואס טוען מיר איצט? לייקענען דעם פארקערטן טויש, און לאזן די נאטור דא הינקען אויף איין פוס? אדער מוז מען אננעמען א טויש פארקערט פון שטארבן?"

"וואס פאר איינער?"

"ווידער אויפלעבן."

"אויב אזוי," האט סאקראטעס געזאגט, "איז דאס די אנטשטייאונג פון לעבעדיגע פון די טויטע?"

"געוויס."

"אויך דורך דעם וועג קומען מיר דעריבער צו דער מסקנא אז לעבעדיגע ווערן פון טויטע ווי טויטע פון לעבעדיגע. דאס איז א גענוגער באווייז אז די נשמות פון טויטע עקזיסטירן ערגעץ, פון וואנען זיי קומען צוריק צום לעבן."

"לויט וואס מיר האבן פריער מודה געווען מוז עס אזוי זיין, סאקראטעס."

"זע, קעבעס, מיר זענען נישט אומגערעכט געקומען צו דער מסקנא. ווען די אנטשטייאונג וואלט נישט געגאנגען ארום אין א קרייז, נאר שטענדיג אויף א גראדער ליניע פון איינעם צו זיין היפוך, אן צוריקקומען, וואלטן צום סוף אלע זאכן געהאט איין געשטאלט און איין מצב, און אנטשטייאונג וואלט זיך געענדיגט."

"וואס מיינסטו?"

"נישט שווער צו פארשטיין. אויב עס וואלט געווען נאר איינשלאפן אן אויפוואכן, וואלט די מעשה פונעם שלאפנדיגן ענדימאן געווען אומזין. [3] אלע וואלטן געהאט דעם זעלבן מצב, פעסט איינגעשלאפן. אדער אויב אלץ וואלט זיך פארמישט און קיינמאל נישט צעטיילט, וואלט אנאקסאגאראס' ווארט 'אלע זאכן זענען צוזאמען' באלד מקוים געווארן.

"אזוי אויך, אויב אלץ לעבעדיג שטארבט און בלייבט טויט אן ווידער אויפלעבן, מוז נישט צום סוף אלץ זיין טויט און גארנישט לעבעדיג? אויב לעבעדיגע ווערן פון עפעס אנדערש ווי טויטע און מוזן שטארבן, וואס האלט אפ אז דער טויט זאל נישט אלץ איינשלינגען?"

"איך זע נישט קיין עצה," האט קעבעס געזאגט. "דיינע ווערטער זעען אויס דער ריינער אמת."

"עס זעט מיר אויס אזוי, קעבעס. מיר ווערן נישט פארפירט מיטן אננעמען אז מען ווערט ווידער לעבעדיג, אז לעבעדיגע ווערן פון טויטע און אז די נשמות פון טויטע עקזיסטירן. די גוטע נשמות האבן בעסער, די שלעכטע ערגער."

קעבעס האט צוגעגעבן: "אויסער דעם, אויב עס איז אמת וואס דו פלעגסט שטענדיג זאגן, אז לערנען איז נאר זיך דערמאנען, מוז מען אין א פריערדיגן מצב געלערנט האבן וואס מען געדענקט איצט. דאס וואלט געווען אוממעגליך ווען די נשמה וואלט נישט געווען ערגעץ איידער זי איז געקומען אין מענטשליכן געשטאלט. אויך דער טענה ווייזט אז די נשמה איז אומשטערבליך."

"קעבעס," האט סימיאס געזאגט, "וואס פאר א באווייז איז דא? דערמאן מיר. איצט געדענק איך נישט גענוג."

"א שיינער באוויז איז אז ווען מען פרעגט מענטשן אויס אויף א ריכטיגן אופן, ענטפערן זיי אליין ריכטיג אויף יעדע זאך. אן ידיעה און ריכטיגן פארשטאנד אין זיך וואלטן זיי נישט געקענט. דאס זעט מען קלאר ווען מען ווייזט זיי א געאמעטרישע צייכענונג אדער עפעס ענליך. [4]"

סאקראטעס האט געזאגט: "אויב דאס איבערצייגט דיך נישט, סימיאס, קוק צי אן אנדער וועג וועט יא. דו האסט א ספק ווי דאס וואס מען רופט לערנען קען זיין זיך דערמאנען?"

"איך צווייפל נישט. איך וויל לערנען פונקט וואס מיר רעדן, זיך דערמאנען. וואס קעבעס האט געזאגט הייבט שוין אן מיר דערמאנען און איבערצייגן. דאך וויל איך גערן הערן וואס דו ווילסט זאגן."

"נאר דאס: מיר זענען מסכים אז כדי זיך דערמאנען עפעס מוז מען עס פריער געוואוסט האבן?"

"געוויס."

"און אויב ידיעה קומט אויף דעם וועג, איז זי אן דערמאנונג: איינער הערט, זעט אדער כאפט עפעס מיט א חוש, און דערקענט נישט נאר יענע זאך, נאר טראכט פון אן אנדער זאך וועמענס ידיעה איז אנדערש. מעגן מיר נישט זאגן אז ער דערמאנט זיך אין דער אנדערער?"

"וואס מיינסטו?"

"דער באגריף פון א מענטש איז אנדערש ווי פון א לירע?"

"אוודאי."

"אבער ביי פארליבטע געשעט: מען זעט א לירע, א בגד אדער עפעס וואס דער באליבטער פלעגט נוצן, און אין מחשבה קומט דאס בילד פון דעם בחור צו וועמען עס געהערט. דאס איז אן דערמאנונג. אזוי ווי מען זעט סימיאס און דערמאנט זיך אפט אין קעבעס. איך קען ברענגען טויזנטער ביישפילן."

"אוודאי טויזנטער, ביי זעאוס," האט סימיאס געזאגט.

"דאס איז א מין דערמאנונג, בעיקר ווען די זאך איז מיט דער צייט פארגעסן געווארן ווייל מען האט נישט געטראכט דערפון?"

"געוויס."

"קען מען זען א בילד פון א פערד אדער א לירע און זיך דערמאנען אין א מענטש, אדער זען סימיאס' בילד און זיך דערמאנען אין קעבעס?"

"זיכער."

"און זען סימיאס' בילד און זיך דערמאנען אין סימיאס אליין?"

"יא."

"דערמאנונגען קומען דעריבער סיי פון ענליכע זאכן און סיי פון נישט־ענליכע?"

"יא."

"ווען די דערמאנונג קומט פון עפעס ענליך, מוז מען אויך באטראכטן צי די ענליכקייט צו דער זאך וואס מען גדענקט איז פולשטענדיג?"

"בהכרח."

"קוק איצט: מיר זאגן אז עס איז דא גלייכקייט. נישט איין שטיקל האלץ גלייך צו אן אנדערן, אדער איין שטיין צו אן אנדערן, נאר עפעס העכער דערפון, גלייכקייט אליין. איז דא אזא זאך?"

"זיכער איז דא."

"ווייסן מיר וואס זי איז?"

"געוויס."

"פון וואנען די ידיעה? פון די זאכן וואס מיר רעדן? ווען מען זעט גלייכע שטיקלעך האלץ, שטיינער אדער אנדערע זאכן, באקומט מען נישט פון זיי א ידיעה פון גלייכקייט אליין, וואס איז גאר עפעס אנדערש? קוק אזוי: די זעלבע שטיינער אדער שטיקלעך האלץ קענען אונז אמאל אויסזען גלייך און אמאל אומגלייך?"

"געוויס."

"האט דיר גלייכקייט אליין אמאל אויסגעזען אומגלייך, אדער גלייכקייט ווי אומגלייכקייט?"

"קיינמאל נישט, סאקראטעס."

"יענע גלייכע זאכן זענען דעריבער נישט דאס זעלבע ווי גלייכקייט אליין."

"בשום אופן נישט, סאקראטעס."

[3] ענדימאן איז געווען א פאסטוך אין קארינט. זיין שיינקייט האט אזוי באצויבערט די צנועה'דיגע לבנה־געטין ארטעמיס, אז זי האט אים איינגעשלעפערט אויפן בארג לאטמאס אויף אייביג, כדי אים צו קושן אומבאמערקט.

[4] דא איז דער אנהייב פון דער הייגטיגער פסיכאאנאליז און דעם אונטערבאוואוסטזיין. - דער איבערזעצער.

"דאך האסטו פון די גלייכע זאכן, וואס זענען אנדערש פון גלייכקייט אליין, באגריפן און באקומען די ידיעה פון גלייכקייט?"

"זייער אמת."

"צי עס איז ענליך צו זיי אדער נישט?"

"געוויס."

"עס מאכט נישט אויס. יעדעס מאל ווען קוקן אויף איין זאך ברענגט א מחשבה פון אן אנדער זאך, ענליך אדער נישט, איז פארגעקומען אן דערמאנונג."

"געוויס."

"וואס איז מיט גלייכע שטיקלעך האלץ און אנדערע גלייכע זאכן? זענען זיי אזוי גלייך ווי גלייכקייט אליין, אדער פעלט זיי עפעס?"

"עס פעלט זיי אסאך."

"אויב איינער זעט א זאך און טראכט: 'דאס וויל זיין ווי אן אנדער זאך, אבער עס דערגרייכט זי נישט און איז שוואכער,' מוז ער שוין פריער געקענט האבן יענע זאך צו וועלכער ער פארגלייכט דאס?"

"בהכרח."

"דאס איז פונקט וואס געשעט ביי אונז מיט גלייכע זאכן און גלייכקייט אליין?"

"געוויס."

"מיר האבן דעריבער געדארפט האבן די ידיעה פון גלייכקייט נאך איידער מיר האבן געזען גלייכע זאכן און געטראכט אז זיי שטרעבן צו גלייכקייט אבער דערגרייכן זי נישט."

"אמת."

"מיר זענען אויך מסכים אז די דערמאנונג קומט נאר דורך זען, בארירן אדער אן אנדער חוש? פאר מיר זענען די חושים דא אלע גלייך."

"יא, סאקראטעס, פאר אונזער טענה זענען זיי אלע גלייך."

"דורך די חושים לערנען מיר אז אלע זאכן וואס מען כאפט מיט זיי שטרעבן צו גלייכקייט אליין אבער דערגרייכן זי נישט. דאס איז אונזער מיינונג?"

"יא."

"נאך איידער מיר האבן אנגעהויבן זען, הערן אדער נוצן אנדערע חושים, האבן מיר דעריבער געמוזט האבן אויף עפעס אן אופן די ידיעה פון גלייכקייט אליין. נאר אזוי קענען מיר פארגלייכן די גלייכע זאכן וואס מיר זעען און דערקענען אז זיי שטרעבן דערצו אבער בלייבן צוריק."

"דאס קומט בהכרח פון וואס מיר האבן געזאגט, סאקראטעס."

"מיר האבן געזען, געהערט און געהאט די אנדערע חושים גלייך פון דער געבורט?"

"געוויס."

"און די ידיעה פון גלייכקייט מוז מען געהאט האבן פאר די חושים?"

"יא."

"מיר מוזן זי דעריבער באקומען האבן פאר דער געבורט."

"אזוי זעט אויס."

"אויב מיר האבן זי געהאט פאר דער געבורט און זענען געבוירן מיט איר, האבן מיר געקענט נישט נאר גלייכקייט, גרעסער און קלענער, נאר אלע אזעלכע זאכן. אונזער טענה רעדט נישט נאר פון גלייכקייט, נאר אויך פון שיינקייט אליין, גוטסקייט אליין,

גערעכטיגקייט, הייליגקייט, בקיצור אלץ וואס מיר רופן די עצם־מהות אין אונזער וועג פון שאלות און תשובות. די ידיעה פון אלץ דאס מוז מען געהאט האבן פאר דער געבורט."

"אמת."

"אויב מיר האבן זי נישט פארגעסן נאכן באקומען, מוז מען געבוירן ווערן מיט דער ידיעה און זי האבן דאס גאנצע לעבן. וויסן מיינט האלטן די ידיעה וואס מען האט באקומען און זי נישט פארלירן. פארגעסן מיינט פארלירן ידיעה, סימיאס?"

"זיכער, סאקראטעס."

"אבער אויב מיר האבן געהאט ידיעה פאר דער געבורט, זי פארלוירן ביים געבוירן ווערן, און דערנאך דורך די חושים זי צוריקבאקומען, איז וואס מען רופט לערנען נישט באמת צוריקנעמען די ידיעה וואס געהערט צו אונז? מעגן מיר עס נישט רופן זיך דערמאנען?"

"געוויס."

"מיר האבן געוויזן אז ווען מען כאפט עפעס דורך זען, הערן אדער אן אנדער חוש, קען מען זיך דערמאנען אין אן אנדער פארגעסענער זאך פארבונדן דערמיט, ענליך אדער נישט. דעריבער איז איינס פון צוויי: אדער מען ווערט געבוירן מיט די ידיעות און האט זיי דאס גאנצע לעבן, אדער ווען מען לערנט זיי שפעטער דערמאנט מען זיך נאר. לערנען איז זיך דערמאנען."

"זייער אמת, סאקראטעס."

"וואס קלייבסטו, סימיאס? ווערן מיר געבוירן מיט די ידיעות, אדער דערמאנען מיר זיך שפעטער אין וואס מיר האבן פריער געקענט?"

"יעצט קען איך נישט אויסקלייבן."

"דאס קענסטו באשליסן: איינער וואס ווייסט עפעס קען געבן א חשבון דערפון?"

"זיכער."

"קענען אלע געבן א חשבון פון וואס מיר האבן גערעדט?"

"הלוואי," האט סימיאס געזאגט. "איך האב מורא אז מארגן אין דער צייט וועט אין לאנד שוין נישט זיין קיינער וואס קען עס ריכטיג."

"דו מיינסט נישט אז אלע מענטשן ווייסן דאס?"

"בשום אופן נישט."

"זיי דערמאנען זיך שפעטער אין וואס זיי האבן אמאל געלערנט?"

"בהכרח."

"ווען האבן אונזערע נשמות באקומען די ידיעה? זיכער נישט נאכדעם וואס מיר זענען געבוירן אלס מענטשן?"

"זיכער נישט."

"אלזא פריער?"

"יא."

"אונזערע נשמות זענען דעריבער געווען פארן מענטשליכן געשטאלט, אן גופים, און געהאט פארשטאנד."

"סיידן מען באקומט די ידיעה ביי דער געבורט, סאקראטעס. יענע צייט בלייבט נאך."

"זאל זיין. אבער ווען פארלירט מען זי? מיר ווערן דאך נישט געבוירן מיט איר, ווי מיר האבן מסכים געווען. פארלירט מען זי אין דער זעלבער מינוט וואס מען באקומט, אדער קענסטו זאגן אן אנדער צייט?"

"ניין, סאקראטעס. איך האב נישט געזען אז מיין באמערקונג שטימט נישט."

"סימיאס, דער מצב איז דעריבער אזוי: אויב שיינקייט, גוטסקייט און אלע אזעלכע זאכן עקזיסטירן, ווי מיר זאגן, און מיר פארגלייכן מיט זיי אלץ וואס מיר כאפן מיט די חושים, און דערקענען זיי ווי ידיעות וואס זענען פריער געווען אונזערע, מוזן אויך אונזערע נשמות געווען זיין פאר דער געבורט. אויב די זאכן זענען נישט דא, איז אונזער גאנצע טענה אומזיסט. זענען די צוויי גלייך נויטווענדיג, אז אויב יענע זענען דא, זענען אויך אונזערע נשמות געווען פאר דער געבורט, און אויב נישט, אויך די נישט?"

"סאקראטעס, איך מיין אז עס איז פונקט די זעלבע נויטווענדיגקייט. אונזער טענה קומט צו דער שיינער מסקנא אז נשמות זענען געווען פאר דער געבורט פונקט ווי די מהות וואס דו רעדסט. איך ווייס גארנישט אזוי קלאר ווי אז שיינקייט, גוטסקייט און די אנדערע זאכן האבן אן אמת'ע עקזיסטענץ. דער באווייז איז גענוג."

"און קעבעס?" האט סאקראטעס געפרעגט. "מען דארף אויך אים איבערצייגן."

"איך מיין אז ער איז איבערצייגט," האט סימיאס געזאגט, "כאטש ער איז דער שווערסטער איבערצוצייגן פון אלע. אבער צי די נשמה בלייבט נאכן טויט איז אויך פאר מיר נאך נישט באוויזן. עס בלייבט דעם עולם'ס מיינונג, וואס קעבעס האט דערמאנט, אז זי ווערט צעשפרייט ביים שטארבן און דאס איז איר סוף. וואס האלט אפ אז זי זאל אנטשטיין, זיך צוזאמענשטעלן און עקזיסטירן ערגעץ פארן אריינקומען אין גוף, און נאכן ארויסגיין דערפון אונטערגיין?"

"דו האסט רעכט, סימיאס," האט קעבעס געזאגט. "מיר האבן באוויזן נאר העלפט: אז די נשמה איז געווען פאר דער געבורט. מען דארף אויך ווייזן אז זי בלייבט נאכן טויט, כדי דער באווייז זאל זיין גאנץ."

"מען האט שוין געוויזן," האט סאקראטעס געזאגט, "אויב איר פארבינדט די איצטיגע מסקנא מיט דער פריערדיגער, אז אלץ לעבעדיג ווערט פון טויט. אויב די נשמה איז געווען פאר דער געבורט, און קומט צום לעבן נאר פון טויט, מוז זי נישט בלייבן נאכן טויט כדי ווידער געבוירן ווערן? דער פארלאנגטער באווייז איז שוין דא.

"דאך זעט מיר אויס אז איר ווילט ווייטער שמועסן. איר האט די קינדערישע מורא אז דער ווינט וועט אוועקבלאזן און צעשפרייטן די נשמה ווען זי גייט ארויס, בעיקר ווען מען שטארבט אין נישט־שטילן וועטער מיט א שטארקן ווינט."

קעבעס האט געלאכט: "נעם אן אז מיר האבן די מורא און פרוביר אונז איבערצייגן. אדער בעסער, נישט מיר אליין, נאר אפשר א קינד אין אונז האט מורא. לאמיר אים איבררעדן נישט מורא צו האבן פארן טויט ווי פאר א שד."

"מען דארף אים יעדן טאג אבשפרעכן," האט סאקראטעס געזאגט, "ביז די מורא גייט אוועק."

"וואו וועלן מיר נעמען א גוטן אבשפרעכער ווען דו גייסט אוועק?"

"גריכנלאנד איז גרויס, קעבעס, מיט אסאך אויסגעצייכנטע מענטשן, און גרויס זענען אויך די פעלקער פון די בארבארן. זוכט אומעטום אן אזא אבשפרעכער אן שפארן געלט אדער מי. עס איז נישט דא קיין בעסערער צוועק פאר אייער געלט. זוכט אויך צווישן זיך אליין. איר וועט נישט גרינג געפינען איינעם וואס קען עס בעסער ווי איר."

"מען וועט עס טאן," האט קעבעס געזאגט. "דערווייל לאמיר זיך אומקערן וואו מיר האבן אויפגעהערט, אויב דו ווילסט."

"זייער גערן."

"גוט."

"מיר דארפן פרעגן," האט סאקראטעס געזאגט, "וואס פאר א זאך קען ווערן צעשפרייט, און פאר וועלכער דארף מען מורא האבן אז דאס וועט געשען? און וועלכע קען נישט? דערנאך דארפן מיר קוקן צו וועלכער געהערט די נשמה, און לויט דעם זיין מיט מוט אדער מורא פאר איר."

"גאנץ ריכטיג."

"וואס איז צוזאמענגעשטעלט קען נאטירליך ווערן אויפגעלייזט ווי עס איז צוזאמענגעשטעלט געווארן. אבער וואס איז נישט צוזאמענגעשטעלט?"

"איז נישט נאר דאס וואס איז נישט צוזאמענגעשטעלט אוממעגליך צו צעלייגן?"

"איך מיין אז יא," האט קעבעס געזאגט.

"עס איז מסתבר אז זאכן וואס בלייבן שטענדיג די זעלבע זענען נישט צוזאמענגעשטעלט, און זאכן וואס טוישן זיך זענען יא?"

"אזוי מיין איך."

"לאמיר זיך אומקערן צו וואס מיר האבן פריער גערעדט. די מהות אליין, וואס מיר רופן אין שאלות און תשובות דאס אמת'ע זיין, בלייבט שטענדיג די זעלבע אדער טוישט זיך? גלייכקייט אליין, שיינקייט אליין און יעדער עצם־מהות, קענען זיי זיך טוישן? אדער בלייבט יעדער עצם, ווייל ער איז איינפאך און פאר זיך אליין, שטענדיג די זעלבע, אן קיין טויש אויף קיין שום אופן?"

"ער מוז בלייבן די זעלבע, סאקראטעס."

"און די פילע שיינע זאכן, מענטשן, פערד, קליידער און אנדערע וואס טראגן די זעלבע נעמען ווי די עצם־מהות, שיין, גלייך און אזוי ווייטער? בלייבן זיי די זעלבע, אדער זענען זיי פארקערט, קיינמאל נישט אינגאנצן גלייך מיט זיך אדער איינס מיטן אנדערן?"

"זיי בלייבן קיינמאל נישט די זעלבע," האט קעבעס געזאגט.

"די קענסטו בארירן, זען און כאפן מיט די חושים. די וואס בלייבן די זעלבע קען מען נאר דערגרייכן מיט ריינעם טראכטן. זיי זענען נישט קענטיג און מען קען זיי נישט זען."

"אמת."

"לאמיר אננעמען צוויי סארטן עקזיסטענץ: זעבאר און נישט־זעבאר."

"לאמיר."

"דאס נישט־זעבארע בלייבט די זעלבע, דאס זעבארע נישט."

"אויך דאס."

"מיר באשטייען דאך פון צוויי טיילן, גוף און נשמה?"

"יא."

"צו וועלכן סארט איז דער גוף מער ענליך און פארוואנדט?"

"צום זעבארן. דאס איז פאר יעדן קלאר."

"די נשמה איז זעבאר אדער נישט?"

"נישט־זעבאר, כאטש פאר מענטשן, סאקראטעס."

"מיר רופן דא זעבאר און נישט־זעבאר נאר בנוגע צו מענטשן, אדער מיינסטו אויך אן אנדער נאטור?"

"נאר מענטשן."

"קען מען די נשמה זען?"

"ניין."

"זי איז נישט־זעבאר?"

"יא."

"די נשמה איז מער ענליך צום נישט־זעבארן, דער גוף צום זעבארן."

"בהכרח."

"מיר האבן פריער געזאגט: ווען די נשמה נוצט דעם גוף צו באטראכטן עפעס דורך זען, הערן אדער אן אנדער חוש, שלעפט דער גוף זי צו זאכן וואס טוישן זיך שטענדיג. זי וואנדערט, איז צעמישט און שווינדליג ווי א שיכור, ווייל זי איז אין בארירונג מיט אזעלכע זאכן."

"זיכער."

"אבער ווען זי פֿאַרשט אויס דורך זיך אַליין, גייט זי אַריין אינעם ריינעם, שטענדיקן, אומשטערבלעכן און אומפֿאַרענדערלעכן. זי איז פֿאַרוואַנדט מיט זיי און בלייבט דערבײַ ווען זי איז פֿאַר זיך און נישט געשטערט. זי האָט מנוחה פֿון איר וואַנדערונג און בלייבט די זעלבע, ווײַל זי רירט אָן דאָס אומפֿאַרענדערלעכע. דעם מצבֿ רופֿט מען דערקענטעניש."

"דאָס איז פֿולשטענדיק ריכטיק און אמת, סאָקראַטעס."

"לויט וואָס מיר האָבן פֿריִער און איצט געזאָגט, צו וועלכן סאָרט איז די נשמה מער ענלעך און פֿאַרוואַנדט?"

"יעדער, אַפֿילו דער גרעסטער שוטה, וועט נאָך דער טענה מסכּים זײַן אַז די נשמה איז אומפֿאַרגלײַכלעך מער ענלעך צו וואָס בלייבט די זעלבע."

"און דער גוף?"

"מער צום אַנדערן."

"קוק נאָך אויף אַן אַנדער אופֿן. ווען גוף און נשמה זענען צוזאַמען, הייסט די נאַטור איינעם דינען און פֿאָלגן, דעם אַנדערן הערשן און פֿירן. וועלכער איז ענלעך צום געטלעכן און וועלכער צום שטערבלעכן? דאָס געטלעכע איז דאָך געמאַכט צו הערשן און פֿירן, דאָס שטערבלעכע צו פֿאָלגן און דינען?"

"יאָ."

"צו וועלכן איז די נשמה ענלעך?"

"קלאָר, צום געטלעכן; דער גוף צום שטערבלעכן."

"זע דעריבער, קעבעס, צי אונדזער מסקנא איז נישט: די נשמה איז דאָס מערסטע ענלעך צום געטלעכן, אומשטערבלעכן, פֿאַרשטענדיקן, איינאַרטיקן, אומצעטיילבאַרן און שטענדיק אומפֿאַרענדערלעכן. דער גוף איז פֿאַרקערט, ענלעך צום מענטשלעכן, שטערבלעכן, פֿיל־געשטאַלטיקן, אומפֿאַרשטענדיקן, צעטיילבאַרן און שטענדיק פֿאַרענדערלעכן. קען מען עפּעס זאָגן קעגן דעם?"

"ניין."

"אויב אַזוי, איז נישט נאַטירלעך אַז דער גוף זאָל זיך שנעל אויפֿלייזן, און די נשמה זאָל זײַן בכלל אומאויפֿלייזבאַר, אָדער כּמעט אַזוי?"

"אַוודאי."

"דו זעסט אַז ווען אַ מענטש שטאַרבט בלייבט זײַן זעבאַרער טייל, דער גוף וואָס מען רופֿט אַ מת, כאָטש ער איז עלול צו צעפֿאַלן, נאָך אַ שיינע צײַט. ער צעפֿאַלט נישט גלייך. ווען ער שטאַרבט מיט אַ גוף אין גוטן מצבֿ קען עס דויערן לאַנג. אויב מען לאָזט אים

אויסטריקענען און באלזאמירט, ווי אין עגיפּטן, קען ער בלייבן גאַנץ כמעט אָן אַ שיעור. אפילו ווען ער פאַרפוילט בלייבן טיילן ווי ביינער, מוסקלען און דאָס גלייכן, אַזוי צו זאָגן אומשטערבליך. ריכטיג?"

"יאָ."

"און די נישט־זעבאַרע נשמה, וואָס גייט צו אַן אידעלן, ריינעם, נישט־זעבאַרן אָרט, דער אמת'ער גייסטער־וועלט, צום גוטן און קלוגן גאָט, וואוהין מיין נשמה מוז באַלד גיין אויב ער וויל, ווערט זי מיט איר נאַטור און אַלע מעלות צעשפּרייט און פאַרניכטעט גלייך ביים אַרויסגיין, ווי די מערסטע זאָגן? ווייט דערפון, קעבעס און סימיאַס.

"דער אמת איז אַנדערש: אויב זי גייט ריין און שלעפּט נישט מיט קיין טייל פון גוף, ווייל זי האָט ביים לעבן זיך נישט פרייוויליג שטאַרק פאַרבונדן מיט אים, נאָר אים אויסגעמיטן און זיך צוזאַמגענומען פאַר זיך, ווי זי האָט שטענדיג געוואָלט, מיינט דאָס דאָך אַז זי האָט זיך פאַרנומען מיט פילאָזאָפיע און באמת געאיבט דעם טויט־מצב. דאָס הייסט איבן טויט, יאָ?"

"לכל הדעות."

"אין אַזאַ מצב גייט זי צו וואָס איז ווי זי: נישט־זעבאַר, געטליך, אומשטערבליך און פאַרשטענדיג. דאָרט איז זי גליקליך, באַפרייט פון טעות, אומוויסנהייט, פחד, ווילדער ליבע און אַלע מענטשליכע שלעכטע זאַכן. זי לעבט אויף אייביג מיט די געטער, ווי די איינגעוויאַטע זאָגן. זאָלן מיר אַזוי זאָגן, קעבעס, אָדער אַנדערש?"

"אַזוי, ביי זעאוס."

"אָבער אויב זי גייט אַוועק באַפלעקט און אומריין, ווייל זי האָט שטענדיג זיך פאַרנומען מיט גוף, אים ליב געהאַט און זיך געלאָזט באַצויבערן פון אים און זיינע תאוות און תענוגים, אַז זי האָט געגלויבט אַז נאָר דאָס איז אמת וואָס איז קערפּערליך, וואָס מען קען באַרירן, זען, עסן, טרינקען און נוצן, און די תענוגים פון ליבע; אויב זי איז געוואוינט צו האַסן, זיך שרעקן פון און אויסמיידן וואָס איז טונקל און נישט־זעבאַר פאַר אויגן אָבער באַגרייפבאַר מיטן שכל, קען זי אַוועקגיין ריין און פאַר זיך?"

"בשום אופן נישט."

"זי איז דורכגענומען מיט גשמיות וואָס איז געוואָרן איר נאַטור פון שטענדיג זיין מיטן גוף און זאָרגן פאַר אים."

"געוויס."

"דאָס קערפּערליכע איז אומבאַהאַלפן, שווער, ערדיש און זעבאַר. אַ נשמה וואָס טראָגט עס ווערט שווער און אַראָפּגעשלעפּט אין דער זעבאַרער וועלט, פון מורא פאַרן נישט־זעבאַרן און יענער וועלט. ווי מען זאָגט וואַנדערן זיי צווישן מצבות און קברים, וואו מען האָט געזען שאָטן־געשטאַלטן פון נשמות וואָס זענען נישט אַוועק אין ריינקייט. זיי טראָגן עפּעס זעבאַר, דערפאַר קען מען זיי זען."

"אַזוי זעט אויס, סאָקראַטעס."

"אזוי זעט אויס, קעבעס. דאס זענען נישט גוטע נשמות נאר שלעכטע, געצוואונגען צו וואנדערן דארט אלס שטראף פאר זייער פריערדיגן שלעכטן לעבן. זיי וואנדערן ביז זייער חשק צו גשמיות בינדט זיי ווידער צו א גוף. נאטירליך ווערן זיי פארבונדן מיט נאטורן וואס שטימען מיט זייער פריערדיגער אויפפירונג."

"וואס פאר נאטורן?"

"למשל, די וואס האבן זיך איבערגעגעבן צו פרעסעריי, הוללות און שיכרות אן זיך איינהאלטן ווערן מגולגל אין אייזלען אדער ענליכע חיות. מיינסטו נישט?"

"געוויס מעגליך."

"די וואס האבן ליב געהאט אומגערעכטיגקייט, טיראניע און רויב ווערן מגולגל אין וועלף, שפערבער אדער גייער. וואוהין אנדערש קען מען מיינען אז זיי גייען?"

"אן ספק אין אזעלכע באשעפענישן."

"אזוי אויך די אנדערע נשמות, יעדע לויט אירע געוואוינהייטן?"

"יא, ווי דען?"

"די גליקליכסטע, וואס קומען צום בעסטן ארט, זענען די וואס האבן פון נאטור און געוואוינהייט, אן פילאזאפיע אדער שכל, זיך פארנומען מיט די געזעלשאפטליכע און בירגערליכע מידות, איינגעהאלטנקייט און גערעכטיגקייט."

"פארוואס די גליקליכסטע?"

"נאטירליך ווערן זיי מגולגל אין געזעלשאפטליכע און איידעלע מינים ווי בינען, וועספן אדער מוראשקעס, אדער צוריק אין מענטשן, און פון זיי ווערן אנשטענדיגע מענטשן."

"יא."

"אבער נאר דער פילאזאף וואס גייט אוועק אינגאנצן ריין האט די זכיה צו דערגרייכן די געטער'ס מין, נאר דער ליבהאבער פון חכמה. דערפאר, סימיאס און קעבעס, האלטן אמת'ע ליבהאבער פון חכמה זיך אפ פון גופניות'דיגע תאוות, באהערשן זיי און געבן זיך נישט איבער דערצו. נישט פון מורא פאר ארעמקייט אדער פארלירן פארמעגן, ווי די געלטגייציגע, און נישט פון מורא פאר א שאנדע וואס שלעכטע מעשים ברענגען, ווי די וואס האבן ליב כבוד און מאכט."

"דאס וואלט זיי נישט געפאסט, סאקראטעס," האט קעבעס געזאגט.

"אוודאי נישט. די וואס זארגן פאר זייער נשמה און לעבן נישט צו דינען דעם גוף קערן זיך אפ פון די מענטשן און גייען נישט אין זייערע וועגן, וואס זיי ווייסן נישט וואוהין זיי פירן. זיי גלויבן אז מען טאר נישט טאן קעגן דער פילאזאפיע'ס באפרייאונג און רייניגונג. זיי פאלגן איר וואוהין זי פירט."

"ווי טוען זיי דאס, סאקראטעס?"

"איך וועל דערקלערן. די ליבהאבער פון חכמה זעען אז ווען פילאזאפיע נעמט צום ערשטן מאל זייער נשמה אין איר רשות, איז זי פעסט צוגעבונדן צום גוף. זי מוז קוקן אויף ווירקליכקייט דורך אים ווי דורך אייזערנע גראטעס, נישט פאר זיך, און זי איז אין פולער אומוויסנהייט. פילאזאפיע זעט אז דער שרעק פון דער תפיסה איז דאס וואס די גוף׳ס תאוות שאפן זי, אז דער געפאנגענער העלפט אליין זיך צו האלטן געפאנגען.

"ווען פילאזאפיע נעמט די נשמה אין אזא מצב, רעדט זי מילד צו איר און פרובירט זי באפרייען. זי ווייזט אז אויגן, אויערן און אנדערע חושים זענען פול מיט פארפירונג, און ראט זיך צוריקצוציען דערפון אויסער וויפיל נויטיג. זי מוטיגט די נשמה זיך צוזאמנעמען אין זיך און גלויבן נאר זיך אליין און איר אייגענעם דערקענען די זאכן אליין, נישט האלטן פאר אמת וואס זי זעט דורך אנדערע מיטלען. יענץ טוישט זיך מיט די פארענדערליכע זאכן, וואס זענען זעבאר און געכאפט מיט חושים. וואס די נשמה אליין זעט איז נישט־זעבאר און געכאפט מיטן שכל.

"דעם אמת׳ן פילאזאף׳ס נשמה האלט אז זי טאר זיך נישט אנטקעגנשטעלן דער באפרייאונג. דערפאר האלט זי זיך אפ פון תענוגים, תאוות, טרויער און פחד וויפיל זי קען. זי ווייסט אז שטארקע תענוגים, פחד, טרויער אדער תאוות ברענגען נישט נאר וואס מען קען זיך פארשטעלן, ווי קראנקהייט אדער פארלירן געלט אויסגעגעבן אויף תאוות, נאר דאס גרעסטע, שווערסטע שלעכטס וואס מען נעמט בכלל נישט אין חשבון."

"וואס פאר א שלעכטס?" האט קעבעס געפרעגט.

"ווען די נשמה ווערט שטארק דערפרייט אדער באטריבט פון עפעס, מוז זי גלויבן אז יענע זאך איז דאס עכטע און אמת׳ע, כאטש עס איז נישט אזוי. דאס זענען געוועהנליך זעבארע זאכן, ריכטיג?"

"געוויס."

"אין דעם מצב ווערט די נשמה דאס מערסטע געבונדן צום גוף."

"ווי?"

"יעדע הנאה אדער ווייטאג נאגלען זי צום גוף ווי מיט א טשוואק. זיי מאכן זי קערפערליך, אז זי גלויבט נאר די זאכן וואס דער גוף האלט פאר אמת. וויבאלד זי טיילט זיינע מיינונגען און הנאות, מוז זי אננעמען זיינע מידות און לעבן ווי ער. זי קען נישט גיין ריין אויף יענער וועלט, נאר טמא מיט גשמיות. זי זינקט דעריבער שנעל צוריק אין אן אנדער גוף און ווארצלט זיך דארט ווי א זאמען. זי האט נישט קיין חלק אינעם געטליכן, ריינעם און איינארטיגן."

"זייער אמת, סאקראטעס," האט קעבעס געזאגט.

"דערפאר זענען אמת׳ע ליבהאבער פון חכמה איינגעהאלטן און מוטיג, נישט צוליב די טעמים וואס דער עולם זאגט. אדער מיינסטו אנדערש?"

"זיכער נישט."

"דעם פילאָזאָף'ס נשמה רעכנט נישט ווי אַנדערע. זי האַלט נישט פאַר ריכטיג זיך קודם לאָזן באַפרייען דורך פילאָזאָפיע און דערנאָך זיך צוריק איבערגעבן צו דער קנעכטשאַפט פון תענוג און ווייטאָג, פאַרניכטן די פריערדיגע אַרבעט ווי פענעלאָפּע'ס געוועב. [5]

"זי האַלט אַז מען דאַרף האָבן מנוחה פון אַלץ דאָס, פאָלגן דעם שׂכל, זיך שטענדיג האַלטן דערביי, זען און זיך דערנערן נאָר פון וואָס איז אמת און געטליך און נישט קיין ענין פון מיינונגען. אַזוי לעבט זי, און נאָכן טויט גייט זי צו וואָס איז פאַרוואַנדט מיט איר, צו באַשעפענישן ווי זי, באַפרייט פון מענטשליכע שלעכטע זאַכן. אַ נשמה אַזוי דערנערט וועט נישט גרינג מורא האָבן, סימיאַס און קעבעס, אַז ביים אַרויסגיין פונעם גוף וועט זי צוריסן ווערן, פאַרשווינדן, אָוועקגעבלאָזן ווערן פון ווינט און מער נישט זיין."

נאָך די ווערטער איז געווען אַ לאַנגע שטילקייט. סאָקראַטעס אַליין איז געווען שטאַרק פאַרטיפט אין וואָס איז געזאָגט געוואָרן, און אויך די מערסטע פון אונז. נאָר סימיאַס און קעבעס האָבן שטיל געשמועסט צווישן זיך. סאָקראַטעס האָט דאָס געזען און געפרעגט: "מיינט איר אַז עס פעלט נאָך עפּעס אין מיין טענה? מען קען נאָך אַסאַך איינווענדן ווען מען וויל גענוי פאַרשטיין. אויב איר רעדט פון עפּעס אַנדערש האָב איך גאָרנישט צו זאָגן. אָבער אויב איר האָט ספקות אין דעם ענין, האַלט זיך נישט אָפּ פון רעדן און דיסקוטירן. אויב איר מיינט אַז מען קען זאָגן עפּעס בעסערס, און איר וועט בעסער אָנקומען מיט מיר, נעמט מיר מיט אינעם שמועס."

סימיאַס האָט געזאָגט: "איך וועל זאָגן אמת. מיר זענען שוין לאַנג אין ספק, יעדער שטופּט דעם אַנדערן צו פרעגן ווייל מיר ווילן הערן דיין ענטפער. אָבער מיר האָבן נישט געוואָלט דיר באַלעסטיגן, פון מורא אַז עס וועט דיר זיין אומאָנגענעם אין דיין איצטיגן אומגליק."

סאָקראַטעס האָט מילד געלאַכט: "אוי, סימיאַס. ווי שווער וועט מיר זיין איבערצייגן אַנדערע אַז איך האַלט נישט דעם מצב פאַר אַן אומגליק, ווען איך קען נישט אַפילו אייך איבערצייגן! איר האָט נאָך מורא אַז איך בין ערגער געשטימט ווי פריער. איר מיינט, זעט אויס, אַז איך האָב ווייניגער רוח־נבואה ווי די שוואַנען. זיי זינגען אויך אין אַנדערע צייטן, אָבער ביים שפּירן אַז זיי שטאַרבן זינגען זיי דאָס מערסטע און שענסטע, פון שׂמחה אַז זיי גייען צום גאָט וועמען זיי דינען.

"מענטשן, פון זייער אייגענער מורא פאַר טויט, פאַרליימדן די שוואַנען און זאָגן אַז זיי זינגען פון טרויער און באַוויינען זיך. זיי טראַכטן נישט אַז קיין פויגל זינגט נישט ווען ער הונגערט, פרירט אָדער ליידט, אַפילו נישט דער נאַכטיגאַל, שוואַלב אָדער ווידעהאָפּ, פון וועמען מען זאָגט אַז זיי זינגען טרויער־לידער. איך גלויב נישט אַז זיי אָדער די שוואַנען זינגען פון טרויער. די שוואַנען זענען אַפּאָלאָן'ס פייגל, האָבן רוח־נבואה, ווייסן די ברכות פון יענער וועלט און פרייען זיך יענעם טאָג מער ווי אַלעמאָל.

"איך מיין אַז איך בין זייער מיט־דינער, געהייליגט צום זעלבן גאָט, מיט אַ מתנה פון נבואה נישט ווייניגער ווי זיי. איך גיי פון לעבן מיט נישט מער צער ווי זיי. איר קענט דעריבער זאָגן און פרעגן וואָס איר ווילט ווי לאַנג די אַטענער עלף דערלויבן."

"גוט," האט סימיאס געזאגט. "איך וועל זאגן מיין ספק, דערנאך וועט קעבעס זאגן זיינס. איך מיין, אפשר ווי דו, אז עס איז אוממעגליך אדער זייער שווער צו דערגרייכן זיכערקייט אין די זאכן אין דעם לעבן. דאך איז שוואך דער מענטש וואס פרובירט נישט אויס אלץ וואס מען זאגט, אויף יעדן אופן, און לאזט אפ איידער ער האט אויסגעפארשט פון אלע זייטן ביז ער איז מיד און מאט.

"ער מוז אדער לערנען אדער אליין אנטדעקן דעם אמת. אויב דאס איז אוממעגליך, דארף ער נעמען די בעסטע מענטשליכע מיינונג, די שווערסטע אפצופרעגן, זיך האלטן דערביי ווי אויף א פּליט און דורכשווימען דאס לעבן מיט אלע סכנות, סיידן ער האט א פעסטערע שיף ווי א געטליכע אנטפלעקונג, פאר א זיכערערער רייזע.

"איך שעם זיך דעריבער נישט צו פרעגן ווי דו הייסט, כדי נישט שפּעטער זיך באשולדיגן אז איך האב נישט געזאגט וואס איך מיין. ווען איך באטראכט דיינע ווערטער, אליין אדער מיט קעבעס, קומט מיר אויס אז זיי זענען נישט אינגאנצן פעסט."

"אפשר ביסטו גערעכט, מיין פריינד," האט סאקראטעס געענטפערט. "אין וועלכן פרט?"

"מען קען נוצן דיין טענה וועגן א לירע און אירע סטרונעס. די הארמאניע אין א גוט אנגעצויגענער לירע איז נישט־זעבאר, נישט־קערפּערליך, זייער שיין און געטליך. די לירע און סטרונעס זענען גשמיות, צוזאמענגעשטעלט, ערדיש און פארוואנדט מיטן שטערבליכן. ווען איינער צוברעכט די לירע אדער צערייסט די סטרונעס, קען ער לויט דיין טענה זאגן אז די הארמאניע מוז נאך זיין. עס קען דאך נישט זיין אז די שטערבליכע לירע און סטרונעס בלייבן אבער די הארמאניע, פארוואנדט מיטן געטליכן און אומשטערבליכן, גייט אונטער פריער. ער וועט זאגן אז די הארמאניע בלייבט ערגעץ, און האלץ און סטרונעס מוזן פריער פארפוילן.

"איך מיין אז אויך דיר איז איינגעפאלן דער געדאנק: דער גוף איז אנגעצויגן און צוזאמענגעהאלטן דורך ווארעמקייט, קעלט, פייכטקייט, טרוקנקייט און ענליכע זאכן. די נשמה איז זייער געמיש און הארמאניע ווען זיי זענען ריכטיג צוזאמגעמישט. אויב די נשמה איז א הארמאניע, מוז זי אונטערגיין ווען דער גוף ווערט צופיל אפגעלאזט אדער אנגעצויגן דורך קראנקהייט אדער אן אנדער שלעכטס, ווי געטליך זי זאל זיין. אזוי גייט אונטער יעדע הארמאניע אין א קינסטלער'ס ווערק. די איבערבלייבענישן פונעם גוף בלייבן נאך ביז זיי ווערן פארברענט אדער פארפוילט.

"וואס ענטפערן מיר אויב איינער זאגט אז די נשמה, אלס א געמיש פון דעם גוף'ס יסודות, גייט קודם אונטער אין וואס מיר רופן טויט?"

סאקראטעס האט שארף געקוקט אויף אונז, ווי ער פלעגט, און געשמייכלט: "סימיאס האט ריכטיג גערעדט. אויב איינער ווייסט א בעסערע ענטפער ווי איך, פארוואס זאגט ער נישט? ער האט געכאפּט א גוטן פונקט. אבער איידער מיר ענטפערן דארף מען הערן קעבעס' איינוואנד, כדי צו האבן צייט איבערטראכטן. דערנאך קענען מיר אדער זיי נאכגעבן אויב זיי זענען גערעכט, אדער ווייטער פארטיידיגן אונזער מיינונג. רעד, קעבעס. וואס שטערט דיך?"

"איך וועל זאגן. דער טענה שטייט ביי מיר וואו פריער, אפן צו דער זעלבער איינוואנד. איך לייקן נישט אז מען האט זייער געשיקט און איבערצייגנדיג געוויזן אז די נשמה איז געוועזן איידער זי איז געקומען אין דעם געשטאלט. אבער אז זי בלייבט נאכן טויט זע איך נישט.

"איך בין נישט מסכים מיט סימיאס אז די נשמה איז נישט שטארקער און דויערהאפטיגער פונעם גוף. זי שטייט פיל העכער. מען קען מיר דעריבער פרעגן: 'פארוואס גלויבסטו נישט ווען די שוואכערע טיילן בלייבן נאכן טויט? מוזן נישט די שטארקערע בלייבן?' קוק צי מיין ענטפער האט שכל.

"ווי סימיאס וועל איך נוצן א משל. איינער זאגט וועגן אן אלטן וועבער וואס איז געשטארבן אז ער איז נישט אומגעקומען, נאר לעבט ערגעץ געזונט און פריש. זיין באווייז: דער מאנטל וואס ער האט געוועבט און געטראגן איז נאך גאנץ. אויב מען גלויבט נישט, פרעגט ער וואס דויערט לענגער, א מענטש אדער א מאנטל. מען ענטפערט א מענטש, און ער מיינט אז ער האט באוויזן אז דער מענטש לעבט, ווייל וואס דויערט ווייניגער איז נישט אונטערגעגאנגען."

[5] פענעלאפע האט געהאט אסאך פארערער בשעת איר מאן אוליסעס האט געוואנדערט נאכן פאל פון טראי. זי האט זיי אפגעהאלטן מיטן זאגן אז קודם מוז זי ענדיגן דאס געוועב פון תכריכים פאר איר שווער לאערטעס. יעדע נאכט האט זי אויפגעטרענט וואס זי האט בייטאג געוועבט, אזוי פארלענגערנדיג די ארבעט, ווי האמער דערציילט.

"דאס איז אבער נישט ריכטיג, סימיאס. יעדן איז קלאר אז דער מענטש רעדט שטותים. דער וועבער האט געוועבט און אפגעטראגן אסאך מאנטלען, זיי איבערגעלעבט, און איז געשטארבן פארן לעצטן. ער איז דערפאר נישט שוואכער אדער ווייניגער דויערהאפטיג פונעם מאנטל.

"דער זעלבער משל פאסט פאר נשמה און גוף. די נשמה קען דויערן לאנג, דער גוף ווייניגער און זיין שוואכער. מען קען אפילו זאגן אז יעדע נשמה טראגט אפ עטליכע גופים, בעיקר ווען זי לעבט לאנג. דער גוף טוישט זיך און ווערט כסדר פארניכטעט בשעת דער מענטש לעבט, און די נשמה וועבט אויפס ניי דאס אפגענוצטע. ווען די נשמה גייט אונטער מוז זי טראגן דעם לעצטן מלבוש, און נאר יענער וועט איר איבערלעבן. נאכדעם וועט דער גוף ווייזן זיין שוואכקייט און שנעל פארפוילן.

"לויט דער טענה זענען מיר נאך נישט בארעכטיגט צו זיין זיכער אז אונזערע נשמות בלייבן נאכן טויט. אפילו ווען איינער גיט נאך מער צו ווי דו, סאקראטעס, אז נשמות זענען געווען פאר דער געבורט, און אז טייל קענען ווייטער עקזיסטירן און איבערלעבן פילע געבורטן און טויטן ווייל זיי זענען שטארק, קען ער נאך נישט וועלן אננעמען אז די נשמה ווערט נישט אויסגעמוטשעט פון די פילע געבורטן און גייט צום סוף אינגאנצן אונטער ביי איינעם פון אירע טויטן.

"קיינער ווייסט נישט פון פאראויס וועלכער טויט און וועלכע אויפלעזונג פונעם גוף וועט פארניכטן די נשמה. מען קען עס נישט פילן. אויב אזוי, האט ווער עס איז זיכער לגבי טויט א נארישן צוטרוי, סיידן ער קען באווייזן אז די נשמה איז אינגאנצן

אומשטערבליך און אומפאַרגענגליך. אַן דעם דאַרף דער שטאַרבנדיגער מורא האָבן אַז זיין נשמה גייט אינגאַנצן אונטער ביים קומענדיגן אויפלעזן דעם גוף."

מיר אַלע האָבן זיך געפילט זייער אומאַנגענעם נאָכן הערן די צוויי, ווי מיר האָבן שפּעטער איינער דעם אַנדערן דערציילט. די פריערדיגע טענה האָט אונז שטאַרק איבערצייגט. איצט האָבן זיי אונז צוריקגעוואָרפן אין ספקות, נישט נאָר וועגן וואָס איז שוין געזאָגט, נאָר אויך וועגן וואָס מען וועט נאָך זאָגן. מיר האָבן מורא געהאַט אַז מיר קענען נישט ריכטיג משפּט'ן, אָדער אַז מען קען נישט דערגרייכן זיכערקייט דערין.

עכעקראַטעס: ביי די געטער, פעדאָן, איך פאַרשטיי אייך. אויך איך האָב זיך געפרעגט ביים הערן: "וועלכער טענה קען מען נאָך גלויבן?" סאָקראַטעס' טענה איז געווען איבערצייגנדיג, אָבער איצט נישט מער. די שיטה אַז די נשמה איז אַ האַרמאָניע האָט מיר שטענדיג געכאַפּט און נאָך איצט. ווען דו האָסט גערעדט האָב איך זיך דערמאָנט אַז איך האָב אַליין דערין געגלויבט. איך דאַרף אַ נייעם באַווייז אַז די נשמה שטאַרבט נישט מיטן מענטש.

זאָג, ביי זעאוס, ווי האָט סאָקראַטעס ווייטער געפירט דעם שמועס? איז ער אויך געווען אומרואיג ווי די אַנדערע? אָדער האָט ער רואיג פאַרטיידיגט זיין טענה? מיט הצלחה אָדער שוואַך? דערצייל אַלץ גענוי.

פעדאָן: איך האָב אים אָפט באַוואונדערט, אָבער קיינמאָל אַזוי ווי דעמאָלט. אַז ער האָט געוואוסט וואָס צו ענטפערן איז אפשר נישט קיין וואונדער. אָבער קודם האָב איך באַוואונדערט ווי פריינדליך, איידל און מיט דרך־ארץ ער האָט אָנגענומען די יונגע לייט'ס ווערטער. דערנאָך ווי גענוי ער האָט געשפּירט די וואונד וואָס זיי האָבן געמאַכט אין אונז, און ווי געשיקט ער האָט אונז געהיילט, צוריקגערופן ווי אַנטלאָפענע, באַזיגטע מענטשן, געהייסן זיך אומקוקן, אים נאָכפאָלגן און צוזאַמען ווייטער אויספאָרשן.

עכעקראַטעס: ווי האָט ער דאָס געטאָן?

פעדאָן: איך בין געזעסן ביי זיין רעכטער האַנט אויף אַ בענקל נעבן זיין בעט. זיין זיץ איז געווען העכער פון מיינעם. ער האָט מיר געגלעט איבערן קאָפּ און גענומען די האָר פון מיין נאַקן אין זיין האַנט. ער פלעגט אָפט שפּילן מיט מיינע האָר. ער האָט געזאָגט: "מאָרגן, פעדאָן, וועסטו אפשר אָפּשניידן די שיינע לאָקן."

"אַזוי זעט אויס, סאָקראַטעס," האָב איך געזאָגט.

"נישט אויב דו פאָלגסט מיר."

"וואָס זאָל איך טאָן?"

"היינט נאָך וועסטו אָפּשניידן דיינע און איך מיינע, אויב אונזער טענה שטאַרבט און מיר קענען אים נישט אויפלעבן. ווען איך וואָלט געווען דו און פאַרלוירן די טענה, וואָלט איך געמאַכט אַ נדר ווי די אַרגיער נישט לאָזן וואַקסן די האָר ביז איך האָב באַנייט דעם קאַמף און באַזיגט סימיאַס און קעבעס' טענה."

"מיט צוויי קען אפילו הערַאקלעס זיך נישט אַן עצה געבן, זאָגט מען."

"רוף מיר אלס דיין יאלאוס צו הילף ווי לאנג עס איז נאך טאג."

"איך רוף דיך. אבער נישט ווי העראקלעס רופט יאלאוס, נאר ווי יאלאוס רופט העראקלעס."

"עס מאכט נישט אויס. אבער קודם היט זיך פון א סכנה."

"וועלכע?"

"נישט ווערן א מיזאלאגיסט, ווי אנדערע ווערן מיזאנטראפן. גארנישט ערגערס קען געשען ווי ווערן א שונא פון טענות און שכל'דיגע אויספארשונג. פיינטשאפט צו טענות און פיינטשאפט צו מענטשן קומען פון דער זעלבער סיבה.

"פיינטשאפט צו מענטשן קומט פון צופיל געטרויען איינעם וואס מען קען נישט גוט. מען האלט אים פאר אינגאנצן אמת'דיג, אנשטענדיג און פארטרויענסווערט, דערנאך געפינט מען אז ער איז נידעריג און פאלש. ווען דאס פאסירט נאכאמאל און נאכאמאל, הויפטזעכליך מיט די טייערסטע פריינד, ווערט מען בייז אויף יעדן און גלויבט אז ביי קיינעם איז נישט דא עפעס גוטס. האסטו נישט געזען?"

"אוודאי."

"איז דאס נישט שענדליך? מען גייט אום מיט מענטשן אן פארשטיין זייער נאטור. מיט פארשטאנד וואלט מען געוואוסט אז סיי אינגאנצן גוטע און סיי אינגאנצן שלעכטע זענען ווייניג. די מערסטע זענען אין מיטן."

"וואס מיינסטו?"

"ווי מיט זייער גרויס און זייער קליין. וואס איז זעלטער ווי א זייער גרויסער אדער קליינער מענטש, הונט אדער אן אנדער באשעפעניש? אזוי אויך זייער שנעל אדער לאנגזאם, זייער מיאוס אדער שיין, זייער שווארץ אדער ווייס. די עקן זענען ווייניג און זעלטן, די צווישן זיי אומצאליג."

"בלי ספק."

"אויב עס וואלט געווען א פארמעסט אין שלעכטסקייט, וואלטן אויך נאר ווייניג געווען די גרעסטע שלעכטע?"

"גאנץ מעגליך."

"יא. אבער נישט דערין זענען טענות ענליך צו מענטשן. איך בין נאר נאכגעגאנגען דיין שאלה. די ענליכקייט איז: איינער אן דער קונסט פון אויספארשן גלויבט א טענה, דערנאך זעט זי אים אויס פאלש, צי באמת אדער נישט. ווען עס פאסירט שטענדיג, בעיקר ביי די וואס פארנעמען זיך מיט וויכוחים, מיינען זיי אז זיי זענען די קלוגסטע און האבן אנטדעקט אז קיין טענה און קיין אנדערע זאך זענען נישט פעסט אדער אמת. אלץ גייט ארויף און אראפ ווי עוריפאס' שטראמען און גארנישט בלייבט."

"זייער ריכטיג."

"פעדאן, אויב עס איז דא א טענה וואס איז אמת, פעסט און פארשטענדליך, ווי טרויעריג וועט איינער, צוליב טענות וואס זעען אמאל אויס אמת און אמאל פאלש, באשולדיגט נישט זיין אייגענע אומדערפארנקייט, נאר פון פארדרוס באשולדיגט די טענות, האסט און לאכט פון זיי דאס איבריגע לעבן, און בארויבט זיך פון אמת און דערקענטעניש."

"יא, ביי זעאוס, זייער טרויעריג."

"לאמיר זיך היטן דערפון. נישט אננעמען אז טענות האבן בכלל נישט קיין אמת, נאר אז מיר זענען נאך נישט אינגאנצן אויסגעלערנט און דארפן זיך במרץ פארבעסערן. איר פאר אייער קומענדיגן לעבן, איך פארן טויט.

"איך האב מורא אז איצט פיר איך זיך נישט פילאזאפיש, נאר עקשנות'דיג ווי פשוטע מענטשן. ווען זיי קריגן וועגן עפעס גייט זיי נישט אן דער אמת, נאר זייער מיינונג זאל אויסזען אמת פאר די צוהערער. מיין חילוק איז נאר אז איך וויל נישט איבערצייגן די צוהערער, אויסער בדרך־אגב, נאר זיך אליין.

"זע ווי איך זוך מיין אייגענעם נוצן: אויב וואס איך זאג איז אמת, איז אויסגעצייכנט צו זיין איבערצייגט. אויב עס איז גארנישט פאר מיר נאכן טויט, וועל איך כאטש נישט באלעסטיגן מיינע פריינד מיט יאמערן אין די לעצטע מינוטן. מיין אומוויסנהייט וועט נישט לאנג דויערן, ווייל דאס וואלט געווען שלעכט; זי וועט זיך שנעל ענדיגן.

"אזוי גיי איך צו צום שמועס, סימיאס און קעבעס. איר זאלט זיך ווייניג קימערן וועגן סאקראטעס, פיל מער וועגן אמת. אויב איך זאג אמת, שטימט צו. אויב נישט, שטעלט זיך אנטקעגן מיט אלע כוחות, כדי איך זאל נישט אין מיין ברען באטריגן זיך און אייך, און אוועקגיין ווי א בין וואס לאזט איבער דעם שטאך.

"לאמיר אנהייבן. דערמאנט מיר אויב איך פארגעס עפעס. סימיאס האט מורא אז די נשמה, כאטש געטליכער און שענער פונעם גוף, קען פריער אונטערגיין ווייל זי איז א הארמאניע. קעבעס גיט צו אז זי דויערט לענגער, אבער קיינער ווייסט נישט צי נאכן אפטראגן עטליכע גופים גייט זי נישט אליין אונטער ביים פארלאזן דעם לעצטן. דאס וואלט געווען דער אמת'ער טויט, דער נשמה'ס אונטערגאנג, ווייל דער גוף ווערט סיי־ווי שטענדיג פארניכטעט. דאס זענען די פונקטן?"

ביידע האבן מסכים געווען.

"נעמט איר נישט אן קיין פריערדיגע טענה, אדער טייל יא און טייל נישט?"

"טייל יא, טייל נישט."

"וואס מיינט איר וועגן דעם אז לערנען איז זיך דערמאנען, און דעריבער מוז די נשמה געווען זיין ערגעץ איידער מען האט זי איינגעשפארט אין אונזער גוף?"

קעבעס האט געזאגט: "דאס האט מיר דעמאלט שטארק איבערצייגט. איך גלויב נאך איצט דערין מער ווי אין עפעס אנדערש."

"אויך איך," האט סימיאס געזאגט. "איך וואלט זיך געוואונדערט ווען איך זאל אמאל טראכטן אנדערש."

סאקראטעס האט געזאגט: "אבער דו ווייסט מוזן."

"מיין טעבאנער פריינד, דו ווייסט מוזן טראכטן אנדערש אויב דו האלטסט אז א הארמאניע איז צוזאמענגעשטעלט און די נשמה איז א הארמאניע פון יסודות אנגעצויגן ווי סטרונעס אינעם גוף. דו ווייסט דאך נישט זאגן אז א הארמאניע קען זיין איידער די זאכן פון וועלכע זי איז געמאכט?"

"זיכער נישט, סאקראטעס."

"אבער דאס זאגסטו ווען דו האלטסט אז די נשמה איז געווען פארן אריינקומען אין גוף און איז געמאכט פון זאכן וואס זענען נאך נישט געווען. הארמאניע איז נישט ווי דיין משל נעמט אן. לירע, סטרונעס און נישט־געשטימטע טענער זענען פריער. הארמאניע קומט צום לעצטן און גייט צום ערשטן אונטער. ווי פאראייניגסטו די צוויי שיטות?"

"איך קען נישט," האט סימיאס געזאגט.

"אויב ערגעץ דארף זיין הארמאניע, דארף דאס זיכער זיין אין דער הארמאניע־שיטה אליין?"

"יא."

"אבער צווישן די צוויי שיטות איז זי נישט דא. וואס קלייבסטו, אז לערנען איז זיך דערמאנען אדער אז די נשמה איז א הארמאניע?"

"אינגאנצן די ערשטע, סאקראטעס. די צווייטע האב איך אנגענומען אן באווייז ווייל זי האט אויסגעזען מסתבר און צוציענדיג. דערפאר האלטן זיך אסאך דערביי. איך ווייס אז טענות נאר אויף מסתבר'קייט קענען פארפירן שטארק, אין געאמעטריע און אומעטום, אויב מען היט זיך נישט.

"די שיטה פון לערנען אלס דערמאנונג האט פעסטע טענות. מיר האבן מסכים געווען אז די נשמה איז געווען פארן גוף, ווי די עצם־מהות וואס מען רופט אבסאלוט. איך האב דאס אנגענומען מיט גוטן יסוד. דערפאר קען איך נישט פון זיך אדער אן אנדערן אננעמען אז די נשמה איז א הארמאניע."

"לאמיר קוקן אזוי, סימיאס. קען א הארמאניע אדער אן אנדער צוזאמענשטעל זיין אין אן אנדער מצב ווי די זאכן פון וועלכע זי איז געמאכט?"

"זיכער נישט."

"זי קען נישט טאן אדער ליידן עפעס אנדערש ווי זיי?"

ער האט מסכים געווען.

"זי קען נישט פירן אירע יסודות, נאר זיי נאכפאלגן?"

ער האט צוגעשטימט.

"זי קען נישט זיך באוועגן, קלינגען אדער טאן עפעס קעגן אירע טיילן?"

"בשום אופן נישט."

"און א הארמאניע איז אזוי הארמאניש ווי מען האט זי צוזאמגעשטימט?"

"איך פארשטיי נישט."

"ווען מען שטימט זי מער און פולשטענדיגער, אויב עס איז מעגליך, איז זי א פולשטענדיגערע און גרעסערע הארמאניע; ווען ווייניגער, א קלענערע?"

"געוויס."

"איז דאס אויך מיט דער נשמה? איז איין נשמה מער נשמה פון אן אנדערער, אפילו אביסל, אדער ווייניגער?"

"נישט אביסל."

"אבער איין נשמה האט חכמה און גוטע מידות, איז גוט, און אן אנדער האט נארישקייט און שלעכטע מידות, איז שלעכט. דאס איז אמת?"

"יא."

"ווי וועלן די וואס האלטן די נשמה פאר א הארמאניע דערקלערן גוטע און שלעכטע מידות? אלס נאך א הארמאניע אדער אן אומארדענונג? אז די גוטע נשמה, אליין א הארמאניע, האט אין זיך אן אנדער הארמאניע, און די שלעכטע איז נישט־הארמאניש?"

"איך ווייס נישט, אבער זיי וועלן מסתמא זאגן עפעס אזוי."

"מיר האבן אבער מסכים געווען אז איין נשמה איז נישט מער אדער ווייניגער נשמה ווי אן אנדער. דאס מיינט אז זי איז נישט מער אדער ווייניגער הארמאניע, ריכטיג?"

"געוויס."

"וואס איז נישט מער אדער ווייניגער הארמאניע איז נישט מער אדער ווייניגער צוזאמגעשטימט?"

"געוויס."

"און וואס איז גלייך צוזאמגעשטימט האט א גלייכן חלק הארמאניע?"

"א גלייכן."

"א נשמה, וואס איז גלייך נשמה ווי אן אנדער, איז דעריבער גלייך צוזאמגעשטימט?"

"יא."

"זי קען נישט האבן מער אדער ווייניגער הארמאניע אדער אומארדענונג?"

"ניין."

"דעריבער קען זי נישט האבן מער אדער ווייניגער גוטסקייט אדער שלעכטסקייט, אויב די זענען הארמאניע און אומארדענונג?"

"זי קען נישט."

"נאך געניוער: אויב די נשמה איז א הארמאניע, קען קיין נשמה נישט האבן קיין שלעכטסקייט, ווייל א פולע הארמאניע האט נישט קיין טייל אין אומארדענונג."

"זיכער נישט."

"א נשמה וואס איז אינגאנצן נשמה קען דעריבער נישט האבן קיין טייל אין שלעכטסקייט."

"ווי קען זי, אויב וואס מיר האבן געזאגט איז אמת?"

"לויט דער טענה, וויבאלד אלע נשמות זענען גלייך נשמות, זענען די נשמות פון אלע לעבעדיגע באשעפענישן גלייך גוט?"

"אזוי זעט אויס."

"מיינסטו אז דאס איז אמת און אז א ריכטיגע הארמאניע־שיטה וואלט אונז געברענגט דערצו?"

"אוודאי נישט."

"פון דעם מענטש'ס טיילן איז דא אן אנדער הערשער אויסער דער נשמה, בעיקר א פארשטענדיגער נשמה?"

"איך מיין נישט."

"פאלגט זי דעם גוף'ס מצב אדער שטעלט זי זיך אנטקעגן? ווען דער גוף איז הייס און דארשטיג, האלט זי אים אפ פון טרינקען, אדער פון עסן ווען ער איז הונגעריג. אין טויזנט זאכן זעט מען איר אנטקעגנשטעלן זיך."

"געוויס."

"מיר האבן מסכים געווען אז אויב זי וואלט געווען א הארמאניע קען זי נישט געבן א קלאַנג קעגן דער אנגעצויגנקייט, אפגעלאזנקייט, ציטערונגען און אנדערע מצבים פון אירע יסודות. זי קען נאר פאלגן, נישט פירן."

"יא, מיר זענען מסכים געווען."

"אבער מיר זעען פונקט פארקערט. זי פירט די יסודות פון וועלכע זי איז כלומר'שט געמאכט, איז זיי אנטקעגן כמעט אומעטום דאס גאנצע לעבן, און באהערשט זיי אויף יעדן אופן. אמאל מיט שטרענגע, ווייטאגליכע מיטלען ווי גימנאסטיק און מעדיצין, אמאל מיט מילדע, מיט ווארענונגען אדער מוסר. זי רעדט צו תאוות, ליידנשאפטן און פחדים ווי זי וואלט געווען אנדערש פון זיי. ווי האמער שרייבט אין דער אדיסעע וועגן אדיסעאוס:

ער שלאגט זיך אויף דער ברוסט און מוסר'ט זיין הארץ:
'דערטראג עס, מיין הארץ. דו האסט שוין ערגערס דערטראגן.'

"ווען ער האט געשריבן דאס, האט ער געמיינט אז די נשמה איז א הארמאניע געפירט דורכן גוף, אדער אז זי פירט און באהערשט אים און איז געטליכער ווי א הארמאניע?"

"ביי זעאוס, דאס צווייטע!"

"מיין גוטער פריינד, מיר קענען דעריבער נישט זאגן אז די נשמה איז א הארמאניע. מיר וואלטן זיך נישט געקענט פאראייניגן מיט האמער, דעם געטליכן דיכטער, אדער מיט זיך אליין."

"אמת."

"גוט. הארמאניא, די טעבאנער געטין, איז געווען גאנץ פריינדליך צו אונז. אבער ווי, קעבעס, קענען מיר געפינען חן ביי קאדמאס?" [6]

קעבעס האט געזאגט: "דו וועסט געפינען אן עצה. די טענה קעגן הארמאניע האסטו געפירט וואונדערליך, בעסער ווי איך האב ערווארט. ווען סימיאס האט געזאגט זיין ספק האב איך זיך געוואונדערט צי איינער קען עס ענטפערן. איצט קען זיין טענה נישט אויסהאלטן אפילו דיין ערשטן אנגריף. איך וועל זיך נישט וואונדערן אויב קאדמאס' טענה האט דעם זעלבן גורל."

"רימען זיך נישט, מיין פריינד," האט סאקראטעס געזאגט, "כדי אן עין־הרע זאל נישט אוועקנעמען וואס מען דארף נאך זאגן. דאס איז אין דעם גאט'ס האנט. לאמיר ווי האמער 'באגעגענען דעם שונא' און אויספרובירן דיין טענה.

"בקיצור פארלאנגסטו א באווייז אז די נשמה קען נישט פארניכטעט ווערן און איז אומשטערבליך. דער פילאזאף וואס איז זיכער ביים טויט און האלט אז ער וועט נאכדעם האבן בעסער ווי ווען ער וואלט געלעבט אנדערש, דארף נישט האבן א נארישן, אומבאגרינדעטן צוטרוי.

"אז די נשמה איז שטארק, ענליך צום געטליכן און געווען פאר דער געבורט, באווייזט נאך נישט אומשטערבליכקייט. נאר אז זי דויערט לאנג, איז געווען ווער ווייסט ווי לאנג פריער, געוואוסט און געטאן זאכן. אריינקומען אין א גוף קען זיין דער אנהייב פון איר אויפלעזונג, ווי א קראנקהייט. זי לעבט מיט מי און גייט אונטער אין וואס מען רופט טויט.

"עס מאכט נישט אויס צי זי קומט אין א גוף איין מאל אדער אסאך מאל. יעדער וואס איז נישט נאריש דארף מורא האבן אויב ער ווייסט נישט און קען נישט באווייזן אז זי איז אומשטערבליך. דאס מיינסטו בערך. איך חזר בכוונה כדי נישט פארפעלן עפעס, און דו זאלסט קענען צולייגן אדער אראפנעמען."

קעבעס האט געזאגט: "איך האב נישט וואס צוצולייגן אדער אוועקנעמען. פונקט דאס זאג איך."

סאקראטעס האט זיך א וויילע אפגעשטעלט און געטראכט. דערנאך: "דאס איז נישט קיין קלייניגקייט. מען מוז אינגאנצן אויספארשן די סיבה פון אנטשטייאונג און אונטערגאנג. אויב דו ווילסט וועל איך דערציילן מיין אייגענע דערפארונג. וואס עס קען דיר העלפן קענסטו נוצן פאר דיינע קשיות."

"אוודאי. איך וויל הערן."

"הער, און איך וועל דערציילן."

[6] הארמאניא איז געווען די פרוי פון קאדמאס, קעניג פון טעבעס. סימיאס איז א טעבאנער און האט געמאכט די הארמאניע־איינוואנד. סאקראטעס מאכט א לייכטן ווארט־שפיל מיט "הארמאניע" און "הארמאניא". דערפאר רופט ער קעבעס מיטן נאמען "קאדמאס".

"ווען איך בין געווען יונג, קעבעס, האב איך געהאט אן אויסטערלישן חשק צו די חכמות וואס מען רופט נאטור־פארשונג. איך האב געהאלטן פאר וואונדערליך צו וויסן די סיבות פון אלץ: פארוואס א זאך אנטשטייט, פארגייט און עקזיסטירט. איך האב זיך געווארפן אהין און אהער און באטראכט אזעלכע שאלות: ברענגען היץ און קעלט ארויס חיות דורך א מין פערמענטאציע, ווי טייל זאגן? טראכטן מיר דורך בלוט, לופט אדער פייער? אדער קיינס דערפון? גיט דער מוח אונז הערן, זען און שמעקן, פון וועלכע קומען זכרון און מיינונג, און פון די, ווען זיי שטעלן זיך פעסט, ידיעה?

"איך האב אויסגעפארשט אונטערגאנג און די טוישן פון הימל און ערד, ביז איך האב באשלאסן אז איך בין בכלל נישט געמאכט פאר אזעלכע פארשונגען. א באווייז: די שטודיע האט מיר אזוי פארבלענדט אז איך האב פארלוירן וואס איך און אנדערע האבן געמיינט אז איך ווייס. אפילו פארוואס א מענטש וואקסט האב איך פארגעסן. פריער האב איך געהאלטן אז יעדער ווייסט: פון עסן און טרינקען. דאס עסן לייגט צו פלייש צו פלייש, ביינער צו ביינער און ענליכע טיילן צו יעדן חלק. דער קליינער גוף ווערט גרעסער. אזוי האב איך געמיינט. איז עס נישט פארשטענדליך?"

"יא," האט קעבעס געזאגט.

"הער אויך: ווען א הויכער מענטש שטייט נעבן א קורצן האב איך געמיינט אז ער איז, לאמיר זאגן, מיט א קאפ העכער. אזוי אויך א פערד קעגן אן אנדערן. נאך קלארער: צען איז מער ווי אכט ווייל מען האט צוגעלייגט צוויי, און א צוויי־פיסיגע ליניע איז לענגער פון אן איין־פיסיגער, ווייל זי שטייגט איבער מיט דער העלפט פון איר לענג."

"וואס מיינסטו איצט?"

"ביי זעאוס, איך בין ווייט פון מיינען אז איך ווייס די סיבה פון איינס דערפון. אפילו ווען מען לייגט איינס צו איינס דערוועג איך זיך נישט זאגן צי דאס איינס צו וועלכן מען לייגט ווערט צוויי, אדער צי ביידע ווערן צוויי דורכן צוזאמענלייגן. ווען יעדעס איז געווען באזונדער איז יעדעס איינס. ווי קען דערנענטערן זיין די סיבה פון ווערן צוויי? איך קען אויך נישט גלויבן אז צעטיילן איינס איז די סיבה פון ווערן צוויי, ווייל עס איז דער פארקערטער טאט פון פריער. דארט צוזאמענברענגען, דא אפטיילן.

"לויט דעם וועג גלויב איך נישט אז איך ווייס ווי איינס אדער בכלל עפעס אנטשטייט, פארגייט אדער עקזיסטירט. איך לאז דעריבער דעם וועג און האב, ווי דער גאט האט מיר געהאלפן, אויסגעקליבן אן אנדערן.

"אמאל האב איך געהערט איינעם פארלייענען אנאקסאגאראס' בוך, אז דער שכל ארדנט אלץ און איז די סיבה פון אלע זאכן. איך האב זיך זייער געפרייט. עס האט אויסגעזען ריכטיג אז שכל זאל זיין די סיבה. אויב אזוי, האב איך געמיינט, שטעלט דער שכל יעדע

זאך אויפֿן בעסטן אופֿן פֿאר איר. צו געפֿינען פֿארוואס עפּעס אנטשטייט, פֿארגייט אדער עקזיסטירט מוז מען געפֿינען וואס פֿאר א מצב אדער טעטיגקייט איז דאס בעסטע דערפֿאר.

"דעריבער דארף מען ביי יענער זאך און אלע אנדערע נאר אויספֿארשן דאס בעסטע און אויסגעצייכנטסטע. דעמאלט וועט מען אויך וויסן דאס ערגערע, ווייל די ידיעה פֿון ביידע איז איינס. איך האב זיך געפֿרייט אז אין אנאקסאגאראס האב איך געפֿונען א לערער פֿון סיבות פּונקט לויט מיין ווילן. ער וועט זאגן צי די ערד איז פֿלאך אדער רונד, און דערנאך דערקלערן פֿארוואס, און פֿארוואס עס איז בעסער אזוי. אויב זי איז אין צענטער וועט ער דערקלערן פֿארוואס דאס איז בעסער. ווען דאס איז קלאר וועל איך נישט זוכן אן אנדער סיבה.

"אזוי האב איך געוואלט אויסגעפֿינען וועגן זון, לבנה און שטערן, זייער גיכקייט, באוועגונג און טוישן, און פֿארוואס יעדע זאך וואס זיי טוען און ליידן איז דאס בעסטע. איך האב נישט געמיינט אז נאכן זאגן אז שכל ארדנט זיי וועט ער געבן אן אנדער סיבה אויסער וואס איז דאס בעסטע. איך האב ערווארט אז ער וועט דערקלערן דאס גוטס פֿון יעדן באזונדער און פֿון אלעמען צוזאמען. די טייערע האפֿענונג האט מיר געברענגט צו לייענען די ביכער מיט גרויס ברען אזוי שנעל ווי מעגליך, אויסצוגעפֿינען דאס בעסטע און ערגסטע.

"אבער די שיינע האפֿענונג איז שנעל פֿארשוואונדן. איך האב געזען אז ער נוצט בכלל נישט דעם שכל, גיט נישט קיין סיבה פֿארן איינארדענען, נאר לופֿט, עטער, וואסער און אנדערע מאדנע זאכן.

"עס האט אויסגעזען ווי איינער זאל זאגן אז סאקראטעס טוט אלץ מיט שכל, און ווען ער דערקלערט פֿארוואס איך זיץ דא, הייבט ער אן: מיין גוף האט ביינער און אדרן; די ביינער זענען הארט מיט געלענקען, די אדרן קענען זיך אנציען און נאכלאזן, און מיט פֿלייש און הויט האלטן זיי די ביינער. דערפֿאר קען איך איינבייגן די גלידער און זיץ מיט איינגעבויגענע קניען.

"אדער ער דערקלערט אונזער שמועס מיט טענער, לופֿט, געהער און טויזנט אנדערע זאכן, און פֿארפֿעלט די אמת'ע סיבה: די אטענער האבן באשלאסן אז עס איז בעסער מיר צו פֿאר'משפּט'ן. דערפֿאר האב איך באשלאסן אז עס איז בעסער צו זיצן דא און גערעכט צו דערטראגן די שטראף.

"ביים הונט, מיינע ביינער און אדרן וואלטן שוין לאנג געווען אין מעגארא אדער בעאטיא, געפֿירט דורך א געדאנק פֿון וואס איז בעסער, ווען איך וואלט נישט געהאלטן אז עס איז בעסער און איידלער צו דערטראגן דער שטאט'ס שטראף ווי אנטלויפֿן.

"די זאכן סיבות צו רופֿן איז אומזין. זאגן אז אן ביינער, אדרן און די אנדערע זאכן קען איך נישט אויספֿירן מיין באשלוס איז אמת. אבער זאגן אז צוליב זיי טו איך וואס איך טו, מיט שכל אבער נישט ווייל איך האב אויסגעקליבן דאס בעסטע, איז זייער לייכטזיניג. מען מוז אונטערשיידן צווישן דער סיבה און דאס וואס אן דעם קען די סיבה נישט ארבעטן.

"די מערסטע טאפּען אין פינצטער ווען זיי רופן דאס צווייטע 'סיבה'. איינער האלט די ערד אונטערן הימל דורך א ווירבל ארום איר. [7] אן אנדער שטעלט אונטער לופט ווי א שטיצע אונטער א ברייטער קאריטע. [8] אבער זיי זוכן נישט דעם כוח וואס שטעלט אלץ אויפן בעסטן אופן. זיי מיינען נישט אז עס איז דא א העכערער כוח. זיי זוכן א נייעם, שטארקערן, אומשטערבליכערן אטלאס וואס האלט אלץ צוזאמען, און טראכטן פונעם גוטן וואס דארף אלץ ארומנעמען און צוזאמענהאלטן.

"איך וואלט גערן געוועהן דער תלמיד פון איינעם וואס לערנט די אמת'ע סיבה. אבער איך האב נישט געפונען און נישט געקענט אליין אנטדעקן. ווילסטו הערן מיין צווייטע רייזע אין זוכן די סיבה, קעבעס?"

"מיטן גאנצן הארץ."

"נאכן אויפגעבן די זאכן'ס אויספארשונג האב איך געהאלטן אז איך דארף זיך היטן ווי מענטשן וואס קוקן אויף דער זון ביי א ליקוי־חמה. טייל מאכן קאליע די אויגן אויב זיי קוקן נישט אויפן אפשפיגלונג אין וואסער אדער א ענליכן מיטל. איך האב מורא געהאט אז אויך מיין נשמה וועט פארבלענדט ווערן ווען איך קוק אויף די זאכן מיט אויגן און חושים.

"איך האב געהאלטן אז איך דארף זיך ווענדן צו באגריפן און אין זיי קוקן אויפן אמת פון ווירקליכקייט. מיין משל איז אפשר נישט פונקט גענוי. איך זאג נישט אז אויספארשן ווירקליכקייט אין באגריפן איז מער קוקן אויף אפשפיגלונגען ווי אויספארשן די זאכן אליין.

"איך האב אנגעהויבן אזוי: יעדעס מאל נעם איך אן א יסוד וואס איך האלט פארן שטארקסטן. וואס שטימט מיט אים האלט איך פאר אמת, צי וועגן סיבות צי עפעס אנדערש. וואס שטימט נישט האלט איך פאר נישט־אמת. איך וועל דערקלערן קלארער, ווייל דו פארשטייסט מסתמא נישט."

"נישט אינגאנצן, ביי זעאוס," האט קעבעס געזאגט.

"וואס איך מיין איז נישט ניי, נאר וואס איך זאג שטענדיג, פריער אין אונזער שמועס און אנדערשוואו. איך וועל פרובירן דערקלערן די סיבה וואס איך האב אויסגעפארשט, צוריקגיין צו אונזערע באקאנטע ענינים. קודם נעם איך אן אז שיינקייט אליין, גוטסקייט אליין, גרויסקייט אליין און ענליכע זאכן זענען דא. אויב דו ביסט מסכים, קען איך, גלויב איך, דערקלערן סיבה און באווייזן אז די נשמה איז אומשטערבליך."

"נעם אן אז איך בין מסכים און גיי ווייטער."

"קוק צי דו נעמסט אן דאס נעקסטע: אויב א זאך איז שיין, אויסער שיינקייט אליין, איז זי שיין נאר ווייל זי האט א חלק אין שיינקייט אליין. אזוי אויך אלע אנדערע זאכן. ביסטו מסכים צו דער דערקלערונג פון סיבה?"

"יא."

"די אנדערע קלוגע סיבות פארשטיי איך נישט. ווען איינער זאגט אז א זאך איז שיין צוליב איר העלער קאליר, געשטאלט אדער עפעס ענליך, לאז איך דאס אלץ, ווייל עס צעמישט מיר. איך האלט זיך פשוט, אפשר נאריש, דערביי: נאר די אנוועזנהייט אדער שותפות פון שיינקייט אליין מאכט זי שיין. ווי עס קומט און פון וואנען, וועגן דעם מאך איך דערווייל נישט קיין באשלוס."

[7] אזוי האבן געלערנט עמפעדאקלעס, לעוקיפאס און דעמאקריט.

[8] דאס איז געווען אנאקסימענעס און אנאקסאגאראס' שיטה.

"איך האלט פעסט דערביי: שיינע זאכן זענען שיין דורך שיינקייט. דאס איז דער זיכערסטער ענטפער פאר מיר און אנדערע. ביסטו מסכים?"

"יא."

"גרויסע זאכן זענען גרויס און גרעסערע גרעסער דורך גרויסקייט, קלענערע קלענער דורך קליינקייט?"

"יא."

"דו וועסט נישט אננעמען אז איינער איז גרעסער אדער קלענער פונעם אנדערן 'מיט א קאפ'. דו וועסט זאגן אז גרעסער איז דורך גרויסקייט און קלענער דורך קליינקייט. אנדערש קען מען דיך אפשטעלן: דאס זעלבע קאפ מאכט איינער גרעסער און איינער קלענער; און דער קאפ איז אליין קליין, ווי קען ער מאכן גרויס? וואלסטו נישט מורא געהאט פון דער טענה?"

קעבעס האט געלאכט: "יא."

"אזוי אויך וועסטו נישט זאגן אז צען איז מער ווי אכט צוליב צוויי, נאר צוליב צאל; א צוויי־פיסיגע מאס איז גרעסער פון אן איין־פיסיגער נישט צוליב איר איבעריגע העלפט, נאר צוליב גרויסקייט."

"געוויס."

"ווען איינס ווערט צוגעלייגט צו איינס אדער איינס צעטיילט, וועסטו נישט זאגן אז צוזאמענלייגן אדער צעטיילן איז די סיבה פון צוויי. דו וועסט זאגן אויפן קול אז דו ווייסט נישט קיין וועג ווי עפעס ווערט, אויסער דורכן אנטייל אין דער אייגענער מהות פון דער זאך. דעריבער איז צוויי נאר דורך אנטייל אין צווייקייט, און איינס דורך איינקייט.

"צוזאמענלייגן, צעטיילן און אזעלכע שפיצלעך לאז פאר קלוגערע קעפ. פון מורא פאר דיין אומדערפארנקייט, ווי פאר דיין אייגענעם שאטן, האלט זיך ביי אונזער זיכערער הנחה און ענטפער אזוי.

"אויב איינער אטאקירט דעם יסוד, ענטפער נישט גלייך. קודם באטראכט די מסקנות צי זיי שטימען צווישן זיך. ווען מען דארף דערקלערן דעם יסוד אליין, נעם אן א העכערן יסוד וואס זעט אויס דער בעסטער, און אזוי ווייטער ביז א גענוגער. מיש נישט צוזאמען יסוד

און מסקנא ווי סאפיסטן, אויב דו ווילסט אנטדעקן ווירקליכקייט. זיי זארגן זיך אפשר נישט דערפאר. זיי זענען אזוי קלוג אז זיי געפעלן זיך אפילו ווען זיי מישן אלץ. א פילאזאף וועט טאן ווי איך זאג."

"אמת," האבן סימיאס און קעבעס ביידע געזאגט.

עכעקראַטעס: ביי זעאוס, פעדאן, זיי זענען גערעכט. ער האט עס געמאכט וואונדערליך קלאר פאר יעדן מיט אביסל שכל.

פעדאן: געוויס. אלע דארט האבן אזוי געהאלטן.

עכעקראַטעס: אויך מיר וואס הערן עס איצט. וואס איז געווען ווייטער?

פעדאן: ווי איך געדענק, נאכן מסכים זיין אז די אבסטראקטע אייגנשאפטן עקזיסטירן און אז זאכן מיט א חלק אין זיי נעמען זייערע נעמען פון זיי, האט סאקראטעס געפרעגט: "ווען דו זאגסט אז סימיאס איז גרעסער פון סאקראטעס און קלענער פון פעדאן, מוז מען נישט זאגן אז אין סימיאס זענען סיי גרויסקייט און סיי קליינקייט?"

"יא."

"אבער 'סימיאס איז גרעסער פון סאקראטעס' איז נישט גענוי לויט די ווערטער. ער איז נישט גרעסער ווייל ער איז סימיאס, נאר דורך די גרויסקייט אין אים. און נישט ווייל סאקראטעס איז סאקראטעס, נאר ווייל סאקראטעס האט קליינקייט קעגן זיין גרויסקייט."

"אמת."

"אויך קלענער פון פעדאן איז ער נישט ווייל פעדאן איז פעדאן, נאר ווייל פעדאן האט גרויסקייט קעגן סימיאס' קליינקייט."

"אמת."

"סימיאס ווערט דעריבער גערופן קליין און גרויס, צווישן ביידע: זיין גרויסקייט שטייגט איבער איינעמ'ס קליינקייט, און דעם אנדערנ'ס גרויסקייט שטייגט איבער זיין קליינקייט." ער האט געלאכט: "איך רעד ווי פון א פראטאקאל, אבער אזוי איז דער אמת."

סימיאס האט מסכים געווען.

"איך רעד אזוי כדי דו זאלסט זיין מסכים. נישט נאר קען גרויסקייט אליין נישט זיין אין דער זעלבער צייט גרויס און קליין, אויך די גרויסקייט אין אונז וועט נישט אננעמען קליינקייט. ווען קליינקייט קומט צו, מוז גרויסקייט זיך צוריקציען אדער אונטערגיין. זי וועט נישט בלייבן, אננעמען קליינקייט און ווערן עפעס אנדערש.

"איך, דער מענטש, קען אננעמען קליינקייט און בלייבן דער זעלבער מענטש. אבער גרויסקייט אין מיר קען נישט ווערן קליין. אזוי אויך קליינקייט אין אונז ווערט נישט גרויס. קיין היפוך, ווי לאנג ער איז וואס ער איז, ווערט נישט זיין אייגענער היפוך. ער טרעט אפ אדער גייט אונטער ביים טויש."

"זיך פארשטענדליך," האט קעבעס געזאגט.

איינער פון די אנוועזנדע, איך געדענק נישט ווער, האט געזאגט: "ביי די געטער, איז דאס נישט פארקערט פון וואס מיר האבן פריער אנגענומען, אז גרעסער ווערט פון קלענער און היפוכים ווערן פון היפוכים? איצט זאגט מען אז דאס געשעט נישט."

סאקראטעס האט געבויגן דעם קאפ און זיך צוגעהערט: "גוט גערעדט. אבער דו זעסט נישט דעם חילוק. פריער האבן מיר געזאגט אז די קאנקרעטע זאכן ווערן פון זייערע היפוכים. איצט זאגן מיר אז דער אבסטראקטער היפוך אליין ווערט קיינמאל נישט זיין אייגענער היפוך, נישט אין אונז און נישט אין דער וועלט. פריער זאכן וואס האבן די היפוכים אין זיך און ווערן גערופן לויט זיי; איצט די היפוכים אליין, וואס געבן די זאכן זייער נאמען. די קענען נישט ווערן איינס דאס אנדערע."

ער האט געקוקט אויף קעבעס: "האט די איינוואנד אויך דיך צעמישט?"

"נישט דאס מאל, כאטש אפט יא."

"מיר זענען אלע מסכים אז א היפוך ווערט נישט זיין אייגענער היפוך."

"לכל הדעות."

"נעמסטו אויך אן: עס איז דא היץ און קעלט?"

"יא."

"זיי זענען דאס זעלבע ווי שניי און פייער?"

"בשום אופן נישט."

"היץ איז אנדערש פון פייער און קעלט פון שניי?"

"יא."

"אבער שניי וועט נישט אננעמען היץ און בלייבן שניי, נאר זיך צוריקציען אדער אויפהערן זיין."

"געוויס."

"אזוי פייער ביים קומען פון קעלט: זיך צוריקציען אדער אונטערגיין, נישט בלייבן פייער און אין דער זעלבער צייט קאלט."

"אמת."

"אין געוויסע פאלן טראגט נישט נאר דער אבסטראקטער באגריף שטענדיג זיין נאמען, נאר אויך עפעס אנדערש וואס איז נישט דער באגריף אבער טראגט שטענדיג זיין געשטאלט. ביישפילן וועלן העלפן. אומגראדקייט ווערט שטענדיג גערופן אומגראד, ריכטיג?"

"געוויס."

"איז זי די איינציגע? אדער נאך עפּעס וואס איז נישט אומגראַדקייט אליין אבער טראָגט דעם נאָמען ווייל עס איז קיינמאל נישט אפגעטיילט דערפון? למשל דריי. מען קען עס רופן דריי און אויך אומגראַד, כאטש אומגראַדקייט איז נישט דריי. דריי, פינף און העלפט פון די צאלן זענען אומגראַד, כאטש נישט דער באגריף אליין. אזוי צוויי, פיר און די אנדערע זענען גראַד, אבער נישט גראַדקייט אליין. מסכים?"

"אוודאי."

"מיין פונקט: נישט נאר די אבסטראקטע היפוכים שליסן אויס איינער דעם אנדערן. אויך זאכן וואס זענען נישט אליין היפוכים אבער טראָגן א היפוך אין זיך שליסן אויס זיין פאַרקערטן באגריף. ווען ער קומט צו, ווערן זיי פאַרניכטעט אדער טרעטן אפּ. דריי וועט ענדערש אונטערגיין ווי ווערן גראַד און אין דער זעלבער צייט בלייבן דריי."

"געוויס."

"צוויי איז אבער נישט דער היפוך פון דריי."

"ניין."

"נישט נאר היפוכדיקע באגריפן, נאר אויך געוויסע אנדערע זאכן לאזן נישט צו א היפוך."

"זייער אמת."

"לאמיר באשטימען וועלכע."

"געוויס."

"זענען דאס נישט די וואס צווינגען וואס זיי נעמען אין זייער באזיץ זיך נישט נאר האלטן ביי זייער אייגענעם באגריף, נאר אויך נישט אננעמען דעם היפוך?"

"וואס מיינסטו?"

"זאכן אין וועלכע דריי איז א נויטיגער יסוד מוזן זיין נישט נאר דריי, נאר אויך אומגראַד."

"געוויס."

"זיי קענען נישט אננעמען דעם פאַרקערטן באגריף פון וואס ברענגט דעם רעזולטאט?"

"ניין."

"דער רעזולטאט איז דורך אומגראַדקייט, דער היפוך איז גראַדקייט?"

"יא."

"דריי וועט קיינמאל נישט אננעמען גראַדקייט?"

"ניין."

"דריי האט נישט קיין חלק אין גראַדקייט?"

"ניין."

"דריי איז אומגראַד?"

"יא."

"איך וויל באשטימען די זאכן וואס זענען נישט אליין דעם באגריף'ס היפוך, אבער דאך נעמען אים נישט אן. דריי איז נישט דער היפוך פון גראדקייט, אבער ברענגט שטענדיג איר היפוך. צוויי ברענגט דעם היפוך פון אומגראדקייט, פייער דעם היפוך פון קעלט, און אזוי אומצאליגע ביישפילן.

"נעמסטו אן: נישט נאר היפוכים לאזן נישט צו זייערע היפוכים, נאר יעדע זאך וואס ברענגט א באגריף וועט נישט אננעמען זיין היפוך. לאמיר חזר'ן: פינף נעמט נישט אן גראדקייט; צען, דאס דאפלטע פון פינף, נעמט נישט אן אומגראדקייט. אנדערטהאלבן און אנדערע צאלן מיט א האלב אדער דריטל נעמען נישט אן גאנצקייט. ביסטו נאך מיט מיר?"

"יא, אינגאנצן."

"הייב אן נאכאמאל. ענטפער נישט מיט די זעלבע ווערטער, נאר ווי איך טו. איצט זע איך אן אנדער זיכערער ענטפער ווי דעם פריערדיגן. אויב מען פרעגט וואס מאכט א זאך ווארעם, זאג איך נישט דעם זיכערען אבער פשוטן ענטפער 'היץ', נאר 'פייער'. וואס מאכט דעם גוף קראנק? נישט 'קראנקהייט', נאר 'פיבער'. וואס מאכט א צאל אומגראד? נישט 'אומגראדקייט', נאר 'איינס'. פארשטייסטו?"

"גענוג."

"וואס איז אין א גוף און מאכט אים לעבעדיג?"

"די נשמה."

"שטענדיג?"

"אוודאי."

"צו אלץ וואס די נשמה נעמט אין איר רשות ברענגט זי לעבן?"

"געוויס."

"איז דא א היפוך פון לעבן?"

"יא."

"וואס?"

"טויט."

"די נשמה וועט דעריבער, לויט אונזער פריערדיגער הסכמה, נישט אננעמען דעם היפוך פון וואס זי ברענגט."

"בשום אופן נישט," האט קעבעס געזאגט.

"ווי רופט מען וואס נעמט נישט אן גראדקייט?"

"אומגראד."

"וואס נעמט נישט אן גערעכטיגקייט און מוזיק?"

"אומגערעכט און אוממוזיקאליש."

"און וואס נעמט נישט אן טויט?"

"אומשטערבליך."

"די נשמה נעמט נישט אן טויט?"

"ניין."

"זי איז דעריבער אומשטערבליך."

"יא."

"זאלן מיר זאגן אז עס איז באוויזן?"

"פולשטענדיג, סאקראטעס."

"גוט, קעבעס. אויב אומגראדקייט וואלט געווען אומפארגענגליך, וואלט אויך דריי נישט געקענט אונטערגיין?"

"אוודאי."

"אויב וואס נעמט נישט אן היץ וואלט אויך געווען אומפארגענגליך, וואלט שניי ביים קומען פון היץ אוועקגיין גאנץ, נישט צעשמאלצן. ער קען נישט אונטערגיין און נישט בלייבן מיט היץ."

"זייער אמת."

"אזוי אויך, אויב וואס נעמט נישט אן קעלט וואלט געווען אומפארגענגליך, וואלט פייער ביים קומען פון קעלט נישט אויסגיין, נאר זיך צוריקציען אומבאשעדיגט."

"בהכרח."

"און דאס אומשטערבליכע: אויב עס איז אויך אומפארגענגליך, קען די נשמה נישט אונטערגיין ווען טויט קומט. זי נעמט נישט אן טויט, ווי דריי נעמט נישט אן גראדקייט און פייער נישט קעלט.

"איינער קען פרעגן: 'דער אומגראדער קען נישט ווערן גראד, אבער אפשר גייט ער אונטער און גראדקייט נעמט זיין פלאץ?' מען קען נישט אפפרעגן מיטן זאגן אז ער גייט נישט אונטער, ווייל אומגראדקייט איז נישט אומפארגענגליך. אויב דאס וואלט געווען אנגענומען, וואלט מען לייכט געענטפערט אז ביים קומען פון גראדקייט גייען אומגראדקייט און דריי אוועק גאנץ. דאס זעלבע ביי פייער, היץ און די אנדערע. ריכטיג?"

"געוויס."

"אויב מען נעמט אן אז אומשטערבליך איז אויך אומפארגענגליך, איז די נשמה ביידע. אויב נישט, דארף מען נאך א באוויז."

"דא דארף מען נישט," האט קעבעס געזאגט. "גארנישט וואלט געקענט זיך אויסהיטן פון פארניכטונג אויב דאס אומשטערבליכע, וואס דויערט אויף אייביג, קען אונטערגיין."

"אלע וועלן מסכים זיין אז דער גאט, לעבן אליין און אלץ אומשטערבליך קענען נישט אונטערגיין."

"אלע מענטשן, און נאך מער די געטער, מיין איך."

"וויבאלד דאס אומשטערבליכע איז אויך אומפארניכטבאר, איז אויך די נשמה אומפארגענגליך."

"בהכרח."

"ווען טויט קומט אויף א מענטש שטארבט דער שטערבליכער טייל. דער אומשטערבליכער גייט אוועק אומבאשעדיגט, נישט פארניכטעט, אויסמיידנדיג דעם טויט."

"אזוי זעט אויס."

"קעבעס, די נשמה איז דעריבער זיכער אומשטערבליך און אומפארגענגליך, און אונזערע נשמות וועלן זיין ערגעץ אויף יענער וועלט."

"איך האב נישט מער קיין איינוואנד אדער ספק אין דיין מסקנא. אבער אויב סימיאס אדער אן אנדערער האט עפעס, זאל ער נישט שווייגן. מען קען נישט אפשטופן אויף א בעסערע געלעגנהייט צו רעדן אדער הערן וועגן די ענינים."

סימיאס האט געזאגט: "אויך איך קען נישט געפינען ווי אפצופרעגן דעם רעזולטאט. אבער צוליב דער גרויסקייט פונעם ענין און מענטשליכע שוואכקייטן בלייבט מיר א שטיקל ספק אין מחשבה."

"נישט נאר דאס," האט סאקראטעס געזאגט. "מען דארף זייער פארזיכטיג באטראכטן אויך די ערשטע הנחות, אפילו ווען זיי זעען זיכער אויס. ווען איר פארטיפט זיך אינגאנצן, וועט איר קענען נאכפאלגן די טענה וויפיל א מענטש קען. ווען עס איז אינגאנצן קלאר, וועט איר נישט זוכן ווייטער."

"אמת."

"מיינע פריינד, אויב די נשמה איז אומשטערבליך דארף מען זארגן פאר איר נישט נאר די קורצע צייט וואס מען רופט לעבן, נאר אויף אייביג. די סכנה פון זי פארנאכלעסיגן זעט איצט אויס שרעקעדיג. ווען טויט וואלט געווען א באפרייאונג פון אלץ, וואלט עס געווען א מציאה פאר רשעים: מיטן טויט פטר'ן זיך פון גוף, רשעות און נשמה צוזאמען.

"אבער די נשמה איז אומשטערבליך. זי קען זיך נאר ראטעווען פון שלעכטסקייט מיטן זיין אזוי גוט און קלוג ווי מעגליך. זי נעמט אויף יענער וועלט נאר איר דערציאונג און דערנערונג. דאס העלפט אדער שאדט, זאגט מען, גלייךביים אנהייב פון איר רייזע.

"נאכן טויט קומט צו יעדן זיין באגלייטנדיגער גייסט וואס האט אים געפירט דאס גאנצע לעבן, און פירט אים צום ארט וואו די טויטע קומען זיך צוזאמען. מען משפט זיי, און זיי גייען אויף יענער וועלט מיטן פירער וואס פירט די וואס קומען פון דא. ווען זיי האבן באקומען זייער חלק און אויסגעווען זייער צייט, ברענגט אן אנדער פירער זיי צוריק נאך זייער לאנגע צייטן.

"דער וועג איז נישט ווי טעלעפאס זאגט אין עסכילאס' דראמע, אז איין פשוטער וועג פירט צו דער אונטערוועלט. איך מיין אז ער איז נישט איינציג אדער פשוט, ווייל דעמאלט דארף מען נישט קיין פירער. קיינער פארלירט נישט דעם וועג ווען עס איז נאר איין שטעג. עס זענען פאראן אסאך פארצווייגונגען און קרייצונגען, ווי מען קען פארשטיין פון אונזערע הייליגע מנהגים און צערעמאניעס.

"די מסודר'דיגע, פארשטענדיגע נשמה פאלגט דעם פירער און פארשטייט איר מצב. די וואס גלוסט נאך גוף וואנדערט לאנג ארום אים און אין דער זעבארער וועלט. נאך אסאך ווידערשטאנד און ליידן פירט איר באשטימטער גייסט זי מיט מי און געוואלד.

"ווען די אומריינע נשמה וואס האט געטאן שלעכטע מעשים, אומגערעכטן מארד און ענליכע זאכן, קומט צווישן אנדערע נשמות, מיידן אלע זי אויס. קיינער וויל זיין איר באגלייטער אדער פירער. זי וואנדערט הילפלאז ביז א באשטימטע צייט ענדיגט זיך און די נויטווענדיגקייט ברענגט זי צו איר פאסיגן ארט. די נשמה וואס האט געלעבט ריין און איינגעהאלטן האט די געטער אלס פריינד און פירער און וואוינט וואו עס פאסט איר.

"אויף דער ערד זענען אסאך וואונדערליכע ערטער. די ערד אליין, אין גרויס און געשטאלט, איז נישט ווי די וואס רעדן שטענדיג פון איר מיינען. אזוי האב איך געהערט פון א פארטרויענסווערטן מענטש."

סימיאס האט געפרעגט: "וואס מיינסטו? אויך איך האב געהערט וועגן דער ערד, אבער נישט דיין מיינונג. איך וויל הערן."

"איך דארף נישט גלאוקאס' קונסט צו דערציילן. אבער באווייזן אז עס איז אמת וואלט געווען אסאך שווערער ווי זיין קונסט, און אפשר קען איך נישט. אפילו ווען איך קען, סימיאס, וועט מיין לעבן נישט זיין גענוג לאנג פאר דעם שמועס. אבער איך קען דערציילן וואס איך גלויב וועגן דער ערד'ס געשטאלט און ערטער."

"דאס איז גענוג."

"קודם בין איך איבערצייגט: אויב די ערד איז רונד און אין מיטן הימל, דארף זי נישט קיין לופט אדער אן אנדער כוח אפצוהאלטן פון פאלן. איר אייגענער גלייכגעוויכט און דער הימל'ס גלייכקייט אויף אלע זייטן האלטן זי. א גלייכגעוויכטיגער גוף אין מיטן עפעס וואס איז גלייך אויף אלע זייטן קען זיך נישט נייגן אין איין ריכטונג, נאר בלייבט."

"מיט רעכט," האט סימיאס געזאגט.

"צווייטנס, די ערד איז זייער גרויס. מיר צווישן הערקולעס' זיילן און דעם טייך פאסיס וואוינען אין א קליינעם חלק ארום ים, ווי מוראשקעס אדער זשאַבעס ארום א זומפּ. אסאך אנדערע וואוינען אין אנדערע אזעלכע געגנטן. אומעטום זענען דא אויסהוילונגען

פון פארשידענע געשטאלטן און גרייסן, וואו וואסער, נעפל און לופט האבן זיך אנגעזאמלט. די ערד אליין איז אבער ריין אין דעם ריינעם הימל וואו די שטערן זענען."

"די וואס רעדן דערפון רופן דעם הימל עטער. וואסער, נעפל און לופט זענען זיין אפזאץ און זאמלען זיך אין די ערד'ס הוילקייטן. מיר כאפן נישט אז מיר וואוינען דארט, און מיינען אז מיר זענען אויפן אויבערפלאך. ווי איינער אינעם טיפן ים וואלט געמיינט אז ער לעבט אויפן וואסער'ס אויבערפלאך, זעט זון און שטערן דורכן וואסער און מיינט אז דער ים איז הימל. פון פוילקייט אדער שוואכקייט איז ער קיינמאל נישט אויפגעקומען, נישט ארויסגעשטעקט דעם קאפ און נישט געהערט פון איינעם וואס האט געזען וויפיל ריינער און שענער די אויבערשטע וועלט איז.

"פונקט אזוי מיט אונז. מיר לעבן אין א הוילקייט, מיינען אז עס איז אויבערפלאך, רופן לופט הימל און מיינען אז דארט גייען די שטערן. פון שוואכקייט און פוילקייט דערגרייכן מיר נישט דעם אויבערפלאך פון לופט. אויב איינער קומט צום שפיץ, אדער באקומט פליגל און פליט ארויף, קען ער הייבן דעם קאפ אריבער און זען יענע וועלט, ווי פיש הייבן דעם קאפ ארויס פון וואסער און זעען אונזער וועלט. אויב זיין נאטור איז שטארק גענוג פארן בליק, וועט ער זען אז יענץ איז דער אמת'ער הימל, ליכט און ערד.

"אונזער ערד, שטיינער און געגנט זענען צופרעסן ווי זאכן אין ים דורך זאלץ. אין ים וואקסט נישט קיין ווערטפולע זאך און גארנישט איז פולשטענדיג, נאר שפאלטן, זאמד, אומענדליכע בלאטע און זומפן, נישט צו פארגלייכן מיט אונזערע שיינע זאכן. אבער יענע אויבערשטע וועלט שטייגט איבער אונזער וועלט נאך אסאך מער. אויב איך מעג דערציילן א מעשה וועגן איר, איז עס ווערט הערן."

"זיכער, סאקראטעס," האט סימיאס געזאגט. "מיר וועלן גערן הערן."

"די ערד פון אויבן זעט אויס, זאגט מען, ווי א באל באדעקט מיט צוועלף שטיקלעך לעדער. זי איז איינגעטיילט אין פארשידענע קאלירן. אונזערע קאלירן, וואס מאלער נוצן, זענען נאר מוסטערן. דארט זענען זיי העלער און ריינער. איין טייל איז וואונדערליך שיין פורפור, אן אנדער גאלד־קאליר, אן אנדער ווייסער פון אלאבאסטער אדער שניי. אנדערע קאלירן זענען מער און שענער ווי אונזערע. אפילו די אויסהוילונגען מיט וואסער און לופט שיינען צווישן די אנדערע קאלירן, אז אלץ צוזאמען איז א שטענדיגער פארשידנקאליריגער בילד.

"ביימער, בלומען און פרוכטן זענען אזוי שיין ווי די ערד. בערג און שטיינער זענען גלאטער און דורכזיכטיגער. אונזערע איידל־שטיינער, קארנעאל, יאשמע, שמאראגדן און אנדערע, זענען נאר שטיקלעך פון יענע. דארט איז אלץ אזוי און נאך שענער. זיי זענען ריין, נישט צוזשאַווערט און צופרעסן ווי אונזערע פון פייכטקייט און שארפע שטאפן, וואס שאפן קראנקהייט און מיאוסקייט פאר ערד, שטיינער, חיות און פלאנצונגען.

"די ערד איז אויך באצירט מיט גאלד, זילבער און ענליכע זאכן, גרויס, אומצאליג און אפן אומעטום. געבענטשט זענען די וואס זעען זי. עס זענען דא פארשידענע חיות און מענטשן. טייל וואוינען אין מיטן לאנד, אנדערע ביים ברעג פון לופט ווי מיר ביים ים, און

אנדערע אויף אינזלען נעבן פעסטלאנד. וואס וואסער און ים זענען פאר אונז איז לופט פאר זיי, און וואס לופט איז פאר אונז איז עטער פאר זיי.

"די יארצייטן זענען אזוי מילד אז זיי וויסן נישט פון קראנקהייט און לעבן לענגער. אין זען, הערן, חכמה און ענליכע זאכן זענען זיי העכער פון אונז ווי לופט איז ריינער פון וואסער און עטער פון לופט. זיי האבן הייליגעביימער און טעמפלען וואו די געטער וואוינען באמת. זיי שמועסן מיט די געטער, האבן נבואה און זעונגען, זעען זון, לבנה און שטערן ווי זיי זענען באמת. זייער גליק אין אנדערע זאכן שטימט מיט דעם.

"דאס איז די ערד אלס א גאנצקייט. אבער אין אירע הוילקייטן זענען פילע געגנטן, טייל טיפער און ברייטער ווי אונזערע, טייל טיפער מיט שמעלערע עפענונגען, טייל פלאכער און ברייטער. זיי זענען אונטערערדיש פארבונדן דורך שמאלע און ברייטע וועגן. וואסער פליסט צווישן זיי ווי צווישן בעכערס. עס זענען דא ריזיגע אייביגע טייכן פון הייס און קאלט וואסער, אסאך פייער און פייער־טייכן, און בלאטע־שטראמען, שיטער און געדיכט, ווי די בלאטע פאר דער לאווע אין סיציליע און די לאווע אליין. זיי פילן אן פארשידענע ערטער לויט זייער פלוס.

"א באוועגונג אינעווייניג ערד ווארפט אלץ ארויף און אראפ. איינע פון די אפגרונדן איז גרעסער ווי די אנדערע און גייט דורך דער גאנצער ערד. פון איר זינגט האמער:

'ווייט, וואו דער טיפער אפגרונד עפנט זיך אונטער דער ערד.'

"ער און אנדערע דיכטער רופן איר טארטאראס. אלע טייכן פליסן אריין און צוריק ארויס, יעדע מיט דער נאטור פון דער ערד דורך וועלכער ער גייט. די פליסיגקייט האט נישט קיין דעקל אדער גרונט, דערפאר ווארפט זי זיך ארויף און אראפ. לופט און ווינט ארום איר פאלגן די באוועגונג צוביידע זייטן פון ערד, ווי אטעם גייט אריין און ארויס. דאס שאפט שטארקע, שרעקעדיגע שטורעמס.

"ווען וואסער גייט צו די געגנטן וואס מיר רופן אונטן, פילט עס אן זייערע טייכן ווי געפאמפט. ווען עס קומט צוריק צו אונזער זייט, פילט עס אן די טייכן דא. פון דארט פליסן די שטראמען דורך וועגן און ערד און שאפן ימים, זומפן, טייכן און קוואלן. דערנאך גייען זיי אונטערערדיש צוריק, טייל ארום גרויסע געגנטן, טייל קלענערע, און גיסן זיך ווידער אין טארטאראס, אלע אונטער זייער אויסגאנג.

"טייל קומען פון דער זעלבער זייט, טייל פון דער אנדערער, אנדערע דרייען זיך ווי שלאנגען איינמאל אדער עטליכע מאל ארום ערד, זינקען טיף און פאלן צוריק אין אפגרונד. פון יעדער זייט קען מען גיין אראפ ביז אין מיטן, אבער נישט אריבער, ווייל פון מיטן מוז מען צו דער אנדערער זייט גיין ארויף.

"די שטראמען זענען אסאך און פארשידנארטיג. פיר זענען די הויפט־טייכן. דער גרעסטער און אויסערשטער איז אקעאנאס, וואס פליסט אין א קרייז. אנטקעגן אים אין דער פארקערטער ריכטונג איז אכעראן. ער גייט דורך וויסטע ערטער אונטער דער ערד און קומט צו דער אכערוזיאנער אזערע. די מערסטע טויטע נשמות קומען אהין. נאך זייער באשטימטער צייט, ביי איינעם לענגער און איינעם קורצער, שיקט מען זיי צוריק געבוירן צו ווערן אין לעבעדיגע באשעפענישן.

"דער דריטער טייך קומט ארויס צווישןביידע און צוגיסט זיך אין א גרויסער געגנט פול פייער, א גרעסערע אזערע ווי אונזער ים, זידנדיג מיט וואסער און בלאטע. ער גייט מוטנע אין א קרייז, קומט אויך צום ברעג פון דער אכערוזיאנער אזערע אבער מישט זיך נישט מיט איר. נאך עטליכע דרייען אונטער ערד פאלט ער זייער טיף אין טארטאראס. מען רופט אים פיריפלעגעטאן. די לאווע וואס שפריצט ארויס אויף ערד קומט פון דארט.

"דער פערטער טייך גייט אנטקעגן אים, קודם אין א ווילדער, שרעקעדיגער טונקל־בלויער געגנט. מען רופט אים דעם סטיגישן טייך, און די אזערע וואס ער שאפט סטיקס. דארט נעמט ער אן געפערליכע כוחות און גייט אונטער ערד, דרייט זיך פארקערט פון פיריפלעגעטאן און באגעגנט אים אויף דער אנדערער זייט פון דער אכערוזיאנער אזערע. אויך זיין וואסער מישט זיך נישט מיט אנדערע. ער גייט אין א קרייז און פאלט אין טארטאראס אנטקעגן פיריפלעגעטאן. די דיכטער רופן אים קאקיטאס.

"ווען די טויטע קומען צום ארט וואוהין זייער גייסט פירט זיי, משפט מען ווער האט געלעבט גוט און פרום און ווער נישט. די וואס זענען נישט גוט און נישט שלעכט שטייגן אויף צוגעגרייטע שיפלעך אויפן אכעראן און קומען צו דער אזערע. דארט וואוינען און רייניגן זיי זיך. זיי באקומען שטראף פאר זינד און שכר פאר גוטע מעשים לויטן פארדינסט.

"די וואס זייערע גרויסע חטאים מאכן זיי נישט ראוי צו מחילה, ווי אסאך גרעסערע חילולים פון הייליגטומער, אומגערעכטע און געמיינע מארדן און ענליכע פארברעכנס, ווערן לויט זייער גורל אריינגעווארפן אין טארטאראס און קומען קיינמאל נישט ארויס.

"די וואס קענען האבן מחילה אבער האבן געטאן גרויסע זינד, למשל געוואלד קעגן טאטע אדער מאמע פון כעס און תשובה געטאן דאס גאנצע לעבן, אדער גע'הרג'עט איינעם אין ענליכע אומשטענדן, ווערן אויך אריינגעווארפן אין טארטאראס. נאך א יאר ווארפט די כוואליע זיי ארויס: די מערדער אינעם קאקיטאס, די וואס האבן געזינדיגט קעגן עלטערן אינעם פיריפלעגעטאן.

"ווען די שטראמען ברענגען זיי צו דער אכערוזיאנער אזערע, שרייען און וויינען זיי צו די וואס זיי האבן גע'הרג'עט אדער געוואלד געטאן, און בעטן מען זאל זיי אריינלאזן אין דער אזערע. אויב די געקריוודעטע געבן נאך, קומען זיי ארויס און די צרות ענדיגן זיך. אויב נישט, ווערן זיי צוריקגעטראגן צו טארטאראס און ווידער צו די טייכן, ביז זיי פועל'ן ביי די וועמען זיי האבן געטאן שלעכטס. דאס איז די ריכטער'ס שטראף.

"די וואס האבן זיך אויסגעצייכנט מיט הייליגן לעבן ווערן באפרייט פון די אונטערערדישע געגנטן ווי פון תפיסה, שטייגן ארויף צו דער ריינער וואוינונג און לעבן איבער דער ערד. די וואס האבן זיך געהעריג גערייניגט דורך פילאזאפיע לעבן אויף אייביג אן גופים און קומען צו נאך שענערע וואוינונגען, שווער צו באשרייבן. מיר האבן אויך נישט גענוג צייט.

"צוליב אלץ דאס, סימיאס, דארפן מיר טאן וואס מיר קענען צו באקומען גוטע מידות און חכמה. דער פרייז איז שיין, די האפענונג גרויס.

"א פארשטענדיגער מענטש זאל נישט זאגן מיט זיכערקייט אז אלץ איז פונקט ווי איך האב באשריבן."

"אבער אז דאס אדער עפעס ענליך איז אמת וועגן די נשמות און זייער וואוינונג, וויבאלד די נשמה איז, ווי עס זעט אויס, אומשטערבליך, איז ריכטיג זיך צו דערוועגן צו גלויבן. דאס איז א ווערטפולער וואג. מען זאל עס איבערזאגן פאר זיך ווי א צויבער־שפרוך. דערפאר האב איך אזוי לאנג דערציילט.

"א מענטש קען האבן גוטע האפענונג פאר זיין נשמה אויב ער האט אין לעבן אפגעזאגט די גוף'ס תענוגים און צירונגען, געהאלטן זיי פרעמד און מער שעדליך ווי נוצליך, און מיט ברען געזוכט די הנאות פון פארשונג. ער האט באצירט זיין נשמה נישט מיט פרעמדער צירונג, נאר מיט איר אייגענער: איינגעהאלטנקייט, גערעכטיגקייט, מוט, פרייהייט און אמת. אזויווארט ער אויף דער רייזע, גרייט ווען דער גורל רופט.

"איר, סימיאס, קעבעס און די אנדערע, וועט גיין אן אנדער מאל, יעדער אין זיין צייט. מיר רופט דער גורל שוין איצט, ווי א טראגעדיע־דיכטער וואלט געזאגט. עס איז צייט זיך צו באדן. איך מיין אז עס איז בעסער פארן טרינקען דעם סם, כדי די פרויען זאלן נישט דארפן זיך מוטשען צו וואשן דעם טויטן גוף."

קריטאן האט געפרעגט: "סאקראטעס, ווילסטו אונז איבערלאזן א צוואה וועגן דיינע קינדער אדער אן אנדער זאך, עפעס וואס מיר קענען טאן פאר דיר?"

"וואס איך זאג שטענדיג, קריטאן. גארנישט ניי. אויב איר זארגט פאר זיך אליין, וועט אלץ וואס איר טוט זיין פאר מיר, מיינע מענטשן און אייך, אפילו אן קיין צוזאג איצט. אויב איר פארנאכלעסיגט זיך און ווילט נישט לעבן טריט ביי טריט לויטן וועג פון אונזערע איצטיגע און פריערדיגע שמועסן, וועט איר גארנישט אויפטאן אפילו מיט אסאך שטארקע צוזאגן."

"מיר וועלן זיך פרובירן פירן ווי דו זאגסט. אבער ווי זאלן מיר דיך באגראבן?"

"ווי איר ווילט, אויב איר כאפט מיר און איך אנטלויף נישט פון אייך."

ער האט רואיג געלאכט און געקוקט אויף אונז: "מיינע פריינד, איך קען נישט איבערצייגן קריטאן אז איך בין דער סאקראטעס וואס רעדט איצט און דערקלערט אייך די טענה. ער מיינט אז איך בין דער וואס וועט באלד זיין א מת און פרעגט ווי מיר צו באגראבן. כאטש איך האב לאנג דערקלערט אז נאכן טרינקען דעם סם וועל איך נישט זיין ביי אייך, נאר גיין צו די גליקליכע'ס הערליכע ערטער, מיינט ער אז איך האב נאר גערעדט צו בארואיגן אייך און זיך.

"איר דארפט געבן ערבות פאר מיר ביי קריטאן, די פארקערטע פון זיין ערבות פאר מיר פאר די ריכטער. ער האט ערב געווען אז איך בלייב. איר זאלט זיין ערב אז איך בלייב נישט נאכן טויט, נאר גיי אוועק. אזוי וועט ער עס גרינגער דערטראגן און זיך נישט מצער זיין ווען ער זעט מיין גוף פארברענט אדער באגראבן, ווי עפעס שרעקעדיג געשעט מיט מיר.

"ער זאל נישט זאגןביים באגראבן אז מען שטעלט אויס סאקראטעס, טראגט אים ארויס אדער באגראבט אים. אזעלכע נישט־ריכטיגע אויסדרוקן, קריטאן, זענען נישט נאר א טעות אין זיך, נאר שאדן דער נשמה. האב מוט און זאג אז דו באגראבסט מיין גוף. באגראב אים ווי דו האלטסט פאר בעסטער און פאסיגסטער."

דערנאך איז ער אויפגעשטאנען און אריין אין אן אנדער צימער זיך באדן. קריטאן איז מיטגעגאנגען. אונז האט ער געהייסןווארטן. מיר האבן געווארט און איבערגעשמועסט די לעקציעס. אויך גערעדט פונעם גרויסן אומגליק, ווייל מיר האבן אלע געפילט ווי מען נעמט פון אונז א טאטן און מיר וועלן לעבן ווייטער ווי יתומים.

נאכן באדן האט מען געברענגט זיינע קינדער, צוויי קליינע זין און איין גרעסערן, און די פרויען פון דער משפחה. ער האט גערעדט מיט זיי פאר קריטאן און געזאגט זיינע וואונטשן. דערנאך זיי אהיימגעשיקט און צוריקגעקומען צו אונז.

עס איז שוין געווען נאענט צום זון־אונטערגאנג, ווייל ער איז לאנג געווען אינעווייניג. ער האט זיך פריש פונעם באד אראפגעזעצט און שוין ווייניג גערעדט. דער דינער פון די עלף איז געקומען, זיך געשטעלט נעבן אים און געזאגט: "סאקראטעס, אויף דיר וועל איך נישט דארפן זיך באקלאגן ווי אויף אנדערע וואס זענען בייז און שעלטן ווען איך זאג, אויפן באפעל פון די העכערע, צו טרינקען דעם סם. דורכאויס דער צייט האב איך געזען אז דו ביסט דער איידלסטער, רואיגסטער און בעסטער מענטש וואס איז אמאל געקומען אהער. איך ווייס אויך איצט אז דו ביסט בייז אויף זיי, נישט מיר, ווייל דו ווייסט ווער צו באשולדיגן. דו ווייסט וואס פאר א בשורה איך ברענג. האב מוט און דערטראג וואס מען מוז אזוי לייכט ווי מעגליך."

ער האט אנגעהויבן וויינען, זיך אומגעקערט און אוועקגעגאנגען.

סאקראטעס האט אים נאכגעקוקט: "אויך דו האב מוט. איך וועל טאן וואס דו הייסט."

צו אונז האט ער געזאגט: "ווי גוט דער מענטש איז. די גאנצע צייט איז ער געקומען באזוכן, געשמועסט פון צייט צו צייט און געווען דער בעסטער. ווי אויפריכטיג ער באוויינט מיר! קום, קריטאן, לאמיר פאלגן. איינער זאל ברענגען דעם סם אויב ער איז גרייט. אויב נישט, זאל מען אים צוגרייטן."

קריטאן האט געזאגט: "אבער די זון שטייט נאך אויף די בערג און איז נישט אונטער. אנדערע האבן גענומען דעם סם שפעט נאכן געהייסן ווערן. דערווייל געגעסן און געטרונקען גוט, טייל נאך פארברענגט מיט זייערע באליבטע. אייל זיך נישט. עס איז נאך צייט."

סאקראטעס האט געענטפערט: "די וואס דו דערמאנסט האבן רעכט לויט זייער מיינונג, ווייל זיי האלטן אז זיי וועלן עפעס געווינען. איך האב רעכט נישט צו טאן אזוי, ווייל איך האלט נישט אז אביסל שפעטער טרינקען וועט מיר העלפן. איך וועל נאר זיין לעכערליך אין מיינע אייגענע אויגן, זיך אזוי אנקלאמערן אין לעבן און שפארן וואו עס איז שוין גארנישט דא. פאלג מיר און טו נישט אנדערש."

קריטאָן האָט געוואונקען צום בחור נעבן אים. ער איז אַרויס און געבליבן אַ לענגערע צײַט, דערנאָך געקומען מיטן מענטש וואָס האָט געדאַרפֿט געבן דעם סם. יענער האָט געבראַכט דעם גרייטן בעכער.

סאָקראַטעס האָט געזאָגט: "מײַן גוטער מענטש, דו פֿאַרשטייסט די זאַכן. וואָס דאַרף איך טאָן?"

"נאָר טרינקען און גיין ביז די שענקלען ווערן שווער. דערנאָך לייג זיך אַראָפּ. דער סם וועט שויןווירקן."

ער האָט אים דערלאַנגט דעם בעכער. סאָקראַטעס האָט גענומען, עכעקראַטעס, אינגאַנצן רויִק, אָן ציטערן און אָן אַ טויש אין קאָליר אָדער אויסדרוק. ער האָט געקוקט יענעם גלײַך אין אויגן ווי זײַן געוואוינהייט: "וואָס זאָגסטו וועגן אָפּגיסן אַ נסך פֿון דעם בעכער צו אַ גאָט? מעג איך?"

"סאָקראַטעס, מיר גרייטן נאָר וויפֿיל מען דאַרף."

"איך פֿאַרשטיי. אָבער איך מעג און מוז בעטן די געטער אַז מײַן אַוועקגיין זאָל זײַן גליקליך. דאָס איז מײַן תּפֿילה. הלוואַי זאָל מען מיר הערן."

מיט די ווערטער האָט ער צוגעבראַכט דעם בעכער צו די ליפּן און רויִק, מיט אַ גוטן געמיט, אויסגעטרונקען ביזן לעצטן טראָפּ.

ביז דעמאָלט האָבן די מערסטע פֿון אונדז געקענט אײַנהאַלטן די טרערן. ווען מיר האָבן געזען אים טרינקען און אַז ער האָט שוין געטרונקען, האָבן מיר נישט מער געקענט. קעגן מײַן ווילן זענען מײַנע טרערן געריננען. איך האָב צוגעדעקט דאָס פּנים און געוויינט פֿאַר זיך. נישט איבער אים, נאָר איבער מײַן אייגענעם גורל פֿון פֿאַרלירן אַזאַ פֿרײַנד.

קריטאָן איז נאָך פֿריִער אויפֿגעשטאַנען און אָפּגעטרעטן ווײַל ער האָט נישט געקענט אײַנהאַלטן די טרערן. אַפּאָלאָדאָראָס, וואָס האָט שוין די גאַנצע צײַט געוויינט, האָט איצט אויסגעבראָכן אין אַ הויכן געוויין. מיר אַלע זענען צוזאַמענגעבראָכן, נאָר סאָקראַטעס נישט.

ער האָט געזאָגט: "וואָס פֿאַר אַ דרך איז דאָס, איר מאָדנע מענטשן? איך האָב געשיקט די פֿרויען אַוועק בעיקר כּדי זיי זאָלן זיך נישט אַזוי פֿירן. איך האָב געהערט אַז עס איז בעסער שטאַרבן שטיל. האַלט זיך רויִק און האָט מוט."

מיר האָבן זיך געשעמט און אויפֿגעהערט וויינען. ער איז געגאַנגען ביז די שענקלען זענען געוואָרן שווער, דערנאָך זיך געלייגט אויפֿן רוקן ווי יענער האָט געהייסן.

דער מענטש וואָס האָט געגעבן דעם סם האָט אים באַריִרט, און נאָך אַ ווײַלע אויסגעפּרשט די שענקלען און פֿיס. ער האָט שטאַרק געדריקט דעם פֿוס און געפֿרעגט צי ער שפּירט.

"ניין," האָט סאָקראַטעס געזאָגט.

דערנאָך די קני, און אַזוי העכער און העכער, ווײַזנדיק אונדז ווי ער ווערט קאַלט און שטײַף. ער האָט געזאָגט אַז ווען עס קומט צום האַרץ וועט זײַן פֿאַרבײַ.

די קעלט איז שוין געקומען צום אונטערלייב. סאקראטעס האט אויפגעדעקט דאס צוגעדעקטע פנים און געזאגט זיין לעצטע ווערטער:

"קריטאן, מיר זענען שולדיג א האן צו אסקלעפיאס. באצאל עס און פארנאכלעסיג נישט." [9]

"עס וועט געטאן ווערן," האט קריטאן געזאגט. "האסטו נאך עפעס צו זאגן?"

ער האט נישט געענטפערט. נאך א ווײַלע האט ער זיך גערירט. דער דינער האט אים אויפגעדעקט. די אויגן זענען געווען שטאר. קריטאן האט צוגעמאכט זיין מויל און אויגן.

דאס, עכעקראַטעס, איז געווען דער סוף פון אונזער פריינד. פון אלע וואס מיר האבן געקענט אין אונזער צייט איז ער געווען, מעגן מיר זאגן, דער בעסטער, קלוגסטער און גערעכטסטער מענטש.

[9] אסקלעפיאס, דער גאט פון מעדיצין. מען פלעגט אים מקריב זיין א האן נאכן געזונט ווערן פון א קראנקהייט. סאקראטעס האט, לויט דער דערקלערונג פונעם איבערזעצער, דערמיט געוואלט אנדייטן אז זיין טויט איז א רפואה פון דער קראנקהייט פון לעבן.

סוף פון "פעדאן"